

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНИ

ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В БРАТИСЛАВІ
Факультет міжнародних відносин

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МІЖНАРОДНЕ
ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:
АНАЛІЗ СТАНУ, РЕАЛІЇ І ПРОБЛЕМИ»**

23-24 лютого 2024 року

Львів-Торунь
Liha-Pres
2024

УДК 339.92(062.552)

М 58

За загальною редакцією:

Палінчак М. М., доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету.

Приходько В. П., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету.

Химинець В. В., доктор економічних наук, доцент, завідувач відділу досліджень Західного регіону в місті Ужгород Національного інституту стратегічних досліджень України.

Людмила Ліпкова, Dr.h.c. prof. Ing., CSc., професорка, завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин та економічної дипломатії.

Martin Grešš, PhD., doc. Ing.

Katarína Brocková, doc. Ing. JUDr., PhD., LL.M.

Рецензенти:

Мікловда В. П., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України.

Ярема В. І., доктор економічних наук, професор.

Міжнародне економічне співробітництво: аналіз стану, реалії і проблеми: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23-24 лютого 2024 року) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. – 308 с.

ISBN 978-966-397-363-0

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне економічне співробітництво: аналіз стану, реалії і проблеми» (23-24 лютого 2024 року, м. Ужгород), у яких розглядаються проблеми міжнародних економічних відносин, готельно-ресторанної справи та туризму, фінансів, банківської справи та страхування, менеджменту, маркетингу, публічного управління та адміністрування та інші питання.

УДК 339.92(062.552)

ISBN 978-966-397-363-0

© Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», 2024

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ Боцула О. І., Головіна О. Л.	11
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ Вареник І. В., Осадча Н. М.	15
ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ Гаврилiна А. В.	18
МІГРАЦІЙНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК Гаман Г. В.	21
ГАРМОНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ Гахович Н. Г., Кушніренко О. М.	25
МОТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР Залуцька Х. Я., Старосілець М. М.	29
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ ВІД УКЛАДАННЯ УГОД ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ Кирильчук О. В.	32
АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДЛЯ УКРАЇНИ Коба О. В.	36
ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ Ковель П. М.	39
ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ НА МОДЕЛЬ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ У ГЛОБАЛЬНОМУ МАСШТАБІ Коробка Р. В.	43
MATHEMATICAL MODEL OF THE DYNAMIC INTERACTION OF PRODUCT PRICES IN RELATED MARKETS: THE PROBLEM OF LIMIT CYCLES Malyarets Lyudmyla, Voronin Anatoly, Lebedeva Irina	46

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ФІНАНСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ ТНК В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ Матрунчик Д. М.	50
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ Мищенко В. І.	53
ВПЛИВ РИНКОВОЇ ВЛАДИ ТА РІВНЯ МОНОПОЛІЗАЦІЇ РИНКУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА М'ячин В. Г., Бондар С. Я.	57
МЕТОДИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА М'ячин В. Г., Митрофанов В. Ю.	61
ПРОТИДІЯ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ Онофрійчук А. П.	64
МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНВЕРГЕНЦІЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ЗАЛІЗНИЦЬ УКРАЇНИ З ЄС Піріашвілі О. Б.	67
ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ Пухальська Я. П.	71
ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ ЯК НОВІТНИЙ ПІДХІД ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Пушкар Т. А.	74
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДНО-МОНОПОЛЬНИХ СЕГМЕНТІВ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ Райчева Л. І.	77
РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНИХ СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Романів А. В.	80
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Сіньковський М. І.	84
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ Скляр Т. П.	88

МІЖНАРОДНА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА НА ШЛЯХУ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ Сментина Н. В.	91
СИСТЕМНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ) Столяров В. Ф., Любіч Д. О.	95
ІНСТИТУЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ Ципліцька О. О.	99
МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ Шевченко Я. С.	103
НАПРЯМ 2. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ	
ІНТЕРАКТИВНА ТУРИСТИЧНА КАРТА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-НАВІГАЦІЙНИЙ ЗАСІБ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ М. ЧЕРНІВЦІ) Бойчук О. В., Король О. Д., Круль Г. Я.	108
SUSTAINABLE TOURISM AS A FACTOR OF HUMAN DEVELOPMENT Lebedyev Ihor	112
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ Рябенська М. О., Тарлецька В. О.	116
АНАЛІЗ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ НА ПРИКЛАДІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ Сподар К. В.	119
ФЕСТИВАЛІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ УКРАЇНИ Строїнов В. В.	124
НАПРЯМ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ	
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ Біла Ю. А.	128

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІК ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Кіндзерський І. М.	131
ЯКІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ Нежид Ю. С.	134
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА Попович М. П.	137
НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ	
ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Альошин С. Ю.	140
РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ Биковець А. О.	144
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ Бодаковський В. Ю.	147
ЩОДО РОЗВИТКУ FINTESCH-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ Дюк Р. І.	151
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ Каліка С. М.	155
ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ Кривонос Д. А.	158
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БОРГОВИХ СВОПІВ В МЕХАНІЗМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ Науменкова С. В., Міщенко С. В.	162
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ Порфіренко В. І., Карлінська К. В.	166
МАКРОПРУДЕНЦІЙНІ ЗАХОДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ Посмітна М. В.	169

ПСИХОЛОГІЯ БАНКІВНИЦТВА В УМОВАХ МИРУ ТА ВІЙНИ Реверчук С. К., Вовчак О. Д., Хімяк В. С.	173
THE ROLE OF INVESTMENTS IN ECONOMIC DEVELOPMENT: KEY FUNCTIONS AND STRATEGIC IMPACTS Riznyk Dmytro	176
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХУВАННЯ МАЙНА В УКРАЇНІ ТА СЛОВАЧЧИНІ Стешенко О. Д., Соломаха В. Р.	179
НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ	
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИРОБНИЦТВА НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ Бардась А. В., Клименко А. Т.	183
КОМУНІКАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОЄКТНИХ КОМАНД Бардась А. В., Кошелюк К. В.	185
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕКТОРУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Бардась А. В., Ханов В. В.	188
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Бойченко М. В., Кожельцев О.	191
ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАЧЬ ПІДПРИЄМСТВА Бойченко М. В., Осадчий О. О.	194
ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ МІЖНАРОДНИМ БІЗНЕСОМ Василевський В. О., Ковпик В. В., Коваленко М. О.	197
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ Головченко О. М.	201
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН Горбачова І. В., Осовська Г. В.	205
ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТОРГІВЛЕЮ НАПІВПРОВІДНИКАМИ ДЛЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Гуцуляк А. І., Горбацьо М. А.	209

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН Думанська К. С.	213
ДАВНЬОРУСЬКИЙ ОБРАЗНИЙ ЛАД У ФОРМУВАННІ КАМПУСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА НАУКОВИХ ЦЕНТРІВ Зінов'єв Г. О.	217
РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ Слободзяник Р. В.	221
ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ ЗМІН ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ Тимошенко В. Б.	224
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПРОЄКТНИХ КОМАНД Швець В. Я., Михєєв Д. С.	227
НАПРЯМ 6. МАРКЕТИНГ	
СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ ТА НАРОЩУВАННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ Беликанич В. В.	230
СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ Рожко В. І.	234
НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ Андрухович Д. Р.	237
ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ Дір І. Ю.	241
ПРО ПІДСТАВИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА Санченко А. Є.	245
ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ МІЖНАРОДНИМИ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ Смолич Д. В.	249

ДО ПИТАННЯ РОЛІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Токунова А. В., Бай О. С., Чавостін Д. А.	252
ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ГЛОБАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ	
Тягунова Н. М., Тягунова З. О.	256
НАПРЯМ 8. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ	
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
Волкова Я. О., Хмурова В. В.	260
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
Гбур З. В.	263
ІНСТРУМЕНТИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ САМООРГАНІЗАЦІЇ В ГРОМАДАХ	
Головко Л. В., Головко Т. В.	267
НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	
ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ЗБЛИЖЕННІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	
Бречко О. В.	271
CONCEPTUALIZATION OF THE CORPORATE BRAND IN MULTINATIONAL ENTERPRISES	
Volokhova Anastasiia.....	275
СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: НОВА РОЛЬ МАКРОРЕГІОНІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ	
Ємець В. В.	279
STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S IT SECTOR AS A DETERMINANT OF STATE SECURITY	
Zavorodnya Elizaveta, Melnyk Tetyana.....	283
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА – ЄС В УМОВАХ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ	
Зубко Т. Л.	287

МІЖНАРОДНА КООРДИНАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ Казанішен А. В.	291
ДВОСТОРОННІ САНКЦІЇ ЯК ПЕРШИЙ РІВЕНЬ КООПЕРАЦІЇ КРАЇН У ФОРМУВАННІ САНКЦІЙНИХ СПИСКІВ Радик В. В.	294
НАПРЯМ 10. ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВЗАЄМИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИМИ ГРОМАДАМИ У КОНТЕКСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ КАНДИДАТА У ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА Лях В. М.	297
НАПРЯМ 11. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗБУДОВИ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ Шишка І. В.	301

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-1>

УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Боцула Олександр Іванович

*кандидат економічних наук,
Інститут агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України*

Головіна Олена Лаврентіївна

*кандидат економічних наук,
Інститут агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України*

Однією з головних причин виникнення неефективного використання земельних ресурсів та погіршення стану навколишнього природного середовища в Україні стала війна. Це перешкоджає організації щодо створення, узгодження та реалізації стратегічних та програмних нормативних документів, що веде до невиконання основних положень концепції сталого розвитку [1]. Сучасний механізм державного управління землекористуванням визначає порядок взаємодії державного та приватного секторів, тому питання збалансованого використання земельних ресурсів вимагає надійного регулювання, стимулювання та оптимального використання земель сільськогосподарського призначення, що передбачає відхід від традиційного економічного механізму державного управління земельними відносинами та застосування комплексного системного підходу [2]. Такий підхід має визначати нові форми та методи управління відносинами щодо збалансованого землекористування. Цьому має передувати колективне визначення шляхів удосконалення державного управління земельними відносинами [3].

У процесі дослідження проблем державного управління землекористуванням встановлено, що суб'єкт управління є одночасно і об'єктом управління. Таким чином, земельним ресурсам необхідно забезпечити і адміністративне керування.

На сьогодні в Україні сформувалось загальне та галузеве державне управління земельними ресурсами. Загальному державному управлінню притаманний територіальний характер, тобто охоплення відповідної території в межах адміністративно-територіальних утворень (країна,

область, район тощо). Галузеве управління земельними ресурсами встановлюється на землях відповідних галузей економіки країни (землі сільськогосподарського призначення, землі територіальних громад тощо). Загальне та галузеве управління земельними ресурсами взаємопов'язані за спільністю завдань щодо забезпечення раціонального використання та охорони земельних ресурсів, але все ж таки вони є і різними за компетенцією відповідних органів, їх підпорядкованістю та територіальним охопленням [4].

В контексті збалансованого землекористування з позиції системного підходу доцільним є врахування природних основних елементів та особливостей функціонування двох підсистем природної та господарської, визначення чинників екологічно збалансованої природно-господарської системи та застосування заходів з послаблення (ліквідація) впливу негативних природних і економічних чинників на стан та використання земельних ресурсів. Під природною системою здебільшого розуміється певні елементи природного походження (грунти, надра, водні об'єкти, ліси тощо), які взаємопов'язані. Під господарською системою розглядається певна сукупність виробничих і невиробничих елементів і ресурсів (об'єкти виробничого призначення, невиробничі фонди тощо), які використовуються людиною в процесі використання природної системи. На загальнодержавному рівні господарська система визначається як сукупність економічних галузей, що експлуатують природні ресурси. На мікрорівні це може бути сільськогосподарське, промислове та інші види підприємств. Сполучення природної та господарської систем складає сільськогосподарське, промислове, селищне та інші види землекористування [5].

Необхідність збалансованого розвитку різних аспектів використання земель на практиці означає використання сучасних підходів до раціоналізації землекористування, організації території та охорони земель. Нижче наведені заходи, як інструменти охорони земель спрямовані на розв'язання завдань та вимог, висунутих позиціями сталого розвитку.

При аналізі рівня використання земельних ресурсів важливо встановити напрями формування збалансованого землекористування які можна класифікувати на декілька груп: організаційно-господарські, техніко-технологічні, меліоративні, соціально-економічні та екологічні (рис. 1).

Кожна з перелічених груп включає в себе систему заходів, націлених на підвищення ефективності використання землі.

Організаційно-господарський напрям включає в себе:

- вдосконалення організаційної структури управління підприємством;
- оптимізація організації менеджменту та бізнес-процесів удосконалення системи планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства.

Техніко-технологічний напрям включає в себе:

– впровадження прогресивних способів обробки ґрунту, посіву, обробітку та збирання врожаю сільськогосподарських культур, боротьба з втратами і оптимізації якості продукції, проведення агротехнічних заходів щодо поліпшення природних кормових угідь, розробка і впровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

– внесення органічних добрив;

– застосування протиерозійних агротехнічних заходів тощо;

– впровадження науково-обґрунтованої системи використання агротехніки.

Меліоративний напрям включає в себе:

– обробіток сільськогосподарських культур за новітніми технологіями;

– рекультивацію порушених земель;

– впровадження комплексу агролісомеліоративних та гідротехнічних протиерозійних заходів;

Соціально-економічний напрям включає в себе:

– підвищення кваліфікації працівників сільськогосподарського виробництва, впровадження прогресивних форм організації та оплати праці;

– вдосконалення планування використання землі;

– вдосконалення методів управління сільськогосподарським виробництвом.

Екологічний напрям включає в себе:

– створення умов для збереження рідкісних рослин;

– впровадження обґрунтованого чергування культур у сівозмінах.

Рис. 1 Система напрямів управління збалансованим землекористуванням

Джерело: розроблено авторами

Всі вищевказані напрями повинні діяти комплексно, що сприятиме позитивному результату – збалансованому землекористуванню, збільшенню кількості продукції, охорони і відтворення родючості земель сільськогосподарського призначення.

Список використаних джерел:

1. Фурдичко О.І., Шкуратов О.І., Шершун М.Х., Дребот О.І., Андрущенко А.В. Методика формування економічного механізму екобезпечного сільськогосподарського землекористування. Київ : ТОВ «Екоінвестком», 2012. С. 17.
2. Мішенін Є.В., Косодій Р.П., Бутенко В.М. Соціально-економічні та фінансові проблеми сталого сільського розвитку. Суми : ТОВ «ТД «Папірус»», 2011. 334 с.
3. Смолярчук М.В. Екологічні та економічні аспекти сталого розвитку землекористування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.4. С. 87–91.
4. Шашула Л.О. Управління земельними відносинами в Україні: деякі підходи. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 624–631.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Вареник Ірина Володимирівна

*кандидат економічних наук,
старший викладач,*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Шосткинський фаховий коледж імені Івана Кожедуба
Сумського державного університету»*

Осадча Наталія Миколаївна

викладач вищої категорії,

*Відокремлений структурний підрозділ
«Шосткинський фаховий коледж імені Івана Кожедуба
Сумського державного університету»*

Зміни в українській економіці, її розвиток та становлення відповідно світовим вимогам, вимагає використання в ній певних ефективних методів та методик для обліку та оцінювання показників господарювання в економічній системі, для обліку всіх економічних процесів, що відбуваються на рівні держави та ведуть її до стабілізації та високого росту на світовому ринку. В цьому питанні, найважливішим завданням, що постає перед державою є необхідність застосування ефективної методики обліку макроекономічних показників, що забезпечить високоякісний моніторинг господарської діяльності країни та надасть можливість всебічному економічному дослідженні її стану. Останнім часом дуже багато наукових досліджень проводилося з питань національного рахівництва та застосування Системи національних рахунків як надійного інструменту макроекономічного обліку. Ці дослідження необхідні для підтримки можливостей аналізу та своєчасного прийняття державних рішень щодо формування показників ВВП та в цілому щодо підвищення ефективності розвитку національної економіки [2, с. 37].

За останні роки досить актуальним стало питання якісного моніторингу та дослідження економічного стану України із застосуванням методики національного рахівництва та використанням реєстру державного макрообліку – Системи національних рахунків. Неабиякого значення набула проблема отримання достовірної інформації для формування СНР з основи даних первісного бухгалтерського обліку та звітності підприємств до формування загальних макроекономічних показників. Також важливо відмітити, що інформаційне забезпечення і статистичне описування найзначніших

співвідношень і результатів господарської діяльності країни забезпечують можливість уникати труднощів під час прийняття важливих рішень та вирішення завдань на міжнародному рівні, в задачах складання і виконання бюджетів міжнародних організацій [3, с. 42].

В системі національного рахівництва, яка вже досить потужно використовується промислово розвинутими країнами світу, економіка визначається як ціла, без принципової різниці між матеріальним виробництвом і наданням послуг. Національне рахівництво дозволяє аналізувати та оцінювати важливі народногосподарські взаємозв'язки, а сам реєстр СНР дає загальну оцінку пропорцій і результатів діяльності національного господарства матеріально-речових, з фінансових позицій для всіх інституціональних одиниць на всіх рівнях функціонування економічного механізму. Отже, в практиці світового господарства та з власного національного досвіду, можна стверджувати, що питання макроекономічного обліку є досить важливим в системі сучасних наукових досліджень. Важливі аспекти формування та розвитку сучасного макроекономічного рахівництва висвітлюються такими українськими ученими та економістами як І.Гаврилова, В. Гейця, М. Кармінського, В. Коноваленко, О.М. Романовича, Б.Є. Одинцова, В.Ф. Ситника [1, с. 23]. Але систематизованого переліку заходів оптимізації використання інструментарію на сучасному етапі розроблено не було.

Одним із головних завдань, що стоять перед економічною наукою, є дослідження значення, місця, ролі та принципів ведення національного рахівництва, застосування Системи національних рахунків (далі – СНР) як складової господарського механізму країни щоб в повній мірі відповідати загальноприйнятій в міжнародній практиці системі обліку і статистики. Інформаційні системи характеризуються наявністю функціональної і забезпечуючої частини, відповідно до декомпозиції системи на складові частини підсистеми, що знаходяться у певних відносинах одна з одною. Множина таких відносин разом з елементами утворюють структуру інформаційної системи [2, с. 46].

Реалізація політики в галузі інформатизації національного рахівництва повинна здійснюватися шляхом застосування єдиної інтегрованої інформації України та управління процесами в ньому. На особливу увагу заслуговує діяльність суб'єктів інформаційного простору щодо генерації, розповсюдження та використання інформаційних ресурсів з метою підвищення ефективності різних видів економічної діяльності. Важливого значення в цьому набуває якість, повнота і вірогідність одержуваної інформації, надійність її джерел [1, с. 64].

Сучасний стан економіки України характеризується як тривалий період реструктуризації і є складним багатоступінчастим етапом її розвитку з частими змінами структури і функцій економічного

управління. Таке становище показує необхідність реорганізації системи інформаційного забезпечення органів управління в економіці з застосуванням усіх можливих ресурсів інтеграційного інформаційного забезпечення. Основним об'єктом є інформаційний ресурс – безпосередній продукт інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої, творчо активної частини населення.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що можливість ефективного функціонування системи національного рахівництва у сфері господарського механізму нашої країни в сучасній дійсності є відповідність вітчизняної СНР світовим економічним реєстрам, що витримуються саме за рахунок єдиного інтеграційного інформаційного забезпечення та його поступовим удосконаленням згідно вимог соціально-економічного розвитку господарського механізму країни [3, с. 56].

Список використаних джерел:

1. Давидов Г.М. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : КНЕУ імені В. Гетьмана, 2002. С. 18–68.
2. Україна в цифрах. 2018; стат. зб. Держ. комітет статистики України. Київ, 2018. С. 18–57.
3. Бесєдін В.Ф. Макроекономічна політика, прогнозування і державне регулювання економіки. *Економічний вісник*. 2018. № 1. С. 12–70.

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Гаврилiна Агнiя Володимирiвна
аспірантка,
Сумський державний університет

Інвестиції сучасного світу створюють великі можливості для економічного розвитку країн, підвищення конкурентоспроможності їх економік на глобальній арені, поліпшення життєвого рівня їх населення. В контексті таких можливостей, залучення інвестицій стає стратегічним завданням для країн, які прагнуть забезпечити стале та стійке економічне вдосконалення. Водночас, не дивлячись на прагнення країн і зроблені кроки в реалізації сприятливої інвестиційної політики для інвесторів, залишаються численні виклики та проблеми у їх залученні для розвитку економік. Саме, вивірена інвестиційна політика формує реальні джерела, визначає напрями, та структуру інвестицій, запроваджує заходи, спрямовані на виконання соціально-економічних та науково-технологічних, інформаційно-комунікаційних програм на національному, регіональних і місцевих рівнях, відтворювальних процесів на мікро- та макроекономічному рівнях.

Відповідно до конкретних законодавчих, політичних, соціальних та економічних умов інвестори можуть стикатися з різноманітними перешкодами. І, з точки зору реципієнтів інвестицій можуть бути певні перепони, які можуть створювати вагання для здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиції виконують значиму роль як на макро- так і на мікрорівні. У макроекономічному масштабі сьогоднішні інвестиції закладають основи завтрашнього зростання і розвитку економіки. На макрорівні інвестиції забезпечують вирішення питань промислової політики, соціальних та екологічних проблем, прискорення науково-технічного прогресу, забезпечення національної обороноздатності країни тощо. На мікрорівні інвестиції необхідні для того, щоб забезпечити: додатковий капітал для реалізації стратегічних ініціатив бізнес-ідей та стимулювання зростання бізнесу, за рахунок накопичення підприємницького капіталу запобігання морального і фізичного зносу основних фондів, підвищення якості виготовляємої продукції та надання послуг, поліпшення технічного рівня підприємства, зростання продуктивності та якості людської праці тощо.

На економічне зростання країн, в яких спостерігається дефіцит внутрішніх інвестиційних ресурсів, важливий вплив здійснюють

іноземні інвестиції, особливо у вигляді прямих іноземних інвестицій. Саме, прямі інвестиції є вагомим інструментом забезпечення новітніх тенденцій та структурних зрушень в економіці через впровадження сучасних технологій та управлінських рішень іноземних компаній, а також сприяють відкривати нові міжнародні ринки і налагоджувати важливі зв'язки з іноземними партнерами на закордонних ринках країн-партнерів. Разом з ними до країни-реципієнта, окрім капіталу, залучається іноземний досвід у всіх сферах розвитку бізнесу, нові маркетингові підходи, програми підготовки та підвищення кваліфікації співробітників.

Тісна залежність між динамікою валового внутрішнього продукту та капітальних вкладень прослідковується в економічному розвитку КНР, де одним із першорядних факторів феноменального економічного піднесення Китаю став іноземний капітал – інвестиції та кредити [1, с. 38].

З відновленням дипломатичних відносин із США у 1979 році імпульс зростання отримала і китайська економіка. Американський бізнес активно вкладався в китайський ринок, привабливий дешевою робочою силою і низькими витратами. Починаючи з 1979 р. до 1990 р., обсяг прямих іноземних інвестицій стрімко зростав (див. рис. 1). Також цей період позначився приєднанням Гонконгу і вступу Китаю до Світової організації торгівлі із середини 1990-х років, що сприяло залученню ПІІ і загалом стимулювало китайську економіку.

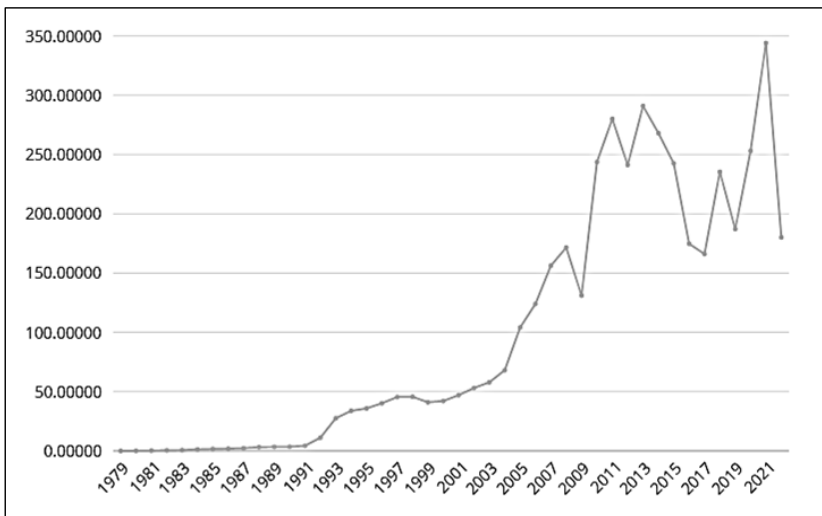

Рис. 1. Отримані ПІІ Китаєм за період 1979–2022 рр., млрд дол.

Джерело: складено за [2]

Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів в цей період демонструє досліджувану взаємозалежність. ВВП Китаю починає стрімко зростати саме починаючи з 90-х рр. (рис. 2). Також на відміну від періоду 1960–1980 рр., з 1980 року відбуваються досить високі темпи зростання ВВП без негативного значення.

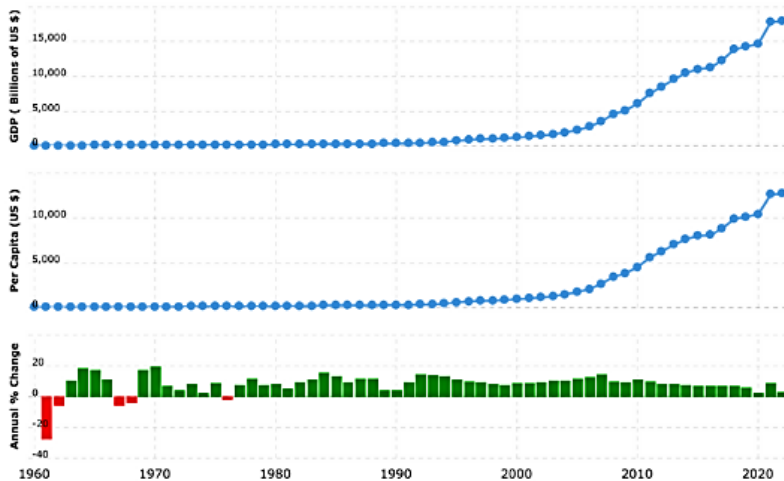

Рис. 2. ВВП Китаю за період 1960–2022, млрд дол.

Джерело: складено за [3]

Отже, активна інвестиційна політика, спрямована на залучення інвестицій сприяла економічному піднесенню Китаю. Розміри і структура інвестицій, приголомшені темпи їх здійснення стали визначальними в процесах подолання бідності, інноваційного розвитку та зростанню інноваційного потенціалу, що забезпечило технологічну безпеку держави і продемонструвало всьому світу стратегічний успіх розвитку китайської економіки.

Список використаних джерел:

1. Федоренко В.Г., Чувардинський О.Г., Палиця С.В., Федоренко С.В. Роль інвестицій в економіці держави. *Економіка та держава*. № 9/2010. С. 38–39. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2010/13.pdf
2. The World Bank. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) – China. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN>
3. GDP of China 1960–2024. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/CHN/china/gdp-gross-domestic-product>

МІГРАЦІЙНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Гаман Галина Володимирівна

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування,
Київський національний університет будівництва та архітектури*

World Economic Forum (WEF) у січні 2022 року назвали головні ризики для світу – це Covid-19, міграція та соціальна напруга. Зокрема, ризик зростання економічної міграції у світі визнали головним у 13 країнах, серед яких Україна. Проте у WEF вважають, що неузгодженість між зростанням міграційного тиску у країнах, з яких виїжджають громадяни та бар'єрів у країнах, до яких вони прямують, може сприяти напрузі на міжнародній арені. У найгіршому разі – спричинити гуманітарні кризи [1].

Після прибуття в інші країни мігранти стикаються з низкою перешкод для інтеграції, зокрема мовними бар'єрами, відсутністю соціальної підтримки, недоступність медичних послуг та адміністративними перешкодами. Іноді вони стикаються з труднощами у застосуванні своїх навичок у іншій державі, а також у певних випадках піддаються дискримінації.

Залучення мігрантів до країн ЄС має ключове значення для досягнення соціальної згуртованості та поживлення економік, які страждають від нестачі робочої сили. Ці проблеми можна вирішити шляхом залучення нових талантів, а також шляхом успішного залучення до ринку праці, який враховує навички та кваліфікацію мігрантів. Здатність утримувати таланти залежить від успішної інтеграції, заходів підтримки мігрантів з особливими потребами та визнання навичок і кваліфікації. Ось чому Європейська Комісія прийняла рекомендацію щодо визнання кваліфікованості громадян третіх країн у рамках Програми мобільності талантів (Talent Mobility scheme), ухваленої 15 листопада 2023 року.

У своєму Плані дій щодо інтеграції та інклюзії на 2021–2027 роки (Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027) Європейська комісія запропонувала конкретні дії для підтримки країн ЄС та інших відповідних зацікавлених сторін у їхніх зусиллях щодо інтеграції. ЄС надає фінансування, нарощує потенціал і підтримує важливі обміни з різними зацікавленими сторонами, оскільки для успіху інтеграції необхідний підхід із залученням багатьох зацікавлених сторін [2].

Одним з головних позитивних наслідків міжнародної міграції є інвестиційні надходження в економіку через фінансові трансферти мігрантів, які у певній мірі можуть компенсувати негативні ефекти «відтоку мізків» та інтенсивного потоку робочих кадрів. Грошові перекази мігрантів збільшують національний дохід країни і, як результат, відбувається підвищення не лише рівня життя населення, але й економічного розвитку за рахунок зростання обсягів споживання й інвестицій. Незважаючи на позитивні фінансово-інвестиційні ефекти міграції, у соціально-економічній сфері міграція породжує ризики, кумуляція яких призводить до психологічних, політичних, релігійних та системних загроз. Оскільки міграція не є екзогенною змінною, а невід'ємною частиною соціальних процесів та етапів розвитку країни, міграційні ризики щодо економічного розвитку не є однорідними. Наукова дискусія щодо міграційних ризиків та економічного розвитку склалася окремо від загальної теорії міграції. Оскільки міграційні ризики оцінюють диференціально як для суспільства загалом, так і для економічної системи, класичні теорії міграції не дають цілісного уявлення про ризикованість міграційних процесів і загроз, які виникають на різних етапах розвитку економіки тих країн, які є експортерами людських ресурсів [3, с. 113–114].

Загалом, міграційні процеси мають і позитивні ефекти на соціально-економічну систему країни (зменшення дисбалансів національного ринку праці (зниження рівня безробіття), збільшення інвестицій у сферу освіти, зниження бюджетного навантаження за рахунок виплат по безробіттю та інших бюджетних витрат (освіта, охорона здоров'я), зростання рівня добробуту/зниження рівня бідності населення за рахунок міграційних трансфертів, зростання внутрішнього споживчого попиту, капіталізація людського потенціалу (здобуття навичок, досвіду, підвищення кваліфікації та ін.)), а також ризики для демографічної ситуації в країні-донорі (зменшення чисельності населення, зокрема частки молоді, скорочення обсягів трудових ресурсів та висококваліфікованих фахівців), інноваційної сфери (поширення технологічного регресу, зниження інноваційної конкурентоспроможності), економічної системи (зменшення обсягів ВВП, можливе зростання інфляції).

В цілому ж авторське бачення поняття міграційні ризики трактується, як загроза недоотримання доходів або понесення збитків у результаті переміщення населення, ресурсів, бізнесу за межі регіону, країни у пошуку нових можливостей, реалізації, розвитку або просто життя. Міграційні ризики можна класифікувати по різному, зокрема основні види за ознаками ризиків та їх характеристика представлені в таблиці 1.

Класифікація міграційних ризиків

Ознака	Види ризиків	Коротка характеристика деяких видів
За терміном дії	Короткострокові, середньострокові, довгострокові	Короткострокові діють протягом певного часу, а довгострокові ризики проявляються протягом тривалого часу.
За масштабом впливу	Індивідуальні, колективні, місцеві, регіональні, національні, глобальні	Індивідуальні діють на одній особі, бізнесі, а глобальні на міжнародному ринку.
За причинами виникнення	Об'єктивні, суб'єктивні, змішані	Об'єктивні виражають негативну дію неконтрольованих випадкових подій, тоді як суб'єктивні носять незалежний характер.
За факторами виникнення	Соціальні, економічні, політичні, культурні, демографічні, релігійні, військові, природні явища	Соціальні стосуються питань зайнятості, безробіття, оплати праці, соціальної політики та ін., а демографічні пов'язані з народжуваністю, смертністю та ін.

Джерело: розроблено автором

Державна міграційна служба України розробила у 2015 році «Орієнтовний перелік можливих міграційних ризиків, що можуть призвести до негативних наслідків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах» [4], де міграційні ризики та їх показники поділені на:

– демографічний (ризик кількісного зменшення чисельності населення України, ризик погіршення складу чисельності населення України);

– внутрішня міграція (ризик посилення обсягів внутрішньої міграції населення з тимчасово окупованої території України та районів проведення АТО, ризик нерівномірного розподілу населення за регіонами);

– еміграція (ризик наявності соціально-економічних передумов еміграції населення, ризик збільшення потоків еміграції працездатної (активної) частини населення);

– імміграція (ризик наднормового (порівняно з попередніми періодами) збільшення потоків імміграції в Україну, ризик негативного впливу іммігрантів на внутрішню ситуацію в Україні);

– нелегальна міграція (ризик збільшення фактів незаконного проникнення іноземців та ОБГ на територію України, ризик використання мігрантами легальних каналів в'їзду в Україну з метою подальшого незаконного проникнення на території держав ЄС; ризик наявності та зростання фактів торгівлі людьми; ризик неконтрольованого переміщення в/через Україну мігрантів з країн ризикової

міграції; ризик неефективного контролю за перетинанням громадянами України, іноземцями та ОБГ державного кордону України (в Україну та з України));

– шукачі притулку (ризик зростання звернень громадян країн, у яких відбуваються дії, що перешкоджають нормальному проживанню людей, із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує захисту);

– трудова міграція (ризик необґрунтованого зростання обсягів трудової міграції в Україні, ризик збільшення потоків виїзду громадян України за кордон з метою працевлаштування, ризик негативного впливу трудових мігрантів на ринок праці в Україні).

Незважаючи на існуючі виклики спричинені війною, українці, бізнес, ринки поступово пристосовуються, а подальша виважена політика уряду щодо спрощення умов ведення бізнесу та успіхи ЗСУ, безперечно сприятимуть активнішому відновленню ділової активності, поверненню людей додому, відбудові економіки в цілому. Повернення мільйонів мігрантів потребуватиме роботи держави на багатьох напрямках: від безпеки до соціальної складової, а це потребуватиме великих зусиль та ресурсів, зокрема людських за умови безпеки, відновлення житла, створення нових робочих місць з гідною оплатою праці та відновлення соціальної інфраструктури [5, с. 38–39].

Список використаних джерел:

1. COVID-19, міграція та соціальна напруга: у Давосі назвали головні ризики для світу. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/11/681335/>

2. The integration of newcomers – Ministerial Conference organised by Flanders. *Directorate-General for Migration and Home Affairs*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/integration-newcomers-ministerial-conference-organised-flanders-2024-02-15_en

3. Мульська О.П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Львів, 2022. 472 с.

4. Орієнтовний перелік можливих міграційних ризиків, що можуть призвести до негативних наслідків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах у 2015 році. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/Perelik_2.pdf

5. Гаман Г.В. Вплив міграційних процесів на будівельну галузь України. *Modern Economics*. 2023. № 42(2023). С. 35–39. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-05)

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Гахович Наталія Георгіївна

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу промислової політики,

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування

Національної академії наук України»

Кушніренко Оксана Миколаївна

доктор економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу промислової політики,

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування

Національної академії наук України»

Сучасні виклики вимагають зміни підходів до стратегічного планування. Якщо у мирний час державне стратегічне планування реалізовувалося як функція державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку, то в умовах війни це дієвий інструмент для забезпечення нормальних умов для економічної діяльності бізнесу, ефективного державного управління та посилення співпраці з учасниками міжнародних відносин.

Відновлення промисловості вимагає стратегічного бачення розвитку на основі ідентифікації теперішніх та майбутніх загроз, реалізації відкритих й прихованих можливостей, розробки інструментарію для реагування на них. До того ж набуття статусу України кандидату на вступ до ЄС, а також початок переговорів щодо вступу України до Європейського Союзу 14 грудня 2023 року ставить нові вимоги щодо проведення реформ у багатьох сферах, зокрема судової, антикорупційної, антиолігархічної, правоохоронної, аудіовізуальної діяльності та забезпечення права національних меншин. Це лише першочергові окреслені ЄС вимоги, які необхідно виконати для того, зберегти статус кандидата. Швидкість руху щодо подальшої інтеграції до ЄС залежить також і від приведення у відповідність національного стратегічного планування до європейських принципів подвійного цифрового і зеленого переходу (рис. 1).

Рис. 1. Напрями стратегічного планування повсякденного відновлення промислового розвитку для подолання загрозливих викликів

Джерело: авторська розробка за даними Єврокомісії [1]

Стратегічне планування промислового розвитку в ЄС набуває нових ознак в зв'язку з появою “чорних лебедів” сучасності – пандемії COVID, війни в центрі Європи. Гармонізація механізму стратегічного планування промислового розвитку в Україні з європейськими аналогами передбачає послідовне включення концептуальних засад формування секторальних політик та законодавства ЄС в стратегічні рамкові документи:

1. Відновлення промисловості у повоєнний період (1950–1980 рр.) – спрямованість на модернізацію і впровадження передових технологій, формування національних промислових лідерів, підтримка пріоритетних галузей.

2. Стратегічні інструменти горизонтальної політики (1980–2000 рр.) – Програма єдиного ринку; Європейська стратегічна програма досліджень в галузі інформаційних технологій (ESPRIT); Усунення торговельних бар'єрів і сприяння відкритій конкуренції на європейському ринку.

3. Посилення інтеграційних процесів (2000–2008 рр.) – ухвалення ряду договорів про створення єдиного економічного простору – засадничі документи ЄС – Договір про створення Європейської спільноти (Римський договір); Договір про Європейський Союз (Маастріхтський договір), Лісабонський договір.

4. Посткризове відновлення (2010–2019 рр.) – інтегрована промислова політика в контексті ініціативи «Європа 2020»; Нова промислова стратегія Європи 2012; Стратегування розвитку ринків передових промислових технологій із низьким впливом на навколишнє середовище.

5. Реакція на глобальні виклики пандемія COVID-19 (2019–2021 рр.) – Промислова стратегія ЄС (10.03.2020 р.) – подвійний перехід до кліматичної нейтральності та цифрового лідерства, в основі якої є глобальна конкуренція, кліматична нейтральність і цифрове майбутнє; Оновлена Промислова стратегія для подолання втрат від пандемії COVID-19 та забезпечення відновлення промисловості та економіки ЄС.

6. Вторгнення РФ в Україну (2022 р. – ...) – впровадження оновленої промислової стратегії на основі стратегічної автономії для переорієнтації промислової та енергетичної політики й диверсифікації джерел енергії, збільшення енергозбереження та енергоефективності, розширення відновлюваних джерел енергії та переходу до циклічної економіки і стійких ланцюжків поставок.

Механізм стратегічного управління в ЄС є гнучкою системою реагування на загрозливий виклики сьогодення. Щороку департаменти Європейської Комісії визначають свої основні дії на наступний рік і те, як вони сприятимуть досягненню загальних цілей Європейської Комісії. Ці плани визначають основні заходи на рік і сприятимуть досягненню цілей, визначених у стратегічних планах. Мета стратегічних планів полягає в тому, щоб допомогти департаментам Комісії узгодити свою роботу із загальними стратегічними цілями Комісії, а також планувати та керувати діяльністю з метою найбільш ефективного використання ресурсів. У своїх стратегічних планах департаменти Комісії визначають заходи для досягнення шести політичних пріоритетів Комісії. Зокрема, планів управління Генерального директорату з питань клімату, енергетики, питань освіти, молоді, спорту та культури, розвитку комунікаційних мереж, контенту й технологій, конкуренції, регіональної та міської політики, а також питання бюджетування. Відповідно до цих планів визначаються конкретні цілі для свого відділу на п'ятирічний період, а також показники, які допомагають відстежувати прогрес. Усі департаменти щорічно звітують про прогрес у своїх річних звітах про діяльність та надають пропозиції щодо оновлення стратегічних документів. Це оприлюднюється на відкритих інформаційних майданчиках ЄС. Так, у Повідомленні Європейської комісії «Europe's moment: Repair and Prepare for the Next Generation» [2] наголошено, що ЄС буде дотримуватись моделі відкритої стратегічної автономії, що передбачатиме формування системи глобального економічного управління та розвиток взаємовигідних двосторонніх відносин, що

допоможе ЄС диверсифікувати та зміцнити глобальні ланцюги поставок і захиститись від майбутніх криз.

З огляду на євроінтеграційні прагнення для України важливим є наближення соціально-економічних цілей до загальноєвропейських, що потребує удосконалення законодавства з врахуванням європейських принципів, а саме становлення і розвиток високоіндустріального суспільства, створення нових робочих місць і розвитку підприємництва, підвищення якості та рівня життя населення за рахунок зростання його ефективної зайнятості та залучення до продуктивної праці у промисловому секторі, створення умов для розвитку нових високотехнологічних виробництв та інноваційних систем з урахуванням Цілей сталого розвитку.

Таким чином, першочерговим завданням є актуалізація чинної нормативно-правової бази, а саме ухвалення проекту Закону України «Про державне стратегічне планування» як правової основи для реалізації єдиної державної політики в сфері стратегічного планування. Зокрема гармонізація стратегічного планування промислового розвитку в Україні з європейськими стратегічними документами передбачає впровадження механізмів практичного застосування у сферах технічного регулювання, оцінювання відповідності, стандартизації, метрології та ринкового нагляду цільових пріоритетів європейської практики. Мова йде про широке залучення бізнесу, промислових асоціацій, наукових установ та інших стейкхолдерів до спільного вироблення рішень щодо системи ринкового нагляду й використання маркувань товарів українськими виробниками; запровадження в Україні узгодженої з національними особливостями системи торгівлі викидами парникових газів відповідно до Європейської системи торгівлі викидами; адаптація механізму транскордонного вуглецевого коригування (СВАМ); усунення невідповідностей Дорожньої карти укладення Угоди АСАА.

Список використаних джерел:

1. Making Europe's businesses future-ready: A new Industrial Strategy for a globally competitive, green and digital Europe. The European Commission. 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416
2. Europe's moment: Repair and prepare for the next generation. The European Commission. 27 May 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/%20en/ip_20_940

МОТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Залуцька Христина Ярославівна

доктор економічних наук,

професор кафедри економіки підприємства та інвестицій,

Національний університет «Львівська політехніка»

Старосілець Максим Михайлович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій,

Національний університет «Львівська політехніка»

Складні умови функціонування вітчизняних підприємств, спричинені війною, зумовили їх скоротити свою діяльність, оскільки, наявність широкого асортименту товарів і напрямків діяльності зменшує фінансову стійкість підприємств. Однак, звуження поля діяльності, спеціалізація підприємств на конкретних товарах чи напрямках діяльності послаблює їх ринкову стійкість. Відповідно, для ефективного розвитку підприємств в таких умовах необхідна можливість гнучкого реагування на потреби суспільства, що вимагає, окрім спеціалізованої стабільності, наявності ще певного як фінансового, так і ринкового запасу міцності. При чому, в даному випадку мова йде як про наявний запас, так і можливості його нарощення. Результативним способом формування потрібного конкурентоспроможного запасу розвитку спеціалізованого підприємства є інтеграція його зусиль із певним привабливим суб'єктом господарювання.

Однак, інтеграція не має бути спонтанною, а добре обдуманною, економічно ефективною та вигідною для усіх учасників нового бізнес утворення. Щоб зрозуміти яким чином і чи доречно інтегрувати зусилля із конкретними суб'єктами господарювання, перш за все, необхідно чітко окреслити причини такого об'єднання. Саме виокремлення мотивів чи потреб інтеграції дозволить окреслити критерії доцільності об'єднання із конкретними суб'єктами господарювання. Оскільки, наприклад, для забезпечення фінансової стабільності підприємству для інтеграції необхідно обирати компанії за такими ключовими параметрами: високим рівнем прибутку; позитивною динамікою прибутку; широким діапазоном отримання доходів тощо. В свою чергу, для підвищення іміджу центр уваги переміщується на показники: престижності компанії; затребуваності її товарів на ринку; присутності компанії на міжнародних ринках; рівня діяльності партнерів компанії тощо.

В літературі описано мотиви формування інтегрованих структур, які різними науковцями виокремлюються за певними критеріями у окремі групи: для промислових підприємств [1]; вертикальних структур [8]; вітчизняних суб'єктів господарювання [6]; диверсифікаційно-інтеграційного розвитку [2]; об'єктивних умов формування інтегрованих структур [7]; цілей економічної інтеграції [4]; цілей екологічної інтеграції [5] тощо.

Однак, інтеграція може бути як внутрішня, яка стосується об'єднання окремих бізнес одиниць підприємства [3], так і зовнішня, то, відповідно, доречно поділити мотиви об'єднань різних структур на універсальні групи – внутрішні і зовнішні мотиви. Це дозволить з різними зусиллями, витратами та точністю оцінювати доцільність конкретного виду інтеграції. Наприклад, внутрішня інтеграція не вимагатиме такого детального дослідження цільових параметрів (оскільки, це значення певних показників його фінансової діяльності, які періодично аналізуються підприємством в процесі його функціонування) як зовнішня.

Щоб зрозуміти на скільки інтеграція із конкретним партнером відповідатиме цілям та місії функціонування підприємства варто розглядати фінансові та не фінансові вигоди від неї. Відповідно, доречно окреслити мотиви за цими напрямками. Як фінансові, так і не фінансові мотиви можуть мати також і стратегічне та поточне значення. Тому, для того, щоб не співставляти вигоди отримані у різні проміжки часу між собою, що призведе до суб'єктивного оцінювання доцільності такого об'єднання, пропонуємо виділити ще, окрім, груп внутрішніх та зовнішніх мотивів – мотиви розвитку, які відобразатимуть позицію інтеграційного утворення в стратегічному періоді. Доречним є виокремлення в мотивах розвитку також фінансової і не фінансової складових. Виділення мотивів інтеграційного утворення таким чином (групи мотивів зовнішні, внутрішні та розвитку, кожна із яких включає окремо фінансові та не фінансові мотиви) дозволять привести до співставного вигляду їх складові елементи і результати оцінювання доцільності цього об'єднання.

Список використаних джерел:

1. Ганущак-Єфіменко Л.М., Коберник І.В. Особливості формування інтегрованих бізнес-структур. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3. С. 154–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_3_19
2. Залуцька Х.Я. Мотиви диверсифікаційно-інтеграційного розвитку сучасних підприємств в умовах неотехнологічного відтворення. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни», Львів, Україна, 19 Вересень 2020.
3. Залуцька Х.Я. Управління розвитком підприємств на основі процесів диверсифікації та інтеграції: теорія, методологія та практика. Харків : Вид-во Іванченка І.С., 2020.

4. Мінлей Чень. Передумови та фактори впливу на формування економічної стратегії реалізації корпоративних інтеграційних процесів. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. Vol. 2. No. 5. P. 27–44.
5. Парсяк В.Н. Малий бізнес в системі корпоративних відносин: монографія. Херсон: Олді-плюс, 2003.
6. Michael E. Porter. On Competetion. A Harvard Bissines Review Book. 2005.
7. Скопенко Н.С. Основні причини, переваги та недоліки формування інтегрованих структур в харчовій промисловості України. *Вісник Запорізького нац. ун-ту (Економічні науки)*. 2010. № 2(6). С. 83–87.
8. Чухрай Н.І. Мотиви вертикальної інтеграції бізнесу в Україні. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/a45486a5-eadb-4cce-a772-9998497fc243/content>

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ ВІД УКЛАДАННЯ УГОД ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ

Кирильчук Ольга Валеріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Ринкова трансформація економічної системи спонукає до реорганізації на всіх рівнях економіки. Тоді домінуючим фактором розвитку національних економік стає інтеграція, в процесі якої важливу роль відіграють процеси злиття і поглинання.

Основною ціллю угод злиття і поглинання є прагнення до зростання, адже об'єднуючись компанії прагнуть разом зайняти більшу частку ринку, охопити ширшу клієнтську базу тощо. Результатом пошуку оптимальної форми взаємодії між існуючими та новими структурами на галузевих ринках стає формування інтеграційних механізмів для отримання синергетичного ефекту.

Терміни “синергія” та “злиття та поглинання” в основі своєї сутності можна розглядати як взаємодоповнюючі поняття. З іншого боку, зв'язок між інтеграцією та синергією теж має прояв на сутнісному рівні. Так, прояв інтеграції під час об'єднання суб'єктів господарювання супроводжується додатковими перевагами, які можливо охарактеризувати синергією. Таким чином, синергія – це ефект від такого об'єднання [1, с. 78].

Синергія є джерелом поліпшення доходів або грошових потоків, що виникає, коли два підприємства об'єднуються в процесі злиття. Вона передбачає отримання результату, який буде набагато перевищувати суму результатів даних компаній. Формалізуючи, можна це виразити таким чином: $A+B < C$, де C – новостворена компанія. Обчислюючи поточну вартість щорічних прибутків і враховуючи очікуваний термін і витрати на їх досягнення, компанії можуть оцінити потенціал створення нової вартості, яка буде вищою просту суму частин, які інтегруються, тобто для досягнення ефекту $1+1 > 2$.

Ефект синергії від злиття (поглинання) компаній – це додана вартість від об'єднання та узгодженої дії бізнесів, що виникає внаслідок ефективнішого використання факторів виробництва, що дає змогу підсилити або отримати конкурентні переваги об'єднаної системи, досягнення яких було б неможливим за розрізненого функціонування бізнес-одиниць, а також є сумою всіх вигід (синергій) від створення єдиної інтегрованої системи [2, с. 97].

Серед факторів, які спричиняють синергетичний ефект, розрізняють: економію від масштабу; комбінування і ефективне використання взаємодоповнюючих ресурсів; фінансову економію за рахунок зниження витрат; укріплення ринкових позицій через зниження конкуренції (мотив монополії); співпрацю в області науково-технічних робіт; централізацію маркетингу.

Економія від масштабу насамперед характерна для горизонтальних злиттів. Інколи досягнення синергії можливі і при утворенні конгломератів. У цьому випадку зазначена економія досягається за рахунок централізації ряду адміністративних і менеджерських послуг, таких як бухгалтерський облік, фінансовий контроль, діловодство, підвищення кваліфікації персоналу та загальне стратегічне управління компанією. Таким чином усувається дублювання функцій працівників, зайнятих у зазначених відділах.

Варто зауважити, що існує низка специфічних для кожної окремої країни факторів, які впливають, а іноді і визначають можливість укладання угод М&А. Такими факторами є корпоративне право; трудове право; громадянські права; регуляторні повноваження; звичаєві практики; протекціонізм.

Дуже часто результатами процесів М&А на світовому ринку є величезні втрати для інвесторів через неправильну оцінку таргету. Покупці переоцінюють потенціал цільової компанії і переплачують за неї. Але в Україні навпаки спостерігається зневага до адекватної оцінки, наслідком цього є продаж компаній за безцінь [3].

Варто зазначити, що економіка теж може зазнати негативних наслідків внаслідок даних процесів через:

– можливість виникнення монополії у випадку горизонтальної інтеграції, що передбачає потенційне підвищення ціни на ринку, або скорочення обсягу випущеної продукції. Також відбувається усунення конкуренції між компаніями, що поєднуються;

– за умов вертикальної інтеграції фірми можуть почати співпрацювати лише між собою, що безсумнівно буде більш ефективним, ніж відкриті ринкові угоди. Таким чином, доступ конкурентів до каналів постачання сировини може стати обмеженим. Також вертикальна інтеграція може сильно перешкоджати входженню нових компаній на ринок, при чому часто процеси такої інтеграції відбуваються саме з метою уповільнення входження нових конкурентних фірм на ринок.

Отже, негативними наслідками конгломератного злиття є зменшення кількості середніх і малих компаній, зростання політичного впливу тих фірм, які стають членами конгломерату. З іншого боку, позитивними наслідками є можливість виходу на нові ринки, впровадження інноваційних технологій, розширення клієнтської бази.

Основними видами очікуваної синергії після закриття угод злиття і поглинання є синергія доходів, синергія витрат і балансова синергія [4].

Синергія доходу – збільшення доходів нової компанії, порівняно з сумою доходів автономних компаній, які інтегрувалися. Така синергія зазвичай розглядається як доповнення до синергії витрат. Методами досягнення такої синергії є зміни системи ціноутворення, перехресні продажі, додаткове розповсюдження товарів, інновації, впізнаваність бренду та інші. При цьому можливість контролю над даними процесами є досить низькою з довгим терміном втілення даної синергії в життя.

Синергія витрат – зменшення витрат за рахунок об'єднання корпоративних функцій. Після укладання угоди злиття і поглинання можливо досягти скорочення таких витрат (загальні та адміністративні витрати; ціна закупівель та вартість реалізованої продукції; витрати на продаж та маркетинг; витрати на НДДКР; інші операційні витрати). Процес досягнення синергії витрат є досить контрольованим з короткими термінами досягнення.

Балансова синергія – перш за все скорочення капітальних витрат і оборотного капіталу. До даної категорії також належать податкові пільги. Зазвичай, дана синергія має лише проміжну роль, якщо не брати до уваги фінансовий сектор. Даного ефекту можна досягти шляхом скорочення запасів, покращення умов фінансування і розміщення капіталу, усунення подвійних капітальних витрат, оптимізації податків. Але в свою чергу для цього теж необхідно здійснити витрати пере узгодження умов фінансування, а також оптимізації оподаткування, що може викликати потребу в додаткових консалтингових послугах [5].

Зазвичай, для отримання синергії витрат і балансу, покупці можуть вжити конкретних кроків. В той час як досягнення синергії доходів є більш складним процесом, а отже і менш ймовірним, оскільки вже нова компанія повинна переконати клієнтів продовжувати співпрацю [6].

Терміни досягнення синергії залежить від багатьох факторів. Досягнення синергетичного ефекту від доходу вимагає більше часу, а синергія витрат, зазвичай, може бути реалізована відносно швидко. Для глобальних угод складність здійснення операцій з інтеграції в декількох регіонах збільшує час, необхідний для досягнення синергії. Затримки у прийнятті рішень, від яких залежать інші ініціативи, такі як стратегічні рішення щодо розташування штаб-квартири або ребрендингу, можуть подовжити терміни. Прогрес також може бути ускладнений, якщо компанії мають попередні зобов'язання перед радами працівників щодо збереження робочих місць. 70% компаній-покупців оцінили час досягнення синергії в 2–3 роки. У 2018 році у середньому цей показник становив 2,8 року.

Таким чином, синергетичний ефект від укладання угод злиття та поглинання на галузевих ринках є проявом додаткових переваг,

отриманих під час об'єднання суб'єктів господарювання. Проте частина угод злиття або поглинання, які укладали компанії, не принесли бажаного результату. Мова йде про конкретний вид синергії, досягнення якого прагне компанія при укладанні угоди, а саме синергії доходів, синергії витрат або балансової синергії. Одними з основних перешкод досягнення вищезазначених видів синергії є глобальна економічна ситуація, швидкі зміни законодавчих норм у окремих країнах і регіонах, провали інтеграції тощо, що потребує подальших досліджень даної наукової проблеми.

Список використаних джерел:

1. Євстаф'єв С.М. Інтегральна оцінка синергетичного ефекту злиття та поглинання компаній. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52-1. С. 77–81.
2. Рудь О.О. Підходи та інструментарій обґрунтування угод злиття та поглинання. *Науковий вісник УжНУ. Серія "Міжнародні економічні відносини та світове господарство"*. 2019. Вип. 25 (2). С. 96–100.
3. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 465 с.
4. Alert C. M&A in 2023 and Trends for 2024. 04 Jan 2024. Morrison Foerster. URL: <https://www.mofo.com/resources/insights/240104-m-a-in-2023-and-trends-for-2024>
5. Arjona L., Herfurth J., Nielsen J., Barrett C., Cornet G., Degen D. Capitalizing on ESG Synergies in M&A. September 27, 2023. BCG. URL: <https://www.bcg.com/publications/2023/capitalizing-on-esg-synergies-in-mergers-and-acquisitions>

АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Коба Олена Вікторівна

кандидат технічних наук, доцент,

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

Для забезпечення ефективного ведення бойових дій важливим є подальший розвиток економіки держави як у сфері оборонної промисловості, так і в інших галузях. Тому актуальним завданням сьогодення є відновлення зруйнованих виробничих потужностей, відбудова міст, повернення в країну кадрового потенціалу.

Для того щоб план відновлення України, був дієвим і спрямованим на перспективу, варто врахувати позитивний досвід та певні прорахунки, про які свідчить історія міжнародного відновлення.

Для відбудови країни після війни, перш за все, потрібно сформувати капітал. Значну роль при цьому відіграє фінансова грантова та гуманітарна допомога іноземних партнерів. При цьому, як свідчить міжнародний досвід, успіх відновлення залежить не стільки від розміру фінансування, скільки від ефективного управління фінансами [1]. Адже саме корупція стала на шляху успішної відбудови окремих країн, оскільки призвела до втрати довіри партнерів. Зокрема, Ірак, отримавши понад \$94 млрд від міжнародної спільноти, не зміг їх ефективно використати і досі бореться з наслідками війни. В той же час Фінляндія, де дуже низький рівень корупції, орієнтуючись лише на власні сили, не маючи фінансової підтримки за планом Маршалла після другої світової війни, стала членом ЄС та планує вступ до НАТО.

По-друге, успішній відбудові сприяє її організований та комплексний характер, адже неможливо відновити виробництво в певному регіоні, не подбавши про створення належної інфраструктури для працівників, що будуть його забезпечувати.

В цьому контексті важливим є розробка програми чи плану відновлення, що має бути закріплений письмово у вигляді певного нормативно-правового документу із зазначенням конкретних заходів, рішень, пріоритетів, ресурсів, виконавців, завдань тощо. Такого, яким, наприклад, були план Маршалла, план Моне, план Гірша.

По-третє, для управління й координації процесів відбудови необхідно створити новий орган влади з усіма необхідними повноваженнями. Це дозволить сконцентрувати керівництво і контроль

й сприятиме належному використанню коштів та досягненню визначених цілей.

Організуючи процеси відбудови, не варто нехтувати також якістю моніторингу і оцінки завданих збитків. Адже міжнародний досвід свідчить, що більшість країн недооцінили масштаби руйнувань [2].

Процес відбудови обов'язково має орієнтуватися не на відновлення теперішнього, а на створення майбутнього. Для цього важливе значення мають інвестиції в науку, технології, освіту, креативні індустрії, оскільки це забезпечить подальший розвиток держави. Так, Боснія і Герцеговина, отримуючи міжнародну допомогу ООН, Європейського Союзу та Всесвітнього банку, спрямовувала її на програми розвитку країни, що сприяло створенню в цій країні стабільного та процвітаючого суспільства.

Прикладом досягнення значного економічного розвитку після війни, завдяки формуванню сприятливого інвестиційного середовища є Сінгапур [3]. Цій країні вдалося шляхом зниження податків, введення спрощених умов для створення підприємств стимулювати активну участь міжнародних інвесторів у відновленні. При цьому значна увага була зосереджена на розвитку освіти, створенні сучасних навчальних закладів, що здійснювали інноваційні наукові дослідження.

Спрямованість на розвиток галузей високої доданої вартості: електроніки, біотехнологій, фармацевтики та фінансових послуг, забезпечила стабільний розвиток країни та її конкурентоспроможність на світовому ринку. Зовнішній ринок став важливим джерелом доходів для цієї країни. Важливо відзначити, що для стимулювання економічного зростання й підвищення привабливості для бізнесу та іноземних інвестицій в Сінгапурі була здійснена реформа системи оподаткування і здійснені заходи для зниження рівня корупції.

Розвиток високотехнологічних галузей, експортно-орієнтований підхід та інвестиції в людський капітал дали змогу Південній Кореї досягти значного економічного розквіту та зайняти лідируючі позиції на світовому ринку. Основними стратегічними напрямками відновлення в цій країні стало підвищення рівня освіти, створення промислових парків, залучення іноземних технологій, зміна системи оподаткування.

Вивчення досвіду післявоєнного відновлення Німеччини, Японії, Фінляндії, Південної Кореї, Іраку, Боснії і Герцеговини, Хорватії, Афганістану, В'єтнаму свідчить, що єдиного алгоритму відбудови не існує, кожна країна застосовувала власні стратегії. Проте можна виокремити напрямки, які зробили їх успішними для формування ефективного плану відновлення України: стимулювання залучення іноземних інвестицій, реформування системи оподаткування з метою її орієнтації на розвиток бізнесу, впровадження жорстких антикорупційних заходів, інвестування в освіту і технології.

Список використаних джерел:

1. Мигаль М. Досвід відновлення країн: чого може навчитися Україна. URL: <https://iaa.org.ua/articles/dosvid-vidnovlennya-krayin-chogo-mozhe-navchytysya-ukrayina/> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Коссе І. Не лише стіни. Як відбудувати Україну: міжнародний досвід. URL: <https://rpr.org.ua/news/ne-lyshe-stiny-yak-vidbuduvaty-ukrainu-mizhnarodnyu-dosvid/> (дата звернення: 20.02.2024).
3. Дука А.П., Старченко Г.В. Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-03-06/2022-6-03-06> (дата звернення: 20.02.2024).

ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ

Ковель Петро Максимович

*аспірант 2 курсу кафедри математичного моделювання
та статистики,*

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Залучення прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) в економіку будь-якої країни є однією з першочергових задач економічної політики. Саме недостатність внутрішніх інвестиційних ресурсів була і залишається однією з найбільших проблем соціально-економічного розвитку України, що може бути вирішена шляхом надходження іноземного капіталу.

Дослідженням даного питання в економічній науці займався ряд науковців, серед яких Реверчук С.К., Тесля С.М., Рогач О.І., Жигало І.І., Говорушко Т.А., Біленко Ю.І. та інші. Як бачимо, існує багато наукових праць з даної проблематики, проте нові економічні виклики, пов'язані із воєнними діями на території України та змінами глобальних тенденцій вимагають подальшого вивчення даного питання.

Згідно з Законом України “Про режим іноземного інвестування”, під іноземними інвестиціями в Україні розуміють – всі види цінностей, що вкладаються безпосередньо іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності згідно з чинним законодавством України [1].

Прямі іноземні інвестиції (скор. **ПІІ**, англ. Foreign direct investment, FDI) – це довгострокові вкладення тих чи інших матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, для організації і будівництва підприємства).

Прямі іноземні інвестиції є найбільш бажаною формою капіталовкладень для усіх економік, що розвиваються, адже вона дозволяє реалізовувати масштабні проекти; разом із тим, в країну надходять інновації, новітні технології, актуальні практики корпоративного управління, тощо [2].

Науковці визначають, що “інвестиції вважаються прямими, якщо здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. Їх характерними ознаками є те, що інвесторові належить управлінський контроль над підприємствами, і вони виступають у формі акціонерного капіталу і міжфірмових позик” [3].

Залучення іноземних інвестицій в країну призводить до таких позитивних наслідків:

1. Економічного зростання. Інвестиції сприяють створенню нових робочих місць, розвитку промисловості та соціальної інфраструктури, поліпшення платіжного балансу. Разом із тим, відбувається розвиток експортного потенціалу і зниження рівня залежності від імпорту.

2. Розвиток людських ресурсів. Зазвичай, залучення інвестицій супроводжується навчанням та підготовкою нових місцевих кадрів, сприяючи підвищенню рівня кваліфікації робочої сили.

3. Технологічний прогрес. Іноземні інвестиції виступають трансфером новітніх технологій та ноу-хау, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та продуктивності.

4. Розширення міжнародних зв'язків. Залучення інвестицій підвищує привабливість країни для іноземних партнерів, сприяє розвитку міжнародного співробітництва [4; 5].

В Україні процес залучення іноземних інвестицій завжди був важливою передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності [6].

В Національній економічній стратегії на період до 2030 року досягнення інвестиційної привабливості постає одним із головних напрямів стратегічного курсу України на «забезпечення належного рівня добробуту, самореалізації, безпеки, прав та свобод кожного громадянина України». Відповідно до цього документа, наша країна до 2030 р. повинна стати конкурентним і безпечним середовищем з «високодохідними, диверсифікованими та сталими інвестиційними можливостями» [7].

Після початку повномасштабної війни залучення іноземних інвестицій стає ще більш важливим та необхідним завданням для країни.

Аналізуючи динаміку надходжень ПІІ в Україну з 2002 по 2023 рік (див. рис. 1) (дані 2023 року наявні за 3 квартали), бачимо, що діаграма умовно поділяється на дві частини, де точкою розриву є початок бойових дій 2014 року.

В першому періоді, і взагалі за весь час, найбільший рівень ПІІ спостерігаємо у 2008 році, вони склали 10913 млн дол. США. Найменший обсяг у 693 млн дол США був зафіксований у першому наведеному році – 2002. Загалом, в цей період є коливання, без катастрофічних відхилень.

У 2014 році, після Революції Гідності та початку воєнних дій на Донбасі та анексії Криму, рівень ПІІ рекордно впав до 410 млн дол. США, а наступного року взагалі вперше став від'ємним – 458 млн дол. США. Надалі, у 2016 року відбулось покращення ситуації – рівень надходжень ПІІ в Україну піднявся до позначки в 3810 млн дол США. Тенденція зберігалася до 2019 року включно. У 2020 році через негативні наслідки

впливу пандемії коронавірусу у світі, неспроможність інвесторів оцінити ситуацію, що склалася, та приймати рішення, ПІІ в Україну були рекордно низькими за весь час спостережень – 868 млн дол США. Не дивлячись на це, наступного року відбулася стабілізація інвестиційного клімату в Україні, що бачимо по найбільшим ПІІ у другому періоді – 6687 млн дол. США.

З початком повномасштабного вторгнення рівень ПІІ в Україну знову знижується – до 1152 млн дол. США. Проте вже у 2023 відмічаємо зростання показника – 4095 млн дол. США, і це тільки за 3 квартали. Цьому, головним чином, сприяє допомога іноземних партнерів.

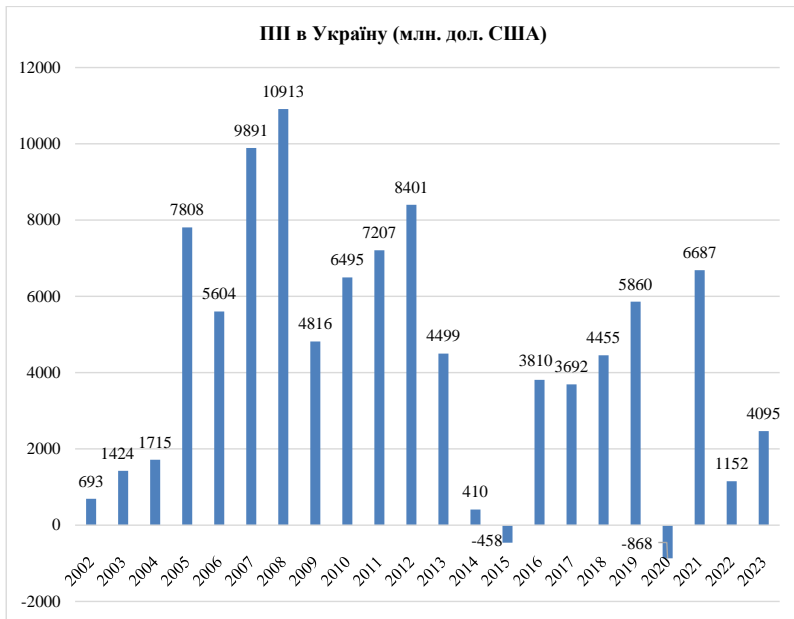

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну по роках

Джерело: складено автором на основі [2]

Загалом, аналізуючи динаміку ПІІ в Україну, треба відмітити, що значущі негативні події – початок бойових дій 2014 року, пандемія коронавірусу, початок повномасштабного вторгнення паралізували економіку країни та призводили до значного зниження рівня залучення ПІІ. Але кожного разу, завдяки підтримки іноземних партнерів, програмам влади по зміцненню значущих сфер діяльності – стан економіки покращувався, а з ним відмічалось і збільшення обсягів надходження ПІІ в Україну.

На разі, знову спостерігається позитивна тенденція до збільшення рівня надходжень ПІІ в економіку країни, і при умові вивіреної економічної політики, закінчення війни, залучення нових інвесторів, ця тенденція може зберегтися.

Список використаних джерел:

1. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. №93/96 : за станом на 15.01.2011 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Сайт МінФіну України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
3. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. та ін. Інвестологія: наука про інвестування: навч. посібник. Атіка, 2001. 264 с.
4. Humer Stephen H. The International Operations of National Firms: A Study.
5. Тесля С.М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.3. С. 131–139.
6. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підручник. Київ : Либідь, 2005. 720 с.
7. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом: монографія. Київ : Лібра, 2002. 472 с.
8. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacio-nalnoyi-eko-a179>

**ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ НА МОДЕЛЬ
НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ
У ГЛОБАЛЬНОМУ МАСШТАБІ**

Коробка Ростислав Васильович

кандидат економічних наук,

докторант відокремленого підрозділу

*Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Боярська лісова дослідна станція»*

У загальному вигляді перехід на модель низьковуглецевого розвитку означає нарощення потужностей у секторі відновлюваної енергетики та зменшення видобутку вуглеводневої сировини для стабілізації масштабів господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, зміцнення стійкості природних біогеоценозів та зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Така дилема значною мірою і визначає глобальний вимір інвестиційної діяльності у сфері природокористування, тобто світ стоїть перед вибором: чи надавати перевагу фінансуванню проектів, пов'язаних з відновлюваною енергетикою (вітроенергетика, гідроенергетика, сонячна енергетика, геотермальна енергетика, біоенергетика), чи як у попередні десятиліття нарощувати видобуток вуглеводневої сировини, зокрема горючих корисних копалин.

В останні десятиліття відбулося різке зміщення пріоритетів в інвестиційних процесах у сфері природокористування у планетарному масштабі, що пов'язано з формуванням глобальної архітектоніки обмеження негативного впливу на кліматичні процеси, активізацією заходів стосовно розбудови інфраструктури відновлюваної енергетики, що супроводжується зростанням масштабів ресурсозбереження та енергоефективного природокористування (залучення до енергетичного обігу відновних природних ресурсів та вторинної природної сировини) [1], переводом окремих сфер діяльності на модель низьковуглецевого розвитку.

Базовою інституціональною установкою переводу національних господарств на модель низьковуглецевого розвитку є умонтування в спектр пріоритетів національної економічної політики домінант ощадливого природокористування, котрі корелюють з цілями прискорення темпів соціально-економічного піднесення, що дасть можливість усунути розриви між господарськими та природо-

охоронними орієнтирами та упередити еколого-деструктивні процеси і забезпечити поступальний розвиток низьковуглецевих секторів економіки. Тому ключовою складовою інвестиційної діяльності у сфері природокористування у глобальному масштабі виступає інвестиційне забезпечення переходу національних господарств на модель низьковуглецевого розвитку.

Укладання в останні десятиріччя додаткових міжнародних природоохоронних угод, пов'язаних з боротьбою з глобальним потеплінням та вирішенням інших природоохоронних проблем планетарного масштабу, по великому рахунку створює нове інституціональне підґрунтя для перегляду пріоритетів інвестиційної діяльності в сфері природокористування у світовому масштабі. Тобто формуються фінансово-економічні передумови для реалізації домінант низьковуглецевого розвитку та подолання еколого-деструктивних проявів соціально-економічного розвитку.

В останні десятиліття відбулося суттєве зміщення вектору в інвестиційній діяльності в сфері природокористування. Вектор з пріоритету фінансування проєктів додаткового освоєння мінерально-сировинного потенціалу перемістився в площину фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації проєктів розвитку відновлюваної енергетики, що супроводжується фінансуванням заходів та розбудови інфраструктури залучення до енергетичного обігу відновних природних ресурсів (ресурси атмосферного повітря, водні ресурси, енергія Сонця, вторинна природна сировина), а також переглядом пріоритетів інвестування проєктів у надрокористуванні, в першу чергу у сфері видобутку мінеральних палив.

Багато країн запровадили або посилили політику та правила, що підтримують проєкти освоєння відновлюваних джерел енергії. Така підтримка охоплює пільгові тарифи, податкові пільги та стандарти портфеля джерел відновлюваної енергетики, що створює більш сприятливе середовище для притоку приватних інвестицій. В процесі ускладнення глобальної архітектури стимулювання низьковуглецевого розвитку з'являються нові моделі фінансування проєктів відновлюваної енергетики, зокрема такі як краудфандинг, а також застосовуються технології блокчейну для прозорого та децентралізованого фінансування проєктів розвитку відновлюваної енергетики, в першу чергу біоенергетики.

На фоні позитивних зрушень в частині зростання глобального інвестиційного забезпечення реалізації проєктів відновлюваної енергетики, які супроводжуються активізацією фінансування процесів ресурсозбереження та енергоефективного природокористування, у світовому масштабі зберігається тенденція збільшення обсягів видобутку вуглеводневої сировини, що в основному зумовлено

зростанням економік країн глобального Півдня (Китай та Індія) як через нарощення видобутку мінеральної сировини всередині країни, так і через зростання попиту на викопні паливні ресурси інших країн.

Високорозвинені країни, які обрали модель низьковуглецевого розвитку, все активніше беруть участь з країнами, що розвиваються, у масштабних проєктах та ініціативах з відновлюваної енергетики в різних частинах світу. Ця співпраця допомагає розподілити ризики та ресурси для розвитку відновлюваної енергетики в глобальному масштабі. Також зростають інвестиції в проєкти з відновлюваної енергетики, у країнах, що розвиваються, що фактично стають ключовими гравцями у переході на відновлювані джерела енергії за підтримки міжнародних організацій і глобальних кліматичних фондів.

Список використаних джерел:

1. Голян В.А., Мединська Н.В. Інституціоналізація економічного механізму ресурсозбереження та енергоефективного природокористування на рівні ОТГ. *Проблеми економіки*. 2021. № 4. С. 211–216.

**MATHEMATICAL MODEL OF THE DYNAMIC INTERACTION
OF PRODUCT PRICES IN RELATED MARKETS:
THE PROBLEM OF LIMIT CYCLES**

Malyarets Lyudmyla

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Higher Mathematics
and Economic and Mathematical Methods,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Voronin Anatoly

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Department of Higher Mathematics
and Economic and Mathematical Methods,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Lebedeva Irina

*Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor
Department of Higher Mathematics
and Economic and Mathematical Methods,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

In the context of globalization, any shifts occurring in national economies become synchronous and interconnected. Globalization processes are manifested in the intensification of foreign economic relations, the development of financial cooperation, increased labor migration, etc. As a consequence, economic recovery or, conversely, crisis phenomena in one country, to one degree or another, affect the economies of other countries. One of the main channels for synchronizing economic processes is international trade. Changes in this area can become the trigger that, as a result of a subsequent chain reaction, will ensure the spread of both positive and negative economic phenomena. That is, the changes taking place in the global economy are increasingly systemic in nature, and individual countries are elements of this system.

The presence of resonant phenomena in an open economic system determines scientific interest in the use of system dynamics methods to study possible trajectories of development of such a system as a whole, as well as individual elements of this system, taking into account both external influences and endogenous factors. One of the important directions in this sense is the study of limit cycles. The purpose of this paper is to construct a mathematical model of economic dynamics that would allow a qualitative analysis (according to phase trajectories) of the processes that determine the state of equilibrium of prices for the same product in adjacent markets.

A special case of this problem has already been considered by the authors in the paper [1]. Here we propose an alternative way to solve the general case of such a problem. As rightly stated in [2], the construction of a mathematical model of such problems is a fundamental, inevitable, but difficult and delicate process.

Periodic processes in economics can be described in mathematical language using the concept of a limit cycle [3]. Recently, the study of the properties of limit cycles has attracted significant interest, which goes beyond the scope of pure mathematics and finds application not only in economics, but also in physics, chemistry, and biology. There are two possible approaches to studying this phenomenon: the use of differential equations to describe continuous processes or difference equations if the process is discrete in time.

A mathematical model of economic dynamics for the case of two commodity markets can be represented as a system of two ordinary differential equations:

$$\begin{cases} p_1' = F_1(p_1, p_2); \\ p_2' = F_2(p_1, p_2), \end{cases} \quad (1)$$

where $p_1(t)$ and $p_2(t)$ there are prices of goods in the corresponding markets, continuously changing over time (differentiation is carried out by time);

$F_1(p_1, p_2)$, $F_2(p_1, p_2)$ are functions of excess demand for goods in each of the markets, which are nonlinear of degree no more than two.

To analyze system (1), we choose the following type of excess demand functions:

$$F_1(p_1, p_2) = \lambda p_1 - p_2 + kp_1^2 + mp_1p_2 + np_2^2, \quad F_2(p_1, p_2) = p_1 + ap_1^2 + bp_1p_2,$$

where a, b, λ, k, m, n are some constant parameters. Then the system has the form:

$$\begin{cases} p_1' = \lambda p_1 - p_2 + kp_1^2 + mp_1p_2 + np_2^2; \\ p_2' = p_1 + ap_1^2 + bp_1p_2. \end{cases} \quad (2)$$

Note that in system (2) there are two equilibrium positions. These are the points $p_1^* = 0$; $p_2^* = 0$ and $p_1^* = 0$; $p_2^* = 1/n$, which, for certain parameter values, are focuses.

After carrying out algebraic transformations with the introduction of new variables, we obtain a quadratic system of the form:

$$\begin{cases} x' = -y + a_{20}x^2 + a_{11}xy + a_{02}y^2; \\ y' = x + b_{20}x^2 + b_{11}xy + b_{02}y^2. \end{cases} \quad (3)$$

System (3) is a special case of a six-parameter system of two differential equations, which is presented in Poincaré normal form. The coefficients of this system are determined by the following relations:

$$a_{20} = -\frac{7}{3}n; \quad a_{11} = 5a_0; \quad a_{02} = n; \quad b_{20} = a_0; \quad b_{11} = -2n; \quad b_{02} = 0, \quad (4)$$

where $a_0 = a$ if $p_1^* = 0$; $p_2^* = 0$ or $a_0 = -a$ if $p_1^* = 0$; $p_2^* = 1/n$.

In accordance with the fundamental work [4], qualitative analysis (based on phase trajectories) consists in sequentially determining the values of three such quantities:

$$V_1 = \alpha A - \beta B; \quad (5)$$

$$V_2 = (\beta(5A - \beta) + \alpha(5B - \alpha))\gamma, \quad \text{if } V_1 = 0; \quad (6)$$

$$V_3 = (\beta A + \alpha B)\gamma\delta, \quad \text{if } V_1 = V_2 = 0. \quad (7)$$

This method allows us to work only with real numbers. Note that, up to a constant factor, the quantities V_1 , V_2 , and V_3 correspond to the first three Lyapunov quantities l_1 , l_2 , and l_3 .

To simplify the calculations, we introduce auxiliary coefficients:

$$\begin{aligned} A &= a_{20} + a_{02}; \quad B = b_{20} + b_{02}; \quad \alpha = a_{11} + 2b_{02}; \quad \beta = b_{11} + 2a_{20} \\ \gamma &= b_{20}A^3 - (a_{20} - b_{11})A^2B + (b_{02} - a_{11})AB^2 - a_{02}B^3 \\ \delta &= a_{02}^2 + b_{20}^2 + a_{02}A + b_{20}B. \end{aligned} \quad (8)$$

Comparing relations (4) and (8), we obtain:

$$\begin{aligned} A &= -\frac{4}{3}n; \quad B = a_0; \quad \alpha = 5a_0; \quad \beta = -\frac{20}{3}n; \\ \gamma &= a_0 \left(-\frac{4}{3}n \right)^3 - \left(\frac{1}{3}n \right) \left(-\frac{4}{3}n \right)^2 a_0 + (-5a_0) \left(-\frac{4}{3}n \right) a_0^2 - na_0^3 = \\ &= -\frac{16}{9}n^3 a_0 + \frac{17}{3}na_0^3 = \frac{na_0}{9} (51a_0^2 - 16n^2) \\ \delta &= n^2 + a_0^2 - \frac{4}{3}n^2 + a_0^2 = \frac{1}{3} (6a_0^2 - n^2). \end{aligned}$$

Now we find sequentially the values of each of the quantities V_1 , V_2 , and V_3 .

1) From relation (5) we obtain:

$$V_1 = A\alpha - B\beta = \left(-\frac{4}{3}n \right) 5a_0 - a_0 \left(-\frac{20}{3}n \right) = 0.$$

2) Since we received that $V_1 = 0$, then from relation (6) we find V_2 :

$$\begin{aligned} V_2 &= (\beta(5A - \beta) + \alpha(5B - \alpha))\gamma = \\ &= \left(-\frac{20}{3}n \left(-\frac{20}{3}n + \frac{20}{3}n \right) + 5a_0(5a_0 - 5a_0) \right) \gamma = 0. \end{aligned}$$

3) Since such equalities hold $V_1 = V_2 = 0$, then from (7) we find the value V_3 :

$$\begin{aligned} V_3 &= (A\beta + B\alpha)\gamma\delta = \left(\left(-\frac{4}{3}n\right)\left(-\frac{20}{3}n\right) + 5a_0^2\right)\frac{na_0}{9}(51a_0^2 - 16n^2)\frac{1}{3}(6a_0^2 - n^2) = \\ &= \frac{na_0}{27}\left(\frac{80}{9}n^2 + 5a_0^2\right)(51a_0^2 - 16n^2)(6a_0^2 - n^2). \end{aligned}$$

Considering that $a_0^2 = a^2$, we get the value V_3 :

$$V_3 = \frac{na}{27}\left(\frac{80}{9}n^2 + 5a^2\right)(51a^2 - 16n^2)(6a^2 - n^2)$$

Let us recall that the parameters V_1 , V_2 , and V_3 coincide with the values of the first three Lyapunov quantities l_1 , l_2 , and l_3 , up to a constant factor. We find that for all rational values of the parameters the following statement is true: $V_3 \neq 0$. Thus, for both focuses we have the following results: $V_1 = V_2 = 0$ and $V_3 \neq 0$.

It follows that around each of the two foci (equilibrium positions) there are three limit cycles, respectively, a 3:3 ratio holds. Note that the obtained result is consistent with the results for the “predator-prey” model obtained from studying the evolution of innovation processes [5].

The proposed mathematical model of economic dynamics allows us to identify the presence of cyclic processes in a small neighborhood near equilibrium positions. Further research will be aimed at studying the nature of these limit cycles, which will allow us to identify unstable dynamic regimes and avoid the occurrence of bifurcations and catastrophes leading to instability in interconnected markets of objects of any nature, which can act as a product.

References:

1. Voronin A. V., Lebedev S. S. (February 16, 2023) Quadratic system of two differential equations with six limit cycles: two approaches to problem analysis. *ResearchGate*. DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.32572.92808>
2. Drin S. S., Ishchuk V. P., Shchestiuk N. Yu. (2016) Matematychni modeliuvannia finansovo-ekonomichnykh protsesiv na bazi lohystychnoi poslidovnosti determinovanoho khaosu. *Naukovi zapysky NaUKMA*, vol. 178. Fyzyko-matematychni nauky, pp. 10–15
3. Beaudry P., Galizia D., and Portier F. (2015) Reviving the Limit Cycle View of Macroeconomic Fluctuations. NBER, working paper 21241. Available at: <https://www.nber.org/papers/w21241>
4. Chow S.-N., Li C., Wang D. (1991) Normal Forms and Bifurcation of Planar Vector Fields. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665639>
5. Voronin A., Akhiezer O., Galuza A. et. all (2023) Modeling Competitive Interaction “Predator-Prey” on the Example of Two Innovative Processes, 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), Wrocław, Poland, pp. 131–134. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACIT58437.2023.10275538>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ФІНАНСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ ТНК В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Матрунчик Дмитро Миколайович

кандидат технічних наук,

докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Луцький національний технічний університет

В останні роки ТНК на порядок збільшили асигнування в дослідження і розробки, які безпосередньо пов'язані з технологічною інфраструктурою, виробництвом мікросхем, технологіями штучного інтелекту та іншими інформаційно-цифровими технологіями. Однією з основних детермінант нарощення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності на провідних ТНК світу виступає цифрова трансформація управління матеріальними та фінансовими потоками. Прискорене впровадження технологій такої трансформації дає можливість знижувати рівень трансакційних витрат і отримувати конкурентну перевагу на тому чи іншому сегменті ринку інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Практика фінансування інновацій ТНК в останні десятиліття продемонструвала наявність певних лекал, котрі визначають стратегію вибору джерел фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інноваційної інфраструктури, пріоритети фінансування відповідної фази життєвого циклу інноваційного продукту, а також методи стимулювання діяльності інженерно-технічних кадрів, які здійснюють дослідження та розробки.

Незважаючи на складні умови, зосередженість ТНК на дослідженнях і розробках очевидна. Великі компанії можуть застосовувати інновації в багатьох сферах свого бізнесу, підвищувати ефективність з метою отримання максимальної користі від витрачених коштів на дослідження. У той же час ускладнення технологій прискорюється, що вимагає від компаній витратити більше, щоб не відставати від темпів інновацій. Це передбачає інвестиції в інженерів, дослідницькі заклади, а також зростання вартості експлуатації більш досконалої технологічної інфраструктури [1].

В контексті інноваційної експансії в регіони України ТНК інформаційно-цифрового спрямування необхідно зазначити, що на даний момент Samsung, Microsoft та Apple не планують розміщувати виробництва чіпів та програм в Україні. Проте індустрія технологій динамічна, і плани та партнерства можуть змінюватися з часом. Якщо ці

компанії розглянуть можливість заснувати виробництво чіпів або розробку програмного забезпечення в Україні, вони можуть зробити дану інвестицію за кілька років.

Виходячи з передового досвіду, ТНК на першому етапі оцінять умови місцевого ринку, включаючи наявність кваліфікованих кадрів, інфраструктуру та нормативно-правове середовище. Також вони розглянуть можливість партнерства з місцевими технологічними компаніями чи університетами, щоб використати наявний досвід і ресурси. В даному випадку їх можуть зацікавити Харківський та Львівський ІТ-кластери. Крім того, відповідним корпораціям потрібно буде взаємодіяти з українським урядом, щоб ідентифікувати наявні в нашій країні правила, стимули та підтримку іноземних інвестицій у технологічний сектор та оцінити можливості створення інноваційно-технологічної інфраструктури, включаючи наявність виробничих потужностей для виробництва мікросхем або офісних приміщень для розробки програмного забезпечення.

За потреби ІТ-гіганти запускають програми передачі технологій, щоб поділитися знаннями та досвідом із місцевими партнерами та створять нову для українських регіонів бізнес-практику. Виходячи з цих міркувань українській стороні потрібно буде застосувати надійні заходи безпеки для захисту інтелектуальної власності та керування будь-якими потенційними ризиками, пов'язаними з роботою в певному регіоні. Важливо відзначити, що геополітичні, економічні та соціальні фактори можуть впливати на рішення ТНК розмішувати центри генерування інновацій в регіонах України. Ситуація в Україні чи будь-якому іншому регіоні може змінитися, тому транснаціональні корпорації будуть розробляти декілька сценаріїв заходу в український ІТ-сегмент.

У попереднє десятиріччя відбувся прискорений розвиток ІТ-індустрії в Україні, оскільки наша країна має потужний резерв кадрів у сфері ІТ-технологій і тому вона стає дедалі привабливішим місцем для технологічних компаній, які прагнуть залучити кваліфікованих спеціалістів за конкурентоспроможною ціною. Зростанню ІТ-індустрії в Україні сприяє кілька чинників. Зокрема, вартість робочої сили в Україні загалом нижча порівняно з багатьма західними країнами, що робить її привабливим місцем для компаній, які прагнуть скоротити витрати на розвиток.

Українська інноваційна панорама характеризується численними стартапами та технологічними компаніями, які з'явилися в останні роки. Українські ІТ-фахівці вже тривалий період працюють з міжнародними клієнтами та компаніями, сприяючи глобальній співпраці та розширюючи український технологічний досвід. В Україні мають місце потужні традиції освіти в сферах STEM (наука, технології, інженерія та математика), що забезпечує постійний потік кваліфікованих

випускників. Культурна сумісність і рівень володіння англійською мовою серед українських працівників полегшує міжнародним компаніям ефективну співпрацю.

Для прискорення процесів приходу ТНК, які працюють у сфері інформаційно-цифрових технологій, в регіони України необхідно, щоб український уряд та інші публічні інститути продовжували розвивати сприятливу екосистему, задовольняючи потреби в інфраструктурі та просуваючи політику, яка заохочує зростання ІТ-сектору. За умови введення додаткових потужностей за рахунок ТНК галузь може мати позитивний вплив на економіку в цілому, створюючи робочі місця, сприяючи інноваціям і залучаючи іноземні інвестиції.

Список використаних джерел:

1. Dorothy Neufeld. Visualizing the R&D Investment of the 10 Biggest Nasdaq Companies. URL: <https://www.visualcapitalist.com/cp/ranked-the-10-biggest-nasdaq-companies-by-rd-investment/>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ¹

Міщенко Володимир Іванович

доктор економічних наук, професор,

завідувач сектору цифрової економіки,

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування

Національної академії наук України»

Широке використання цифрових технологій стало ключовим фактором функціонування сучасних економічних систем більшості країн світу, які розвиваються на основі заміни традиційних моделей цифровими. Разом з тим, розроблення, впровадження і використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій може наражати органи влади, суб'єктів господарювання та окремих громадян на кіберзагрози та інформаційні ризики, які потенційно можуть завдавати значних фінансових, репутаційних, юридичних і моральних збитків [1, с. 286].

Тому завдання урядів і державних регуляторів цифрового ринку полягають у забезпеченні ефективної політичної підтримки процесів цифровізації та розробленні дієвих механізмів протидії цифровим загрозам і ризикам шляхом запровадження нових методів та інструментів регулювання, контролю, нагляду та управління з метою протидії кіберризикам і підтримки національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку своїх країн на основі реалізації фундаментальних засад цифрового суверенітету [2, с. 11; 3, с. 77].

Головними напрямками розв'язання цієї проблеми є недопущення технологічного відставання країн в освоєнні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та впровадженні їх у всі сфери суспільного життя, забезпечення високого рівня цифрового суверенітету та конкурентоспроможності [4, с. 46].

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, яка у 2019 р. прийняла перший міжнародний стандарт «Принципи штучного інтелекту», значна кількість країн світу розробила відповідні національні документи щодо етики використання штучного інтелекту, в яких відображено основні принципи етичного, надійного та відповідального управління, а також необхідність запровадження

¹ Стаття виконана в рамках наукового проекту «Формування засад національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку України в умовах гібридної системи «мир-війна». Етап 2. «Обґрунтування механізмів практичного забезпечення економічної стійкості та безпеки на засадах національної укоріненості економічного розвитку» (номер держреєстрації 0124U001680).

державного регулювання використання цифрових технологій та залучення до цього процесу широкого кола розробників, користувачів і зацікавлених сторін [5].

Найбільш активно над розробкою етичних принципів управління цифровими технологіями працюють уряди Австралії, Великобританії, Європейського Союзу, Канади, Сполучених Штатів Америки, Китаю, Південної Кореї, Сінгапуру, Японії та інших країн [6, с. 39].

Однак, як свідчить проведений аналіз, такі документи мають рекомендаційний характер, а прийняття відповідних принципів підприємствами та установами є добровільним і ґрунтується на саморегулюванні. Тому можна зробити висновок про те, що уряди та регулятори цифрового ринку окремих країн ще не повною мірою усвідомлюють важливість етичного та відповідального управління впровадженням і використанням цифрових технологій для забезпечення національно укоріненої стійкості та безпеки розвитку своїх економік, а також постійної підтримки цифрового суверенітету та міжнародної конкурентоспроможності [7, с. 148].

Така ситуація, на наш погляд, обумовлює необхідність встановлення чітких норм, правил і стандартів, які регулюють відносини між постачальниками, провайдерами та споживачами цифрових технологій, а також запровадження дієвих механізмів державного регулювання процесів їх розробки та впровадження.

У науковій літературі ця проблема обговорюється достатньо активно. Переважна більшість дослідників наполягають на розробленні спільної для всіх країн універсальної системи норм, правил і стандартів. Однак, за такого космополітичного підходу до регулювання використання цифрових технологій складно врахувати національні особливості, культурні, релігійні цінності тощо значних груп населення, що суперечить принципам інклюзивності, різноманіття, свободи та недискримінації [8, с. 157; 9, с. 114; 10, с. 35].

На наш погляд, оптимальним варіантом розв'язання цієї проблеми може бути розроблення міжнародними організаціями та урядами окремих країн міжнародних етичних правил, технічних стандартів і нормативно-правових актів у сфері регулювання використання цифрових технологій та їх імплементація у національне законодавство з метою створення безпечних умов для функціонування та спільного використання великих відкритих цифрових екосистем. Реалізація такого підходу дозволить країнам зберегти свій цифровий суверенітет, не допустити технологічного відставання і посилити конкурентоспроможність національної економіки.

До основних принципів розроблення та реалізації вітчизняного законодавства та нормативно-правової бази щодо регулювання та управління процесами використання сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій, на наш погляд, доцільно віднести: 1) цілісну та комплексну характеристику процесів розроблення, тестування, впровадження та практичної експлуатації користувачами цифрових технологій; 2) відповідальність ІТ-компаній, провайдерів та інших учасників цифрових екосистем за фінансові та матеріальні збитки або моральні чи репутаційні втрати користувачів у разі неправильного функціонування цифрових систем і технологій; 3) надійний захист даних на основі визначення чітких умов їх зберігання, обігу та використання; 4) етичність функціонування цифрових екосистем з урахуванням людських цінностей, прав і свобод громадян; 5) безпечність використання цифрових технологій та можливість забезпечення від кіберзагроз і цифрових та інформаційних ризиків [6, с. 42; 11, с. 68; 12, с. 109].

Ґрунтуючись на цих принципах, можна зробити висновок про те, що для умов повоєнного відновлення та реконструкції економіки України найбільш актуальним і перспективним напрямом забезпечення високого рівня технологічного розвитку на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій повинно бути формування чіткої нормативно-правової визначеності на основі розроблення національного законодавства з орієнтацією на відповідне законодавство ЄС, використання його правил, умов і стандартів у сфері регулювання, контролю, нагляду та управління процесами розроблення, впровадження і етичного, надійного та відповідального використання сучасних цифрових технологій, а також забезпечення високого рівня цифрового суверенітету і конкурентоспроможності економіки.

Запропоновані принципи та методологічні підходи можуть бути використані органами державної влади при організації регулювання, контролю, нагляду та управління процесами проектування, впровадження та етичного і відповідального використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою реалізації ефективних механізмів забезпечення стійкості та безпеки економічного розвитку, цифрового суверенітету та конкурентоспроможності.

Подальші дослідження цієї проблеми можуть бути зосереджені на обґрунтуванні конкретних механізмів організації державного регулювання та реалізації системи заходів щодо контролю за процесами впровадження і використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій шляхом поєднання етичних принципів і нормативно-правових засад, а також формування відповідних інституційних передумов і структур.

Список використаних джерел:

1. Буковинський С.А. та ін. Банківська система України на шляху євроінтеграції / за ред. С.А. Буковинського. Київ : ЦНД НБУ, 2015. 496 с.

2. Науменкова С., Міщенко С. Фінансові інструменти забезпечення від політичних ризиків у проектному фінансуванні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. № 10. С. 6–17.
3. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг. *Фінансовий простір*. 2018. № 1 (29). С. 75–79.
4. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Ivanov V., Lysenko R. Growing discoordination between monetary and fiscal policies in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. № 14 (2). P. 40–49. DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.14\(2\).2019.04](https://doi.org/10.21511/bbs.14(2).2019.04)
5. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD. 2019. URL: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>
6. Міщенко В.І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>
7. Дзюблюк О.В. та ін. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності. Тернопіль, 2017. 298 с.
8. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь. ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ. 2022. 305 с.
9. Міщенко В.І., Науменкова С.В., Міщенко С.В. Ефективність функціонування процентного каналу монетарної трансмісії в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2021. № 4. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.65-19>
10. Гриценко А.А. Інформаційно-цифровий етап розвитку соціально-економічних систем. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 29–46.
11. Міщенко В.І. Управління кібербезпекою в системі забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2023. № 1. С. 47–72. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.047>
12. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Цифрова фінансова інклюзія для досягнення Цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2023. № 1. С. 102–112.

ВПЛИВ РИНКОВОЇ ВЛАДИ ТА РІВНЯ МОНОПОЛІЗАЦІЇ РИНКУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

М'ячин Валентин Георгійович

доктор економічних наук,

*професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Бондар Євген Якович

аспірант 1-го року навчання,

Державний вищий навчальний заклад

«Український державний хіміко-технологічний університет»

Конкурентоспроможність підприємств є складною і багатогранною характеристикою, яка визначає їхню здатність протистояти конкуренції на ринку. Одним з важливих факторів, що впливають на конкурентоспроможність, є ринкова влада підприємства. Ринкова влада означає здатність підприємства впливати на ціни, обсяги продажів і умови на ринку. Вона може бути забезпечена різними факторами, такими як бренд, інновації, диверсифікація продуктів, ефективне управління, доступ до ресурсів тощо.

Підприємства з великою ринковою владою мають переваги порівняно з іншими учасниками ринку. Вони можуть встановлювати вищі ціни на свою продукцію або послуги, відтіснити конкурентів і збільшувати свою частку на ринку. Проте, володіння великою ринковою владою може мати і негативні наслідки, такі як зловживання позицією на ринку, обмеження конкуренції та негативний вплив на споживачів.

Одним з ключових аспектів впливу ринкової влади на конкурентоспроможність є її зв'язок з інноваціями. Підприємства з великою ринковою владою мають більше можливостей для вкладення в дослідження і розробки нових продуктів і технологій, що може підвищити їхню конкурентоспроможність в майбутньому. Водночас, висока ринкова влада може призвести до зниження інноваційної активності, оскільки підприємства можуть вважати, що їм не потрібно вдосконалювати свою продукцію або послуги, щоб зберегти свою позицію на ринку.

Крім того, ринкова влада також може впливати на конкурентоспроможність підприємства через його фінансові результати. Підприємства з великою ринковою владою часто мають вищу прибутковість через можливість встановлювати вищі ціни. Однак це також може стати причиною низької ефективності та інновацій, оскільки

підприємства можуть бути менш зацікавлені в розвитку більш ефективних та інноваційних підходів до бізнесу.

Узагальнюючи, ринкова влада підприємства може мати значний вплив на його конкурентоспроможність, проте цей вплив може бути як позитивним, так і негативним в залежності від того, як вона використовується та взаємодіє з іншими аспектами бізнесу. Розуміння цього зв'язку допоможе підприємствам забезпечити стійкий розвиток і підтримку їхньої конкурентоспроможності на ринку.

Конкурентоспроможність підприємства тісно пов'язана з рівнем монополізації ринку, оскільки цей фактор визначає його можливості та стратегії в умовах конкуренції. Розглянемо вплив різних рівнів монополізації (монополія, олігополія, монополістична конкуренція, досконала конкуренція) на конкурентоспроможність підприємства.

Монополія характеризується володінням підприємством практично всією часткою ринку. У таких умовах підприємство має велику ринкову владу і може встановлювати ціни на свою продукцію без значного впливу конкуренції. Це може призвести до високих прибутків, але одночасно зменшує стимули до інновацій та покращення якості продукції. Конкурентоспроможність підприємства в умовах монополії зазвичай ґрунтується на здатності забезпечувати ефективне виробництво та маркетингові стратегії, а також на розвинутих брендингових та інших маркетингових підходах.

Олігополія передбачає існування невеликої кількості великих підприємств, які контролюють більшу частину ринку. У таких умовах конкурентоспроможність підприємства залежить від його позиції в олігопольній структурі, здатності конкурувати за цінами, якістю товарів та інноваціями. Для підприємств у олігопольних умовах важливо розвивати стратегії співробітництва та конкуренції для збереження та підвищення своєї конкурентоспроможності.

Монополістична конкуренція характеризується великою кількістю виробників, які продають схожі, але не ідентичні продукти. У цьому випадку конкурентоспроможність підприємства залежить від його здатності здійснювати успішну маркетингову політику, виділяючись серед інших виробників. Важливим фактором в цьому випадку є брендінг, реклама та інші маркетингові стратегії, а також якість продукції та цінова політика.

Досконала конкуренція характеризується великою кількістю виробників та споживачів на ринку, при цьому жоден з них не має значного впливу на ціни або умови ринку. У таких умовах конкурентоспроможність підприємства залежить від його здатності ефективно виробляти товари та послуги за найкращими цінами та якістю. Важливими факторами в цьому випадку є ефективне управління, інновації та виробничі процеси.

Усі ці рівні монополізації ринку мають свої переваги та недоліки, а також впливають на стратегії та конкурентоспроможність підприємств. Розуміння цих впливів допомагає підприємствам вибирати оптимальні стратегії розвитку та забезпечення їхньої стійкої конкурентоспроможності на ринку.

Індекс Герфіндаля-Хіршмана (Індекс концентрації) є інструментом, що використовується для вимірювання рівня концентрації на ринку. Цей індекс може бути використаний для оцінки рівня монополізації ринку, але для цього необхідно враховувати й інші фактори.

Індекс Герфіндаля-Хіршмана розраховується шляхом сумування квадратів часток ринкової частки кожного учасника ринку. Цей індекс може приймати значення від 0 до 10 000 (у відсотках), де значення близьке до 0 вказує на розподіл ринку між багатьма малими учасниками, а значення близьке до 10 000 свідчить про монопольне панування одного учасника.

Для оцінки рівня монополізації ринку за допомогою Індексу Герфіндаля-Хіршмана слід враховувати деякі важливі моменти. По-перше, необхідно визначити, які саме компанії вважатимуться учасниками ринку для розрахунку індексу. По-друге, важливо враховувати специфіку ринку та його особливості, оскільки на різних ринках можуть бути різні рівні концентрації, що відповідають різним рівням монополізації.

Наприклад, якщо на ринку діє тільки один гравець, індекс Герфіндаля-Хіршмана буде максимальним і дорівнюватиме 10 000, що вказуватиме на монополію. У разі, якщо на ринку діє багато учасників, індекс буде близьким до 0, що свідчить про відсутність монополії.

Однак варто зауважити, що Індекс Герфіндаля-Хіршмана сам по собі не може точно вказати на наявність монополії, оскільки це поняття включає в себе не лише розмір ринкової частки, а й інші фактори, такі як можливість впливу на ціни та умови ринку. Таким чином, для повноцінної оцінки рівня монополізації ринку слід проводити комплексний аналіз, враховуючи Індекс Герфіндаля-Хіршмана разом з іншими факторами, такими як здатність учасника впливати на ціни, доступ до ресурсів тощо.

Перед визначенням конкурентоспроможності підприємства доцільно визначити рівень монополізації ринку за допомогою, наприклад, Індексу Герфіндаля-Хіршмана. Це дозволить краще зрозуміти, яку роль відіграє підприємство на ринку і як це може вплинути на його конкурентоспроможність.

Далі, визначення конкурентоспроможності може включати в себе аналіз ряду факторів, таких як якість продукції, цінова політика, маркетингові стратегії, доступ до ресурсів та інноваційність. Ці фактори

можуть бути визначені через порівняння з конкурентами на ринку та врахування впливу рівня монополізації.

Отже, визначення рівня монополізації ринку перед визначенням конкурентоспроможності може допомогти підприємству краще розуміти своє положення на ринку та визначити стратегії для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Авторами пропонується концептуальний підхід до оцінки конкурентоспроможності інноваційної продукції з використанням теорії нечітких множин [1]. Механізм нечіткого логічного висновку включає чотири етапи [1]:

- фазифікація (введення нечіткості);
- нечіткий висновок;
- композиція;
- дефазифікація (приведення до чіткості).

Інтерпретація нечіткої моделі передбачає вибір та специфікацію вхідних та вихідних змінних відповідної системи нечіткого висновку.

Список використаних джерел:

1. М'ячин В.Г. Оцінка конкурентоспроможності промислової продукції за допомогою методу нечіткої логіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія «Економічні науки»* : Зб. наук. праць. Херсон, 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 68–71.

2. М'ячин В.Г., Алейнікова К.В. Сучасні та перспективні методи оцінки конкурентоспроможності інноваційних підприємств та конкурентоспроможності інноваційної продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 22. Ч. 2. С. 134–137.

МЕТОДИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

М'ячин Валентин Георгійович

*доктор економічних наук,
професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Митрофанов Владислав Юрійович

*аспірант 1-го року навчання,
Державний вищий навчальний заклад
«Український державний хіміко-технологічний університет»*

Інтегральна оцінка ризиків на підприємстві має кілька важливих аспектів:

1) по-перше, це комплексність підходу. Інтегральна оцінка дозволяє врахувати всі можливі ризики, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Це означає, що приймаючи рішення, керівництво може врахувати всі аспекти, що дозволяє уникнути пропускання потенційно важливих ризиків.

2) по-друге, це підвищення ефективності управління ризиками. Інтегральна оцінка дозволяє визначити найбільш критичні ризики та їхні наслідки, що дозволяє приділити їм особливу увагу та ресурси для їх управління.

3) по-третє, це мінімізація втрат підприємства. Проведення інтегральної оцінки дозволяє виявити можливі ризики та вжити запобіжні заходи для їх уникнення чи зменшення наслідків, що дозволяє підприємству заощадити ресурси та знизити можливі втрати.

4) по-четверте, це підвищення конкурентоспроможності: Ефективне управління ризиками дозволяє підприємству бути більш стійкими до змін у зовнішньому середовищі, що дозволяє підприємству легше адаптуватися до нових умов та конкурувати на ринку.

5) по-п'яте, це покращення репутації підприємства. Підприємства, які показують високий рівень управління ризиками, мають кращу репутацію серед інвесторів, партнерів та споживачів, що може позитивно вплинути на їхню діяльність та розвиток.

Отже, інтегральна оцінка ризиків є важливим інструментом управління підприємством, який дозволяє ефективно виявляти, аналізувати та управляти ризиками для досягнення стратегічних цілей та забезпечення стійкого розвитку.

Методи інтегральної оцінки ризиків на підприємстві є важливою складовою управління бізнесом. Вони дозволяють визначити й

управляти можливими ризиками, що може виникнути в ході діяльності підприємства. Розглянемо основні методи інтегральної оцінки ризиків.

Матриця ймовірностей та втрат – цей метод полягає в оцінці ймовірності виникнення ризику та величини можливих втрат. Це дозволяє приймати рішення щодо прийняття чи уникнення ризику.

Метод «дерево рішень» дозволяє моделювати різні сценарії розвитку подій та їхні наслідки, що допомагає зробити оптимальне рішення в умовах невизначеності.

Аналіз ризиків за допомогою SWOT-аналізу використовується для визначення сильних і слабких сторін підприємства, а також можливостей і загроз, що дозволяє визначити ризики та шляхи їхнього управління.

Метод гістограм дозволяє визначити частоту виникнення ризиків та їхню інтенсивність, що допомагає прийняти ефективні рішення для управління ризиками.

Аналіз чутливості – цей метод дозволяє визначити вплив змінних параметрів на результати діяльності підприємства та визначити ключові фактори ризику.

Метод порівняльної оцінки – метод, який полягає в порівнянні різних альтернатив за кількістю та величиною ризиків, що дозволяє вибрати найбільш оптимальний варіант.

Інтегральна оцінка ризиків на підприємстві є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає врахування багатьох факторів. Застосування різних методів інтегральної оцінки дозволяє підприємствам ефективно управляти ризиками та приймати обґрунтовані рішення.

На наш погляд, нечітка логіка та нейронні мережі – це два сучасні методи, які використовуються для інтегральної оцінки ризиків на підприємстві.

Нечітка логіка дозволяє моделювати нечіткі та неоднозначні концепції, які часто зустрічаються у реальних ситуаціях. Вона дозволяє врахувати не тільки точні значення, але й ступені приналежності до певних категорій. Це дозволяє краще розуміти та оцінювати ризики, які можуть виникнути на підприємстві. Наприклад, при оцінці фінансових ризиків можна враховувати не тільки точний рівень втрат, але й ймовірність їх виникнення, що дозволяє краще планувати заходи з їх управління.

Нейронні мережі, з іншого боку, використовуються для аналізу великих обсягів даних та виявлення складних залежностей між різними факторами ризику. Вони можуть виявляти взаємозв'язки, які можуть бути складні для сприйняття людським мозком. Наприклад, вони можуть виявити, які фактори найбільше впливають на певний тип

ризик, та допомогти управлінням приймати обґрунтовані рішення щодо його управління.

Застосування цих методів дозволяє підприємствам більш точно визначити та оцінити ризики, що дозволяє краще управляти ними та приймати обґрунтовані рішення для забезпечення стійкого розвитку. Однак, важливо враховувати, що ці методи є лише інструментами, а успішне їх використання вимагає глибокого розуміння ситуації та експертного аналізу.

Ризик-менеджменту в провідних закордонних економіках приділяється значна увага. За останні 15 років були прийняті стандарти про області ризик-менеджменту, а саме: ISO1006 (2003), AS / NZS 4360 (2004), ISO31000 (2009), ISO21500 (2012) і PMBOK (2012) [1]. Останній стандарт включає такі розділи, як планування ризик-менеджменту, ідентифікація ризиків, якісний і кількісний аналіз ризиків, управління ризиками.

Нами проведені дослідження, які показали, що метод нечітких множин є найбільш відповідним та перспективним для оцінки ризиків у розробці стратегії інноваційного розвитку промислових підприємств [2]. Була створена нечітко-логічна модель оцінки рівня ризику інноваційної діяльності, яка враховує імовірність виникнення ризику та його вплив [3]. Також була розроблена нечітка експертна система, що дозволяє кількісно оцінювати агрегований Індекс політичного ризику за допомогою запропонованого алгоритму нечіткого висновку [4]. Цей метод надає можливість проводити кількісну оцінку політичного ризику і оцінювати вплив даного фактора зовнішнього середовища на діяльність промислового підприємства.

Список використаних джерел:

1. Porananond D., Thawesaengskulthai D. Risk Management for New Product Development Projects in Food Industry. *Journal of Engineering, Project, and Production Management*. 2014. No. 4(2). P. 99–113.
2. М'ячин В.Г. Нечётко-логический подход к оценке рисков при разработке стратегии инновационного развития промышленных предприятий. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*. 2016. № 1 (3). С. 12–16.
3. М'ячин В.Г., Дмитрюк А.В. Сучасні та перспективні методи та моделі оцінки господарських ризиків підприємства : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Перспективи розвитку менеджменту, фінансів та аудиту в умовах інтеграційних процесів»], (Україна, м. Одеса, ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 8 грудня 2018 р.). Одеса : ЦЕДР, 2018. С. 46–47.
4. М'ячин В.Г. Холод О.Г. Нечётко-логический подход к оценке политических рисков при разработке стратегии инновационного развития промышленных предприятий. *Економічний Нобелівський вісник*. 2016. № 1 (9). С. 218–230.

ПРОТИДІЯ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ

Онофрійчук Андрій Петрович

*кандидат економічних наук, докторант,
Університет економіки та права «КРОК»*

В умовах війни Україна стикнулася із необхідністю посилення національної стійкості у воєнно-економічній сфері (далі-воєнно-економічна стійкість), що обумовило доцільність виокремлення цієї сфери в якості підсистеми національної системи стійкості. Під воєнно-економічною стійкістю держави у дослідженні розуміється спроможність держави ефективно протистояти загрозам в воєнно-економічній сфері, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій на основі узгодження воєнно-економічних потреб та воєнно-економічного потенціалу держави, насамперед, за рахунок:

- 1) збалансування обсягів оборонних видатків з можливостями національної економіки та використання додаткових ресурсів, отриманих від іноземних держав;
- 2) розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК);
- 3) розвитку військово-технічного співробітництва України з іноземними державами та міжнародними організаціями (ВТС);
- 4) оптимізації сектору забезпечення економіки ЗСУ (військова логістика) в умовах впливу внутрішніх і зовнішніх загроз мирного часу та гарантування стійкого функціонування воєнної економіки в період збройного протистояння.

Серед інструментів забезпечення воєнно-економічної стійкості держави слід відмітити протидію деструктивним інформаційним впливам (інформаційним компаніям, інформаційно-психологічним операціям або акціям з боку країни-агресора/конкурента).

Розглянемо далі приклад застосування російської дезінформаційної кампанії під назвою «Чорний ринок зброї» щодо дискредитації України як отримувача військової допомоги від міжнародних партнерів.

Головною метою цієї дезінформаційної кампанії було закріплення серед світової аудиторії сталого наративу, що «Україна торгує наданою зброєю» і є «основним фактором дестабілізації у всіх гарячих точках світу» [1].

Заглиблюючись в аналіз кампанії, насамперед, необхідно відтворити хронологію подій і встановити ключові тези, які використовувалися для проведення комунікації. Слід виділити 3 основних етапи кампанії:

0 етап 24.02.2022-02.06.2022 рр. – прогрів нарративу, під час якого росіяни виявляли вразливості у всіх країнах на початковому етапі постачання Україні важкої зброї;

1 етап 02.06.2022-22.07.2022 рр. – підготовка до початку кампанії, в рамках якої був створений основний фейк від RT. Разом з заявою Шойгу, це надало основний поштовх для створення активних обговорень у західному інфопросторі, що, в свою чергу, стало катализатором для подальшого розвитку кампанії;

2 етап 22.07.2022-сьогодні – перетворення нарративу «Україна-чорний ринок зброї» в сталий нарратив [1]. Наповнення кожного з етапів передбачає здійснення ретельного аналізу інформаційних повідомлень з потоку дезінформації (більше ніж 10 тис. інформаційних повідомлень в різних інформаційних джерелах за період з початку повномасштабного вторгнення) та визначення ключових повідомлень/подій, що характеризують кампанію (рис. 1).

Рис. 1. Схема проведення рф дезінформаційної кампанії «Україна-чорний ринок зброї»

Джерело: [1]

Наслідки зазначеного впливу зачіпають всі складові воєнно-економічної стійкості України, передусім, сфери військово-технічного співробітництва та логістичного забезпечення збройних сил. Короткострокові наслідки стосуються, перш за все, посилення ризиків зменшення/уповільнення постачання зброї та комплектуючих від країн-партнерів, що ставить під загрозу задоволення воєнно-економічних потреб країни, що захищається під час військової агресії. Середньо-та довгострокові наслідки мають створюють ризик ймовірного погіршення інвестиційного клімату та порушення налагоджених зв'язків з країнами-партнерами щодо створення спільних підприємств оборонної промисловості, участі міжнародних інвестиційних фондів у фінансуванні оборонних проєктів тощо.

Для протидії дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на уповільнення /припинення економічної та військової допомоги Україні з боку країн-партнерів та пропаганду війни, необхідно:

- проведення систематичного узагальнюючого моніторингу вітчизняного та іноземного інформаційного простору (окремі країни) на предмет виявлення дезінформації, що містить загрози для національної безпеки України;

- забезпечення співпраці із закордонними партнерами у сфері протидії дезінформації;

- підготовка та поширення інформаційних матеріалів щодо розвінчування наративів та міфів, створених державою-агресором;

- підготовка та проведення складовими сил оборони інформаційно-психологічних операцій та інших заходів, спрямованих на запобігання, стримування та відсіч збройної агресії Російської Федерації проти України.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт на тему «Чорний ринок зброї». РНБОУ. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-na-temu-chornyj-rynok-zbroji/ю>

2. План заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. N 272-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230272?an=11>

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНВЕРГЕНЦІЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ЗАЛІЗНИЦЬ УКРАЇНИ З ЄС¹

Піріашвілі Олександр Борисович

кандидат економічних наук,

*старший науковий співробітник відділу розвитку інфраструктури,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»*

На сучасному етапі розвитку національної економіки різні питання та проблеми розвитку міжнародного економічного співробітництва набувають особливої актуальності, зокрема, серед них виокремимо механізм економічної конвергенції між країнами з різним рівнем соціально-економічного розвитку, які ставлять за мету вступ до економічних та політичних об'єднань. Дослідження процесів конвергенції проводиться на основі аналізу та оцінки значень основних макроекономічних та фінансових показників розвитку держав, системи показників розвитку регіонів, а також показників розвитку окремих видів економічної діяльності (за КВЕД) на основі міжнародних порівнянь.

У зв'язку з цим, дослідження процесів поглиблення конвергенції сектору виробничої інфраструктури, зокрема, залізничного транспорту України з ЄС-27 набувають особливої актуальності та важливості для нашої країни в сучасних умовах євроінтеграційних викликів.

Узагальнено термін *конвергенція* (від латинського слова «convergere» – сходиться, наближатися) трактується згідно з теорією західних фахівців так, що економічні, політичні та ідеологічні відмінності різних країн при зближенні поступово стираються, що зрештою призведе до їх злиття. При цьому, на думку західних теоретиків, у результаті додавання позитивних цінностей різних країн утворюється інтегральний тип суспільства, вільний від недоліків кожної системи [1, с. 691–693].

Так, на думку західних теоретиків, узагальнюючи всі відомі трактування терміну «конвергенція», саме поняття «конвергенція» включає процес зближення економічних, політичних та ідеологічних відмінностей різних країн. Внаслідок цього зближення зазначені вище відмінності будуть поступово стиратися та відбуватиметься процес складання позитивних цінностей цих країн. І як наслідок утворюється

¹ Публікацію підготовлено в рамках виконання НДР відомчої (прикладної) теми: «Конвергенція в секторах виробничої інфраструктури України з ЄС» (Державний реєстраційний № 0121U112428).

інтегральний тип суспільства вільного від недоліків кожної системи й у кінцевому підсумку призведе до злиття.

Так, розглядаючи конвергенцію як процес зближення (сходження) нашої країни з країнами ЄС-27, на сучасному етапі розвитку необхідно виділити два етапи у розвитку ситуації в Україні на залізничній виробничій транспортній інфраструктурі країни. Перший етап – це довоєнний період розвитку та другий етап – це початок повномасштабних військових дій на території України.

Реалізовувати чи поглиблювати процеси соціально-економічної конвергенції економіки України з економікою ЄС-27 в умовах війни з РФ – це досить складна і велика робота всіх секторів національної економіки, оскільки перед країною стоять зовсім інші тактичні та стратегічні завдання в сучасних умовах. Головне завдання (головна мета) – це здобути перемогу у війні та розпочати повоєнне відновлення економіки України. Так, що реалізація чи поглиблення процесів конвергенції національних економік могла мати місце лише у довоєнний час і має бути продовжена вже після закінчення війни.

Щодо самої залізничної транспортної інфраструктури країни, то цей сектор виробничої транспортної інфраструктури національної економіки має відновлюватися насамперед нарівні з виробничим енергетичним сектором країни. Так як обидва зазначені сектора виробничої інфраструктури є взаємозалежними та визначальними у справі відновлення всієї національної економіки у післявоєнний період.

При дослідженні процесів конвергенції щодо продуктивності залізничного транспорту України з ЄС-27 необхідно буде виділити, поперше, досить загальні щодо розвитку залізничного транспорту цих країн економічні показники ефективності роботи, які можуть зіставлятися та можна буде зробити відповідні порівняльні аналіз, оцінку, висновки, а також розробити рекомендації на основі міжнародних порівнянь. До таких загальних економічних показників ефективності розвитку слід віднести, на нашу думку, наступні: ширину залізничної колії; ефективність залізничних вантажних та пасажирських перевезень; рівень електрифікації залізничного транспорту країни; кількість обслуговуючого персоналу (зайнятих у секторі) як загалом на залізничному транспорті, так і на 1 км. залізничної колії; кількість вантажних та пасажирських вагонів, а також тягового транспорту (електровозів, тепловозів); швидкість пересування пасажирських та вантажних поїздів у країні.

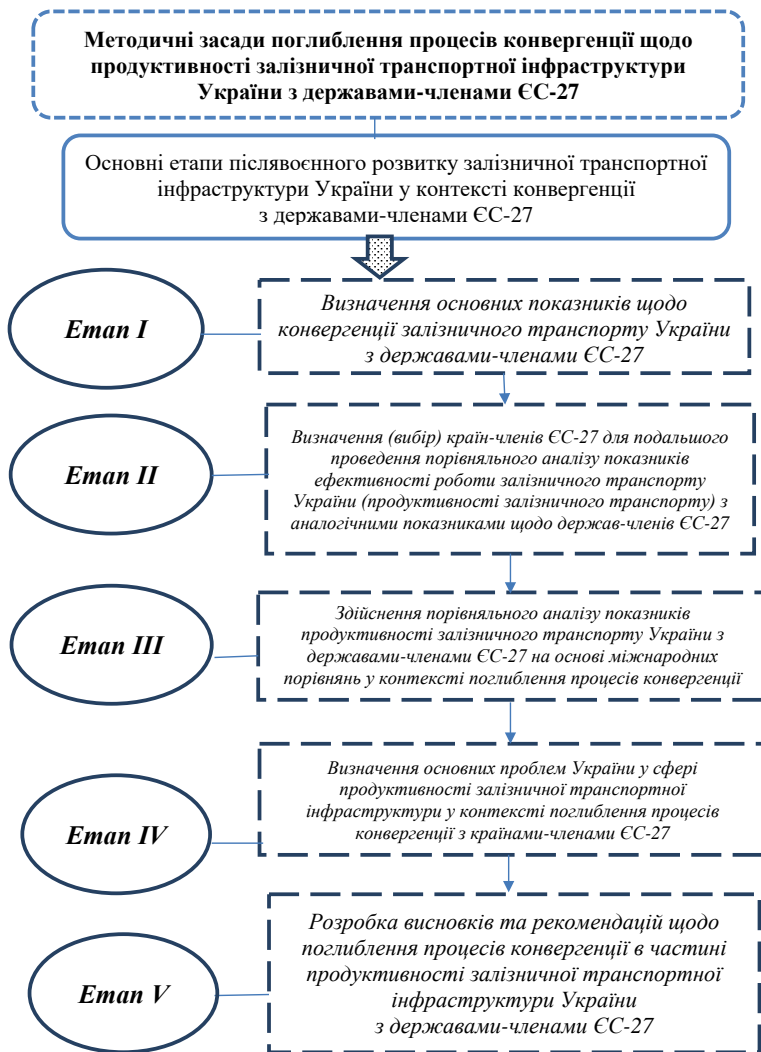

Рис. 1. Етапи поглиблення процесів конвергенції щодо продуктивності залізничної транспортної інфраструктури України з ЄС-27

Джерело: розроблено та складено автором О.Б. Піріаішвілі

У той же час при проведенні дослідження поглиблення процесів конвергенції щодо продуктивності залізничної транспортної інфраструктури України з державами-членами ЄС-27 слід зазначити, що держави-члени ЄС-27 відрізняються одна від одної всередині ЄС-27

історичним розвитком, розмірами території, чисельністю населення, структурою валового внутрішнього продукту країни (ВВП), структурою промислового виробництва, економічним укладом, протяжністю залізничних колій, рівнем електрифікації залізниць, кількістю обслуговуючого персоналу на залізничному транспорті, кількістю вантажних та пасажирських вагонів, а також тягової сили (електровози, тепловози) і т. ін.

У зв'язку з цим, на наш погляд, у процесі реалізації чи поглиблення процесу конвергенції (зближення, сходження) економічних показників ефективності роботи залізничної транспортної інфраструктури України з аналогічними секторами інфраструктури держав-членів ЄС-27 необхідно проводити зіставлення із такими промислово розвиненими країнами Євросоюзу як Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Польща та деяких інших країн.

До того ж, як зазначає в своїй роботі Т. Бурлай, «..Досвід інших країн Центральної та Східної Європи, які вже стали членами Євросоюзу, показує, що на цьому шляху існують значні бар'єри і ризики, які потрібно долати, забезпечуючи роботу механізму конвергенції – поетапного зближення з ЄС за ключовими параметрами розвитку» [2, с. 100].

Отже, реалізація та поглиблення процесів конвергенції щодо продуктивності залізничної транспортної інфраструктури національних економік України та ЄС-27, на наш погляд, повинні здійснюватися за етапами, які представлені на рис. 1. Наведена схема має досить загальний характер і може бути використана для поступової реалізації процесу конвергенції щодо продуктивності залізничної транспортної інфраструктури України з державами-членами ЄС-27 в умовах сучасних викликів євроінтеграції.

На закінчення зазначимо, якщо в довоєнний період можливо проводити дане часткове дослідження зазначених процесів, спираючись на досить надійні статистичні дані, то під час військового та післявоєнного періодів провести дане часткове дослідження буде досить складно.

Список використаних джерел:

1. Борзенко О., Бурлай Т. Соціально-економічна дивергенція України та ЄС: нові виклики. *Journal of European Economy*. Жовтень-грудень 2020. Том 19. № 4 (75). С. 690–707.
2. Бурлай Т. Ризики формування пастки дивергентності в процесі євроінтеграції України. *Економічна теорія*. 2018. № 3. С. 99–119.

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Пухальська Яна Петрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,

Хмельницький національний університет

Цифрова економіка – це вся економічна діяльність, яка забезпечується використанням інформаційно-комунікаційних та інших цифрових технологій. Це не лише IT-розробки та наукові цифрові рішення, а й електронна комерція, онлайн-послуги та результати діяльності цифровізованих підприємств [1, с. 58].

За прогнозами, в найближче десятиліття близько 70% створеної вартості буде спиратися на цифрові продукти. Якщо в 2018 сума світового ВВП, яка припадала на цифровізовані підприємства, становила 13,5 трлн доларів США, то уже в 2023 році цей показник прогнозується на рівні 53,3 трлн доларів США (тобто майже вчетверо вище), що становитиме більше половини номінального світового ВВП.

Цифрова економіка може стати фактором стійкості економіки та надійним джерелом податкових надходжень, оскільки вона менше залежна від фізичних активів, ніж промисловість чи сільське господарство. Стійкість цифрового сектору найбільш помітна в кризових умовах.

Інформаційні технології здатні значно підвищити ефективність майбутнього процесу відбудови. Йдеться не лише про розвиток IT-сектору та застосування цифрових технологій в інших галузях для підвищення ефективності виробництва, але й про цифрові рішення для розподілу міжнародної допомоги та контролю за її використанням, що дозволить знизити корупційні ризики.

За дослідженнями, головні фактори, які сприяють її розвитку, – це розвинена галузь інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), сильні освітні інституції та конкурентоспроможні інновації.

Галузь інформаційно-комунікаційних технологій в Україні

За результатами 2022 року галузь забезпечила надходження до економіки України у розмірі 7,35 млрд. доларів або 4,5% ВВП. Кількість компаній та підприємств в Україні, що надають цифрові послуги, становить близько 8,2 тисяч, причому 5 тисяч із них шукають нових працівників, а близько 1,5 тисяч компаній – це технологічні стартапи. За даними DOU, станом на кінець лютого 2023 року у сфері IT працювали 271 699 ФОПів, що становить 13,6% від всіх активних

ФОПів на той період (хоча деякі ФОПи фактично можуть бути найманими працівниками, це значна частка).

Розвиток галузі ІКТ великою мірою визначається суспільним попитом на її продукти та послуги. Для розвитку цього попиту необхідна як цифрова інфраструктура (наприклад, покриття мобільним зв'язком та широкосмуговим інтернетом), так і високий рівень володіння цифровими навичками серед населення. В Україні ці навички переважно сконцентровані серед молодшого населення. Так, хоча наприкінці 2022 року у нас було 49,3 млн активних карток мобільного зв'язку, із яких 35,4 млн (72%) з підключенням до мобільного інтернету, серед осіб старших 60 років лише 32% користуються інтернетом щодня, а 48% не користуються взагалі. Отже, значна частина населення не може скористатися, наприклад, електронним записом до лікаря чи послугами в “Дії”. Відповідно цифрова нерівність стала ще одним виміром нерівності, який потребує уваги уряду.

Дослідження та розробки

На відміну від галузі ІКТ, в українському секторі науки та інновацій ситуація менш оптимістична. Сьогодні Україна у “хвості” інноваційних рейтингів. Наприклад, у Глобальному інноваційному індексі (2022) Україна посідає 34 місце з 39 країн Європи, а у Рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності (2021) 54 місце з 64 країн. Причини цього – незначне фінансування наукових досліджень, неефективна організація наукової сфери, а також проблеми із захистом інтелектуальної власності. Попри прогрес у цій сфері в останні роки, цей показник отримав одну із найнижчих оцінок в Рейтингу електронної участі ООН за 2022 рік. Частково це пояснює і низьку патентну активність України. За даними ВОІВ (Всесвітньої організації інтелектуальної власності), у 2021 році в Україні зареєстрували 1706 патентних заявок, тоді як середнє значення в країнах Європи – 12680, а Східної Європи – 4010.

Ще одна невирішена проблема – фінансування впровадження розробок у життя (стартапи). В більшості розвинених країн існує інфраструктура доведення інноваційної ідеї до ринкового продукту, яка включає венчурні фонди, державні та недержавні гранти, краудфандинг тощо. В Україні така інфраструктура розвинена дуже слабо – наприклад, краудфандингу навіть немає в законодавстві.

Освіта

Освіта у сфері інформаційних та цифрових технологій відстає від потреб ринку. Тому ІТ компанії впроваджують спільні з університетами навчальні програми або пропонують власні навчальні курси (так, близько 20% працевлаштованих в ІТ-галузі не мають вищої освіти – вони закінчували курси або навчалися безпосередньо на робочому місці, а 50% додатково до вищої освіти отримували неформальну освіту за

спеціальністю – курси, вебіари тощо). Однак, щоб людина могла піднятися вище, ніж рядовий програміст, їй потрібна якісна фундаментальна освіта, яку можуть надати лише вищі навчальні заклади. Отже, потрібна модернізація навчальних програм (і не лише в ІТ сфері, але це тема для окремої статті) [2, с. 14].

Крім того, потрібно переходити від радянського відокремлення науки й освіти (науково-дослідні інститути та університети) до західної моделі, в якій саме університети є головними центрами розвитку науки. Першим кроком для цього має стати академічна та фінансова автономія університетів.

Сектор цифрової економіки в Україні може забезпечити стабільність та зростання фінансових надходжень необхідних, зокрема, для післявоєнної відбудови. Цифрові рішення становлять не лише фінансовий, а й стратегічний інтерес, оскільки здатні посилювати ефективність тих галузей, в які вони інтегруються, зокрема в урядовий та військовий сектори.

Підґрунтям цифрової економіки є інформаційні технології, освіта, наука та інновації. Для їхнього розвитку необхідні:

- Створення законодавчої бази для врегулювання питань альтернативних джерел фінансування. Спрощення процедур залучення недержавного фінансування для університетів та наукових установ.

- Реформування вищої освіти, зокрема підвищення автономії університетів та актуалізація навчальних програм у відповідності до вимог ринку праці.

- Підвищення базових цифрових навичок населення за допомогою субсидованих державою курсів (наприклад, такі курси можуть адмініструвати Державні центри зайнятості).

- Впровадження місцевою владою проектів з цифровізації (цифрові громади), зокрема розвитку цифрової інфраструктури з урахуванням потреб кожної громади [3, с. 116].

- Продовження реформ у галузі захисту інтелектуальної власності, зокрема гармонізація українського законодавства із нормами ЄС.

Список використаних джерел:

1. Жекало Г.І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород : Гельветика, 2019. Вип. 26. Ч. 1. С. 56–60.

2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2023. № 3 (27). С. 13–21.

3. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С.Ф. та ін. *Цифрова економіка : підручник*. Київ : НАУ, 2022. 200 с.

ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ ЯК НОВІТНІЙ ПІДХІД ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пушкар Тетяна Андріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та маркетингу,

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Активний розвиток цифровізації в сфері економічної діяльності впливає на трансформацію взаємодії в сфері інноваційної діяльності. Надаючи новітні можливості співпраці в інноваційній діяльності та створюючи нові інструменти вирішення питань її розвитку, процеси цифровізації трансформують моделі здійснення інновацій, базуючись на базовому принципі відкритості в цифровому суспільстві. В умовах посилення трансферу знань і технологій розуміння панівної ідеї, яка передбачає те, що будь-яка новація може «прийти» в компанію з-зовні або «піти» з неї як на етапі науково-дослідницьких робіт, так і на етапі розробки, потребує зміни підходів до організації інноваційної діяльності [1, с. 19]. Основними характеристиками, які притаманні відкритим інноваційним системам, є інноваційність, підприємництво, а також новітні форми організації взаємодії, зокрема інноваційні мережі, інноваційна співпраця та партнерство, інноваційні кластери та екосистеми відкритих інновацій [2, с. 103].

В сучасній глобалізованій та високоцифровізованій економіці основними чинниками, які сприяють становленню та активному розвитку моделі відкритих інновацій виступають глобальна мобільність талантів та формування нової цифрової мобільності; державна підтримка розвитку малих інноваційних підприємств; ринкова орієнтованість фундаментальних наукових досліджень; поява та розвиток приватних науково-дослідницьких інститутів; наявність глобальної мережі «Інтернет» та технології пошуку; підвищення відкритості та доступності інформації [3, с. 82]. Отже, в цифровій економіці зміна підходів до організації інноваційної діяльності трансформується підходи до побудови співпраці та взаємодії різних структур, а розвиток цифрових технологій надає дієві інструменти.

Цифровізація інноваційної діяльності передбачає два взаємопов'язаних напрямів, які зумовлюють особливості інноваційної діяльності в цифровій економіці:

1) розвиток цифрових технологій виступає базою для створення ефективних механізмів взаємодії в сфері інновацій;

2) цифрові технології як найбільш динамічний сектор інновацій виступає як самостійна складова інноваційних процесів, максимально акумулюючи усі новітні організаційні рішення та бізнес-моделі інноваційної діяльності.

Одним із дієвих інструментів цифровізації взаємодії та співпраці в сфері інновацій виступають цифрові екоплатформи відкритих інновацій. Особливості функціонування даних платформ передбачає вирішення низки завдань, серед яких основними є:

- створення платформи для обміну досвідом в сфері інновацій для широкого кола стейкхолдерів;
- надання можливостей представлення власних новітніх ідей для пошуку потенційних інвесторів;
- залучення широкого кола експертів для вирішення поставлених завдань з розробки інноваційних рішень;
- апробація новітніх ідей в середовищі фахових експертів;
- вирішення соціально важливих завдань, пошук оптимальних рішень для їх вирішення.

Учасники цифрових платформах відкритих інновацій можна розділити на три основні групи: спонсори (компанії, які на основі внесків в розвиток та функціонування платформи, мають можливості створювати обговорення, оголошувати конкурс на найкраще рішення новітньої розробки, проводити онлайн-хакатони, вибірково цілеспрямовано запрошувати експертів платформи до вирішення конкретного питання або його апробації); експерти (фахівці певних галузей, які мають можливість прийняти участь в розробці запропонованих проблемних завдань, представити свої проєктні рішення, залучатися до челенджів та створення прототипів); стартапи (розробники інноваційних продуктів, які мають можливість представити для обговорення свої проєкти, запропонувати співпрацю компаніям-спонсорам, що можуть зацікавитися розробками, здійснити пошук інвесторів для комерціалізації своїх розробок).

Цифрові платформи відкритих інновацій можуть створювати державою як інструмент розвитку інноваційної діяльності в національній економіці. Але в цифровій економіці екоплатформи відкритих інновацій стають новітньою інноваційною цифровою бізнес-моделлю і досить часто створюються на комерційній основі, де кожен учасник їх екосистеми має певні економічні вигоди від співпраці:

- власники платформи отримують економічні ефекти за рахунок внесків спонсорів, які покривають їх витрати на утримання та надання послуг, а також передбачають отримання економічних вигод;
- спонсори платформ мають можливості скоротити свої витрати на пошук інноваційних рішень та перспективних проєктів, з мінімальними витратами залучати експертів-фахівців до розробок;

- експерти, які приймають участь в розробці представлених проєктів отримують винагороди у разі прийняття їх рішень;
- стартапи з мінімальними витратами мають можливість отримати інвестування, залучити компанії до своїх проєктів, проводити апробації свої інноваційних розробок.

Отже, цифровізація інноваційної діяльності надає можливість створення новітніх бізнес-моделей співпраці, які будуються на засадах відкритих інновацій та підвищують ефективність пошуку новітніх ідей, розробки та апробації інновацій. Відкриті інновації, які передбачають вільних рух знань, доступ до інновацій, обмін інформацією в цифровому середовищі мають дієві інструменти реалізації взаємодії усіх зацікавлених сторін. Для України модель створення цифрових платформ із сформованою екосистемою відкритих інновацій є одним із перспективних напрямів розвитку співпраці в сфері інноваційної діяльності, яка надає можливості залучення як вітчизняних, так і закордонних експертів, інвесторів, стартапів.

Список використаних джерел:

1. Пушкар Т.А., Базецька Г.І., Єсіна В.О. Формування моделі відкритих інновацій в умовах цифрової трансформації суспільства. *Комунальне господарство міст*. 2020. № 160. С. 18–24.
2. Носик О.М. Відкриті інноваційні системи: головні характеристики і напрями інтернаціоналізації. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. Т. 24. С. 103–113.
3. Рудь Н.Т. Відкриті інновації – нова парадигма інноваційного розвитку. *Наукові записки*. 2013. Вип. 21. С. 81–85.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДНО-МОНОПОЛЬНИХ СЕГМЕНТІВ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Райчева Лариса Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса*

Транспортна галузь розглядається як комплексна система, в якій окремі види транспорту та суміжні види діяльності взаємодіють між собою та з іншими секторами економіки. Крім того, транспортний комплекс виступає як підсистема національної економіки, оскільки він має тісні коопераційні зв'язки з іншими секторами господарства. Наприклад, транспортне обслуговування є необхідним для забезпечення потреб промисловості, сільського господарства, торгівлі та інших галузей економіки у доставці сировини, товарів та послуг.

В Україні переважна більшість транспортно-інфраструктурних підприємств сформована за холдинговим принципом, коли материнська компанія управляє дочірніми підприємствами з окремими балансами або існує єдиний корпоративний центр і мережа філій у вигляді відокремлених структурних підрозділів у різних регіонах. Це дозволяє координувати діяльність різних підприємств, сприяє оптимізації управління та забезпеченню більшої ефективності в управлінні ресурсами.

Значний сегмент транспортного комплексу України представлений природними монополіями. Існування таких монополій може бути обумовлене різними чинниками, такими як наявність природних прав монополіста (наприклад, у випадку монополії на певні види транспортних послуг), зацікавленість держави у забезпеченні економічної безпеки та контролі за стратегічними галузями, а також ефективність задоволення певних потреб у відсутність конкуренції. Однак наявність природних монополій також може викликати обурення та протистояння з боку споживачів та інших гравців ринку, оскільки вона може призводити до збільшення цін та обмеження вибору для споживачів. Тому важливо забезпечити ефективне державне регулювання та контроль за діяльністю природних монополій з метою захисту інтересів споживачів та підтримки конкурентоспроможності ринку. Підприємства – споживачі транспортних послуг можуть стикатися з обмеженнями, накладеними транспортними монополіями, і вибирати стратегії, спрямовані на зменшення витрат на транспортування, пошук

альтернативних транспортних маршрутів або лобіювання змін в правовому середовищі.

В організації системи державного регулювання транспортних монополій мають брати участь різні заінтересовані сторони, а саме [1, с. 20]:

- споживачі транспортних послуг – їхні інтереси полягають у доступності та якості залізничних послуг за прийнятними цінами. Участь споживачів може включати представництво їхніх інтересів у діалозі з регулюючими органами, надання зворотного зв'язку про якість та задоволення від послуг, а також участь у процесі прийняття рішень щодо політики ціноутворення та розвитку;

- регіональні органи влади – вони можуть виступати як посередники між монополістом та центральними органами державного регулювання, а також захищати інтереси своїх регіонів у питаннях розвитку транспортної інфраструктури та забезпеченням доступності транспортних послуг;

- професійні спілки – їх роль полягає у захисті прав працівників транспортних підприємств – монополістів, включаючи умови праці, заробітну плату та соціальні гарантії. Вони можуть брати участь у колективних переговорах та укладанні угод з керівництвом монополії.

Залучення цих сторін до процесу державного регулювання забезпечує більш широкий спектр поглядів та інтересів, що може сприяти прийняттю більш об'єктивних та ефективних рішень, а також забезпеченню більшій легітимності та підтримки регуляторної політики.

Природні монополії існують об'єктивно і не залежать від зусиль держави або норм права. Вони виникають через особливості ринку, технологічні особливості виробництва або інші фактори, які обмежують можливість конкуренції. Ці природні монополії можуть виникати в секторах, де вартість входу на ринок є дуже високою, або де існує масштабна економія на обслуговуванні всього ринку, вигідним лише одному постачальнику товарів, робіт, послуг. Незважаючи на важливу роль, яку вони можуть відігравати у певних галузях економіки, природні монополії часто викривлюють дію ринкових законів ціноутворення і можуть обмежувати конкуренцію, що може призвести до підвищення цін для споживачів та зниження якості послуг.

У разі, якщо усунення природньо-монопольного сегменту є неможливим або ускладненим, ефективне державне управління може стати необхідним. Це може включати в себе різні заходи регулювання, такі як встановлення тарифів, контроль за якістю послуг та наданням прав конкурентам на ринку. Основна мета такого управління полягає в забезпеченні інтересів споживачів та ефективного функціонування ринку. У зведеному переліку суб'єктів природних монополій України станом на 30.06.2022 знаходилося 398 підприємств, у т.ч. 25 із них у сфері транспортної інфраструктури. У складі і структурі суб'єктів

природних монополій у сфері транспортної інфраструктури України превалюють авіаційний і залізничний транспорт, на кожний із яких приходиться 9 суб'єктів, або 36% досліджуваної сукупності.

Процеси демонополізації транспортних підприємств ґрунтуються на переході від єдиного до диференційованих тарифів без зміни обсягів перевезень, який забезпечить покращення фінансових результатів у разі менших індивідуальних витрат порівняно з середньогалузевими. Сукупний прибуток підприємств транспортного комплексу за умов тарифної диференціації може зменшитися порівняно з єдиним тарифом, в основі якого лежать витрати підприємств, що перевищують середньогалузеві. Антимонопольне державне регулювання має забезпечити симетричний розподіл інформації між виробниками транспортних послуг та їх споживачами в частині встановлення конкурентних транспортних тарифів.

Список використаних джерел:

1. Мельников С.В. Стратегічна взаємодія у просторовій дуополії в умовах транспортної монополії. *Розвиток транспорту*. 2022. Вип. 1. С. 9–21.

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНИХ СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Романів Антон Володимирович

*аспірант кафедри менеджменту персоналу та адміністрування,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Постановка проблеми. Україна, як країна з розвинутою науково-технічною базою та значним потенціалом для інноваційного розвитку, стикається з проблемою нестачі інвестицій в інноваційні сектори економіки. Недостатні обсяги інвестицій у науково-дослідні розробки, впровадження новітніх технологій та розвиток інноваційних підприємств гальмують економічний розвиток країни та знижують її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Нестабільна політична та економічна ситуація, складні умови для бізнесу та недостатня підтримка з боку держави у галузі інновацій ускладнюють залучення інвестиційних ресурсів.

Таким чином, необхідно дослідити роль інвестицій у розвитку інноваційних секторів економіки України та знайти шляхи покращення інвестиційного клімату для стимулювання інноваційної діяльності та залучення більшого обсягу інвестицій у ці сфери.

Мета: розкриття важливості ролі інвестицій у розвитку інноваційних секторів економіки України.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до висвітлення важливості інвестицій в інноваційних секторах економіки України, варто схарактеризувати «інвестиційну ситуацію» в Україні за останні роки.

Протягом 2016–2020 років інвестиції в основний та оборотний капітал в Україні у % відношенні до ВВП скоротилися більш ніж удвічі – з 21,7% у 2016 р. до 7,5% у 2020 р.

У 2021 році в умовах посткризової активізації економіки після завершення гострої фази світової кризи COVID-19 інвестиції дещо зросли (до 10,1% ВВП), проте все ще залишалися удвічі нижчими, ніж в інших країнах Центральної та Східної Європи (25–30% ВВП).

За рахунок кредитів українських банків та інших позик фінансувалися лише 3,3% капітальних інвестицій в Україні за 9 місяців 2021 року, тоді як понад 72% капітальних інвестицій фінансувалося шляхом власних коштів підприємств, близько 13% – державного та місцевих бюджетів [3, с. 4–5].

Збільшення прямих іноземних інвестицій в економіку України переважною мірою забезпечувалося реінвестованими доходами

іноземних інвесторів (5,6 млрд доларів за 11 місяців 2021 р.). Водночас надходження нових іноземних інвестицій в капітал українських підприємств у січні-листопаді 2021 р. становило лише близько 800 млн доларів, що за виключенням 2020 року, є найнижчим обсягом з 2014 року та майже на порядок нижчим, ніж у 2005–2013 рр. (6,2 млрд доларів в середньому за рік) [7; 2, с. 2–3].

Колосальних збитків завдала Україні війна, спричинена Російською Федерацією, яка триває з 2014 року по сьогоднішній день. Станом на 24 лютого 2023 року прямі фізичні руйнування, спричинені війною, оцінюються у 135 млрд доларів США, що еквівалентно понад 60% довоєнного ВВП України. Збитки насамперед зачіпають житлові будинки, транспортну інфраструктуру, енергетичні системи та підприємства.

Прогнозована вартість реконструкції та відновлення оцінюється більш ніж 400 млрд. доларів. Сильно постраждали від війни ключові сектори економіки, найяскравішим прикладом чого є руйнування заводів, що відповідали за половину виробництва металопродукції. Це призвело до значного і, ймовірно, довготривалого впливу на виробничий потенціал цих секторів. Крім того, масова міграція людей як за кордон, так і всередині країни призвела до скорочення внутрішнього споживання та зменшення пропозиції робочої сили [3, с. 6].

Валовий внутрішній продукт країни зазнав значного падіння – приблизно на 29,2% у 2022 році. За даними Державної служби статистики України, у першому кварталі 2023 року ВВП скоротився на 10,5% порівняно з аналогічним періодом 2022 року. За весь 2022 рік реальний ВВП, обчислений у постійних цінах 2016 року, знизився на 29,1% порівняно з 2021 роком, і становив 5,191 млрд. гривень у фактичних цінах.

В Україні значним джерелом валютних надходжень стала міжнародна фінансова допомога. У період з 24 січня 2022 року по 15 січня 2023 року було зафіксовано зобов'язань на міжурядовому рівні на загальну суму понад 143 млрд євро. Найбільшим двостороннім донором України є Сполучені Штати Америки (США), які взяли на себе зобов'язання на суму 73,18 млрд євро. Уряди країн ЄС взяли на себе двосторонні зобов'язання на суму 19,9 млрд євро, а Комісія та Рада ЄС – 29,92 млрд євро. Крім того, Європейський фонд миру виділив 3,1 млрд євро, а Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав 2 млрд євро, в результаті чого загальна сума зобов'язань ЄС склала 54,92 млрд євро. Багатосторонні організації, включаючи МВФ, Світовий банк, ООН та ЄБРР, надали фінансової допомоги на суму 13,27 млрд євро [3, с. 6].

Навіть у 2024 році Україна продовжує залежати від іноземної допомоги, потребуючи щомісячної фінансової підтримки у розмірі 3–4 млрд доларів США.

Тому, можна чітко простежити, що інвестиції є необхідними для України, особливо в інноваційні сектори економіки. Чому?

По-перше, інвестиції в інноваційні сектори економіки сприяють створенню нових технологій та ідей, які своєю чергою стимулюють розвиток виробництва, підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Інвестиції в дослідження та розвиток дозволяють українським компаніям випереджати конкурентів і ставати лідерами у своїй галузі.

По-друге, такі інвестиції стимулюють залучення талановитих науковців та фахівців до розвитку нових технологій. Це сприяє підвищенню рівня освіти та кваліфікації робочої сили, що в свою чергу забезпечує розвиток інтелектуального капіталу країни [4].

По-третє, інвестиції сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, який є основним джерелом зайнятості та стимулює економічний розвиток регіонів. Інвестування у стартапи та інноваційні підприємства сприяє створенню нових робочих місць та росту доходів населення.

У які ж інноваційні сектори економіки України потрібні інвестиції? Це можуть бути, наприклад, IT-технології та програмне забезпечення, агроіндустрія, енергетика та відновлювальні джерела енергії, культурна індустрія, медична й біотехнологічна галузі, виробництво високотехнологічних товарів, фінансові технології, логістика, виробництво електромобілів та альтернативних транспортних засобів тощо.

Україна стикається зі значними викликами, що можуть перешкоджати притоку інвестицій у країну. До основних з них належать:

1) Недостатня обізнаність та обмеженість фінансування, що може гальмувати розвиток інноваційних проєктів.

2) Демографічна криза та високий рівень безробіття.

3) Застарілість інфраструктури та пошкодження енергетичних систем внаслідок війни.

4) Обмеження на експорт сільськогосподарської продукції, що впливає на розвиток аграрного сектору.

5) Стагнація ділової активності та зменшення бізнес-компетентності підприємців через війну та політичну нестабільність.

6) Відсутність комплексної правової бази для інвестування.

7) Слабкий внутрішній попит [3, с. 9–10].

Попри ці проблеми, важливо активувати заходи з підтримки бізнесу та інвестицій, сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату та залученню зовнішніх і внутрішніх інвестицій для стимулювання економічного зростання та розвитку України.

Висновки. Отже, інвестиції в інноваційні сектори економіки України відіграють ключову роль у сприянні сталому економічному зростанні та розвитку країни.

Заохочення інвестицій в ці сфери та забезпечення ефективного механізму стимулювання інвестування створить сприятливі умови для розвитку новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному ринку, створення нових робочих місць, збільшення виробничих потужностей та підвищення рівня життя населення.

Такий збалансований підхід дозволить Україні зміцнити своє місце на світовому ринку та забезпечити сталі економічне зростання в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бережна І.Ю. Інвестиційно-інноваційний аспект розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 24. С. 7–11.
2. Дука А.П. Інвестиційні процеси в економіці України та їх інноваційні орієнтири. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 1(58). С. 1–7.
3. Інноваційні інвестиції для відновлення економіки України: програма розвитку Організації Об'єднаних Націй UkraineInvest. 2023. 61 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/202401/undp_ua_innovative_investment-ua.pdf (дата звернення: 13.02.2024).
4. Осецький В.Л. Інвестиції як інструмент інноваційного розвитку економіки. *Вісник Української академії банківської справи*. № 1(18) 2005. URL: <http://surl.li/qlfef> (дата звернення: 13.02.2024).
5. Розинська Н.М. Роль іноземних інвестицій у розвитку економіки України. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2013. № 1086. С. 90–95.
6. Старостенко Г.Г. Інвестиції та інновації в реальному секторі економіки як фактор забезпечення конкурентоспроможності на прикладі виробничої сфери. *Економічний вісник. Серія: «Фінанси, облік, оподаткування»*. 2018. Вип. 2. С. 199–205.
7. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protsesiv.html (дата звернення: 13.02.2024).

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сіньковський Микола Іванович

аспірант,

Державна навчально-наукова установа

«Академія фінансового управління»

Україна визначила цифрову трансформацію на державному рівні як політику реалізації технологічних зрушень та запуску електронних послуг у державному та приватному секторах. У пояснювальній записці до проекту розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку інноваційної діяльності України на період до 2023 року» [1], уряд на чолі з Міністерством цифрової трансформації ставить амбітні цілі. Серед них: правила телекомунікацій; довіра і безпека; електронна торгівля; ІКТ-інновації; система електронної охорони здоров'я; електронні навички.

Проектом акта [1] пропонується забезпечити формування єдиного бачення щодо наступних аспектів розвитку інноваційної діяльності:

- формування системи заходів щодо стимулювання, активізації інноваційної діяльності та забезпечення сприятливих умов для її провадження;
- передбачення необхідного нормативно-правового регулювання у сфері інноваційної діяльності;
- забезпечення умов для функціонування національної інноваційної екосистеми та її розвитку, створення ефективної інфраструктури у сфері інноваційної діяльності та забезпечення доступу до неї;
- створення державою найзручніших умов для бізнесу, стартапів, науковців, інвесторів і міжнародних партнерів для створення інновацій, які критично важливі для захисту, відбудови та підтримки процесу трансформації України;
- сприяння розвитку системи освіти, спрямованої на підготовку висококваліфікованих кадрів для участі в інноваційній діяльності;
- проведення моніторингу інноваційної діяльності;
- забезпечення захисту прав інтелектуальної власності для захисту здобутків інноваційної діяльності та стимулювання її розвитку;
- проведення дерегуляції для забезпечення найкращих можливостей для розвитку та створення сприятливого клімату для інвестицій;
- забезпечення міжнародного співробітництва в сфері інноваційної діяльності та імплементації концепції відкритих інновацій.

Однією з головних цілей цифрової трансформації економіки в Україні на 2024 р. є збільшення частки ІТ у ВВП країни до 10%. Це створюватиме сприятливі умови для інвесторів – відкритий ринок, прозору податкову та митну системи, поліпшення пропозиції на ринку праці.

До передумов для просування цифрової трансформації України належать розроблене законодавство про цифрову економіку та телекомунікації, цифрову інфраструктуру, досягнення у сфері забезпечення *cashless* економіки – розвиток *e-Trade*, *e-Trust*, *Cybersecurity*. Ініціатива «*Smart City*», ініційована профільним Міністерством цифрової трансформації, свідчить про впевненість уряду у наявній законодавчій та інституційній базі для впровадження комплексних ініціатив з побудови ІСТ-екосистеми на регіональному рівні.

За результатами оцінки «Європейського інноваційного табло – 2023», Україна відноситься до категорії «зростаючих інноваторів». До сильних сторін української інноваційної екосистеми ЄС відносить експорт наукових послуг; відносно сильний сектор ІТ-технологій; рівень зайнятості у науковій діяльності; рівень витрат у сфері венчурного капіталу; витрати на інновації, не пов'язані дослідницькими роботами. До слабких сторін віднесено реалізацію інноваційної продукції, кількості міжнародних наукових співпублікацій та рівень витрат на дослідження та розробку у державному секторі. Багато категорій даних наразі не є доступними через вплив обмежень воєнного стану [2].

Державна політика у сфері цифровізації щодо вирішення проблем у сфері інноваційної діяльності, мала обмежений вплив на економічні процеси та вимагала перегляду для мінімізації корупційних ризиків та ефективного витрачання ресурсів держави. Кардинально нові умови, порівняно із умовами прийняття Концепції, яку було ухвалено у 2018 році [3], вимагали нове глобальне стратегічне бачення інноваційної діяльності в Україні із врахуванням обмежень, пов'язаних з об'єктивною спроможністю української держави. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка розширює повноваження Міністерства цифрової трансформації України у сфері хмарних послуг та Держспецзв'язку як регулятора комунікаційних послуг у цій галузі [4].

Упродовж 2023 р. за підтримки міжнародних партнерів у межах проекту «Дія. Бізнес» реалізовано 14 національних стендів України на найбільших секторальних міжнародних виставках світу. Представники 129 українських компаній харчової, меблевої, машинобудівельної, фармацевтичної галузей промисловості та ІТ-сектора отримали змогу презентувати свою продукцію та послуги на ринках ЄС, США, ОАЕ та Японії. В рамках таких заходів підписано експортні контракти на суму 352,3 млн гривень. Ще проекти на 184,7 млн гривень перебувають на стадії підписання. Крім того, завдяки європейському грантовому

конкурсу «Business Bridge» вдалося залучити 3,75 млн євро на ваучери для 1 500 українських підприємств, що постраждали від повномасштабної війни [5].

За підсумками 2023 р. у сфері цифрової трансформації України вагомими досягненнями стали результати роботи фандрейзингової компанії UNITED24 з понад півмільярда дол. США зібраних коштів; запуски програми «*ЄВідновлення*», унаслідок якої 34,5 тис. заявників отримали виплати на загальну суму 3,2 млрд грн, і кластеру «*Brave1*», який профінансував 137 розробок на 2,3 млн дол. США та ін. Крім того, на порталі «Дія» реалізовано 39 нових електронних послуг, а кількість користувачів сервісу зросла до 19,9 млн громадян; залучено 221,8 млн грн для українського бізнесу в межах освітньо-грантових програм мережі центрів «Дія. Бізнес» та ініціативи «*EU4Business*» [5]; створено сприятливі умови для виробників БпЛА, завдяки чому кількість дронів на фронті зросла в сотні разів; завезено 25 тис. терміналів «*Starlink*» та 900 пристроїв «*Tesla Powerwall*», які забезпечують резервне живлення під час блекаутів; забезпечено розвиток фіксованого Інтернету та мобільного зв'язку, стійких до вимкнень електроенергії та ін. [6].

Сьогодні законодавча влада працює над низкою нормативних документів у рамках функціонування національного цифрового ринку. Так, було прийнято Закон України «Про електронні комунікації», який встановлює повноваження держави в управлінні діяльністю у сфері електронних комунікацій [7]. Триває робота над проектом Закону України «Про цифрові послуги та ринки». Він буде спрямований на імплементацію європейських підходів до регулювання цифрових ринків та гарантуватиме безпечне й надійне онлайн-середовище, конкурентні умови діяльності для всіх учасників ринків цифрових послуг, захист прав і законних інтересів користувачів [8].

З урахуванням світового досвіду цифрової трансформації та нормативних документів, котрі регулюють цифровізацію на загальнодержавному рівні, Міністерство цифрової трансформації вперше упроваджує в Україні новий інформаційний інструмент – Індекс цифрової трансформації регіонів України (ІЦТР). Це сприятиме виокремленню пріоритетних напрямків цифрового розвитку й системному впровадженню інструментів *e-government*, *e-commerce* в державі, а також визначенню рівня цифрових послуг і стану цифрової інфраструктури в територіальних громадах України [9]. ІЦТР розроблений на основі методології, котра охоплює п'ять категорій: цифрову економіку, послуги та інфраструктуру, цифрові навички та цифровізацію в органах місцевого самоврядування. Такий підхід дозволить оцінювати й покращувати стан стійкості цифрового розвитку територіальних громад та готовності до цифрової трансформації з метою

залучення інвестицій під актуальні локальні проекти і, відповідно, розвивати цифрові послуги на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року». URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/FIN-%D0%9F%D0%9E%D0%AF%D0%A1%D0%9D%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%97%D0%90%D0%9F%D0%98%D0%A1%D0%9A%D0%90.pdf>
2. European Innovation Scoreboard 2023 Country profile Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-ua.pdf
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження КМУ № 67-р від 17.01.2018 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR180067?an=2>
4. Хмарні послуги, еАкциз та Мрія: Уряд затвердив нові повноваження Мінцифри.
5. Мінцифра, Мінекономіки й Офіс з розвитку підприємництва та експорту домовилися з міжнародними партнерами про програми підтримки бізнесу у 2024 році. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-minekonomiki-y-ofis-z-rozvitku>
6. У Мінцифри підбили підсумки 2023 року. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/33857/2023-12-28-u-mintsyfyry-pi>
7. Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
8. Єдиний цифровий ринок та інші програми цифрового співробітництва з ЄС – Комітет з питань цифрової трансформації. 2023 18 лип. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/239177.html
9. Digital Social Forum: формуємо спроможність замість залежності. 2023. 17 лип. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/digital-social-forum-formuemo-spromozhni>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Скляр Тетяна Петрівна

*аспірантка кафедри вищої математики
та економіко-математичних методів,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Війна в Україні триває і продовжується руйнування економіки. Діяльність суб'єктів господарювання відбувається в складних умовах, які її обмежують. Відновлення та розширення експортних можливостей України на сучасному етапі потребує нового концептуального підходу до розвитку зовнішньої торгівлі країни. Такий підхід повинен передбачати аналіз існуючих експортних можливостей, зростаючих ризиків для партнерів, потенціалу зовнішніх ринків, відповідних позицій української продукції на цих ринках, можливостей подальшої лібералізації режиму доступу до внутрішніх ринків країн-партнерів. Фахівці Центру Разумкова вважають, що інтеграція економіки України в економіку Європейського Союзу створює додаткові конкурентні переваги для країни особливо в умовах сталої тенденції формування певної економічної автономії основних економічних центрів світового господарства, забезпечення їх економічної безпеки у стратегічних галузях на основі процесів ресорсингу, диверсифікації, відтворення та формування регіональних стійких мереж доданої вартості [1].

До складу поточних позитивних впливових факторів експортно-імпоротно-діяльності суб'єктів господарювання входить такі фактори як: розширення різномірних контактів з іноземними організаціями, що сприяє просуванню національних інтересів й ініціатив на світовій арені; зміцнення коаліції країн солідарних з Україною; відновлення середньострокового бюджетування; зростання фінансової стійкості завдяки надходженням від міжнародних партнерів; урядові дії в успішному подоланні енергетичної кризи; сповільнення зростання цін на продовольчі товари; зміцнення гривні на готівковому валютному ринку. Слід сказати, що Україна має обґрунтовану, системну стратегію відновлення країни протягом 10 років, яка передбачає стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Ця стратегія отримала схвалення та підтримку від міжнародних партнерів. Стратегія уже реалізується, оскільки діє унікальна електронна платформа Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестиційних

проектів та можливостей у 10-ти галузях економіки [2]. Для відродження України здійснила ряд кроків, зокрема, засновано Фонд підтримки малого та середнього бізнесу, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, Гуманітарний фонд.

Багато вчених визнають, що в сучасних умовах прискоренням вирішення проблем у вітчизняній економіці є інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання, який забезпечується систематичною результативною успішною співпрацею з міжнародними фінансовими інститутами та перспективою довгострокової підтримки країни міжнародними партнерами для створення макроекономічної стійкості і безпеки [3; 4]. Інноваційний розвиток експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання відрізняється від існуючих форм звичайного розвитку цієї діяльності своїми новими якісними ознаками, а саме адаптивною реакцією на зміну умов зовнішнього середовища й засобом підвищення ефективності використання внутрішніх резервів, які забезпечує експортно-імпорتنний потенціал. Фахівці відмічають, що війна в Україні змінила зміст імперативу інноваційного розвитку світової економіки, який до цього часу складався з формування організаційно-економічного механізму міжнародного науково-технічного розвитку як системи взаємовідносин між державами, науково-технічною сферою та ринковими важелями, спрямованого на прирощення наукового знання та забезпечення постійного вдосконалення і оновлення техніко-технологічної бази виробництва продукції інноваційного характеру [5].

Щодо сучасного визначення інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання, то доцільно скористатись рекомендаціями вчених Пономаренко В.С., Малярець Л.М., Бараннік І.О., Балюк Ю.С., які його розглядали як незворотну, спрямовану, законотвірну зміну стану цієї діяльності в новий якісно-кількісний рівень, який обумовлений інноваціями в ефективному використанні експортно-імпортного потенціалу цих суб'єктів господарювання [6]. Вчені, також, обґрунтували положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання (ЕІДСГ) в воєнних та повоєнних умовах, які фундаментально розкривають зміст та сутність цього розвитку. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку ЕІДСГ стверджують, що в умовах війни та в повоєнний час допомога розвинених країн та міжнародних організацій прискорюють інноваційний розвиток; державне управління інвестиціями сприяє інноваційному розвитку експортно-імпоротної діяльності; трансформація інноваційного розвитку буде відбуватись в кілька етапів; за допомогою інноваційного розвитку ЕІДСГ успішно реалізується системна

економічна стратегія відновлення країни; державна підтримка розвитку підприємницької діяльності сприяє інноваційному розвитку ЕІДСГ; новими ознаками інноваційного розвитку ЕІДСГ є навчання шляхом експорту, цифровізація цієї діяльності, інноваційна конкурентоспроможність людського капіталу, збільшення інноваційно активних підприємств, диференціація походження інвестицій та перевірка їх чистоти, перехід у міжнародній торгівлі від практики *off-shoring* до *friend-shoring*, встановлення критеріїв для визначення дружніх інвестицій; результати оцінки, аналізу, діагностики, моніторингу інноваційного розвитку ЕІДСГ створюють аналітичну основу інструментів страхування воєнних ризиків, що є однією з передумов залучення прямих іноземних інвестицій; формування достатнього рівня експортно-імпортного потенціалу забезпечує інноваційний розвиток ЕІДСГ та її стійкість; в процесі міжнародного науково-технічного співробітництва здійснюється інноваційний розвиток ЕІДСГ; управління інноваційним розвитком ЕІДСГ полягає у виборі найкращого варіанту цього розвитку; конкурентоспроможність забезпечує інноваційний розвиток ЕІДСГ. Тут слід додати два важливих моменти, а саме: інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання складає ознаковий простір цього розвитку, перелік основних аналітичних задач та набір математичних інструментів вирішення задач; фінансову підтримку суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які інноваційно розвивають свою експортно-імпортну діяльність, доцільно здійснювати за рейтингом їх рівня розвитку. При такому підході забезпечується раціональний розподіл та використання державних коштів, які спрямовуються на інноваційний розвиток суб'єктам господарювання.

Список використаних джерел:

1. Інформаційні матеріали сайту Центру Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/komentari/yaki-investytsii-slid-zaluchaty>
2. Сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a1554595-5306-44ac-90a7943745ba06f0&title=UkrainaRozvivatime>
3. Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А. Навчання шляхом експорту як джерело інноваційності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3. С. 62–67.
4. Овандер Н.Л., Орлова К.Є. Структурні індикатори інноваційної моделі розвитку національної економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7187>
5. Михайлишин Л.І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія. Вінниця: ДонНУ, 2016. 314 с.
6. Пономаренко В.С., Малярець Л.М., Бараннік І.О., Балюк Ю.С. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 87–98.

МІЖНАРОДНА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА НА ШЛЯХУ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Сментина Наталія Валентинівна

*доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський університет*

Підтримка України міжнародними партнерами є одним із головних чинників у протидії військовій агресії з боку російської федерації. Основним напрямом такої підтримки є міжнародна технічна допомога.

Відзначимо, що згідно з законодавством України міжнародна технічна допомога – це «фінансові та інші ресурси й послуги, які відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку (донорами) на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки держави» [1]. Таку допомогу Україна отримує з 1992 року практично в усіх сферах національної економіки та суспільного життя, підтримуючи співпрацю з країнами світу та міжнародними організаціями. Традиційно основними донорами для України є Сполучені Штати Америки та країни Європейського Союзу. Також донорську допомогу надають Канада, ФРН, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія. Від міжнародних організацій найбільшими донорами виступають організації системи ООН, Світовий банк, ЄБРР та ОЕСР, U-LEAD з Європою, Агентство США з міжнародного розвитку USAID, Швейцарська агенція розвитку та співробітництва SDC.

Під час дії воєнного стану в Україні міжнародна матеріально-технічна допомога виступила основним джерелом задоволення потреб оборони у вигляді фінансів, озброєння та військової техніки, послуг, підготовки військових тощо. Одночасно, окрім оборонної сфери у рамках тих проєктів, що реалізуються наразі в Україні, наша держава отримує матеріально-технічну допомогу за такими напрямками, як: підтримка Уряду для забезпечення сталості, ефективності й прозорості у ході координації дій під час кризових і надзвичайних ситуацій; підтримка малого та середнього підприємництва; підвищення ефективності використання енергії; покращення роботи державного фінансового сектора України у процесі впровадження структурних реформ та наближення до стандартів Європейського Союзу. Разом з тим, наведений перелік сфер не є вичерпним.

Серед форм міжнародної технічної допомоги, що визначені Постановою КМУ «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [1],

особлива роль належить фінансовим ресурсам (грантам) у національній чи іноземній валюті. Використання грантового фінансування є важливим стимулом тих сфер, які є вирішальними у відновленні економіки держави.

Основними напрямками, за якими реалізується грантове фінансування є: розвиток громад, підтримка бізнесу, підтримка молодіжних ініціатив, культура та мистецтво, охорона здоров'я, екологія та енергозбереження, наука та інновації, освіта та стажування, розвиток громадянського суспільства [2]. Серед зазначених сфер економічного та суспільного життя особливу увагу привертає грантове фінансування малого та середнього бізнесу, як рушія соціально-економічного розвитку та двигуна економічного піднесення держави.

Малий та середній бізнес економісти ототожнюють з «кістяком» економіки, завдяки здатності більш гнучко реагувати на зміни бізнес-середовища та споживчого попиту. А «працюючий під час війни бізнес є рушієм економіки, складовою надійного тилу та запорукою перемоги держави» [3].

Міжнародні фонди, програми Європейської Комісії, посольства іноземних держав охоче надають грантові ресурси для сприяння розвитку бізнесу, який з початком повномасштабного вторгнення опинився в надскладних умовах. Суб'єкти підприємницької діяльності мають можливість окрім грантів від Уряду України (зокрема за проектом «Робота», програмою «Власна справа») отримати грантові кошти або ресурси від держав світу та міжнародних фінансових інституцій на такі цілі [4]: розширення виробництва, релокація бізнесу, адаптація або переорієнтація бізнесу, модернізація для виходу на світові ринки, створення нових робочих місць, запуск соціального підприємства, отримання експертної підтримки від міжнародних компаній, трансформація бізнес-моделі та впровадження інноваційних ідей.

Гранти надаються в рамках виконання грантових програм. Наразі Україна є учасником великої їх кількості різного часового інтервалу реалізації. У якості донорів міжнародної технічної допомоги, зокрема у формі грантів виступають міжнародні організації й фонди, що надають допомогу в імплементації суспільно важливих для країни проектів. Разом з тим, варто пам'ятати, що грант це не лише про гроші, грант може бути й у формі негрошової допомоги, обладнання, консалтингових послуг тощо.

За напрямом економічного розвитку, що передбачає підтримку малого та середнього бізнесу, серед основних грантових Програм варто відмітити такі: Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України», що підтримує стартапи й малі та середні підприємства з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку; Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО),

в рамках якої передбачена підтримка бізнесу шляхом постачання обладнання для заміщення важкої ручної праці при вирощуванні плодово-ягідних культур засобами малої механізації серед садівничих домогосподарств; Erasmus for Young Entrepreneurs – програма в рамках якої передбачена фінансова підтримка новим підприємцям під час обміну; Програма для переселенців від Helvetas Swiss Intercooperation, яка передбачає надання мікрогрантів вимушено переміщеним переселенцям, що постраждали через війну та займаються власним бізнесом у Харківській або Дніпропетровській області на красу, креативну сферу, швейну справу та інші напрямки бізнесу. Урядом Німеччини фінансується програма «Застосування та імплементація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною у сфері торгівлі», що передбачає підтримку фінансування інвестиційних проєктів українських мікро-, малих та середніх підприємств в умовах війни, компенсуючи підприємцям до 30% від вартості відповідних проєктів. Фокусується програма як на релокованих підприємствах, так і на нерелокованих, що планують здійснювати інвестиції у свою виробничу діяльність.

Серед основних міжнародних фондів у сфері економічного розвитку, які надають гранти та кредитні кошти за різними умовами співфінансування варто відзначити найбільш популярний в Україні фонд – Фонд «Східна Європа», що охоплює сприяння соціальному та економічному розвитку України, мобілізуючи ресурси, зміцнюючи громади та підтримуючи партнерство громади, влади та бізнесу. Основним донором в межах Фонду є USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), зорієнтований на підтримку торгівлі, сільського господарства, економічного зростання, охорону здоров'я, сприяння у запобіганні конфліктам та підтримку демократичних змін, принципів ефективного управління, розвиток громадянського суспільства.

Головне, на що варто звертати увагу грантоотримувачу, це те, що фонди мають певну тематичну спеціалізацію, поділяються за типами, а також мають фінансові обмеження щодо розміру гранту. Зокрема, гранти для фінансування проєктів надаються фондами, які спеціалізуються на певних категоріях проєктів, таких як освіта або наукові дослідження; гранти на часткове або додаткове фінансування запитуються, коли замовник вже має часткову суму грошей для реалізації проєкту; гранти на цільову підтримку виділяються конкретній організації, що реалізує проєкт; гранти на капітальні інвестиції використовуються для придбання землі, будівель, обладнання або реконструкції; гранти на «запуск» проєкту необхідні для маленьких проєктів з метою початку їх виконання.

Одночасно, маючи намір отримати грант варто зважати на вимоги грантодавця, зокрема щодо персоналу та фінансових показників

підприємства. Критичним для отримання доступу до фінансування та програм підтримки ЄС є приналежність бізнесу до числа малих, середніх та мікропідприємств підприємств. Також існують винятки за видом діяльності. Так, підприємства, що займаються виробництвом тютюнових виробів, міцного алкоголю, представники грального бізнесу, виробники зброї в більшості випадків не мають можливості брати участь у грантових конкурсах.

Використовуючи інформацію від різних зацікавлених сторін, таких як місцеві ресурсні центри, регіональні центри підтримки підприємництва, бізнес-об'єднання і асоціації чи органи виконавчої влади на місцях, суб'єкт підприємницької діяльності, що зацікавлений в отриманні міжнародної технічної допомоги, зможе знайти доволі широкий спектр грантових програм.

Не залежно від обраної грантової програми, фонду чи донора варто керуватися тим, що гранти, як форма міжнародної технічної допомоги, відкривають широкі можливості для українського бізнесу. Вони сприяють його подальшому розвитку, створенню продукції з високою доданою вартістю та забезпеченню високооплачуваних робочих місць. У свою чергу, це допомагає наповнювати бюджет для підтримки сталого економічного зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text>

2. Актуальні гранти: Вісник Полтавської обласної військової адміністрації. Лютий 2024. 63 с. URL: <https://media.poda.gov.ua/docs/eosj5c0h/aktualni-granty-lyutyu-2024.pdf>

3. Під час війни бізнес є рушієм економіки країни. Голос України: газета Верховної ради України. Матеріал від 4 травня 2022 р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359523/>

4. Обух В. Що треба знати про гранти для бізнесу в Україні. Укр-інформ: офіційна інтернет-сторінка. Матеріал від 22 березня 2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3685782-so-treba-znati-pro-granti-dla-biznesu-v-ukraini.html>

**СИСТЕМНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ (КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ)**

Столяров Василь Федосійович

*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник,
Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»*

Любіч Діана Олександрівна

*аспірант,
Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»*

Об'єктивна необхідність переведу національного господарства на мілітариський шлях функціонування і розвитку обумовлює доречність визнання інвестиційних проєктів об'єктами інноваційної діяльності підприємств в секторі вітчизняного військово-промислового комплексу (ВПК). Насамперед, на підприємствах, які входили до складу ВПК в умовах планово-директивної економіки.

Головною метою розробки і реалізації системно-орієнтованої моделі управління інноваційними проєктами на підприємствах ВПК є вдосконалення їх техніко-технологічного укладу з одночасною перебудовою організаційно-економічного механізму системи управління державно-приватним партнерством. Базовими, провідними складовими такої моделі пропонується визнати, з одного боку, аналіз організаційно-технічного рівня виробництва, а з іншого, оцінки потенціалу можливостей підвищення його конкурентоздатності з метою залучення приватних інвесторів.

Результатами аналізу організаційно-технічного рівня виробництва доцільно вважати порівняльні економічні характеристики (фондо-озброєність і продуктивність праці; собівартість продукції і ціна; сукупні витрати виробництва) виготовлення вітчизняної і аналогічної зарубіжної продукції з цільовою орієнтацією на трансферт техніки і технології, їх комерціалізацію. Доцільним стає обґрунтування конкретних інноваційних заходів, їх ініціативним впровадженням під державним контролем застосування.

Організаційно-технічний рівень виробництва визначається показниками-індикаторами рівня техніки і технології та організації праці виробництва і управління.

Якщо організаційно-технічний рівень виробництва відповідає нормативним значенням та стандартам кращих підприємств-аналогів, то це засвідчуватиме про виробництво високоякісної продукції. Підприємства ВПК використовують високотехнологічне обладнання і ресурсозберігаючі технології, ефективну організацію праці, виробництва і управління.

Основними факторами, що суттєво впливають на організаційно-технічний рівень вітчизняного виробництва виступають рівень уніфікації і стандартизації; використання прогресивних матеріалів; частота оновлення продукції; рівень електронізації та роботизації виробництва [1].

Аналіз організаційно-технічного рівня виробництва повинен здійснюватися насамперед для того щоб виявити і регламентувати ступінь необхідного вдосконалення всіх його складових елементів з мобілізацією внутрішньовиробничих резервів підвищення ефективності виробництва. Отримані результати можуть використовуватись також при розробці планів техніко-технологічного переозброєння виробництва і реконструкції підприємств у складі тактичних інноваційних заходів, сукупність яких формує Стратегію їх інноваційного розвитку.

Критеріями обґрунтування інноваційних доходів підвищення технічного рівня виробництва стають динаміка зростання продуктивності праці при одночасному зниженні собівартості продукції. Зростання продуктивності праці на 1 відсоток повинно приводити до зниження собівартості продукції на 0,3–0,5%.

Системно-орієнтована модель управління інноваційними проектами цілеспрямовано забезпечує оцінки потенціалу можливої конкурентоздатності вітчизняних підприємств ВПК в контексті підвищення конкурентоспроможності випускаємої продукції. Тобто націленість інноваційної діяльності вітчизняних підприємств на експортні поставки своєї продукції.

Конкурентоздатність підприємств ВПК в повоєнний період буде визначатись результатами трансферу зарубіжної техніки і технологій виробництва та їх комерціалізації по випуску відповідної продукції. Обсяги таких трансфертів будуть обумовлювати структуру активів підприємств ВПК при обґрунтуванні складових механізму державно-приватного партнерства.

В національному господарстві України діє англосаксонська модель ринкової економіки відкритого типу з вільним цінами. Відбувається монополізація приватної власності на засоби і матеріально-технічні ресурси виробництва, фінанси та інвестиції. Укріпленню економічного суверенітету держави об'єктивно буде сприяти уточнення діючої української моделі ринкової економіки. Необхідним стає підвищення

ролі держави у забезпеченні національної безпеки і обороноздатності та соціальної орієнтації суспільного розвитку.

Розробляема авторами системно-орієнтована модель управління інноваційними проектами на підприємствах ВПК в повоєнний період базується на двосекторній моделі змішаної економіки «План-ринок» [2]. Перший плановий сектор визнає у своєму складі багатокладність форм власності: державної, колективної (як правило, акціонерної), комунальної, муніципальної і приватної [3].

При такому методологічному підході розмежування форм власності до державного сектору національної економіки будуть входити підприємства тільки державної форми власності. Виготовлення продукції військового призначення буде здійснюватися на підставі державних замовлень планового сектору, в якому будуть визначатись також завдання розвитку суміжних і допоміжних виробництв.

В контексті залучення об'єктивно необхідної техніки і технології на основі трансфертів доцільним стає оптимізація пропорцій державного і колективно-приватного партнерства в межах одного підприємства. Тобто визнання різних форм власності на підприємствах ВПК як єдиних суб'єктів господарювання.

В структурі активів таких суб'єктів господарювання доля державної форми власності повинна становити 50% +1, а для особливо важливої продукції – 62% на 38% згідно гармонійних пропорцій (Золотого перетину) [4; 5]. Таким чином 49% та 38% в структурі активів підприємств ВПК доцільно розподілити між вітчизняним і зарубіжним колективними та індивідуальними акціонерами, приватними інвесторами. Організація державного і колективно-приватного партнерства буде триматись на зацікавленості в підвищенні конкурентоздатності підприємств ВПК на розвиток їх експортного потенціалу як гарантії окупності акцій та недержавних інвестицій.

Концептуальні положення системно-орієнтованої моделі управління інноваційними проектами на підприємствах ВПК в повоєнний період доречно використовувати і до підприємств які виготовляють продукцію для внутрішнього споживчого ринку. Насамперед, в продовольчому секторі національної економіки, а також в галузях харчової і легкої промисловості інфраструктурних підприємств ВПК з структурою активів 62% на 38% колективно-приватної і державної форм власності.

Концептуальні положення системно-орієнтованої моделі управління інноваційними проектами передбачають обґрунтування інноваційних заходів безпосередньо підприємствами в процесах і процедурах їх інноваційної діяльності. Це буде забезпечувати впровадження інноваційних заходів під державним контролем виконання Стратегії інноваційного розвитку національного господарства. Вона повинна включати інноваційні проекти підприємств, регіонів і секторів

національного господарства, які охоплюють інноваційні заходи згідно схем виробничо-технологічної кооперації випускаємої продукції та забезпеченості кадровим потенціалом, а також об'єктами соціально-побутової інфраструктури,

Концептуальні положення системно орієнтованої моделі управління інноваційними проектами на основі трансферу і комерціалізації сучасних наукових досягнень націлені на підвищення техніко-технологічного укладу національного господарства і укріплення економічного суверенітету держави [6].

Список використаних джерел:

1. Капінос Г.І. Організаційно-технічний рівень виробництва. URL: <https://ukrtxtbook.com/operacijnij-menedzhment-kapinos-g-i/operacijnij-menedzhment-kapinos-g-i-4-6-organizacijno-technichnij-riven-virobnictva.html>

2. Столяров В.Ф., Шинкарьук О.В. Провідні складові механізму державного управління "Життям по-новому" (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 131–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_2_29

3. Столяров В.Ф., Шинкарьук О.В. Науково-освітнське забезпечення механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 3 (27). С. 113–126. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/handle/123456789/87459>

4. Столярова В.В. Системне стратегічне планування і бюджетування людиноцентриського соціально-економічного розвитку держави і регіонів (інституалізація бюджетного федералізму унітарної держави). *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 32–48. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186636/05-Stoliarova.pdf?sequence=1>

5. Столяров В.Ф. Композиційне планування відновлення соціально-економічного розвитку на різних рівнях державотворення. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 193–204. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186752/25-Stoliarov.pdf?sequence=1>

6. Столяров В.Ф., Любич Д.О. Трансфер технологій і комерціалізації як базисні категорії економічного суверенітету. Тези конференції «Наукова спадщина Михайла Туган-Барановського для відбудови України». ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Київ, 18 січня 2024 року.

**ІНСТИТУЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ
В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ
ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ**

Ципліцька Олена Олександрівна

*доктор економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу промислової політики,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»*

Інклюзивний і сталий промисловий розвиток є результатом складної та динамічної мережі процесів і взаємодій між різними учасниками. Для розвитку промислового сектору, який має забезпечувати цивільні та військові потреби країни в умовах посилення глобальної нестабільності та руху України в напрямку євроінтеграції, стратегічний план виступає важливим інструментом для підвищення резиліентності, для формування більш дієвих політик з урахуванням довгострокових перспектив і бачення, а також майбутніх викликів.

Для створення дієвих промислових стратегічних планів необхідні надійні механізми координації, які дозволять учасникам процесу планування організуватися, обмінюватися поглядами, отримати найкращий результат з аналітичного забезпечення та експертної оцінки. І головне – необхідні інституції та люди, які ефективно виконуватимуть свої функції в процесі підготовки та реалізації стратегічних планів відповідно до свого місця в архітектурі цього процесу та компетенцій. Для стимулювання системних змін важливим компонентом є також сильне лідерство, довіра та підтримка з боку ключових заінтересованих сторін. Таким чином формуються вертикальні та горизонтальні інституційні зв'язки, прямого і опосередкованого характеру, які визначають архітектуру процесу стратегічного планування.

Застосування процесного підходу є необхідним, оскільки система стратегічного планування в Україні в різних сферах діяльності остаточно не сформувалася, частково використовує підходи планової економіки і водночас піддається трансформації через проникнення західних, зокрема, європейських практик. Наприклад, розроблення проекту Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року [1] здійснювалося фахівцями Мінекономіки України з використанням методології EQuIP [2]. Набір інструментів EQuIP охоплює питання, пов'язані з інституційними установками та механізмами, які сприяють виробленню ефективної промислової політики. Він стосується питань про перелік інституцій, які потрібні

для успішного формування промислової стратегії, як вони мають функціонувати, забезпечуватися ресурсами та персоналом, і як забезпечити їх підзвітність; про розроблення механізмів, які сприяють обміну інформацією та координації між різними заінтересованими сторонами.

Центральним елементом в архітектурі стратегічного планування виступає відомча інституція, відповідальна за формування і реалізацію промислової політики. До створення Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України така інституція була єдиною – Міністерство економіки України. Наразі обидва міністерства виконують перехресні функції, пов'язані з формування і реалізацією промислової політики. Зокрема, Мінекономіки – в сфері технічного регулювання, промислової безпеки, інновацій в реальному секторі економіки, в сфері підприємництва, державно-приватного партнерства, в сфері зайнятості та трудових відносин, державного експортного контролю, створення і функціонування індустріальних (промислових) парків [3]. Мінстратегпром, в свою чергу, забезпечує: формування і реалізацію державної промислової політики, зокрема, політики щодо розвитку стратегічних галузей промисловості, інноваційну діяльність у стратегічних галузях промисловості, державне оборонне замовлення, формування і реалізацію державної політики у сфері космічної діяльності, залучення інвестицій у стратегічні галузі промисловості, участь у формуванні державної політики щодо провадження науково-дослідної, дослідно-конструкторської, виробничої, фінансової та іншої діяльності підприємств, установ та організацій та багато інших функцій [4].

Слід зазначити, що у воєнний час саме Мінекономіки є провідником політики з підтримки промисловості, яка включає такі заходи як: релокація підприємств; заохочення локалізації виробництва; гранти для переробних підприємств; компенсація вартості вітчизняної техніки та обладнання для агропромислового комплексу тощо.

Стратегії відповідно до чинного законодавства України затверджуються на рівні уряду, тобто Кабінетом Міністрів України.

Стратегічне планування передбачає більш широкий контекст, ніж формування промислової політики, варто лише поглянути на складові стратегій, які пропонуються вітчизняними методичними рекомендаціями, затвердженими на державному рівні [5–6]. Мова йде про визначення місії і бачення, проведення SWOT-аналізу, побудова сценаріїв розвитку, визначення стратегічних цілей та шляхів, заходів і способів їх досягнення, встановлення системи індикаторів для моніторингу та оцінювання досягнення цілей, необхідні обсяги фінансування. Розроблення цих питань вимагає залучення інших інституцій, частина яких здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення для планування і прийняття стратегічних рішень. Такі інституції

виступають також стейкхолдерами, які можуть завдяки експертизі та впливу брати участь у розв'язанні проблем чи реалізації рішень.

Представники цих інституцій залучаються до робочих груп, які беруть участь у розробленні стратегічного плану. Їх учасниками часто виступають:

- органи державної влади та державні інституції (Міністерство фінансів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Національний банк України, контролюючі органи, відомства тощо);

- об'єднання підприємств і організацій промисловості, а також окремі підприємства (наприклад, Торгово-промислова палата України, Український союз промисловців і підприємців, Федерація роботодавців України, галузеві об'єднання – Укрлегпром, АППАУ, Всеукраїнська спілка виробників будматеріалів, ДП «Укрпромзовнішекспертиза», профспілки тощо);

- наукові установи та ЗВО, які здійснюють аналітичне забезпечення та надають експертні висновки щодо стратегії (наприклад, Національний інститут стратегічних досліджень, інститути Національної академії наук України та галузевих академій наук);

- аналітичні центри і незалежні експерти (наприклад, Центр економічного відновлення, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій тощо);

- органи місцевого самоврядування та громади;

- міжнародні інституції та консультанти (GIZ, ЮНІДО, Світовий банк, Всесвітній економічний форум);

- інші інституції, які забезпечують експертизу та надають інформаційно-аналітичні матеріали (Державна служба статистики України, міжнародні маркетингові агенції, громадські організації та інші).

Зв'язок цих інституцій та вплив на прийняття рішень може здійснюватися як через участь у робочих групах, дискусійних платформах, так і через систему запитів від таких робочих груп і міністерства, відповідального за підготовку стратегічного плану промислового розвитку, а також в ході громадського обговорення.

Логіка архітектури системи стратегічного планування промислового розвитку в загальному вигляді представлена на рис. 1.

Слід зазначити, що кожна з інституцій бере участь в обговореннях і аналізі тих компонентів і напрямків стратегії, які відповідають її функціональним характеристикам. Схожі за повноваженнями і компетенціями інституції беруть формують окремий модуль – центр відповідальності за окремий сектор прийняття рішень.

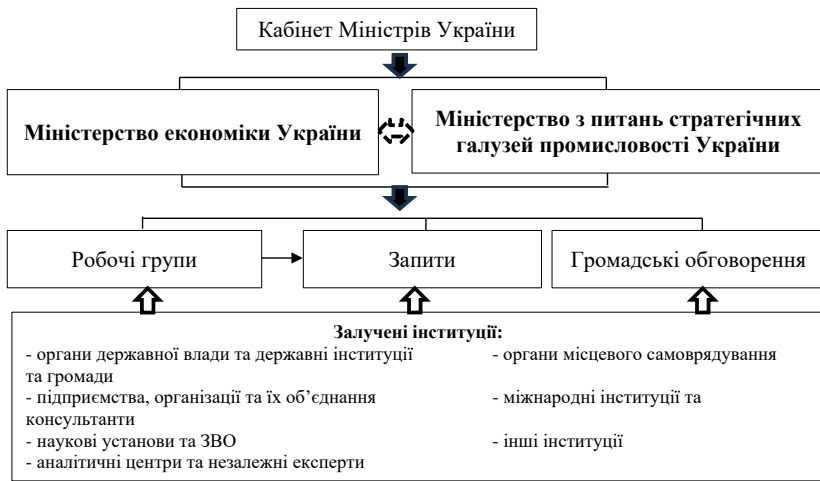

Рис. 1. Логіка архітектури системи стратегічного планування промислового розвитку

Список використаних джерел:

1. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року». Міністерство економіки України. 2018. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=1ac9bf22-8196-4519-823a-6938c5b6885e> (дата звернення: 19.02.2024).
2. The EQUIP Toolbox. GIZ, UNIDO. 2024. URL: <https://www.equip-project.org/toolbox/> (дата звернення: 19.02.2024).
3. Питання Міністерства економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.02.2024).
4. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2020 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.02.2024).
5. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#n165> (дата звернення: 18.02.2024).
6. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань методологічного забезпечення складання середньо- та довгострокових стратегічних планів розвитку державних підприємств, державних акціонерних товариств та господарських структур: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 14.08.2013 № 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0971731-13#n9> (дата звернення: 18.02.2024).

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Шевченко Ярослав Сергійович

аспірант,

Державна навчально-наукова установа

«Академія фінансового управління»

В умовах глобальної рецесії доходи багатьох урядів є недостатніми для задоволення потреб у видатках на фінансування ринкової інфраструктури, що вимагає значного скорочення видатків або підвищення податків. Найпоширенішою моделлю управління авіаційною інфраструктурою є державна власність. Управління державними аеропортами у світі, як правило, відбувається у трьох різних формах: управління державною власністю на чолі з урядом; державна корпорація заснована на державній формі власності, а також власність місцевого самоврядування. Управління державною власністю традиційно вважається перспективною формою управління. Однак концепція нового державного менеджменту в управлінні аеропортами базується на комерціалізації, корпоратизації та державно-приватному партнерстві. Державно-приватне партнерство (далі – ДПП) є поширеним механізмом фінансування галузевої інфраструктури в усьому світі. ДПП виникло в аеропортах як альтернатива державним аеропортам та їх повній приватизації. Державно-приватне партнерство – це, як правило, угода в якій приватний сектор використовує свій капітал і досвід для надання послуг або об'єктів державній установі. Натомість держава розділяє ризики, а іноді й вигоди проекту. Перевагою ДПП є залучення практик приватного бізнесу до традиційних державних секторів економіки, а також прагнення нівелювати недоліки обох способів ведення бізнесу за рахунок оптимального розподілу ресурсів, сфер відповідальності та ризиків.

ДПП в авіаційній галузі має забезпечити: капітал, необхідний для реалізації програм масштабного будівництва сучасних авіалайнерів, об'єктів логістики та інфраструктури; кошти, необхідні для підтримки поточної діяльності літакобудування; фінансування модернізації телекомунікаційної мережі (перехід від аналогового до цифрового стандарту); контракти з провідними міжнародними компаніями на обслуговування бортів, утримання та будівництво нових станцій

технічного обслуговування польотів (ADS-B)¹; контракти на інтеграцію послуг з передачі даних на створення та експлуатацію служби передачі даних управління повітряним рухом. Космічне спостереження ADS-B охоплює океанські, полярні та віддалені регіони, доповнює існуючі наземні системи, які обмежені повітряним простором Землі.

Яскравим прикладом реалізації механізму ДПП в авіаційній галузі є створення космічної системи спостереження за повітряним рухом ADS-B відповідно до цілей сталого розвитку (ЦСР). Оскільки більше 50% пасажирських авіаперевезень здійснюються над океанами, це створює стимули до економії палива, а також жорсткого контролю впливу CO₂ на навколишнє середовище (ЦСР 14, 15). Об'єднавши зусилля у цьому напрямку, американські компанії Iridium та Aireon LCC, а також канадська компанія Nav Canada у співпраці з урядом Канади створили революційну платформу для надання послуг спостереження провайдером аеронавігаційних послуг та авіакомпаніям по всьому світу.

Канада є першою країною у світі, яка приватизувала цивільну аеронавігаційну систему, а Nav Canada залишається однією з небагатьох приватних компаній у світі, яка відповідає за управління повітряним рухом, польотною інформацією та надає інші аеронавігаційні послуги [1]. В рамках ДПП Aireon LCC було визначено спільним підприємством, яке фінансує, розробляє, розгортає та експлуатує єдине у світі глобальне рішення для відстеження та моніторингу світових повітряних суден за допомогою космічної системи ADS-B. Завдяки такій співпраці вдалося сконцентрувати в єдиному центрі прийняття рішень високоточний глобальний набір даних для безпечного та ефективного управління повітряними суднами в міжнародному повітряному просторі. Aireon LCC зарекомендувала себе як лідер на ринку авіаційних даних, що надаються космічною мережею ADS-B [2].

Важлива місія ДПП в авіаційній екосистемі полягає в тому, щоб допомагати безпечно та ефективно керувати повітряними суднами в міжнародному повітряному просторі. Ефективна взаємодія державного та приватного капіталів у рамках реалізації механізму ДПП в авіаційній галузі дозволила впровадити сучасні системи нагляду за повітряним рухом через розгалужену мережу регіональних диспетчерських центрів, диспетчерських веж, станцій технічного обслуговування, центрів

¹ ADS-B (Automatic Dependent Surveillance-Broadcast) – космічна система спостереження за повітряним рухом. Ця передова технологія спостереження, що поєднує джерело позиціонування літака, бортову авіоніку та наземну інфраструктуру для створення точного інтерфейсу спостереження між літаком і диспетчерською службою. ADS-B – це технологія спостереження на основі високої продуктивності, яка є більш точною, ніж радар, що складається з двох різних сервісів: ADS-B Out і ADS-B In.

технічного обслуговування, центрів польотної інформації та навігаційних засобів по всьому світу (рис. 1).

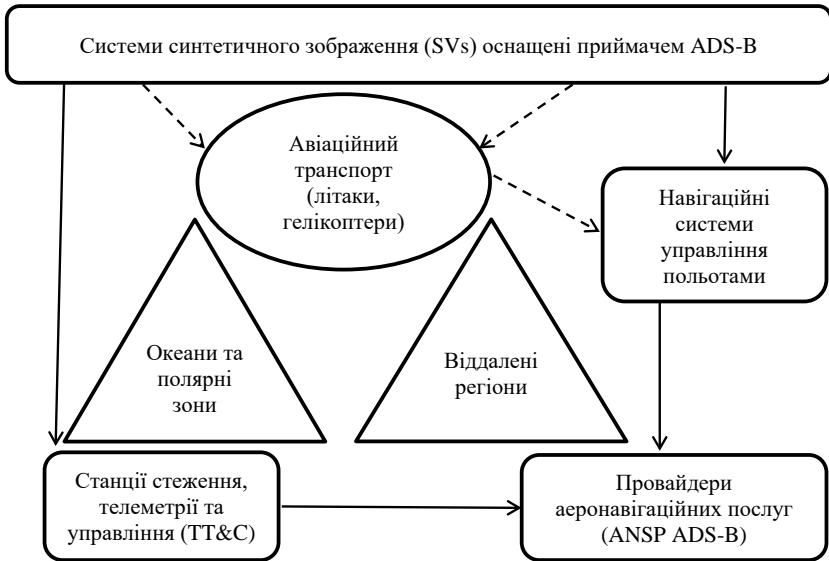

Рис. 1. Концепція управління космічною системою спостереження за повітряним рухом ADS-B

Джерело: побудовано автором [3]

ДПП є основним механізмом, прийнятим особливо у фінансуванні та експлуатації нових аеропортів та/або терміналів в Канаді (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристики успішної реалізації механізму ДПП

Складові елементи ДПП	Заходи ефективного управління ДПП
1	2
Дотримання інтересів учасників в рамках законодавства	
Проектна документація та система планування	Призначення фахівців, відповідальних за розробку проектно-кошторисної документації. Розробка проекту. Адміністрування проекту, планування. Затвердження контрактної документації.
Договірна документація	Існуючі політико-правові особливості та нормативно-правові акти, правила та стандарти ДПП.
Вибір приватного партнера	Порядок вибору приватного партнера. Методологія оцінки конкурсних пропозицій. Критерії оцінки.

1	2
Прозорість	
Інформаційний менеджмент	Система інформаційного менеджменту. Класифікація інформації. Інструменти комунікації.
Фінансовий менеджмент	Фінансова/інвестиційна стратегія Програма стимулів та компенсацій. Процедури та механізм розрахунків з приватним партнером.
Підзвітність, участь та зацікавленість сторін	Участь сторін та громадськості. Участь громадськості у плануванні та реалізації проєкту. Аналіз доцільності проєкту. Аналіз економічних та соціальних наслідків проєкту.
Гарантія якості	Нагляд за будівництвом. Вибір субпідрядників. Оцінка відповідності параметрам проєкту.
Участь в управлінні	Система управління проєктом. Наявність участі в 10 проєктах ДПП.
Управління проєктом відповідно ЦСР	
Взаємодія з учасниками та зацікавленими сторонами в розвитку інфраструктурного проєкту.	Вибір підходу до взаємодії з учасниками та зацікавленими сторонами. Процедури узгодження та реалізації прийнятих рішень. Процедури вирішення конфліктів та спорів.
Управління процесом обслуговування	Стратегія управління інфраструктурою. Програма утримання інфраструктури.
Організаційна структура	Розробка організаційної структури прийняття рішень. Розробка ієрархічної структури в проєкті ДПП.
Ефективність та результативність	
Система моніторингу та контролю за реалізацією проєкту	Система та структура моніторингу за ходом реалізації проєкту. Процедури звітності за проєктом.
Адміністрування проєкту	Порядок ведення проєктної документації та система звітної документації.

Джерело: побудовано автором [2]

Окрім досягнутих успіхів, існують також напрями, які потребують вдосконалення щодо розробки та реалізації механізму ДПП в розвитку авіаційної інфраструктури. Більш прозорі, комплексні та структуровані умови контрактів, належний розподіл ризиків, більш точне прогнозування попиту та зусилля, спрямовані на подолання певних проблем, пов'язаних з суспільними інтересами, визначені як основні вимоги до майбутніх ефективних рішень.

Список використаних джерел:

1. Management's Report And Audited Consolidated Financial Statements Of Nav Canada. URL: <https://www.navcanada.ca/en/fs--august-31-2023-en.pdf>

2. Aireon Advancing Aviation with Investment in Next-Generation Data Products. URL: <https://aireon.com/aireon-advancing-aviation-with-investment-in-next-generation-data-products/>
3. Aviation and Climate Change Seminar 23-24 October 2012 ICAO Headquarters, Montreal, Canada. URL: <https://www.icao.int/Meetings/acli/Documents/NEXA24October-am.pdf>

НАПРЯМ 2. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-28>

ІНТЕРАКТИВНА ТУРИСТИЧНА КАРТА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-НАВІГАЦІЙНИЙ ЗАСІБ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ М. ЧЕРНІВЦІ)

Бойчук Ольга Василівна

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Король Олександр Дмитрович

*доктор географічних наук,
завідувач кафедри географії та менеджменту туризму,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Круль Галина Ярославівна

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та менеджменту туризму,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Актуальність створення інтерактивної туристичної карти як засобу віртуального туризму пов'язана зі стрімким розвитком інноваційних технологій, що є невід'ємною частиною сучасного життя. Їх зручність і доступність чудово вписались у сферу гостинності та туризму зокрема. Розробка туристичної карти за допомогою таких технологій полегшує роботу як туроператорів, так і туристів. Сьогодні важко уявити туриста, який під час подорожі не користується електронними картами для пошуку необхідних йому туристичних місць і об'єктів. Великий туристичний потенціал м. Чернівці та популярність віртуальних засобів туризму, завдяки яким можна просувати дану дестинацію та місцеві туристичні об'єкти, спонукали до створення інтерактивної туристичної карти з подальшим впровадженням даного продукту у діяльність сайту <http://www.trip.cv.ua>.

Віртуальний туризм перебуває ще на початковому етапі розвитку і не здатний замінити чи повністю витіснити традиційні види туризму. І якщо порівнювати з мережевим спілкуванням, якому надають перевагу більше, ніж живому, понад 60% українців, близько 40% американців, німців та італійців, то прихильники онлайн-подорожі не сягають навіть половини даних показників [1].

Інтерактивна карта як засіб віртуального туризму давно розглядається у науковій літературі. Багато досліджень здійснюється українськими науковцями: Даценко Л. та Остроух І. розглядають формування умінь і навичок використання сучасних ГІС і технологій у туристичному картографуванні [4], Пересадько В. і Шпурік К. проаналізували досвід картографування природної та історико-культурної спадщини в Україні, визначили його напрями і запропонували шляхи вдосконалення [6], Гостинян В., Томченко О., Семененко А. вивчали веб та ГІС-технології як засіб рекреаційно-туристичної діяльності [3], Пасічник В., Артеменко О., Попик І. проаналізували використання геоінформаційних технологій при підготовці туристичної подорожі [5], Поморцева О. і Герасименко М. дослідили методики розробки інтерактивних карт для туристів і розробили туристичний маршрут за допомогою графів [7]. Як бачимо, тема застосування сучасних інформаційних технологій у створенні туристичних карт і продуктів сьогодні є актуальною.

Інтерактивна карта візуально подає туристичні об'єкти, маршрути, транспортну та туристичну інфраструктуру. До кожного об'єкта на карті можна додати галерею фотографій, відео-опис та аудіо-матеріали (аудіо-гід), паспорт і його опис, а також координати. Цей додаток також може слугувати своєрідним гідом для туристів, надаючи можливість орієнтуватись, знаходити бажані туристичні місця та раціонально планувати майбутні маршрути подорожей з метою відвідати якомога більше туристичних місць та атракцій [2].

Інтерактивні карти стали дуже поширеними у використанні за 2022–2023 рр. в Україні. Через війну росії з Україною кількість зафіксованих в базі пошкоджених та зруйнованих об'єктів культурної спадщини і культурних установ України становить понад 550. На сайті <https://culturecrimes.mkp.gov.ua> створена інтерактивна карта з усіма такими об'єктами, описом та фотографіями до і після руйнування. Це те, що назавжди залишиться у просторі мережі Інтернет та допоможе зберегти інформацію. Звичайно, є й безліч позитивних прикладів застосування інтерактивних карт, і в даному випадку така розробка є актуальною. Зарубіжні туристи можуть в такий спосіб чітко відслідковувати розміщення знищених об'єктів України, їх колишній та сучасний вигляд, що сприяє розвитку військового туризму і в цілому також допомагає нашій державі на політичній арені для обізнаності у злочинах скоєних терористами.

Туристична карта може містити різноманітну інформацію. Проте її основними компонентами повинні бути: туристичні об'єкти (локація, фото, відео, паспорт, опис); заклади розміщення і харчування; транспортна та інша інфраструктура; побудований маршрут туру.

Упродовж століть Чернівці формувались як місто з унікальною архітектурою та багатою культурною спадщиною, за що названі «українським Парижем», і заслуговують більшої уваги туристів. Тому із залученням засобів віртуального туризму була створена інтерактивна туристична карта м. Чернівці, доступна українською (<https://arcg.is/0mayDC>) та англійською (<https://arcg.is/1KzeH10>) мовами, що сприятиме популяризації міста, залученню більшої кількості туристів та допоможе в плануванні їхніх подорожей. Проект націлений як на місцевих, так і на іноземних поціновувачів історії, архітектури та культури міста.

При розробці даної карти були здійснені: відбір туристичних об'єктів міста Чернівці, попередньо створений маршрут із даними об'єктами, пошук інформації для наповнення карти, вибір платформи та шаблону для створення карти, імпорт матеріалів (описи туристичних атракцій міста Чернівці з додаванням фото-матеріалів) у програму «StoryMaps», перевірка налаштування та оформлення інтерактивної туристичної карти Чернівців, публікація матеріалів і надання до них доступу.

За нумерацією елементів на рис. 1 можна детальніше розглянути інтерактивні функції карти:

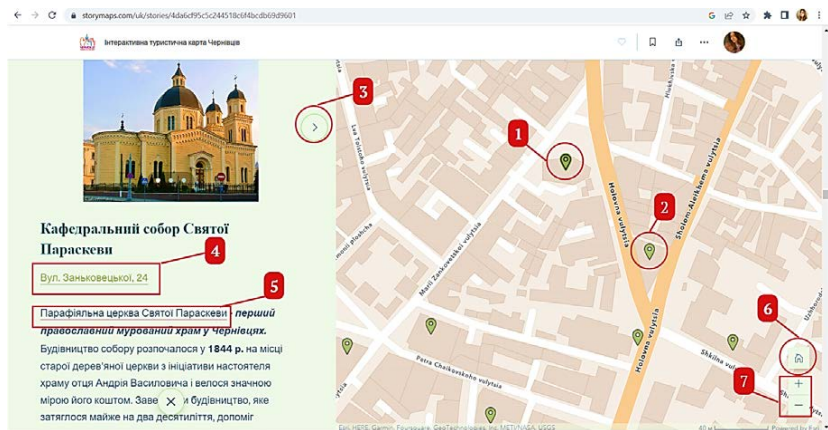

Рис. 1. Детальний огляд інтерактивних елементів карти

1 – натискаючи на зелену мітку на загальній карті, у лівій частині екрану відкривається об'єкт, що знаходиться за цією локацією. Сама мапа автоматично зближується до перегляду вулиць;

2 – мітки інших об'єктів тьмяніють для того, щоб чітко виділявся темним кольором лише обраний. Оскільки карту при цьому можна

рухати також самостійно, дана функція є корисною, щоб можна було легко віднайти потрібну мітку знову;

3 – кнопка для перегортання галереї фотографій;

4 – до кожного місця прикріплена локація, що виділена зеленим кольором і є інтерактивною. Про це свідчить лінія під адресою. Натискаючи на вулицю з номером, користувача «перекидає» на сторінку Google maps з координатами;

5 – до назви об'єкта прикріплений сайт з детальнішою інформацією про нього. Якщо прочитавши коротку відомість про місце, турист зацікавився і бажає більше інформації, то за одним дотиком може перейти на сайт. Такі ж посилання прикріплені до імен (наприклад, архітекторів);

6 – кнопка домашньої сторінки повертає на головну сторінку карти з переліком всіх об'єктів і міток;

7 – масштабування; за потреби можна збільшувати чи зменшувати масштаб карти.

Програма StoryMaps забезпечує комфортний перегляд на будь-яких гаджетах (на телефоні чи планшеті).

Інтерактивна карта має великий потенціал для успішної реалізації, що може допомогти в просуванні Чернівців як популярної туристичної дестинації та полегшити організацію відпочинку для відвідувачів міста. Крім того, з урахуванням того, що карта доступна двома мовами, вона потенційно може зацікавити іноземних туристів.

Список використаних джерел:

1. 64% українців замінюють живе спілкування на віртуальне. Інтернет-видання «Закарпаття онлайн Beta». 2013. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/111470-64-ukraintsiv-zaminiuiut-zhyve-splukuvannia-na-virtualne>

2. M1MT: Interactive tourist map. MagneticOne Municipal Technologies. 2023. URL: <https://magneticonemt.com/en/interactive-tourist-map/>

3. Готиня В.С., Томченко О.В., Семененко А.В. Туристичні геоінформаційні веб-сайти. *Географія та туризм*. 2010. № 8. С. 137–140.

4. Даценко Л.М., Остроух В.І. Створення карт туристичного спрямування на основі новітніх комп'ютерних технологій. *Географія та туризм*. 2007. Вип. 1. С. 45–50.

5. Пасічник В.В., Артеменко О.І., Попик І.В. Геоінформаційні технології, зорієнтовані на потреби різних груп туристів [Geographic information technologies focused on the needs of different groups of tourists]. *Вісник національного університету «Львівська Політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі: збірник наукових праць*. 2015. № 832. С. 216–224.

6. Пересадько В.А., Шпурік К.В. Застосування картографічного методу в процесі дослідження природної та історико-культурної спадщини в Харківській області. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2010. Вип. 11. С. 129–135.

7. Поморцева О.Й., Герасименко М.Д. Розробка туристичного маршруту за допомогою геоінформаційних технологій. *Системи обробки інформації*. 2019. № 1. С. 37–43.

SUSTAINABLE TOURISM AS A FACTOR OF HUMAN DEVELOPMENT

Lebedyev Ihor

*Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Tourism,
Hotel and Restaurant Business,
Odesa National Economic University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0405-639X>*

The concept of human development (development of human potential) is based on the idea that the economy exists to develop people, but not people to develop the economy. Human potential is a set of innate and acquired individual properties of a person – physical, mental, spiritual: state of health, knowledge, professional skills, motivation for work and development, needs and interests, general culture, which includes ethical values, knowledge and compliance with norms, rules, laws of human community [1, p. 102-103].

The Human Development Index published by the United Nations Development Programme since 1990, is one of the most informative and significant indicators of the economic and social development of countries, as it focuses on economic, social and cultural factors of life. In 2015–2021, Ukraine’s place in the world ranking of the Human Development Index has risen by 7 positions from 84 to 77, and the score – from 0.765 to 0.773 [2]. Key indicators – gross national income per capita, literacy level of the country’s population (average number of years spent on education) and life expectancy at birth – have also improved.

Based on the fact that the most important prerequisite for the development of mankind is the satisfaction of rational material and spiritual needs of man on the basis of socio-economic progress, we conducted a study of implementation of sustainable tourism and increasing its role in human development in the context of Ukraine’s achieving Sustainable Development Goals under the UN Program "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development" [3]. Based on the results of completing the tasks of the first stage of the Sustainable Development Goals Program for 2015–2021, Ukraine has advanced in achieving 15 of 17 goals and took 36th place in the world rankings [4].

To achieve the targets of the **SDG 1 “The eradication of poverty”** such positive results have been achieved: the share of the population whose average per capita equivalent of total expenses was below the actual subsistence level decreased from 59% to 39%; the share of individuals whose daily consumption was below USD 5.05 PPP, decreased from 2.4% to 0.4%.

Aggregate monthly resources per household increased by an average of 10.3% per year. But overall, Ukraine's population remains poor by international standards: the average monthly salary in Ukraine is 4-6 times lower than in neighbouring EU member states [5]. The share of food and utility expenditures in total household spending is about 75%, while the share of household expenditures on leisure and culture is only 0.2% [6]. This reduces the effective demand for tourism services and slows down the introduction of sustainable tourism.

In achieving targets of **Goal 3 "Strong health and well-being"**, the results are also insignificant. Due to unsuccessful reforms and insufficient funding, the number of hospital beds is steadily decreasing – from 78.1 to 65.5 per 10 thousand populations, the amount of free medical services to the population is almost reduced to a minimum, and the share of household expenses in the total expenses for health care is about 50%. Due to poverty, almost 70% of patients engage in self-treatment without seeking medical help, about 40% of settlements are not provided with emergency medical services. Ukraine ranks among the first in Europe in terms of such a socially dangerous diseases as COVID-19, tuberculosis, HIV, cardiovascular, mental. As a result, the average life expectancy in Ukraine in 2021 was 71.6 years (113th in the world) [6].

Achieving **Goal 8 "Decent work and economic growth"** is crucial for sustainable socio-economic development. In 2015-2021, GDP in actual prices per capita averaged 79800 UAH (approximately 3650 US dollars at PPP), which is 3 times less than the world average, and almost ten times less than in EU countries [5]. The index of average monthly real disposable income per person grew by an average of 3.3% per year and amounted to UAH 6858 in 2021. At the same time, the unemployment rate increased to 9.9% of the total workforce and exceeded the socially dangerous level (7%). Overall, according to the 2021 global ranking, Ukraine was in 111th place in achieving goal 8.

World experience shows that injustice in the distribution of economic results has more negative consequences for the stability of society and human development than the economic downturn. Therefore, the promotion of **SDG 10 "Reducing inequalities"** is an indicator of success in the fight against poverty, ensuring a decent standard of living and human development. According to official statistics, average value of the Gini coefficient in 2015–2021 was 25.5, which is much less than in EU member states. However, according to many researchers, the real Gini coefficient in Ukraine is much higher than the official figure due to the high level of "shadowing" of the economy and the imperfection of the research methodology of the richest segments of the population.

The implementation of **Goal 12 "Responsible consumption and production"** covers two key areas that are closely interconnected: reducing resource intensity of the economy and ensuring environmental safety.

This will contribute to the implementation of the most important principle of sustainable development – meeting the needs of the current generation without harming the ability of future generations to meet their needs.

Tourism, as a multi-faceted social institution, is an influential factor in public life and performs various roles and functions, significantly complements the activities of other social institutions, enriches them, acts as a catalyst for socio-economic and human development. The economic role of tourism is to contribute to GDP, replenish state and local budgets, foreign exchange inflows and more. It is of particular importance in reducing unemployment, creating jobs, paying wages to workers, which increases the welfare of the population and the demand for tourism services.

The main content of the social role of tourism is human development, which is manifested through the implementation of a number of different specific functions: health, cognitive, educational, communicative, cultural, aesthetic, sports and others. The health effect is realized through the use of beneficial effects on the body of natural and anthropogenic factors, providing optimal exercise, development of adaptive capabilities that will strengthen the physical and mental strength of a person [7, p. 19–20].

Ukraine has strong tourism potential: good geographical location; favorable climate and attractive natural environment; natural and man-made tourism resources; transport hubs; accessible tourism infrastructure; a significant number of cultural and historical monuments; original national culture; land and tourism sites available for investment; developed telecommunications network, etc. Resort and recreational areas occupy almost 13% of the country's territory. But the area of the natural reserve fund is only 4.2% of the country's area, which is clearly insufficient. However, favorable opportunities for tourism development in Ukraine are not fully used: the tourism industry's share of GDP in 2015–2021 was approximately 1.4%, and its share of total employment was 1.3% [8]. In 2015–2021 the growth in the number of tourists served averaged 5.6% per year, and the growth in tourism revenues was 27% per year. This indicates that the tourism industry has developed mainly due to rising prices for tourism services and the prevalence of more expensive outbound tourism. In 2019, the last pre-crisis year, the number of outbound tourists (imports) exceeded the number of incoming foreign tourists (export) by 64 times and domestic tourists – by 11 times [9].

Conclusions. The results of the study show that the introduction of sustainable socially-oriented tourism plays a significant role in human development. This, in turn, contributes to increasing productivity, accelerating socio-economic progress, improving the welfare of the population and further development of tourism. Ukraine has sufficient potential to solve this complex triune task, but this process is uneven and contradictory due to the deep and long-lasting socio-economic crisis. The lack of achieved economic

results is exacerbated by inequality and unfair distribution, which has led to significant property stratification and even polarization of Ukrainian society.

Ukraine has sufficient potential for the development of the tourism industry, but it is developing slowly due to low economic efficiency and low level of well-being of the people, which is exacerbated by the global socio-economic crisis related to coronavirus infection in 2019 and military actions in the territory of Ukraine. After return to peaceful life, to achieve sustainable socio-economic development we propose to carry out the following measures: to increase the pace of economic development and improve the relationship between economic efficiency and social performance; to intensify efforts to introduce sustainable socially-oriented tourism, increase its role in public life and increase human potential; to develop the system of social partnership of the main subjects of society: the state, employers' organizations, trade unions and other interested institutions of civil society.

References:

1. Lebediev I.V. (2008) Razvitiye chelovecheskogo kapitala kak strategicheskoye napravleniye sotsial'no-oriyentirovannogo upravleniya. [Development of human capital as a strategic direction of socially-oriented management]. *Bulletin of Socio-Economic Research: Collection of Scientific Papers*. Odessa State Economic University. No. 34, pp. 101–108. (in Ukrainian)
2. United Nations Development Programme: Human Development Reports. Available at: <http://hdr.undp.org/en/reports>
3. United Nations. (2015) Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Available at: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
4. Sustainable Development Report 2021. Cambridge: Cambridge University Press. Available at: <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf>
5. European Commission. Eurostat (2021) Minimum wages. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00155/default/table?lang=en>
6. State Statistics Service of Ukraine, 2022. Sustainable Development Goals. Ukraine. 2021. Monitoring report. Available at: http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20engl.pdf
7. Lebediev I.V., Davydenko I.V. (2020) Sotsialnyi vektor rozvytku turyzmu v Ukraini: stan i zavdannia [Social vector of tourism development in Ukraine: state and tasks]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 58-2, pp. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-23> (in Ukrainian)
8. World Economic Forum. The Travel & Tourism Development Index 2021. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf
9. The State Statistics Service of Ukraine, 2021. Tourist activity in Ukraine in 2020: statistical information. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Рябенька Марина Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

Тарлецька Валерія Олегівна

здобувач вищої освіти,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

Висока інвестиційна привабливість створює і підсилює явні та приховані переваги перед конкурентами. У сучасному українському суспільстві в умовах ринкової конкуренції ресторанный бізнес є одним з перспективних сфер діяльності.

Важливу роль у системі забезпечення ефективної діяльності підприємств ресторанного бізнесу відіграють інвестиції. Інвестиції є ключовою умовою вирішення практично всіх стратегічних і поточних завдань розвитку та забезпечення ефективної роботи підприємства.

Інвестування – це спосіб вкладення капіталу з метою отримання прибутку. Суть інвестування полягає в тому, що інвестор вкладає свої кошти, цінні папери, майно та права, що мають вартість, у проекти, які згодом принесуть фінансовий результат (прибуток) [2].

Інвестиційна привабливість підприємства змінюється під впливом великої кількості зовнішніх та внутрішніх факторів. Їх вивчення, систематизація та оцінка впливу є основними завданнями в управлінні інвестиційною привабливістю з метою підвищення її рівня.

Систему факторів, що впливають на інвестиційну привабливість підприємств ресторанного бізнесу, можна представити наступною сукупністю елементів (табл. 1). У таблиці фактори розташовані в порядку, який відображає їх важливість для інвестиційної привабливості підприємств з точки зору потенційного інвестора.

Розгляд інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу слід починати з оцінки привабливості для інвестора в країні, де знаходиться об'єкт інвестування. Українська індустрія гостинності має свої особливості та відрізняються від інших країн специфікою законодавства. Стратегічне планування та управління ним у поточній діяльності підприємства мають враховувати не лише внутрішні резерви та можливості, а й стан економіки. Навколишнє середовище є

багатофакторним індикатором національної та світової макро-економічної кон'юнктури.

Таблиця 1

Характеристика факторів, що впливають на інвестиційну привабливість ресторанного бізнесу

Фактори	Вплив
Зовнішні	
Інвестиційна привабливість галузі	Рентабельність галузі (рентабельність активів). Власний капітал підприємства у галузі, рентабельність реалізованої продукції. Перспективи розвитку галузі (значення галузі в економіці). Ресурси, ступінь державної підтримки розвитку галузі, розвиток науково-технічної та сировинної база галузі. Інвестиційні ризики (рівень конкуренції).
Внутрішні	
Спеціалізація	Позиціонування на ринку; потенціал для розширення кола споживачів; оцінка професійний інституційний ринок.
Стан матеріально-технічної бази	Базове фінансування; відповідати обсягу та матеріально-технічній бази. Ступінь зносу основних засобів, ступінь капітального оновлення коштів.
Маркетингове забезпечення	Маркетингові стратегії, цінова політика, рекламна політика, наявність рекламних акцій, інформаційна політика
Фінансово-майновий стан	Рентабельність, платоспроможність, ліквідність, бізнес діяльність, фінансова стійкість, фінансовий рівень і підприємницький ризик

Інвестиційний потенціал підприємства ресторанного бізнесу, що розглядається як можливість вкладення коштів у матеріально-технічні та власні фактори виробництва для забезпечення умов нормального процесу відтворення на підприємстві, одержання очікуваного прибутку, містить, з одного боку, протиріччя сучасного економічного становлення і розвитку підприємства, а з іншого, зміни в характеристиках поточного інвестиційного процесу: розвиток ринкових, конкурентних і суверенних механізмів, різноманітність і природні форми мовлення інвестицій, різноманітність інвестицій та інші фактори [2].

Основними ризиками інвестування в ресторанний бізнес є: висока конкуренція, економічні ризики, зміна смаків споживачів, недостатній досвід менеджменту. Основними перспективами розвитку інвестиційної діяльності на підприємствах ресторанного бізнесу є:

1. Зростання популярності ресторанного бізнесу.
2. Збільшення доступності інвестицій.
3. Поява нових інвестиційних інструментів.
4. Зростання інтересу до здорового харчування.
5. Розвиток онлайн-замовлень.

Для досягнення інвестиційного розвитку підприємства ресторанного бізнесу необхідно спрогнозувати майбутню діяльність і досягти запланованих входів для отримання інвестиційного рейтингу [1].

Щоб бути успішним в ресторанному бізнесі, важливо: провести ретельний аналіз ринку та конкурентів; розробити чітку бізнес-стратегію, сформувати кваліфіковану команду менеджменту, запропонувати якісну продукцію та послуги, забезпечити високий рівень обслуговування, ефективно використовувати маркетингові інструменти, слідкувати за новими трендами та технологіями.

Для формування конкурентних переваг і забезпечення ефективної роботи підприємства тепер і в майбутньому необхідне розроблення науково обґрунтованої інвестиційної стратегії яка включає: стратегічний аналіз ринку, маркетингові дослідження, нові підходи і методики проведення рекламної діяльності, користування послугами консалтингових компаній ресторанного бізнесу, обґрунтування напрямі і об'єктів інвестицій в ресторанний бізнес. Стратегія повинна будуватись на основі вивчення реальних інвестиційних можливостей суб'єктів інвестування, внутрішніх і зовнішніх факторів, охопити такі проблеми, як оптимізація грошових коштів, власного і позикового капіталів, розподіл прибутку і формування відповідних фондів, інвестиційно-інноваційна та цінова політика.

Список використаних джерел:

1. Ворсовський О.Л. Шляхи покращення інвестиційного клімату в Україні *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 95–98.
2. Нікольчук Ю.М. Готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, фінансове забезпечення, інвестиційна привабливість та перспективи подальшого розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 218–226.
3. Європейська бізнес-асоціація. URL: <https://eba.com.ua/> (дата звернення: 19.02.2024).

АНАЛІЗ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ НА ПРИКЛАДІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Сподар Катерина Вікторівна

кандидат технічних наук,

доцент кафедри торгівлі, готельно-ресторанної та митної справи,

Державний біотехнологічний університет

Система мотивації співробітників будується на основі показників ефективності, також є досить централізованою, що дозволяє передавати необхідні показники серед всіх готелів, турбаз та санаторіїв. Система мотивації орієнтована на розвиток компетенцій, отримання та вдосконалення знань співробітниками, на участь у навчальних програмах та стажуваннях, які стимулюються за рахунок наданих можливостей кар'єрного зростання.

Підготовкою і підвищенням кваліфікації ПрАТ «УКРПРОФТУР» в цілому займається відповідний відділ в готельному комплексі «Турист» (м. Київ), а підготовка кадрів здійснюється на рівні всієї організації, що зручно, враховуючи географічне розташування та кількість працівників.

Потреби персоналу в навчанні та просуванні та мотивація на навчання вивчені методом соціологічного опитування.

У відповідності з планом заходів, проведених в багатьох філіалах, здійснювалося анкетування працівників чотирьох служб, де працівники оцінювали від 1 до 3, де 1 – це найнижчий показник, а 3 – найвищий. Перед проведенням анкетування працівникам давалося пояснення щодо цілей дослідження. Усі анкети здавалися анонімно.

У таблиці 1 наведено основні числові результати дослідження з чотирьох служб. Сумарно опитано 206 осіб по кожному з питань анкети.

Помічено, що для більшості співробітників найменш розвиненим аспектом вважається творчий елемент у роботі компанії. При цьому питання № 1, 3, 4, які пов'язані з поділом повноважень в компанії та їх децентралізацією, дали позитивні результати, і більшість співробітників повністю задоволена сформованою ситуацією.

Розглянемо проблемну зону мотивації на придбання нових компетенцій – творчий компонент роботи, та вивчимо результати опитування по підрозділах. Оцінка творчої спрямованості діяльності співробітниками деяких підрозділів носить ще більш негативний характер.

Таблиця 1

Результати анкетування за підрозділами

Питання / бали	Служба управління номерним фондом			Служба прийому та реєстрації			Служба бронювання			Адміністративно-господарська служба		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1. Коло Ваших повноважень (спеціалізація) в компанії достатньо широке	31	16	7	20	47	19	3	10	27	16	8	2
2. В Вашій роботі присутній творчий елемент	45	8	1	85	1	0	37	2	1	15	7	4
3. У Вас є можливість приймати рішення по питанням, що знаходяться в Вашому підпорядкуванні	12	28	14	10	22	54	9	16	15	15	5	6
4. У Вашому підрозділі розвинена система делегування повноважень	33	16	5	60	5	21	11	9	20	16	5	5
5. Вас винагороджують за розвиток знань, умінь і навичок	10	14	30	14	42	30	0	11	29	20	5	1
6. В Вашій організації для Вас є можливості побудови кар'єри	23	13	18	60	6	20	4	17	19	23	2	1
7. В Вашій компанії регулярно проводиться ротация кадрів	50	0	4	73	10	3	38	2	0	20	4	2
8. Для Вас доступні різні можливості і програми навчання	20	16	18	4	28	54	7	15	18	23	3	0
Чи бажаєте Ви проходити навчання і отримувати нові компетенції?	Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні	
	38	16		47	39		31	9		11	15	

Найбільша частина співробітників вважає, що творчі прояви не характерні для їх діяльності зовсім. Більшість співробітників, таким чином, не бачить можливостей для ведення діяльності креативного характеру.

Розглянемо наступну групу питань (5–8 питання). Аналізуючи отримані результати встановлено, що найбільш проблемним питанням є питання ротації кадрів. Недостатньо розвинена система ротації перешкоджає практичній реалізації положення про навчання в сфері перекваліфікації співробітників і викликає плінність кадрів замість зміни відділу роботи.

Слід також розглянути питання стимулювання роботи з компетенціями докладніше, так як це відображає результати цілеспрямованої діяльності підприємства. Працівники служб, що проходили опитування, оцінювали вплив винагороди на компетенції та їх розвиток. Встановлено, що винагорода за компетенції і результати навчання реалізується тільки в деяких службах, наприклад в Службі прийому і авторизації. 72% працівників зазначили, що цей фактор добре розвинений в організації, інші працівники відповіли, що він розвинений на середньому рівні. Абсолютно відсутнім даний фактор не відмічено жодним співробітником служб, що було досліджено. Таким чином, більшість персоналу спрямована на вдосконалення професійних знань, умінь і навичок.

Тим не менше, реальна доступність програм навчання персоналу є не в кожному робочому підрозділі. Так більше 26% опитуваних відзначили повну відсутність можливостей навчання для них, а 30% не задоволені наданими можливостями та вважають доступність навчальних програм недостатньою.

Порівняємо реальні показники, одержані шляхом опитування співробітників, та необхідні для оптимальної роботи системи навчання мінімальні показники. В таблиці 2 представлено розрахункові середні значення, які отримані в результаті опитування, а також наведено необхідні та оптимальні значення для організації.

Таким чином, помітна відмінність необхідних і середніх реальних значень, одержаних за результатами опитування. При цьому п'ятий та восьмий питання опитування безпосередньо залежать від системи внутрішньофірмового навчання, а другий, шостий та сьомий питання пов'язані з навчанням опосередковано. Низькі показники оцінки даних аспектів роботи, отримані під час опитування, говорять про проблеми в сфері навчання персоналу.

Проблемою також є низька адаптація системи навчання для фахівців організації. У той час як навчанням керівників і ключових фахівців займається управлінська система ПрАТ «УКРПРОФТУР», рядові фахівці приймають участь в навчанні значно меншою мірою.

Доступність програм навчання для них знижено, що є фактором, що знижує мотивацію персоналу на отримання знань.

Це суперечить встановленим компанією принципам навчання персоналу, які включають принцип орієнтації на завдання суспільства, принцип безперервності освіти, принцип комплексного підходу, принцип індивідуального підходу при навчанні працівника, принцип ефективності освіти.

Таблиця 2

Порівняння отриманих та необхідних показників для організації

	Середні значення	Необхідні значення
1. Коло Ваших повноважень (спеціалізація) в компанії достатньо широке	1,9272	1,5
2. В Вашій роботі присутній творчий елемент	1,1456	1,5
3. У Вас є можливість приймати рішення по питанням, що знаходяться в Вашому підпорядкуванні	2,2087	2
4. У Вашому підрозділі розвинена система делегування повноважень	1,6650	2
5. Вас винагороджують за розвиток знань, умінь і навичок	2,2233	2,5
6. В Вашій організації для Вас є можливості побудови кар'єри	1,7476	2
7. В Вашій компанії регулярно проводиться ротация кадрів	1,1650	2
8. Для Вас доступні різні можливості і програми навчання	2,1748	2,5

Процес навчання персоналу в організації не обмежується безпосереднім проведенням навчання персоналу певними методами. Він включає також і оцінку результатів.

Мотивація на здобуття знань не відповідає реалізованим програмам підготовки. Навчання персоналу, підвищення кваліфікації працюючих співробітників для низки організацій значно ефективніше економічно, ніж найм нового кваліфікованого персоналу. Тому для ПрАТ «УКРПРОФТУР» мотивація на навчання та безпосередньо навчання співробітників є надзвичайно важливим для забезпечення конкурентоспроможності компанії. Відсутність своєчасного планування діяльності з навчання є недоліком управління.

Такій великій компанії як ПрАТ «УКРПРОФТУР» необхідно постійно підвищувати професіоналізм своїм співробітникам, розширюючи їх діапазон знань та професійних навичок, необхідних для якісного обслуговування клієнтів, та підтримки ділової репутації компанії. При цьому вже наявна готовність до отримання нових знань не підкріплюється конкретними заходами щодо навчання.

Таким чином, виявлено основну проблему системи внутрішньо-фірмового навчання персоналу – невідповідність потреб персоналу у сфері набуття компетенцій та наявних освітніх програм. Керівництву підприємства слід впровадити зміни в існуючу систему внутрішньо-фірмового навчання персоналу.

ФЕСТИВАЛІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Строїнов Владислав Вікторович

магістрант,

Приватний вищий навчальний заклад

«Київський університет культури»

Етнокультурні фестивалі є важливим елементом туристичної привабливості Карпатського регіону України. Вони поєднують у собі яскраві виступи фольклорних колективів, демонстрацію виробів народних майстрів, дегустацію страв національних кухонь. Фестивалі проводяться щорічно у різних містах і селах регіону, найчастіше на відкритих майданчиках, у мальовничих куточках Карпат.

Головна мета таких заходів – відродження, збереження та популяризація багатой культурної спадщини гуцулів, бойків, лемків та інших етнографічних груп регіону. Учасники демонструють неповторні пісні, танці, музику, народні звичаї та обряди. Фестивалі дають можливість ознайомитися з автентичним фольклором, побутом та життєвим укладом жителів Карпатського краю.

Найбільш відомим та масштабним фестивалем є Міжнародний гуцульський фестиваль. Він з 1991 року проводиться у різних містах Гуцульщини, залучаючи тисячі глядачів та учасників. Програма фестивалю триває кілька днів та включає ярмарки гуцульських ремесел, театралізовані вистави, спортивні турніри та конкурси. Популярними є також «Бойківська ватра», «Лемківська ватра», Міжнародний фольклорно-етнографічний фестиваль «Буковинські зустрічі», Фестиваль народних ремесел та промислів «Покутська райдуга» [2].

Успіх цих заходів пов'язаний із унікальною атмосферою свята, можливістю особисто познайомитися з творцями народного мистецтва, придбати автентичні вироби. Крім того, фестивалі значною мірою сприяють поширенню інформації про можливості етнічного туризму в Українських Карпатах. Розуміючи це, місцева та центральна влада, туристичні компанії надають всебічну підтримку у проведенні таких подій.

Неабияке значення мають також менш масштабні, але не менш цікаві етнофестивалі, які відбуваються у конкретних населених пунктах Карпатського регіону. Наприклад, фестиваль «Верховинське весілля» у однойменному гірському селищі. Протягом декількох днів тут можна побачити автентичний гуцульський обряд весілля – починаючи від сватання та заручин і завершуючи весільною гостиною.

Унікальним є польовий Музей народної архітектури та побуту у селі Крилос Галицького району на Івано-Франківщині. Тут щороку проводиться Міжнародний фестиваль колядок та щедрівок. Сотні учасників у народних строях виконують давні зимові піснеспіви, обходячи оселі музею під відкритим небом. Кульмінацією фестивалю є запалення символічного вогнища на честь приходу Коляди [1].

Вагоме місце у популяризації етнокультурних фестивалів належить мережі Інтернет, що зумовлено специфікою її функціонування та цільовою аудиторією. Зокрема, в соціальних мережах, на тематичних форумах та сайтах створюються спільноти за інтересами, присвячені певному фестивалю чи регіональній культурі загалом. Там користувачі діляться враженнями, фото- та відеоматеріалами.

Веб-ресурси дозволяють здійснювати широкомасштабну інформаційну підтримку фестивалів – розміщення анонсів, програм, інструкцій щодо проїзду, проживання та харчування учасників і гостей. Завдяки Інтернету зростає обізнаність іноземних туристів щодо етнокультурних фестивалів Українських Карпат, що сприяє розвитку в'їзного етнотуризму в регіоні [4].

Важливим позитивним наслідком проведення етнокультурних фестивалів є поживлення розвитку регіону. По-перше, збільшуються надходження до місцевих бюджетів від сплати податків суб'єктами туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, що дає змогу витратити більше коштів на вирішення нагальних проблем регіону – ремонт доріг, розвиток інфраструктури, покращення медичного обслуговування тощо.

По-друге, фестивалі сприяють розширенню можливостей зайнятості та підприємництва у сфері сільського зеленого туризму, виробництва сувенірів, народних промислів, що має особливе значення для гірських територій з невисоким економічним потенціалом традиційних галузей господарювання [3].

З іншого боку, існує низка проблем у провадженні етнокультурних фестивалів Карпатського краю. Перш за все, бракує системності та узгодженості дій між організаторами таких заходів. Через це трапляються випадки одночасного проведення декількох популярних фестивалів, що «розпоршує» увагу відвідувачів і знижує комерційний успіх.

Досить часто організатори фестивалів зіштовхуються з проблемою нестачі коштів для якісної підготовки та проведення заходу. Бюджетне фінансування, як правило, є обмеженим, тому значну частину витрат доводиться покривати за рахунок власних чи залучених ресурсів.

Проблемним залишається також недостатня поінформованість потенційної аудиторії щодо проведення етнокультурних фестивалів, особливо на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Не завжди ефективно використовуються можливості Інтернету, зокрема поширення

інформації через туристичні портали та іншомовні ресурси. На жаль, масштабна рекламна кампанія потребує чималих коштів.

Карпатський регіон України має величезний потенціал для розвитку етнокультурних фестивалів. Різноманітність етнічних груп, збереженість їх автентичної культури, гостинність та працелюбство місцевих жителів – усе це неодмінно приваблює численних відвідувачів. Етнофестивалі можуть і мають стати визначальною туристичною «фішкою» регіону, одним з найвагоміших чинників його популярності та розвитку. Для цього вкрай важливою є злагоджена співпраця між усіма стейкхолдерами – представниками місцевої влади, туристичного бізнесу, громадських організацій, культурних діячів. Спільними зусиллями можна забезпечити належний рівень організації етнокультурних фестивалів, їх фінансування, реклами та популяризації [2].

Етнокультурні фестивалі відіграють важливу роль у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини Карпатського регіону. Саме на таких заходах демонструються автентичні пісні, танці, фольклорні традиції різних етнографічних груп – гуцулів, бойків, лемків. Учасники фестивалів, переважно аматорські колективи, є носіями унікальних знань і навичок, які передаються від покоління до покоління.

Попри те, що більшість традиційних ремесел та промислів вже втратили своє господарське значення, вони продовжують існувати як мистецтво. Завдяки фестивалям відбувається ревіталізація стародавніх технік, прийомів, орнаментів. Наприклад, гуцульські різьбярі демонструють процес створення декоративних виробів з дерева, бойківські ткалі – ткання килимів на верстатах, гончарі – формування глиняного посуду [1].

Важливо, що на фестивалях транслюються не лише окремі елементи традиційної культури, а й комплексний світогляд етнічних груп Карпатського регіону. Увага приділяється збереженню цілісності їхнього життєвого укладу, системи цінностей і вірувань. Наприклад, під час заходів відтворюються автентичні весільні, родинно-побутові та календарні обряди гуцулів, бойків чи лемків.

Не менш важливою є роль етнокультурних фестивалів у громадянсько-патріотичному вихованні та формуванні самоідентифікації населення Карпатського регіону, передусім молоді, адже за допомогою яскравих сценічних дійсв демонструються глибинні пласти народної творчості, досягнення попередніх поколінь та багатство регіональної культури.

У контексті розвитку етнотуризму актуальним є збільшення частки етнокультурної тематики і фольклорних елементів в інших фестивалях та масових заходах Карпат. Це стосується насамперед музичних, театральних, літературних, спортивно-розважальних подій. Етномотиви

можуть активно використовуватися в оформленні та декораціях місць проведення, у виступах запрошених колективів тощо. Так, на багатьох рок-фестивалях в Карпатах до програми входять концерти фолк-гуртів, які творчо поєднують сучасну музику з автентичними мелодіями та інструментами гуцулів, бойків чи лемків.

Список використаних джерел:

1. Бузинський М.Д., Никирса М.Д., Коржик В.П., Бучко Ж.І. Барвиста Буковина. Горизонти цільового туризму. Чернівці : Прут, 2009. 152 с.
2. Стельмащук Ж. Буковина: спільна культурна спадщина. Чернівці : Місто, 2009. 200 с.
3. Гаврилок А. Етнотуризм – як «захисний код» нації. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/etnoturyzm-yak-zakhysnyy-kod-natsiyi>
4. Мальська М.П., Грицишин А.Т., Білоус С.В., Топорницька М.Я. Фестивальний туризм: теорія та практика: навч. посібник. Київ : Видавець ФОП Піча Ю.В., 2022. 232 с.

НАПРЯМ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-33>

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ АКТИВІВ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Біла Юлія Анатоліївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет*

Стрімкий розвиток біоенергетики зумовлює необхідність у виділенні нових об'єктів обліку в діяльності аграрних підприємств, які займаються вирощуванням енергетичних культур та виробництвом біомаси. Комплексний підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення біоенергетичної діяльності, починаючи від вирощування енергетичних культур, зумовить правильну організацію обліку на первинному етапі, що має вплив на собівартість біомаси та ціну біопалива для кінцевого споживача.

Найбільші плантації енергетичних культур у Німеччині – 15,8 тис. га, Великобританії – 13 тис. га, Швеції – 11,6 тис. га, Греції – 11 тис. га [1]. В Україні використано лише 5,4 тис. га. Враховуючи, що Україна є аграрною державою, то вектор розвитку економіки можна спрямувати саме на цю галузь. Примітним є те, що відносно загальної площі країни, в Україні задіяна дуже незначна кількість земель, тоді як у Греції, площа якої у декілька разів менша, величина посівів вдвічі більша. Така ж ситуація і у Великобританії та Угорщині. Щодо видів енергетичних культур, то найбільш популярним в країнах Європи є міскантус – 29 023 га у 2020 році. Також наявні великі насадження енергетичної тополі (21 455 га у 2020 р.) та енергетичної верби (24 186 га у 2020 р.) [1]. Активізація сільськогосподарської діяльності у напрямку вирощування біоенергетичних культур зумовлює необхідність в розробці методичних рекомендацій щодо їх обліку [2; 3].

Л. Гнатишин, О. Прокопшин, С. Васишин [4] пропонують методику відображення культивування верби енергетичної в бухгалтерському обліку. Науковці показують облік витрат на вирощування біоенергетичної культури на рахунку 23111 «Витрати поточного року (та амортизація БА)». Вихід готової продукції (щепи) показують проведенням: Дт 26 «Готова продукція» Кт 23111 «Витрати поточного

року (та амортизація БА)». У дослідженні науковці наводять первинні документи, що слугують підставою для відображення господарських операцій в обліку. Вважаємо, оскільки верба енергетична є багаторічною культурою (період експлуатації 20–25 років), є зміст капіталізувати витрати та включити до необоротних активів підприємства.

Згідно з Державним реєстром сортів рослин, придатних для поширення в Україні, є 36 енергетичних культур: верба енергетична (14 сортів), міскантус (7 сортів), павлонія (12 сортів) та просо прутіподібне (3 сорти) [5]. Крім того, є рослини, які не визначені у реєстрі, проте мають енергетичну цінність та широке використання в Україні. Зокрема, цукрове сорго, що є високопродуктивною культурою, і дає великі врожаї навіть у невідповідних ґрунтово-кліматичних умовах. Рослина може бути сировиною для виробництва біопалива (біоетанолу, біогазу, твердого біопалива). Окремі культури не класифіковані як енергетичні, але з їх основної, супутньої чи побічної продукції виготовляється біомаса для енергетичних цілей. До таких рослин належать: пшениця, ячмінь, гречка, кукурудза, жито, соняшник, соя, ріпак, цукрові буряки, рис.

До складу довгострокових біоенергетичних активів доцільно включити енергетичні культури рослин, термін вирощування яких перевищує 12 місяців.

Згідно з даними про терміни експлуатації біоенергетичних культур, до складу довгострокових біоенергетичних активів пропонуємо включити міскантус, просо прутіподібне (світчґрас), тополя енергетична, павлонія, верба енергетична. До складу поточних біоенергетичних активів можна віднести цукрове сорго, та всі культури, які є сировиною для виробництва біомаси, яка буде використовуватись в енергетичних цілях (пшениця, ячмінь, гречка, кукурудза, жито, соняшник, соя, ріпак, цукрові буряки, рис).

Щодо методики обліку довгострокових біоенергетичних активів, згідно з п. 5.16 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів «Незрілі довгострокові біологічні активи до досягнення продуктивного віку можуть оцінюватися за сумою витрат, понесених на їх закладку та вирощування. При переведенні їх у відповідну групу зрілих довгострокових біологічних активів їх вартість переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на витрати на місці продажу, якщо її можна достовірно визначити» [6]. У рекомендаціях не вказано, до якого моменту понесені витрати включатимуться у собівартість довгострокового активу (рахунок 15 «Капітальні інвестиції»), а коли – у собівартість сільськогосподарської продукції (рахунок 23 «Виробництво»). Влучним є зауваження Ю. Грабовської та ін. [7], проте, що всі витрати, які здійснені до моменту зарахування до зрілих біологічних активів, формують їх собівартість. Всі витрати,

що здійснені після, формують собівартість сільськогосподарської продукції. Вважаємо, що це уточнення слід включити у зміст Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів з метою конкретизації розподілу витрат у процесі вирощування довгострокових біологічних та біоенергетичних активів.

Витрати, що здійснюються на вирощування та доведення біоенергетичних активів до моменту зрілості, вважаємо за доцільне обліковувати на аналітичному рахунку 1551 «Придбання (вирощування) довгострокових біоенергетичних активів». Окрему увагу слід приділити відображенню вартості оренди землі, яка використовується для вирощування багаторічних біоенергетичних культур. Аналогічно всім іншим витратам вважаємо, що орендні платежі за перші три роки вирощування доцільно віднести на вартість довгострокового біоенергетичного активу, а в наступні роки зараховувати до собівартості біомаси.

Список використаних джерел:

1. Енергетичні культури для біоенергетичних проєктів: бар'єри та перспективи в Україні (Біоенергетична асоціація України). 2021. URL: [Heletukha_enerhetychni_kul'tury_27_travnya_2021_final\(1\).pdf](https://heletukha_enerhetychni_kul'tury_27_travnya_2021_final(1).pdf) (дата звернення: 15.11.2023).
2. Bila Yu. Bioenergy Assets as an Innovative Accounting Object: Definition and Recognition Criteria. *Oblik i finansy*. 2023. No. 4(102). P. 5–10. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4\(102\)-5-10](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-5-10)
3. Біла Ю. Біоенергетичні активи у глобальному кліматичному сценарії: мультирівнева модель функцій. *Вісник Економіки*. No. 3. С. 131–143. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.131>.
4. Гнатишин Л., Прокопишин О., Василюшин С. Облік вирощування енергетичної верби в системі управлінських інформаційних технологій виробництва енергетичних культур. *Аграрна економіка*. 2022. № 15. Т. 1-2. С. 115–126.
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні. 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reestr-sortiv-roslin> (дата звернення: 15.11.2023).
6. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2006 р. № 1315. Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
7. Грибовська Ю.М., Ходаківська Л.О., Кононенко Ж.А. Облік довгострокових біологічних активів рослинництва. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 83–88.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІК ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кіндзерський Іван Мирославович

аспірант,

Західноукраїнський національний університет

Підприємства будівельної індустрії є ключовими гравцями у галузі будівництва, яка відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Особливості цих підприємств визначаються їхньою діяльністю, специфікою виробництва та взаємодією з іншими суб'єктами будівельного ринку. Розглянемо основні особливості підприємств будівельної індустрії:

1. Цехова структура та масове виробництво [1, с. 97]. Будівельні підприємства часто мають цехову структуру, де виробничий процес поділяється на окремі етапи, що виконуються відповідними робітниками. Це дозволяє забезпечити ефективність та якість виробництва за рахунок спеціалізації праці та оптимізації процесів.

2. Сезонність робіт. Будівельна діяльність часто піддана сезонним коливанням, залежно від погодних умов та інших факторів. Наприклад, будівельні роботи можуть активізуватися в теплі місяці, тоді як взимку обсяги робіт можуть значно зменшитися.

3. Різноманітність продукції. Підприємства будівельної індустрії виготовляють широкий спектр продукції, від будівельних матеріалів до готових будівельних конструкцій. Ця різноманітність вимагає відповідної організації виробничих процесів та управління виробництвом.

4. Залежність від замовників. Діяльність будівельних підприємств часто залежить від замовлень клієнтів, таких як державні установи, приватні особи чи інші будівельні компанії. Зміна попиту може вплинути на виробничі обсяги та прибутковість підприємства.

5. Великий обсяг інвестицій. Будівництво нових об'єктів, ремонт та реконструкція потребують значних інвестицій, що часто пов'язані з великими витратами на будівельні матеріали, технології та робочу силу.

6. Високий рівень конкуренції. Будівельна галузь відома своєю високою конкуренцією, оскільки на ринку присутні багато підприємств, які працюють у схожих сегментах. Це стимулює підприємства до постійного удосконалення своїх технологій та розвитку, зниження витрат, підвищення якості продукції, а також до пошуку нових ринків та клієнтів.

Загалом, підприємства будівельної індустрії мають свої особливості, які вимагають уваги та комплексного підходу до управління, щоб забезпечити успішну та стійку діяльність.

Облік збутової діяльності відіграє ключову роль у фінансовому управлінні підприємств будівельної індустрії. Він спрямований на систематичний збір, обробку та аналіз інформації про продажі товарів чи послуг, що дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення. Вплив на облік збутової діяльності може бути значний і охоплює такі аспекти:

1. Стратегічне планування. Облік збутової діяльності підприємств будівельної індустрії надає важливу інформацію для стратегічного планування, таку як прогнозування попиту на товари або послуги, визначення цінової політики, вибір ринків збуту тощо [2].

2. Фінансовий аналіз. Дані, зібрані в обліку збутової діяльності, допомагають у вивченні фінансових показників підприємства, таких як оборотність товарно-матеріальних запасів, оборотність кредиторської заборгованості, оборотність дебіторської заборгованості тощо.

3. Планування виробництва і закупок. Інформація про обсяги продажів дозволяє планувати виробництво і закупівлі сировини чи готової продукції, що допомагає уникнути надлишків або дефіциту товарів на складі і знизити витрати на їх утримання.

4. Маркетингові стратегії. Аналіз результатів збутової діяльності допомагає виокремити успішні та неуспішні маркетингові стратегії, виявити потреби споживачів та удосконалити товари чи послуги [3].

5. Податкове планування. Облік продажів і прибутку необхідний для розрахунку податків і відображення фінансової діяльності підприємства перед податковими органами.

6. Оцінка ефективності. Облік збутової діяльності підприємств будівельної індустрії дає можливість оцінити ефективність роботи підприємства в цілому, визначити сильні та слабкі сторони, а також виявити можливості для подальшого розвитку.

Таким чином, облік збутової діяльності є важливим інструментом управління, який впливає на різні аспекти діяльності підприємства та допомагає досягти поставлених цілей.

Загалом, особливості підприємств будівельної індустрії мають значний вплив на облік збутової діяльності. Розуміння цих особливостей допомагає підприємствам даної галузі розробляти ефективні стратегії, а також належним чином вести облік та аналізувати їхню діяльність.

Список використаних джерел:

1. Задорожний З.-М.В., Давидович І.Є., Омецінська І.Я. Облік в підгалузях будівництва: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 148 с.

2. Овсієнко Н. Особливості маркетингової діяльності підприємств будівельної галузі. *Економіка та суспільство*. 2021. No. (26). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-26>

3. Ключник А.В. Відмінні риси управління маркетинговою діяльністю будівельних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 14. Ч. 1. С. 137–141.

ЯКІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Нежид Юлія Степанівна

*доктор філософії з менеджменту,
старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Бухгалтерський облік виступає головним джерелом інформаційного забезпечення про всі аспекти діяльності підприємства. Поширення цифрових технологій дозволяє пришвидшити процес збору, обробки, зберігання та доступу до необхідної інформації, забезпечуючи її точність та якість аналізу даних, що значно підсилює ефективність системи обліку. Відповідно дотримання якісних характеристик, які висуваються до облікової інформації в процесі її формування, є важливим фактором, який впливає на рівень управління діяльністю підприємства, зокрема в умовах війни, та дозволяє на певному етапі виявляти потенційні проблеми до того, як вони негативно вплинуть на підприємство.

Погоджуємось з науковою гіпотезою академіка В. Жука, щодо більшої значущості бухгалтерського обліку в соціально-економічному середовищі та визначенні, що бухгалтерський облік не обмежується інформаційно-сервісною функцією управління, а представляє собою повноцінний соціально-економічний інститут [1, с. 52]. Виходячи з даного твердження, ми вважаємо, що окреслення основних якісних характеристик щодо облікової інформації та визначення головних факторів впливу на неї в умовах війни є досить актуальним питанням.

Поняття «якість облікової інформації» Б. Засадний трактує як «сукупність факторів, які впливають на формування облікової інформації та визначають її корисність для прийняття управлінських рішень зовнішніми та внутрішніми користувачами» [2, с. 50].

В контексті функціонування системи бухгалтерського обліку в умовах війни ґрунтовною є думка науковців Л. Ловінської, А. Озеран та Р. Коршикової, які вважають, що «як у мирний час, так і в умовах війни головна вимога управління до інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це її корисність для обґрунтування управлінських рішень. Корисною така інформація буде тоді, коли вона є достовірною та міститиме саме ті відомості, які змістовно задовольняють запит управління» [3, с. 94].

На законодавчому рівні в Україні, критерії якості облікової інформації визначаються в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Концептуальній основі фінансової звітності (таблиця 1).

Якісні характеристики облікової інформації

Концептуальна основа фінансової звітності		НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»
Основоположні якісні характеристики	доречність	доречність
	суттєвість	
	правдиве подання	достовірність (правдивість)
Посилювальні якісні характеристики	зіставність	зіставність
	можливість перевірки	
	своєчасність	
	зрозумілість	дохідливість і зрозумілість

Джерело: систематизовано автором за [4; 5]

В представленій таблиці ми визначили якісні характеристики облікової інформації відповідно до нормативних документів. Встановлено, що в Концептуальній основі фінансової звітності критерії якості розподілено на основні (доречність, суттєвість та правдиве подання) та посилювальні (зіставність, можливість перевірки, своєчасність та зрозумілість). Також можна зазначити, що більшість якісних характеристик у даних документах збігаються та базуються на критеріях: доречності, правдивого подання, зіставності та зрозумілості.

Якщо розглядати рівень якості облікової інформації з позиції звичайного користувача, то рівень її корисності визначається відповідністю визначеним характеристикам. Іншими словами, чим більше відповідностей якісним характеристикам, тим вищий рівень якості інформації і вона є ціннішою для користувачів. Проте, з початком повномасштабного вторгнення в цілому система бухгалтерського обліку підприємства перебуває під впливом низки чинників, що пов'язані з функціонуванням підприємства в умовах невизначеності. На рисунку визначено фактори впливу на якість облікової інформації в умовах війни.

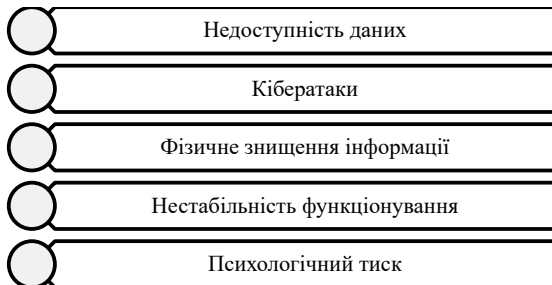

Рис. 1. Фактори впливу на якість облікової інформації в умовах війни

Джерело: узагальнено автором

Війна завдає значних збитків вітчизняному бізнесу, а визначені фактори можуть впливати на якість облікової інформації як окремо, так і комплексно. З метою мінімізації впливу даних факторів варто розробити стратегію відновлення або адаптації підприємства до функціонування в умовах невизначеності. Ця стратегія повинна передбачати створення обов'язкових резервних копій баз даних бухгалтерського обліку та їх зберігання на хмарному сервері, впровадження заходів по захисту від кібератак, використання ліцензійного програмного забезпечення, постійний моніторинг та аналіз системи тощо. Звичайно, потрібно враховувати фінансові можливості підприємства, його потужності, але певні кроки в напрямку посилення інформаційної безпеки підприємства можуть бути адаптовані до його ресурсних можливостей та реалізовані в декілька етапів.

Отже, можна зробити загальний висновок, що якість облікової інформації як в умовах воєнного стану, так і в період післявоєнного відновлення є критично важливим показником в процесі розробки ефективних стратегій подальшого функціонування підприємства та його відновлення. Тому кожне підприємство у своїй діяльності повинно бути націлене на створення середовища для зберігання та подання якісної облікової інформації. Адже запорукою прийняття ефективних управлінських рішень, основою фінансової стійкості підприємства є якісні дані бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел:

1. Жук В.М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки: монографія. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. 454 с.
2. Засадний Б. Ризики та фактори впливу на якість облікової інформації в умовах застосування МСФЗ. *Modern Economic Science Development in the Context of Digitalisation*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-352-1-10> (дата звернення: 13.02.2024).
3. Ловінська Л., Озеран А., Коршикова Р. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 92–106.
4. Концептуальна основа фінансової звітності : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.09.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення: 11.02.2024).
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 : станом на 3 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 11.02.2024).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Попович Марія Павлівна

*асистент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування,
Львівський торговельно-економічний університет*

Сучасний розвиток економіки України характеризується глобальними економічними перетвореннями, заснованими на ринкових відносинах у сфері виробництва, що потребує перегляду та вдосконалення системи бухгалтерського обліку. Одним із важливих елементів цієї системи є облік витрат.

Як зазначає, проф. Ф. Бутинець: “сьогодні питання обліку та контролю витрат з метою зниження собівартості продукції знаходяться поза увагою керівників підприємства та бухгалтерів. Забезпечити рентабельність роботи підприємства у першу чергу прагнуть за рахунок високих відпускних цін, а не за рахунок економії витрат виробничих ресурсів. Однак це ненадійний і безперспективний спосіб вирішення проблем виживання підприємства” [1].

В бухгалтерському тлумаченні витрати тільки певних категорій ресурсних витрат включають в свою складову. З економічної точки зору є поняття, що характеризує правильність вираження в грошовому виразі сум витрат використання різних речовин і сил природи в процесі господарювання. Поняття собівартості є грошовим виразом суми витрат на виробництво певного виду продукції.

Для розкриття економічної сутності витрат потрібно розглянути виробництво з двох сторін [2]:

1) процес виробничого споживання готових продуктів;

2) процес створення нового (власного) продукту. Щоб визначити собівартість продукту, необхідно врахувати всі ресурси, витрачені на виробництво. Такий підхід має бути основним у визначенні економічної термінології. Таким чином, витрати на виробництво, які є основною складовою формування собівартості, слід розглядати як суму ресурсів, витрачених на виробництво продукції.

Доцільно використовувати нормативний метод обліку витрат як спосіб вдосконалення бухгалтерського обліку підприємств. Однією з головних переваг цього методу є різноманітність методів калькуляції, що зменшує складність переходу на нього. Також можна порівняти планову собівартість з нормативними, які можуть бути змінені в разі відхилень. Основою нормативної калькуляції собівартості є технічні нормативи, встановлені на певний період. Норми витрат змінюються при

певних заходах, що вдосконалюють технології виробництва та його організацію. Тому така організація обліку позитивно впливає на зниження собівартості.

Сьогодні для функціонування підприємств дуже важливим є правильний вибір методу обліку загальновиробничих витрат та бази їх розподілу. Загальновиробничі витрати поділяють на дві групи: змінні, постійні.

Змінні загальновиробничі витрати являють собою ті витрати, які залежать від обсягу випуску продукції підприємством, а постійні загальновиробничі витрати – це витрати, що не залежать від зміни виробництва. Підприємства самі обирають перелік змінних та постійних витрат, оскільки в П(С)БО не визначено чітко їх перелік. Також самостійним вибором є база розподілу, яка вибирається відповідно діяльності підприємства.

Основною проблемою є виникнення змішаних витрат, що ускладнює облік витрат.

Для вирішення проблеми потрібно робити такі зміни:

- потрібно удосконалити класифікацію загальновиробничих витрат, яка містила б оптимальну кількість ознак, розкривала цільове призначення й економічний зміст витрат, враховувала організаційну структуру та особливості;

- необхідно деталізувати план рахунків бухгалтерського обліку з конкретизацією статей загальновиробничих витрат.

Як і проблема визначення складу змінних та постійних витрат, визначення оптимального методу розподілу загальновиробничих витрат пов'язане також з недосконалістю сучасної нормативної бази. Таким чином, існує необхідність її перегляду стосовно цих питань.

При виборі бази розподілу слід звернути увагу на те, що між зміною загальновиробничих витрат і відповідно зміною бази розподілу існує пропорційна або майже пропорційна залежність. Нижче виокремлено пропозиції, що мають найбільше практичне значення для підприємств усіх галузей щодо удосконалення обліку витрат [3]:

1. Організація обліку витрат за стадіями технологічного процесу, що дозволяє визначити внесок керівника кожного центру відповідальності в загальний розмір витрат підприємства і підвищити відповідальність менеджерів усіх рівнів управління.

2. Бюджетування доходів і витрат на виробництво продукції, яка виготовляється, що забезпечує порівнянність кошторисних і фактичних показників і можливість використання управління витратами за відхиленнями для швидкого реагування на зміну ринкових умов і пошуку вигідних комбінацій ціни й обсягу виробництва.

3. Створення системи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, що відображає специфіку підприємств комплексної переробки сировини.

4. Можливості використання системи калькулювання неповних витрат у комплексних виробництвах для прийняття управлінських рішень щодо визначення обсягів діяльності й вибору їхніх оптимальних варіантів у розрізі асортименту продукції, що випускається.

5. Обліку й калькулювання собівартості супутньої продукції підприємства, що дозволяє підвищити його прибутковість.

Для прийняття оптимальних управлінських рішень необхідно знати величину затрат і в першу чергу чітко розуміти інформацію про виробничі витрати. Аналіз витрат допомагає виявити ефективність і визначити оптимальний розмір витрат, перевірити якісні показники роботи, правильно встановити ціни, регулювати та контролювати витрати, планувати рівень прибутку і рентабельності виробництва.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф., Чижевська Л.В., Герасимчук Н.В. Бухгалтерський управлінський облік: навчальний посібник для студентів спеціальностей 7.050106 “Облік і аудит”. Житомир : ЖІТІ, 2000. 448 с.

2. Скрипник М.І. Організація обліку витрат у розрізі центрів витрат та центрів відповідальності. Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. 2020. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/organizaciya-obliku-vitrat-u-rozrizi-centriv-vitrat-ta-centriv-vidpovidalnosti.htm>

3. Фоміна О.В. Сучасні тенденції розвитку обліку витрат. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 277–282.

НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-37>

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Альошин Сергій Юрійович

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку і фінансів,
Навчально-науковий інститут економіки,
менеджменту та міжнародного бізнесу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

Фінансовий моніторинг як особлива частина управлінської системи в економічному просторі держави дає можливість отримувати своєчасну та об'єктивну інформацію про умови функціонування суб'єктів, які здійснюють фінансові операції. Проведення фінансового моніторингу спрямоване на оперативне реагування на зміни, які відбуваються у фінансовій сфері, на попередження та усунення негативних наслідків, які виникають внаслідок різного роду зловживань, пов'язаних із розподілом та перерозподілом фінансових ресурсів [1].

Загалом під фінансовим моніторингом розуміється вся система заходів направлених на запобігання відмивання доходів, здійснення незаконних фінансових операцій чи фінансування тероризму [2]. В рамках цих заходів здійснюється збирання аналіз та перевірка даних, вживаються заходи щодо блокування певних сумнівних операцій суб'єктів господарювання.

Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. До первинних суб'єктів фінансового моніторингу належать:

- фінансові установи (банки, страховики, кредитні спілки, ломбарди та поштові оператори);
- оператори платіжних систем;
- товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами;
- професійні учасники фондового ринку;
- філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган – Державна служба фінансового моніторингу України.

Спеціальні первинні суб'єкти фінансового моніторингу:

- аудитори та аудиторські фірми;
- бухгалтери та фірми;
- консультанти з оподаткування;
- адвокати та адвокатські об'єднання а також особи що надають юридичні послуги;
- нотаріуси;
- особи, які надають послуги з забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи, тощо.

Тобто наразі на першому рівні первинні суб'єкти фінансового моніторингу безпосередньо здійснюють заходи фінансового моніторингу, при цьому керуючись як законодавством та своїми внутрішніми правилами, які визначають критерії ризиковості суб'єктів підприємницької діяльності. Наприклад, саме банк як суб'єкт первинного фінансового моніторингу аналізує клієнта при налагодженні правовідносин та під час чергових оновлень даних і перевіряє вашу операцію та діяльність на предмет наявності критеріїв ризиковості. При цьому такі первинні суб'єкти фінансового моніторингу можуть не тільки «заблокувати» сумнівну на їх погляд операцію, але й припинити правовідносини з компанією чи відмовити у наданні послуг (або вчиненні певних дій). Такі первинні суб'єкти повинні стати на облік у державних суб'єктів, повідомляти їм про ризикові операції, а також звітувати щодо проведених заходів фінансового моніторингу і при цьому нести відповідальність. Так для прикладу банку, перед загрозою досить значних штрафів, легше перестрахуватися і заблокувати підозрілі трансакції, ніж згодом мати проблеми з НБУ.

Відповідно до ст. 20 Закону [2] фінансові операції підлягають фінансовому моніторингу (є пороговими), якщо сума, на яку здійснюється кожна із них, дорівнює чи перевищує еквівалент 400 тисяч гривень (для організаторів лотерей чи азартних ігор – 55 тис грн.).

Однак, не все так просто і банки можуть вважати операції суб'єктів господарювання, які не досягають порогових значень (незалежно від суми, на яку вони проводяться), також підозрілими. Так, для прикладу

регулярність отримання чи сплати певних сум від/на користь тих самих осіб банк може розглядати за сукупністю як одну операцію. Або може враховувати додаткові фактори, як наприклад, зняття готівки у великих розмірах з рахунку приватного підприємця довіреними особами тощо. Деякі фізичні особи зіштовхнулись з проблемою блокування банком рахунку, оскільки здійснювали торгівельну діяльність через Інтернет і отримували платежі від значної кількості осіб, або мали багато контрагентів, і, відповідно, не змогли поза розумним сумнівом довести банку підстави для отримання коштів та їх сплати. В даному випадку кожен банк розробляє власну аналітичну систему, яка виявляє додаткові фактори ризиків.

В цілому узагальнюючи банк може розглядати операції суб'єктів підприємницької діяльності як ризикові у випадках:

- якщо є регулярні систематичні надходження на картку фізичної особи, що може говорити про надання певних послуг чи здійснення торгової діяльності. Наприклад, надання репетиторських послуг, де вам заходять по 10 та більше, майже однакових, платежів щодня;
- велика кількість щоденних переказів, як на вашу картку так і з вашої картки, де іншою стороною є також фізичні особи;
- наявність серед контрагентів громадян «недружніх» держав, тощо.

Більш детально критерії ризиковості операцій та індикатори підозрілості наведені в Постанові НБУ № 65 від 19.05.2020 р. [3].

Не підлягають фінансовому моніторингу наступні операції:

- операції з сумою до 5 тис. грн., будь-то готівкові чи безготівкові;
- зняття коштів із власного рахунку (тут можуть бути нюанси, оскільки якщо суми були зараховані без фінансового моніторингу, то вони можуть бути використані лише за встановленим напрямком);
- переказ коштів для сплат податків, зборів, єдиного соціального внеску, штрафних санкцій за порушення законодавства;
- платежі за комунальні послуги;
- платник та одержувач є суб'єктами фінансового моніторингу, які надають платіжні послуги, тощо.

Таким чином, система фінансового моніторингу в Україні направлена на виявлення підозрілих фінансових операцій та протидію легалізації незаконних доходів. І на протязі останніх років означена система стала обов'язковою складовою фінансового-господарської діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Гнаткович О., Овчиннікова Т. & Смолінська С. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-14>

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

3. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПРОТИДІІ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Биковець Антон Олександрович

*аспірант кафедри фінансів, банківської справа та страхування,
Західноукраїнський національний університет*

У сучасному світі фінансовий моніторинг є ключовим у протидії фінансуванню тероризму, у забезпеченні економічної безпеки на національному та міжнародному рівнях. В умовах воєнного стану актуальність фінансового моніторингу в Україні значно зростає, оскільки він відіграє вирішальну роль у виявленні та блокуванні фінансових потоків, які можуть сприяти тероризму чи військовим конфліктам.

Згідно Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» фінансовий моніторинг – сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1]. Тобто це діяльність із виявлення незаконно отриманих доходів та запобігання фінансуванню тероризму. Така інституція як Національний банк України встановлює до банків та небанківських установ вимоги щодо протидії відмиванню незаконно отриманих доходів та перевіряє їх дотримання.

Першочерговим завданням фінансового моніторингу є забезпечення національної безпеки шляхом здійснення заходів щодо виявлення та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Адже, по перше, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом підриває або й знищує в цілому економіку держави що є важливою складовою національної безпеки.

Фінансовий моніторинг допомагає в боротьбі з фінансуванням тероризму шляхом виявлення та блокування підозрілих фінансових транзакцій, що можуть бути пов'язані з терористичною діяльністю. Це включає аналіз фінансових потоків, ідентифікацію незаконних джерел фінансування, та сприяння обміну інформацією між фінансовими інститутами та правоохоронними органами. Такий підхід спрямований на запобігання використанню фінансової системи для підтримки тероризму.

Ключові інструменти та стратегії фінансового моніторингу включають ризик-орієнтований підхід, який дозволяє фінансовим інститутам ідентифікувати та приділяти більше уваги високоризиковим

клієнтам; принцип належної обачності, що вимагає від банків проведення глибокої перевірки своїх клієнтів; та системи для виявлення та блокування підозрілих транзакцій. Важливою стратегією є також міжнародна співпраця та обмін інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами для ефективного виявлення та перешкодження фінансуванню тероризму.

Ризик-орієнтований підхід у фінансовому моніторингу полягає в ідентифікації, оцінці та розумінні ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму, а також в застосуванні заходів щодо мінімізації цих ризиків.

Принцип належної обачності у фінансовому моніторингу вимагає від фінансових інституцій вживати обґрунтовані заходи для ідентифікації своїх клієнтів, розуміння їхньої фінансової поведінки та призначення їхніх операцій. Це включає перевірку джерел фінансів, моніторинг транзакцій на предмет незвичайної або підозрілої активності, та забезпечення, що бізнес-відносини та транзакції є прозорими та обґрунтованими. Цей принцип допомагає запобігати зловживанням фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму.

Міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу та протидії фінансуванню тероризму в основному визначаються рекомендаціями Фінансової діяльності групи (FATF). Ці стандарти включають вимоги до країн щодо створення ефективних систем фінансового моніторингу, ідентифікації та відстеження підозрілих транзакцій, а також зобов'язують фінансові інституції до проведення належної перевірки своїх клієнтів. Важливим аспектом є також міжнародна співпраця та обмін інформацією між країнами для боротьби з транснаціональними злочинами, включаючи тероризм.

FATF (Фінансова діяльніська група) виконує ключові функції у глобальній боротьбі з відмиванням грошей (AML) та фінансуванням тероризму (CFT). Її основні функції включають розробку міжнародних стандартів для AML/CFT, оцінку відповідності країн цим стандартам, ідентифікацію національних вразливостей до ризиків AML/CFT та сприяння глобальній співпраці. FATF також публікує рекомендації для країн та фінансових інститутів щодо ефективних підходів до запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

У контексті FATF, Україна активно працює над впровадженням рекомендацій цієї організації, щоб підвищити ефективність національної системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Це включає реформування законодавства, зміцнення регуляторних органів, та покращення механізмів моніторингу фінансових транзакцій. Україна також співпрацює з міжнародними партнерами та FATF для обміну інформацією та найкращими практиками в цій галузі.

Міжнародні стандарти також вимагають впровадження заходів для запобігання використанню непрозорих юридичних структур та фінансових продуктів, що ускладнює відстеження фінансових потоків терористів. Включення новітніх технологій та методів, таких як аналіз великих даних і штучний інтелект для виявлення складних схем фінансування, є важливим аспектом сучасних міжнародних стандартів. Окрім того, важливу роль відіграє сприяння прозорості власності компаній та реальних бенефіціарів для запобігання зловживанням корпоративних структур.

Україна активно працює над удосконаленням своєї системи фінансового моніторингу, зокрема через підвищення ефективності ідентифікації та блокування підозрілих транзакцій, зміцнення міжвідомчої взаємодії та співпраці з міжнародними організаціями. Використання сучасних технологій та удосконалення законодавчої бази є ключовими елементами для ефективної боротьби з фінансуванням тероризму, адаптуючи найкращі міжнародні практики та відповідаючи на сучасні виклики.

Роблячи висновки треба зазначити:

1. Фінансовий моніторинг є критично важливим інструментом для забезпечення економічної безпеки України, особливо у контексті протидії фінансуванню тероризму та в умовах воєнного стану.

2. Законодавство України в цій сфері відповідає міжнародним стандартам, особливо рекомендаціям FATF, і спрямоване на виявлення та блокування незаконних фінансових потоків.

3. Важливими елементами ефективної системи фінансового моніторингу є ризик-орієнтований підхід, принцип належної обачності, активна міжнародна співпраця, та використання сучасних технологій для аналізу фінансових транзакцій.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

2. Закон України «Про національну безпеку України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

3. Рисін В.В., Степанова А.В. Інструменти протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансових установ. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 80–86. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.6.80>

4. Васильчишин О.Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 358 с.

5. Васильчишин О.Б., Титор В.Й., Кекіш І.П. Національна безпека: особливості забезпечення у режимі воєнного стану. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/3047>

6. Демидова Л.М. Проблеми кваліфікації фінансування тероризму. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Випуск 31. С. 84–98.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Бодаковський Володимир Юрійович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

В умовах деструктивного розвитку глобального економічного середовища українська економіка перебуває в стані невизначеності. Суб'єкти господарської діяльності як її невід'ємна частина зазнають тиску від негативних фінансово-економічних проявів, що не сприяє отриманню позитивних фінансових результатів. Міжнародні економічні процеси внаслідок пандемії COVID-19 та російської агресії зазнають структурних змін, впливають на фінансову діяльність суб'єктів підприємництва та змінюють фінансово-політичні пріоритети міжнародних фінансових інститутів. Формується загрозлива ситуація для суб'єктів господарювання в сфері експортно-імпортних операцій, особливо для виробників сільськогосподарської продукції. Вивчення інструментів підвищення ефективності фінансової діяльності є стратегічно важливим через призму міжнародних економічних процесів. Це дозволить сформувати якісну політику юридичних осіб та держави. Враховуючи ситуацію в українському фінансовому середовищі, науковий пошук шляхів результативності українського підприємництва є актуальним та своєчасним.

Пошук напрямів удосконалення та аналіз результатів, в частині імплементації інноваційних механізмів управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання, здійснювали такі вчені, як І.В. Бланк, М.М. Бердар, Д.В. Ванькович, Я.Б. Дропа, О.Ю. Смельянов, А.Г. Загородній, М.І. Крупка, Л.С. Мартюшева, В.М. Опарін, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко. Науковці внесли вагомий внесок в розуміння процесів управління фінансовою діяльністю, але, враховуючи динамічність економічного середовища, необхідно отримувати актуальні для сьогодення наукові здобутки, це сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств на міжнародній арені.

Нами здійснена спроба актуалізувати дослідження фінансової діяльності з метою підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємництва та державної зовнішньо-економічної фінансової політики.

Доцільно наголосити, що відповідно до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» п. 4 «Фінансова діяльність» – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства. «Інвестиційна діяльність» – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. [1] З нашої точки зору фінансова діяльність охоплює процеси, які дозволяють, насамперед, сформувати капітал суб'єкта підприємницької діяльності, а в подальшому сприяють його розподілу в економічному середовищі з метою отримання запланованих фінансових результатів, які, залежно від їх якості, змінюють структуру власного та позичкового капіталу. Дії підприємств формують фінансові відносини, які в своїй основі містять комплементарні права та обов'язки. З метою уникнення аберацій в договорах, права та обов'язки при завершенні угоди змінюють свою суб'єктну сторону та сприяють завершенню відносин. Відповідно, можемо стверджувати, фінансова діяльність, яка сприяє виготовленню продукції чи наданню послуг вітчизняними підприємствами, є в компетенції державних органів, які здійснюють внутрішню фінансову політику. Імпортні операції перебувають виключно в сфері впливу міжнародних інститутів та країн-партнерів України.

Протягом 2023 року 62% суб'єктів підприємництва функціонували повністю, 24% мали труднощі та обмеження в діяльності, 4% перебувають на стадії санації, 2% – призупинили діяльність, або змінили концепцію бізнесу. Доцільно зазначити, що 5% підприємств вимушені були закрити бізнес. Український бізнес був орієнтований здебільшого на національну економічну систему, 96% підприємств працюють на внутрішньому ринку. Негативним явищем є зростання витрат у понад 43% юридичних осіб, а позитивні фінансові результати присутні в третини компаній. Близько половини підприємств засвідчують про суттєве зниження прибутків. [2] Українські суб'єкти економічної системи на міжнародних ринках відчувають ряд труднощів, які пов'язані не тільки з політичними рішеннями країн-партнерів, їх підприємницького середовища, а й з особливостями фінансової діяльності поза межами вітчизняної економічної системи. Варто звернути увагу на співпрацю з фінансовими інститутами та посередниками країн, які є стратегічними партнерами нашої країни. Це дозволить імплементувати фінансову зацікавленість в дії зазначених організацій та в подальшому матиме кумулятивний ефект, який сприятиме позитивним політичним рішенням.

Євроінтеграція передбачає узгодженість законодавчого поля, особливо в сфері фінансових відносин. Низка подій 2022–2024 рр. засвідчують про необхідність підтримки фінансової діяльності як на державному так і на регіональному рівні, що дозволить не тільки захистити власні інтереси, а й сприятиме збалансуванню сальдо платіжного балансу країни. Як наслідок, фінансове забезпечення стане доступнішим та корелюватиме з фінансовими результатами підприємств. Доречно зазначити, що політика ЄС має три основні напрями: 1) нівелювання різниці в розвитку національних економік та їх регіонів зокрема; 2) проведення заходів, які вплинуть на конкурентоспроможність і зайнятість на мікрорівні; 3) сприяння співпраці між регіонами і країнами з метою набуття країнами-партнерами комплементарного економічного статусу та уникнення бар'єрів на їх кордонах. Формування і реалізація державної регіональної політики, з урахуванням досвіду та відповідно до стандартів регіональної політики європейських держав, стане важливим кроком на шляху включення української економіки в європейський економічний простір та інтеграції України у Європейське Співтовариство [3]. Відповідно до наших досліджень необхідно здійснити декомпозицію фінансових відносин та створити фінансові інструменти, які сприятимуть мікро менеджменту як на рівні держави, регіонів, так і на рівні підприємств. Особливої уваги потребують виробники сільськогосподарської продукції, які на міжнародних ринках стикаються з труднощами, що пов'язані з специфікою, імпліцитними та експліцитними умовами ведення операційної та фінансової діяльності. Україна є потужним експортером товарів харчової сфери. Зниження та розбалансування поставок до країн-споживачів такої продукції не тільки зменшить фінансові результати українських підприємств, а й може сприяти формуванню продовольчої кризи, зруйнувати налагоджені партнерські відносини в міжнародному економічному середовищі [5]. Стратегічно важливим є узгодження фінансових та соціальних інтересів країн-партнерів, адже, згідно з отриманими вітчизняними підприємцями досвідом, ринкові умови ведення діяльності не завжди пріоритетні за межами вітчизняної економічної системи.

Відповідно до наших досліджень фінансова діяльність суб'єктів господарювання має супроводжуватися підтримкою держави на регіональному та макрорівні. З одного боку, фінансову систему необхідно інтегрувати в міжнародне середовище, а, з іншого – сприяти захисту вітчизняних інтересів у фінансовій сфері, зокрема. Міжнародні економічні процеси вкрай важливо супроводжувати активними державними діями у співпраці з країнами-партнерами. Особливо необхідно створити механізм зацікавленості міжнародних та національних фінансових інститутів у фінансових результатах українських

підприємців, а їх фінансову діяльність підтримувати фінансовими інструментами «країн-клієнтів».

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99#Text--5>
2. Сухорукова Г. Яким був 2023 рік для українських компаній: результати дослідження Київстар Бізнес. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/yakim-buv-2023-rik-dlya-ukrayinskih-kompanij-rezultati-doslidzhennya-kiyivstar-biznes>
3. Ванькович Д., Бодаковський В. Фінансове забезпечення регіональної економіки України в контексті євроінтеграції. *Формування ринкової економіки України*. 2019. Випуск 41. С. 50–58.
4. Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat / by Olexandr Yemelyanov, Tetyana Petrushka, Lilia Lesyk, Anatolii Havryliak, Nataliya Yanevych, Oksana Kurylo, Volodymyr Bodakovskyy, Iryna Skoropad, Taras Danylovyh and Kateryna Petrushka. *Sustainability*. 2023. No. 15(12). DOI: <https://doi.org/10.3390/su15129761>

ЩОДО РОЗВИТКУ FİNTECH-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

Дюк Ростислав Ігоревич

здобувач вищої освіти 3 рівня

кафедри фінансових ринків та технологій,

Державний податковий університет

В умовах війни в Україні однією зі сфер, підприємства якої демонстрували прибуток, була ІТ-сфера. Примітно, що серед лідерів топ 25 ІТ-компаній за чистим доходом у 2022 році опинилися не лише компанії з аутсорсинговою бізнес-моделлю глобального бізнесу, а й національні продуктові ІТ-компанії, зокрема ТОВ “Фінтех Бенд”, якому належить фінтех-проект Monobank, ТОВ “Меґого” з однойменним OTT-медіасервісом у сфері потокового мультимедіа, найбільший маркетплейс України ТОВ “УАПРОМ” [1]. Загалом, в Україні сфера FinTech стала одним з головних драйверів економіки, навіть у надскладному 2022 році з’явилися сім нових FinTech-компаній, а його частка в загальному експорті товарів та послуг України за півтора роки війни зросла з 8,8% до 13,4% [1]. Однак, слід зауважити, що за номінальним зростанням окремих індикаторів ІТ-сектору, в тому числі офіційної кількості ФОП чи гривневої виручки, може бути прояв руйнівного впливу воєнно-політичних та макроекономічних факторів на цінову динаміку та інші галузі. Тим не менш, отримавши потужний поштовх в умовах пандемії COVID-19 цифрові фінансові послуги стали особливо популярними під час воєнного стану, що дозволило секторові ІТ залучати додаткові кошти в країну.

З цих причин у 2022–2023 р. Уряд України спрямовував зусилля на підтримку цифрових перетворень. Хоча стратегія розвитку FinTech була прийнята ще в 2020 р., її цілі та заходи були опрацьовані та враховані під час розробки нової Стратегії розвитку фінансового сектору України Стратегії розвитку фінансового сектору України у 2023 році [2]. В рамках її виконання цієї НБУ запустив реалізацію низки діджитал-проектів зокрема, запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації, імплементацію євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів із рахунку на рахунок у СЕП у форматі 24/7; посилення регуляторного периметру у сфері кібербезпеки.

Серед цифрових послуг у період воєнного стану варто відзначити впровадження грантових програм фінансової підтримки підприємництва, освітніх програм у сфері фінансової та цифрової грамотності, розширення переліку послуг державного управління на платформі Дія, впровадження яких відбувалося в руслі дерегуляції підприємницької

діяльності [2]. Безготівкові розрахунки мають стати стандартом відбудови економіки, тому було ухвалено низку законопроектів влітку 2023 р., які сприяли інтеграції індустрії віртуальних фінансових активів у традиційну економіку України. У вересні 2022 року НБУ запустив проєкт «Е-гривня», що може стати наступним кроком еволюції платіжної інфраструктури України, сприятиме подальшому поширенню безготів-кових розрахунків, зменшенню їх вартості, зростанню рівня прозорості і підвищенню довіри до національної валюти загалом [4].

Тим не менш, у 2022 р. FinTech суттєво пригальмував розвиток і не лише в Україні, а й в усьому світі: рівень інвестицій знизився порівняно з рекордними значеннями 2021-м року. Причинами визначено глобальну невизначеність, викликану війною в Україні, прискоренням інфляції, падінням основних світових ринків, розривом ланцюжків постачань низки важливих енергетичних та сировинних товарів. Політична невизначеність затягнулася, а проблеми в Китаї, рецесія в ЄС і в США веде до продовження спадного тренду інвестиційної активності у FinTech очікується у 2023 р. [2].

Зважаючи на економічні труднощі України та втрату значної частини виробничого потенціалу підтримка розвитку сфери FinTech як такої, що може стати рушійною силою післявоєнного відновлення, дає шанс на створення заділу майбутнього післявоєнного піднесення на технологічно новій цифровій платформі. На увагу заслуговують усі сегменти FinTech: Payments (E-commerce, Перекази, Кредити та розстрочки, Необанки, Open Finance); Blockchain/Cryptocurrency; RegTech; InsurTech; Cybersecurity; Wealth; Tech. Специфікою розвитку FinTech в Україні є концентрація його навколо E-commerce та Payments. При цьому останній включає не тільки самі платежі, а й розвиток усіх інструментів, які мають вплив на платежі: таких як, наприклад, необанки, кредити або відкритий банкінг і вважається головним драйвером розвитку всієї індустрії FinTech. ~50% інвестицій спрямовано саме сюди [2].

E-commerce в Україні розвивається у контексті глобальних тенденцій, де частка глобального E-commerce в глобальному ВВП зростає з 4,5% у 2017 р. до фактичних 6,3% у 2021 р. Але в Україні частка E-commerce у ВВП зростає з 11% у 2017 р. до фактичних 13% у 2021 р. та очікується на рівні 24% у 2024 р. Попри війну суми транзакцій зростають, а їх кількість перебуває на рівні довоєнного 2021 р., має місце випередження темпами його зростання темпів ВВП – в середньому на 16% кожного року проти 4% (у світі – на 17% кожного року проти 5%). Характерною рисою розвитку E-commerce в Україні є той факт, що її частина перебуває у «сірій» зоні, адже підприємці намагаються оптимізувати розмір податків шляхом використання P2P-транзакцій [2].

Загалом, різке падіння економічної активності та брак фінансових коштів змушує уряд максимально підтримувати функціонуючі компанії та шукати шляхи стимулювання стартапів. Лідерами екосистеми стартапів завжди були сфери, де не потрібні великі капітальні інвестиції в інфраструктуру інновацій (лабораторії з дорогим обладнанням, центри R&D, наукоємні розробки), а достатньо просто мати хороші ідеї та кваліфікованих програмістів. А створені програми та технології масштабуються на глобальні ринки. Наприклад, цій стратегії слідує приватний парк Unit.City, що створив інкубатор Indax. Тобто мова йде про орієнтованість на прості і високотиражовані інновації на основі стратегії швидкої окупності. Тому найвищими темпами створюються стартапи на рівні програмних розробок і в секторах, які орієнтовані на масові ринки й швидко масштабуються – це торгівля, фінанси, охорона здоров'я, автоматизація бізнес-процесів (в будь-яких сферах). Це, певною мірою, відбувається в Україні, що певною мірою достатньо для поточного етапу. Але для післявоєнного відновлення потрібний технологічний розвиток, що не можливий без якісних інновацій.

Сучасний бум навколо FinTech стартапів викликаний виключно кількісними показниками (вражаючим темпами зростає кількість «єдинокорів» – стартапів, ринкова вартість яких перевищила 1 млрд доларів США), а не враховує такі показники, як внесок FinTech стартапів в економіку країни, що залишається на низькому рівні. У 2018 р. за оцінкою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) ІТ-індустрія займала 92-ге місце по вкладу в промислове зростання зі 100 країн світу (з тих пір ці індекси не оновлювалися).

Отже, «єдинокорги» привертають увагу до себе своїм вибуховим зростанням, але в Україні окрім підтримки функціонування тих сфер, що приносять швидкий прибуток, потрібно посилювати увагу до складних та наукоємних розробок категорії deep-tech стартапів, промислових стартапів та інноваційних МСП. Це потребує значних обсягів фінансування.

Основною причиною орієнтації стартапів на чистий софт – це слабке фінансування deep-tech стартапів внаслідок взагалі слабого фокусу стейкхолдерів на цю сферу. Хоча існує низка фондів підтримки інновацій українські компанії їх використовують недостатньо та неефективно. Наприклад, в європейських конкурсах Horizon 2020, головного фонду наукоємних розробок з 100+ млрд євро, з 2014 року взяли участь всього 79 малих та середніх українських підприємств (МСП), тоді як польських, наприклад – 520, а чеських – 378. А в його підпрограмі I4MS, яка розрахована на діджиталізацію промислових МСП – одиничні випадки українських МСП, тоді як з країн – Східній Європі їх було сотні. Серед топ-переможців різних конкурсів H2020 Мотор-січ, КБ «Південне», кілька НДІ та Харківський

аерокосмічний університет, але які практично не мають відношення до МСП. Таким чином, система цих фондів та грантових програм є недостатньо ефективною.

Відтак для стимулювання стартапів Уряд має орієнтуватися на подальше спрощення умов фінансування МСП і дерегуляцію. Світові інвестиції в RegTech у 2022 р. зросли порівняно з 2021-м з 12 до 19 млрд дол. США. Більшість регуляторних змін пов'язані з фінансовими сервісами, криптовалютами, приватністю даних, ризиками і комплаєнсом, що разом із диджиталізацією забезпечує високий попит у сегменті RegTech. Це важливий сегмент, оскільки підприємцям необхідно бути поінформованими щодо регуляторних змін і забезпечувати відповідність вимогам.

Таким чином, на поточному етапі розвитку Україні сфера FinTech спроможна виконувати роль драйвера економічного розвитку, що приносить дохід та слугує інструментом регуляторної реформи за рахунок спрощення правил і підвищення прозорості ведення підприємницької діяльності. Для цього уряд має зосередити увагу на підтримці багатшаровості FinTech, стимулюючи як стартапи, так і організаційні та регуляторні інновації (RegTech), а також розвиток deerp-tech стартапів, що закладають основу майбутнього післявоєнного відновлення на технологічно новій цифровій платформі.

Список використаних джерел:

1. Корнилюк Р. Розвиток ІТ в Україні: поточна ситуація та перспективи. URL: <https://blog.youcontrol.market/rozvitok-it-v-ukrayini-potochna-situatsiia-ta-pierspiektiv/?fbclid=IwAR0A4XLAXSSstjMKWgf62AMPEO6Pe52DF8bwcGaWG5i4awZCF6djzVdFzQw>
2. Розвиток фінтеху в Україні URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/developmentstrategy/fintech2025>
3. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Серпень 2023 року URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-serpen-2023>
4. Національний банк представив учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проєкт концепції е-гривні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-predstaviv-uchasnikam-platijnogo-rinku-ta-rinku-virtualnih-aktiviv--proyekt-kontseptsiyi-e-grivni>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Каліка Степан Михайлович

студент II курсу магістратури,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Державно-приватне партнерство (ДПП) є унікальною формою взаємовідносин, що постає як довготривале контрактне співробітництво між публічною владою і приватним сектором для здійснення фінансування та надання приватним партнером публічних послуг на основі використання основних засобів, а також розподілу між партнерами сукупних ризиків [1; 2, с. 149]. Державно-приватне партнерство відрізняється від інших форм фінансування і має багато переваг як для держави, територіальних громад, так і для приватного бізнесу щодо фінансування довгострокових проєктів розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, характеризується масштабністю, більш високою ефективністю використання ресурсів, дозволяє ефективно застосовувати переваги приватної форми власності для підвищення якості суспільно значущих послуг.

За даними Міністерства економіки України, у 2023 році в нашій країні на умовах ДПП було укладено 193 договори. Однак, лише 18 з них реалізуються (9 – концесійних договорів, 5 – договорів про спільну діяльність, 4 – інші договори). Натомість, 162 договори не реалізувалися (116 – не виконувалися, 46 – розірвані/закінчився термін дії) і 13 призупинені у зв'язку зі збройною агресією російської федерації [3]. Частка угод, які реалізуються, не перевищує 10%.

Війна в Україні завдала значної шкоди інфраструктурі країни, що зумовлює прискорення Плану відновлення України, який включає різні проєкти у сферах енергетики, транспорту, освіти, охорони здоров'я та культури [4]. Однак коштів держави та фінансової підтримки від урядів і міжнародних організацій не буде достатньо для повного відновлення. ДПП може суттєво вплинути на фінансування проєктів повоєнної відбудови в Україні, надаючи додаткове фінансування, розподіляючи ризики та вигоди від проєктів, а також залучаючи досвід та інновації приватного сектору. Наприклад, ДПП розширює можливості для розвитку транспортної та енергетичної інфраструктури для прискорення реалізації програм енергоефективності, а також забезпечення доступу до стійкої енергії населенню та бізнесу в умовах лібералізації енергетичного ринку України [5, с. 391]. ДПП також може підвищити

ефективність і результативність інфраструктурних проєктів на основі забезпечення контролю якості, підвищення фінансової стійкості проєктів та використання широкого переліку інструментів для пом'якшення впливу ризиків країни, у т.ч. політичних ризиків [6, с. 13; 7, с. 262]. Актуальним для України є реалізація проєктів, спрямованих на відновлення біорізноманіття та екологічного відновлення з використанням інноваційних фінансових інструментів [8, с. 708; 9, с. 62–63].

ДПП може бути ключовим інструментом для фінансування проєктів повоєнної відбудови України, а використання світового дозволяє узагальнити інформацію щодо розробки ефективних моделей ДПП. Однак, щоб залучити приватний сектор, в країні необхідно гармонізувати правову та нормативну базу відповідно до вимог ЄС, покращити прозорість і підзвітність, а також створити механізм комплексного страхування воєнно-політичних ризиків. Враховуючи, що понад 40% нерезидентів активно використовують комунікації в країнах здійснення інвестицій, доцільно застосовувати ефективні комунікаційні методи для посилення взаємодії з урядовими та неурядовими організаціями, місцевими громадами в процесі реалізації проєктів ДПП, спрямованими на забезпечення прозорості цих зв'язків як на передінвестиційному етапі, так і в процесі реалізації проєкту [6, с. 14].

Узагальнюючи світовий досвід реалізації проєктів ДПП, можна виділити кілька ключових факторів успіху, які можна застосувати в умовах повоєнного відновлення України, а саме:

- вдосконалення нормативно-правової бази для вдосконалення захисту інтересів інвесторів;
- визначення прозорих та конкурентних процедур вибору приватних партнерів, які базуються на міжнародно визнаних критеріях оцінки пропозицій та забезпечують рівні умови для всіх учасників;
- розробка реалістичних моделей проєктів ДПП, які враховують всі можливості та обмеження партнерства, передбачають оптимальний розподіл ризиків та винагород між сторонами, а також враховує соціальні-економічні аспекти та можливості для інновацій;
- запровадження методів та інструментів убезпечення від воєнно-політичних ризиків як для іноземних, так і для вітчизняних підприємств – учасників державно-приватного партнерства;
- створення ефективних механізмів моніторингу та контролю за реалізацією проєктів, а також забезпечення їх фінансової та екологічної сталості;
- запровадження ефективних інструментів комунікації та культури співпраці між учасниками ДПП.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 2010 р. № 40, р. 2, ст. 5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>

2. Науменкова С.В. Проектне фінансування. Київ : Знання України, 2022. 217 с.
3. Стан здійснення ДПП в Україні. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1fb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true>
4. План повоєнного відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>
5. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20(1). P. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
6. Науменкова С., Міщенко С., Тіщенко Є. Фінансові інструменти забезпечення від політичних ризиків у проектному фінансуванні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. № 10. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/187-10/1>.
7. Mishchenko V., Naumenkova S., Ivanov V., Tishchenko I. Special aspects of using hybrid financial tools for project risk management in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. № 15(2). P. 257–266 DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(2\).2018.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(2).2018.23)
8. Naumenkova S., Mishchenko V., Chugunov I., Mishchenko S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. No. 21(3). P. 698–713. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
9. Міщенко С.В., Науменкова С.В., Міщенко В.І. Управління ризиками зеленого фінансування в Україні. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2023. Т. 28. Вип. 3 (97). С. 61–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-97-11>

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Кривонос Дмитро Анатолійович

аспірант кафедри фінансів,

Державний торговельно-економічний університет

За умов соціально-економічних шоків податковий компонент фіскальної політики відіграє ключову роль у забезпеченні суспільного добробуту. Якість життя завжди є наслідком компромісу між вартістю та якістю соціальних послуг, а в екстремальних умовах значення податкового регулювання посилюється багатократно, оскільки уряду доводиться оперативню фінансувати значну кількість екстраординарних видаткових статей. Питання податкової політики за умов дії воєнного стану є відносно новою галуззю наукових досліджень, а досвід України видається надзвичайно цінним в контексті формування теоретико-методологічних засад воєнних фінансів.

Податкова політика початкового етапу протидії повномасштабній агресії мала переважно стимулюючий характер. Зокрема вже в березні 2022 року було імплементовано знижену ставку ПДВ та скасовано акциз на пальне для реального контролю росту цін на стратегічні товари. Внаслідок активізації військових дій в Україні ціна нафтопродуктів стрімко зросла, що у підсумку інфляційний виток глобальної економіки. За даними Світового Банку середній рівень споживчої інфляції у 2022 році виявився максимальним після рецесійного 2008-го: 8,8% у ЄС (більшість держав ЄС охарактеризована двозначною інфляцією), 8,0% – у США, 7,9% – у Великобританії. Очікувалось, що фіскальні пом'якшення збережуться до завершення діє воєнного стану. Пролонгованість військових дій і перманентна потреба у прирості оборонних видатків зумовили доцільність росту фіскальної значимості податків. З 30 вересня 2022 року було відновлено справляння акцизу на пальне, проте ставки детерміновано на значно нижчому рівні, ніж до «гарячої» фази війни (на бензини моторні – €100 за 1000 л, на скраплений газ, бутан, ізобутан – €52 за 1000 л). З 1 липня 2023 року рівень оподаткування пального сягнув значень лютого 2022-го, що ознаменувалося зростанням ставки ПДВ з 7% до 20%, акцизного податку на бензини моторні – до €2013 за 1000 л, дизельного палива – до €139,5 за 1000 л. Пільгове оподаткування пального сповільнило споживчу інфляцію та підтримало купівельну спроможність населення, що виявилось важливо за шоківних умов. Надходження акцизу з палива в

2023 році перевищили відповідний індикатор 2022 року більш як в 3 рази [1].

У березні 2022 року – липні 2023 року право платникам єдиного податку I та II груп була надана опція не сплачувати його до бюджету відповідної тергромади, тоді як для платників III групи (фізичних та юридичних осіб) – встановлена ставка у розмірі 2% від доходу. Спочатку детермінувався ліміт доходу на рівні 10 млрд грн, однак пізніше його скасували. Для аплікації вказаного фіскального стимулу завбачено партикулярні рестрикції щодо видів госпдіяльності, зокрема: виробництва, експорту/імпорту, реалізації підакцизних товарів; обміну іноземної валюти; видобутку корисних копалин; фінансової діяльності (в т. ч. ломбардів, банків, страхових компаній тощо); діяльності з організації азартних ігор. Проте ця норма вступила в дію лише з лютого 2023 року. Змінами до Податкового кодексу України під час дії воєнного стану з 14 квітня 2022 року, попри обґрунтовані суспільні сумніви щодо сумлінності і доброчесності відповідних платників, було дозволено перебувати на спрощеній системі суб'єктам господарювання, що організують та проводять азартні ігри, лотереї і парі. Ця норма у поєднанні з численними схемами ухилення від оподаткування завдала значних втрат держбюджету. Пізніше послідовна робота публічних інституцій все ж дозволила дещо покращити ситуацію зі сплатою податків. У 2023 році суб'єкти грального бізнесу сплатили до бюджету понад 10,4 млрд грн податків (у 14 разів та у 51 раз більше, ніж відповідно у 2022 і 2021 роках) [3].

Протягом II кварталу 2022 року діяв пільговий режим оподаткування імпорту транспортних засобів: скасовувалася сплата ПДВ, мита та акцизного податку. Передумовою стало масове знищення цивільного автопарку внаслідок військових дій і потреба у придбанні транспорту для воєнних цілей. У пояснювальній записці до Закону України від 21.06.2022 № 2325-IX, яким скасовувалася ця новація, зазначено, що у період дії пільг громадяни імпортували близько 119 тис транспортних засобів, а до бюджету не надійшло 13 млрд грн. За підсумком 2022 року втрати бюджету надійшло 5,0 млрд грн акцизу з транспортних засобів, що майже утричі менше індикатора 2021 року та удвічі – порівняно з 2023 роком [1].

Через руйнівні наслідки ракетних бомбардувань критичної інфраструктури з 11 листопада 2022 року, з метою підтримки домогосподарств і суб'єктів підприємницької діяльності для забезпечення безперешкодних джерел енергії, передбачено звільнення від сплати ПДВ та ввізного мита для операцій з імпорту в Україну електрогенераторів, акумуляторів, трансформаторів й інших пристроїв подібного призначення. Стрімкий ріст попиту населення і підприємств на таку продукцію за умов тривалих відключень електроенергії призвів до

зростання цін на неї. Урядом використано принцип адаптивності фіскальної політики в формі реакції на нагальні виклики часу. Попри суттєві втрати відповідних надходжень, на початковому етапі зниження рівня оподаткування товарів масового споживання мало позитивний ефект – підтримку купівельної спроможності населення. Для досягнення високої результативності фіскальної політики варто забезпечити цільове спрямування податкових пільг, обмежену тривалість їх дії з наступним оцінювання ефекту на основі порівняння вигід та втрат бюджету від їх застосування.

З II півріччя 2023 року комплекс заходів із формування бюджетних доходів, зокрема їх податкових компонентів, має компенсаторний характер. Уряд фокусується на посиленні фіскальної значимості податкових надходжень, що необхідні для підтримки і зміцнення обороноздатності. Крім відновлення довоєнного рівня ставок ПДВ і акцизу та скасування режиму пільгового оподаткування для платників III групи, здійснено комплекс заходів для додаткового наповнення бюджету. Оподаткування надприбутків, застосовуване у США і Великобританії під час світових воєн, стало прототипом тимчасового запровадження в Україні підвищеної ставки податку на прибуток для банків (50% у 2023 році, надалі – на рівні 25%, при нормальній ставці – 18%). Чистий прибуток банків за січень–листопад 2023 року склав 130,55 млрд грн [2]. У порівнянні з попереднім 2022 роком банківські прибутки зросли більш ніж у 6 разів, значна їх частина сформована за рахунок росту обсягів вкладень у депозитні сертифікати НБУ (переважно в державних банків) та ОВДП. Питома ж вага таких інструментів у процентних доходах склала 54%.

Важливою передумовою росту доходів держбюджету, починаючи з IV кварталу 2023 року, є зміна підходу до зарахування частини надходжень від ПДФО від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення військових. З 1 жовтня 2023 року по 31 грудня року скасування воєнного стану «військовий» ПДФО тимчасово спрямовується до спецфонду держбюджету. Кошти від таких надходжень у 2023 році було спрямовано в наступній пропорції: 50% – на закупівлю спецтехніки і обладнання (передусім БПЛА); 50% – для закупівлі артсистем. У 2024 році передбачено наступний розподіл: 45% – на закупівлю спецтехніки і обладнання; 45% – на розробку нових технологій, зміцнення виробничих потужностей із виготовлення продукції оборонного призначення; 10% – військовим частинам пропорційно від сплаченого ПДФО службовцями відповідної частини. Спираючись на дані Мінфіну України, до спецфонду держбюджету у 2023 році додаткового надійшло до 26 млрд грн, у 2024 році очікується надходження до 95 млрд грн [1].

Методологія формування доходів бюджету зазнала значних коректив за перші 2 роки з моменту від повномасштабного вторгнення. Частка перерозподілу ВВП через доходну частину держбюджету в 2023 році зроста порівняно з 2021 роком на 75%, сягнувши рівня 41,76%. Якщо питома вага податкових надходжень у структурі доходів держбюджету у 2021 році перевищувала 85%, то у зв'язку з російською агресією цей індикатор знизився у 2022 році до 53%, а у 2023 році – до 45%. Значення ж питомої ваги доходів бюджету в ВВП зменшилось незначно – з 20,28% у 2021 році до 18,81% у 2023 році; в 2023 році у порівнянні з 2022-м, спостерігався ріст фіскальної значимості податкових надходжень на 0,51% ВВП. Частка податків із найбільшою фіскальною значимістю (крім ПДФО) у ВВП за умов дії воєнного стану знизилась, що, з одного боку, зумовлено наслідками дії фіскальних стимулів раннього періоду повномасштабної військової агресії, та, з іншого боку, відчутним зниженням рівня економічної активності і зміною структури споживання. За даними ООН станом на 1 лютого 2024 року в державах-членах ЄС зареєстровано 5,94 млн українських біженців, у інших країнах світу – ще 403,6 тис. [4]. Суттєве зростання фіскальної значимості ПДФО у бюджеті прямо пов'язане з ростом фінансового забезпечення військовослужбовців, збільшенням їх контингенту і перерозподілом частини «військового» ПДФО до держбюджету з IV кварталу 2024 року.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/state-budget> (дата звернення: 14.02.2024).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Офіційний сайт комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики. URL: <https://komfinbank.rada.gov.ua/> (дата звернення: 16.02.2024).
4. Офіційні дані ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 17.02.2024).

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БОРГОВИХ СВОПІВ В МЕХАНІЗМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Науменкова Світлана Валентинівна

доктор економічних наук,

професор кафедри фінансів,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Міщенко Світлана Володимирівна

доктор економічних наук,

професор кафедри фінансів,

Державний торговельно-економічний університет

В умовах посилення кліматичних та екологічних загроз продовжується пошук нових інструментів зеленого фінансування для країн з високим рівнем боргового навантаження. Паризька угода активізувала дискусію про необхідність зміцнення глобального реагування на загрози зміни клімату, що стимулювало розробку першого спільного Плану з адаптації до клімату (The EIB Climate Adaptation Plan), який складається з трьох частин: швидке фінансування для зниження ризиків зміни клімату; посилення вимог до розкриття інформації при реалізації кліматичних проєктів; підтримка найменш розвинутих країн [1].

Пошук джерел фінансування заходів з формування чистого та безпечного довкілля в Україні набуває особливої актуальності в умовах ліквідації наслідків війни та післявоєнного відновлення економіки України. Після підписання Україною у 2016 році Паризької Угоди сформульовано завдання – скоротити викиди парникових газів до 2030 року до рівня 35% порівняно з 1990 роком та досягти вуглецевої нейтральності не пізніше 2060 року [2, с. 381]. Проте сума коштів для виконання цього завдання зростає. Так, у звіті, представленому українською делегацією на The Bonn Climate Change Conference у червні 2023 року, зазначається, що за рік повномасштабної війни в Україні в довкілля потрапило понад 119 млн. т парникових газів, що майже рівнозначно обсягу викидів Бельгії за рік. Наведені обсяги враховують як прямі викиди від бойових дій, так і спричинені ними пожежі. Загальна сума збитків довкіллю від наслідків воєнних дій на початок 2024 року за орієнтовними розрахункам Державної екологічної інспекції відповідно до затверджених методик становить 2194 млрд грн [3].

В Україні можливості держави щодо фінансування програм з відновлення пошкоджених екосистем суттєво обмежені. Чи можливо в умовах зростаючого боргового тягаря та посилення екологічних загроз,

спричинених руйнівними наслідками війни, трансформувати частину непродуктивного боргу в додаткові джерела для фінансування екологічних проєктів?

Зауважимо, що програми відновлення чистого та безпечного довкілля є складовою масштабного національного плану дій – Ukraine’s National Recovery Plan та знаходяться у фокусі уваги Уряду в Україні. Але планові обсяги фінансування екологічних проєктів відповідно до Ukraine’s National Recovery Plan в межах стратегічного імперативу: “Re-build clean and safe environment” є дуже обмеженими та складають близько 20 млрд дол. США до 2032 року, що дорівнює лише 2,7% від загального фінансування проєктів в межах всіх національних програм плану відновлення.

Крім того, макрофінансова нестабільність підвищує волатильність на ринку альтернативного фінансування, збільшуючи премії за ризик, що зумовлює необхідність використання додаткових інструментів для забезпечення очікуваної дохідності для потенційних інвесторів [4, с.9 4; 5, с. 264; 6, с. 14].

До інноваційних інструментів фінансування екологічного відновлення та досягнення кліматичної нейтральності віднесено зелені боргові свопи: Debt-for-Nature Swaps (DFNS) та Debt-for-Climate Swaps (DFCS). Ці інструменти поки що є нішевими на ринках боргового капіталу, разом з тим 20 країн вже розглядають можливість погашення боргу в обмін на екологічні та кліматичні інвестиції. Фахівці оцінюють ринок DFNS і DFCS у 800 млрд. дол. США, прогнозуючи посилення конкурентної боротьби між банками на ESG-ринку боргових свопів [7, с. 705–707].

Обмін (або конверсія) боргу відбувається на основі списання частини зовнішнього боргу країни в обмін на зобов’язання її уряду мобілізувати внутрішні ресурси (місцеву валюту чи інші активи), для фінансування досягнення узгоджених екологічних цілей на погоджених з кредитором умовах.

Списання вартості може приймати форму прощення боргу.

Дисконтування вартості може здійснюватися у формі:

- зміни валюти розрахунків для мінімізації валютних ризиків;
- використання більш низьких відсоткових ставок;
- покупку боргу іншою стороною на вторинних ринках за меншу ціну для рефінансування.

Нами розроблено порівняльну таблицю для відображення ключових характеристики зелених боргових свопів та розуміння потенційного ефекту від їхнього використання в Україні [7, с. 705]. В процесі дослідження переваг та обмежень щодо використання цих інноваційних для України інструментів проаналізовано різні варіанти реструктуризації частини зовнішнього боргу за можливими сценаріями.

Зауважимо, що реструктуризація спрямована на зменшення вартості боргових виплат на основі застосування більш низької відсоткової ставки. Сума конвертації для «зеленого обміну» визначається залежно від можливостей мінімізувати розрив: (State external debt – Foreign exchange reserves). Результатом зеленої конвертації боргу має бути формування нового профілю боргових виплат та часткове зменшення боргового тягаря в обмін на фінансування заходів з екологічного відновлення на постійній основі. За нашими розрахунками, на основі використання зелених боргових свопів інвестиції на формування чистого та безпечного довкілля впродовж 10 років можуть бути збільшені з 20,0 до 41,452 млрд дол. США [7, с. 709].

Вважаємо, що обмін боргу на інвестиції для зеленого відновлення має відбуватися в межах Ukraine's National Recovery Plan.

Перевагами такого підходу є:

- диверсифікація джерел донорської допомоги відповідно до цілей та спрямованості національних програм;
- забезпечення чіткої взаємодії з міжнародними фінансовими інститутами (WBG, IMF);
- реструктуризація частини зовнішнього державного боргу в обмін на зобов'язання України спрямувати певну суму коштів на екологічне відновлення відповідно до спрямованості національних програм;
- проведення незалежного моніторингу та організація звітності для контролю виконання узгоджених проєктів та досягнення запланованих KPI;
- можливість використання вітчизняними банками, які беруть участь у фінансуванні екологічних та кліматичних проєктів, гарантійних інструментів установ Групи Світового банку (IBRD; IFC, MIGA, IDA);
- розширення практики екологізації управління державними фінансами з можливістю застосування набутого досвіду в інших секторах економіки (енергетичному, аграрному та ін.).

Зауважимо, що для України, на наш погляд, більш ефективним може виявитися варіант окремого вирішення проблем з реструктуризації боргу, а потім – фінансування заходів з покращення довкілля і відновлення природи. Спочатку масштабна реструктуризація для зниження боргового тягаря, а потім – інвестиції в природу. Проте борговий тягар посилюється, а фінансування охорони природи та досягнення кліматичної нейтральності в умовах хронічного бюджетного дефіциту обмежується.

Збільшення екологічного та кліматичного фінансування не повинно призводити до фіскальної кризи або обмеження витрат на інші програми пріоритетного розвитку. Тому застосування боргових свопів не може відбуватися на основі коригування та зменшення обсягів фінансування інших програм Ukraine's National Recovery Plan та потребує посилення

координації між бюджетно-податковою та грошово-кредитною політиками [8, с.46; 9, с.64]. З іншого боку, гранти від донорів та позики на пільгових умовах від банків розвитку для України не можуть забезпечити зростаючі потреби у фінансуванні природи у повному обсязі.

Інноваційні інструменти екологічного фінансування можуть бути використані в Україні для підтримки реалізації конкретних екологічних або кліматичних проєктів та ініціатив. Доцільним є використання зарубіжного досвіду для створення так званих фондів консервації та кліматичних фондів за рахунок внутрішніх і зовнішніх ESG-інвесторів. Для захисту від “green washing” в Україні доцільно посилити контроль за фінансовими потоками, розширити перелік KRI для оцінки наслідків та факторів ризику при реалізації проєктів екологічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. The EIB Climate Adaptation Plan. EIB. 2021. URL: https://www.eib.org/attachments/publications/the_eib_climate_adaptation_plan_en.pdf
2. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20(1). P. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31)
3. Екозагроза. 2023. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>
4. Дзюблюк О.В. та ін. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2017. 298 с.
5. Mishchenko V., Naumenkova S., Ivanov V., Tishchenko I. Special aspects of using hybrid financial tools for project risk management in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. № 15(2). P. 257–266 DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(2\).2018.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(2).2018.23)
6. Науменкова С., Міщенко С., Тіщенко Є. Фінансові інструменти забезпечення від політичних ризиків у проєктному фінансуванні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2016. № 10. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2016/187-10/1>
7. Naumenkova S., Mishchenko V., Chugunov I., Mishchenko S. Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. No. 21(3). P. 698–713. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.54](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54)
8. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Ivanov V., Lysenko R. Growing discoordination between monetary and fiscal policies in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 2019. № 14(2). С. 40–49. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14\(2\).2019.04](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14(2).2019.04)
9. Міщенко С.В., Науменкова С.В., Міщенко В.І. Управління ризиками зеленого фінансування в Україні. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2023. Т. 28. Вип. 3 (97). С. 61–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-97-11>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Порфіренко Володимир Іванович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет*

Карлінська Катерина Василівна

*студентка,
Національний транспортний університет*

Сьогодні без інновацій неможливо уявити успішний розвиток, оскільки вони асоціюються з впровадженням новаторських рішень у конкретних областях та наявністю потенціалу для інвестицій.

Інновації у страхуванні є головним завданням страхової компанії і сутність їх полягає в тому, щоб, використовуючи кращі вітчизняні та світові традиції, створити таку економічну, організаційну систему взаємовідносин страховиків з державою, користувачами страхових послуг, яка могла б оперативно реагувати на всі тенденції в розвитку споживчого попиту, пропонуючи сучасні види страхових послуг конкретним клієнтам, зберігши доступність страхування для самих різних верств населення, незалежно від віку, роду занять, одержуваних доходів та інших факторів.

Сучасний стан ринку страхування вимагає від страховиків підвищення стандартів роботи через впровадження інноваційних продуктів.

На сучасному етапі значно зріс інтерес саме до нововведень, як до страхового продукту, так і до системи його обслуговування. У клієнтів вже сформувалися свої вимоги і очікування щодо пропонуємих страхових послуг. Вони вже не хочуть просто мати поліс, а й очікують новий страховий продукт, що володіє багатьма властивостями [1, с. 5].

Також на страховому ринку України з'явилися тенденції до використання сучасних технологій у сфері організації управління бізнесом, а також нових інформаційних технологій. Завдяки впровадженню інноваційних технологій в управління, зменшенню витрат у процесах, оптимізації роботи страхової компанії, системній роботі з навчання персоналу, можна досягти вагового поліпшення якості послуг, наданих клієнту. І, головне, прискорити виплати при настанні страхового випадку.

Найбільш важливими в умовах високої конкуренції на ринку страхових послуг є інновації, які спрямовані на розвиток нових каналів

збуту. Щоб збільшити обсяги продажів страхового продукту, формуються нові методи до збуту продукту. Необхідним також є впровадження інновацій, які пов'язані з новітніми інформаційними технологіями для забезпечення високої якості надання страхових послуг [2, с. 6].

Один з перспективних методів – це організація продажів через мережу Інтернет. Через те, що мережа Інтернет в Україні активно розвивається, страхові організації повинні звертати увагу на розвиток і своєчасну зміну своїх електронних веб-сайтів. Також поширеним стає укладання договорів страхування в електронному вигляді, крім цього в електронному вигляді можуть створюватися документи і для отримання страхової виплати. Це нововведення дозволяє вести документообіг, притаманний більш розвинутих країнам. Моделі *digest*-страхування – взаємодія з клієнтами. Формат може бути різним: це може бути онлайн-консультація або чат на сайті. На сьогодні зі всіх страхових компаній сервіс пропонують: «Оранта», «АСКА», «ТАС».

Раніше українські страхові компанії пропонували обмежений набір послуг зі страхування життя [3, с. 165]. Але останнім часом – з'явилося чимало інноваційних продуктів, що привертають увагу потенційних клієнтів та посилюють конкурентні переваги страхових компаній, які їх впроваджують. На даний момент часу компанії пропонують постійно змінюваний перелік послуг, такий як: пенсійне страхування, майнове страхування і т.п.

Останнім часом на вітчизняному ринку страхування з'явилося чимало інноваційних продуктів, серед яких найбільш цікавими є програми «Мобільна безпека», Автоматизація продажів страхових продуктів», «Домашня безпека», «Екстрим безпека», та програми по страхуванню кібер-ризиків. Зокрема, такі продукти, як «Мобільна безпека» та «Екстрим безпека» були запущені у продаж страховою компанією «Альфа Страхування» через мережу магазинів «МОУО». Це програми захисту техніки від різних ризиків, які пов'язані з непередбачуваними обставинами і трапляються під час експлуатації.

Також одним із найважливіших факторів для розвитку інновацій в діяльності українських страхових компаній є аналіз світового досвіду [4, с. 10]. На ринку з'являється все більше компаній *Insurtech*, які впроваджують нові технології у сферу страхування. Ці компанії працюють в деяких категоріях, таких як:

1. Діджитал-брокери.
2. Діджитал-страховики, які пропонують онлайн-поліси.
3. Сервіси, які засновані на аналізі великих даних.
4. Майданчики-агрегатори, які допомагають порівнювати різні страхові компанії і поліси.
5. Страхування на вимогу / на короткий термін.

Одним із прикладів використання зарубіжного досвіду в Україні стала страхова компанія КАСКО. Вона дає змогу своїм користувачам через мобільний додаток застрахувати своє авто від збитку на стоянці. І працює ця програма за принципом «плати, коли їдеш». Для того, щоб активувати страховий захист, досить зробити міні-платіж. А далі водій може діяти по ситуації: можна докуповувати захист від збитків на час руху, а можна застрахувати від викрадення. Цікавою інноваційною новинкою, яку починають впроваджувати страхові компанії, – є універсальні додатки, за допомогою яких можна знайти найближчий офіс страхової компанії, дізнатися про дії при настанні страхового випадку, а також зв'язатися з лікарем страхової компанії, щоб отримати консультацію, викликати агента для оформлення страхового полісу та багато іншого.

Важливе значення має впровадження інновацій, які пов'язані з взаємодією страхових компаній з зовнішнім середовищем. Прикладом такої взаємодії є створення альянсів з іншими ринковими гравцями (банками). Це дозволяє уможливити канали збуту страхових послуг, що досягаються через організацію продажів страхових продуктів представництвами банків.

Важливість впровадження інновацій визначена, у першу чергу, проблемою виживання страхових компаній в умовах конкурентної боротьби за вітчизняний страховий ринок, який усе більше завойовується іноземними компаніями, по-друге, переходом усієї економіки України на інноваційний шлях розвитку. Завдяки інноваційним напрямкам збільшується прибуток і страховий фонд компаній, удосконалюється робота страхової компанії, що збільшує репутацію за рахунок збільшення числа страхувальників.

Український страховий ринок має великий потенціал для розвитку. Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, а також міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. Бабенко-Левада В.Г., Воронін Р.Б. Тенденції розвитку інновацій на страховому ринку України. URL: http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/4727/1/Babenko-Levada%20_Trends.pdf
2. Гнатенко Д.О. Інновації на страховому ринку України. URL: <https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/d45e960f273d56811db187892d404c32.pdf#page=140>
3. Гориславць П.А., Алешко Л.А. Інновації у сфері страхування. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури. 2015. С. 98–00. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/32000/1/50-96-97.pdf>
4. Заколюдажний В.О. Характеристика сучасних тенденцій інноваційного розвитку страхової діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 5. С. 89–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_5_22

МАКРОПРУДЕНЦІЙНІ ЗАХОДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Посмітна Марина Василівна

*аспірантка кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет*

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало початком нового етапу розвитку та становлення банківської системи України, і в той же час, початком банківської кризи. Протягом 2020–2021 років українська банківська система переживала кризу, спричинену COVID-19. Передбачалося, що 2022 рік стане роком повного відновлення банківської системи від кризи спричиненої пандемією.

На початок 2022 року банківський сектор був у достатньо хорошому стані. Варто зауважити, що НБУ поступово виконував Угоду про асоціацію з ЄС в частині регулювання фінансового сектору. Протягом 2015 – початок 2022 року проводив комплексні перевірки якості активів (AQR – asset quality review) і стрес-тести для найбільших банків, а також підвищував та забезпечував дотримання нормативів капіталу та ліквідності. Як результат, ті банки, що не виконували ці нормативи, були ліквідовані чи націоналізовані. Таким чином, протягом цього періоду кількість комерційних банків зменшилася вдвічі, тоді як норматив адекватності капіталу (CAR) значно виріс. Наприклад, у листопаді 2021 року він становив 21%, у той же час на кінець 2015 року він був на рівні 12,3% [1].

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, рівень напруги у фінансовому секторі України різко виріс. Так, індекс фінансового стресу досяг пікового рівня 0,8009 на початку березня 2022 року. Для порівняння максимальні рівні цього індексу спостерігались у березні 2009 року та березні 2015 року на позначках 0,9 та 1 відповідно [2]. *(Довідково: Індекс фінансового стресу (ІФС) – індикатор, що відображає рівень напруги у фінансовому секторі України. ІФС набуває значень від 0 до 1, де 0 – повна відсутність напруги та 1 – найвищий рівень стресу. ІФС демонструє виключно поточний стан справ, але не вказує на майбутні ризики. Цей індекс розраховується на основі 20 індикаторів, які згруповані у 5 субіндексів).*

На початку 2022 року даний індекс зростав через відповідне зростання всіх своїх складових: зростанням доходностей на ринку цінних паперів, волатильністю курсу на готівковому валютному ринку, високим рівнем валютних інтервенцій та рефінансування банків НБУ для

підняття їхньої ліквідності. Саме це є підтвердженням системного характеру стресу для всього фінансового сектору. Поступово ІФС опустився до проміжку 0,1–0,25 [2].

Порівняно низьким залишався протягом цього часу рівень субіндексу поведінки домогосподарств, в основному через довіру населення до банківської системи [2].

Важливим, і у той же час дуже неочікуваним для всієї банківської системи, стала відсутність відтоку депозитів та готівкових коштів із системи. Причинами цього стало багато факторів, у тому числі:

- зниження споживчого попиту;
- висока диджиталізація банківської сфери та безперерійність у користуванні електронними коштами, проведення розрахунків та платежів українськими банками;
- запровадження державного гарантування фізичних осіб в повному обсязі протягом воєнного стану в країні, та три місяці після його скасування [3];
- надходження коштів у вигляді виплат військовим службовцям та їх акумуляція на рахунках в банках;
- значна довіра до банківської системи України та інше.

Так, протягом 2022 року обсяг гривневих коштів фізичних осіб збільшився на 31,2% р.р. переважно за рахунок зростання залишків на поточних рахунках у державних банках. Помічаємо зростання строкових депозитів у гривні, в основному через зростання ставок за депозитами. А також у валюті – завдяки дозволу НБУ купувати валюту онлайн для розміщення депозитів [4]. За три квартали 2023 року цей показник склав 21.5% р.р. Станом на 1 жовтня 2023 року кошти населення в банках були більше позначки 1 трлн. грн. Проте більшість цих коштів знаходиться на рахунках до запитання: частка термінових депозитів фізичних осіб становить приблизно 35% [5].

Водночас зростання коштів суб'єктів господарювання у 2022 році склало 11.9% р.р. [4]. За три квартали 2023 року цей приріст склав 51,9%. В основному, це сталося завдяки залишкам на поточних рахунках [5].

У цілому, реакцію НБУ на дану кризу можна поділити на три етапи: надзвичайна ситуація, корегування та відновлення [1].

На першому етапі НБУ намагався допомогти комерційним банкам підтримати ліквідність через реалізацію різноманітних заходів, зокрема незабезпечене рефінансування банків, відтермінувавши зміни у регулюванні та AQR. Центральний банк проводив суворий контроль за рухом капіталу. Паралельно відбувались скоординовані дії у монетарній політиці: фіксація обмінного курсу та призупинення рішення щодо облікової ставки [1].

На другому етапі, а саме етапі коригування своїх дій, через декілька місяців після початку повномасштабного вторгнення РФ, НБУ скоригував фіксований обмінний курс до 36,57 гривень за 1 долар США, та підвищив облікову ставку з 10% до 25%. У другій половині 2022 року центральний банк проводить дії стосовно вільного доступу до готівкових коштів під час блекаутів та масових відключення електроенергії [1].

Третій етап кризи можна назвати частковим відновленням, адже з початку 2023 року НБУ припинив фінансування бюджету країни, а також заохочуючи комерційні банки до купівлі ОВДП. Паралельно також відбувається лібералізація у контролі за рухом капіталів та зниження облікової ставки через зниження інфляції. Важливим на цьому етапі є повернення до режиму керованої гнучкості обмінного курсу гривні [1].

Одним із достатньо ефективних інструментів макропруденційної політики варто назвати стрес-тестування. Оскільки в основі пруденційного нагляду є розуміння, що банки мають бути весь час готові до кризи, тому традиційно метою стрес-тестування є оцінка того, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому, є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків» [6].

У 2022 році було прийнято рішення не проводити стрес-тестування, а провести експрес стрес-тестування за прикладом 2020 року. З огляду на величину шоку, тестування відбувалося тільки реального (діючого) сценарію без накладання гіпотетичних шоків. За його результатами більша частина банківських установ матиме достатній капітал навіть при втратах 30% портфелю. Банки, які належать до іноземних груп, мають більший запас міцності. При цьому гарантом для державних комерційних банків виступає держава [6].

Вже у 2023 році НБУ вирішив провести повноцінне стрес-тестування, але з певними особливостями. Так, період проведення оцінки стійкості банків розпочався у квітні 2023 року та триватиме до квітня 2024 року. Дана оцінка проводиться для двадцяти банків, які є лідерами ринку і на які припадає 20% активів банківської системи [7].

Планується використовувати виключно базовий сценарій без використання несприятливого. Також зазначається, що учасники такої оцінки матимуть достатньо часу на відновлення капіталу у разі необхідності (2 роки) та буде можливість відновити капітал за рахунок прибутків від поточної діяльності [7].

На даний момент ця банківська криза ще триває і про її наслідки, а також ефективність впровадження тих чи інших заходів Національним банком України, можна буде сказати пізніше. Проте вже зараз можна зробити висновок, що на її початку центральному банку вдалося вчасно та ефективно зреагувати на кризові події. Також важливим є докризові дії центрального банку, а саме постійне стрес-тестування, проведення

різноманітних макропруденційних заходів із стабілізації банківської системи України тощо. Так як дане дослідження проводиться в період активної кризи та охоплює аналіз початкового етапу кризи та антикризових заходів, саме тому висновки не є остаточними та відкривають перспективу подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Гаррі Полушкін, Роберт Кірхнер Банківський сектор під час війни: чи достатньо стабільності? 2023. URL: <https://voxukraine.org/bankivskyj-sektor-pid-chas-vijny-chy-dostatno-stabilnosti>
2. Інформація про Індекс фінансового. URL: <https://cutt.ly/OwCQsVdb> (дата звернення: 08.02.2024).
3. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» (реєстр. № 5542-1). URL: <https://cutt.ly/PwCQfjPS> (дата звернення: 08.02.2024).
4. Огляд банківського сектору від 17 лютого 2023 року. URL: <https://cutt.ly/7wCQgхHC> (дата звернення: 08.02.2024).
5. Харламов Павло Банкрутства скасовуються: як НБУ оцінює стан банківського сектору. 2023. URL: <https://cutt.ly/3wCQJlzp> (дата звернення: 08.02.2024).
6. Експрес-стрес-тестування банків у 2022 році», публікація НБУ. 2022. URL: <http://surl.li/qhgae> (дата звернення: 08.02.2024).
7. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання». НБУ. 2023. URL: <http://surl.li/qhgbd> (дата звернення: 08.02.2024).

ПСИХОЛОГІЯ БАНКІВНИЦТВА В УМОВАХ МИРУ ТА ВІЙНИ

Реверчук Сергій Корнійович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри банківського і страхового бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Вовчак Ольга Дмитрівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових технологій та консалтингу,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Хімяк Віктор Семенович

*аспірант, здобувач освітнього ступеня Ph.D.,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
головний бухгалтер, АТ «КРЕДОБАНК»*

Психологія банківництва виникла тоді, коли появилися покупці і продавці і зокрема, навколо товарообміну за посередництва грошей. Але ще чіткіше проявила себе психологія, коли у товарні відносини увійшли грошові відносини. Купці і продавці товарів своєю діяльністю вибудовували на двох психологічних особливостях: гроші, які потрібні нині, будуть особливо дорожчими завтра; небезпека чи загроза того, що гроші можуть вкрасти при перевезенні їх, або навіть при зберіганні [1].

У банківництві, як і в інших сферах бізнесу, головним об'єктом досліджень у галузі психології бізнесу мають бути психологічні механізми та закономірності функціонування бізнесу як складного психологічного феномену [2, с. 6].

Застосування психології у банківському бізнесі, зокрема, знання психологічних мотивів купців грошей і продавців грошей, дозволили працівникам банків та їх клієнтів (фізичних та юридичних осіб), поліпшувати банківському працівнику ділове спілкування з клієнтом, виявити і зрозуміти їх побоювання і сподівання. З іншого боку, психологія дозволяє клієнтам зрозуміти або відчутти перспективність і надійність банку, сформулювати надії і загрози щодо існування такого банку.

Якість і тонкощі банківської діяльності можна повністю зрозуміти за допомогою психологічного аналізу як працівників банку, так і їх клієнтів.

Психолог, що займається вивченням банківського менеджменту, чи банківського маркетингу, чи банківського інвестування тощо, намагається відокремити ті психологічні особливості, які точно допоможуть продавцю чи покупцю банківських послуг.

На нашу думку, банк – це не тільки економічна, фінансова, ринкова, інвестиційна та інноваційна структура, а й інтелектуальна, прогностична, антибюрократична і соціальноорієнтована та психологічна установа. Психологи банків покликані допомогти працівникам полегшити і поліпшити ділове спілкування з клієнтами, зрозуміти їх поведінку і сподівання, а також формувати здоровий психологічний клімат у колективі.

Вагомую роль банківської психології у формуванні психологічних засад розвитку банківського бізнесу, а точніше – психологічної структури банківської діяльності. У цьому плані актуальними є такі складові психології банківництва: психологія банківських керівників, психологія банківських юристів, фінансистів і менеджерів, психологія здобувачів банківських освітніх напрямів (зокрема магістрів освітньо-професійної програми «Банківський бізнес і фінансові технології» Львівського національного університету імені Івана Франка).

На думку Н.І. Жигайло та інших учених, сьогодні у банках затребуваними є фахівці по роботі з персоналом, організаційного та кадрового консалтингу, тобто бізнес-психологи, які розуміють особливості сучасного бізнесу, здатні визначити роль людського чинника в діяльності компанії, спрямувати їх активність на подолання проблем і підвищення ефективності діяльності [2, с. 18].

Важливу роль у розумінні психологічних особливостей розвитку банківського бізнесу відіграє теорія соціального вибору, банківська ідеологія, соціальна психологія, інституційна теорія, банківська політика тощо [3].

Класичне положення про максимізацію прибутку, зокрема, банківського прибутку, нині потребує уточнення. Адже в умовах розвитку ресурсно ошадних технологій ефективність орієнтації банківських технологій на максимізацію прибутків зменшується. За цих умов зменшення прибутковості банків має компенсуватися зростанням соціальних ефектів банківської діяльності. В цьому плані заслуговує уваги соціальна орієнтація банківської діяльності і банківської системи. Інакше, звична мета банківського бізнесу щодо максимізації прибутку доповнюється соціалізацією економіки.

Формування психологічного портрета клієнта банку є важливою складовою не тільки маркетингової політики, але й управління портфелем активно-пасивних операцій банку – менеджери банків, формуючи продуктову лінійку, повинні бути, зокрема, психологами, що моделюють поведінку діючих та потенційних клієнтів, задаючи собі питання «Хто є нашим клієнтом?». Відповідь на нього залежить від пропозиції, з якою банк виходитиме на ринок – він може запропонувати, зокрема, традиційне обслуговування у відділенні або ж функціональну мобільну аплікацію з швидким цілодобовим доступом коштів.

У першому випадку – це орієнтація на консервативні політики, які забезпечуватимуть банк фондуванням у вигляді депозитів, у другому – збільшення комісійних доходів від здійснення онлайн-транзакцій клієнтами, які вже знайомі з цифровими технологіями. Але будь-яке з рішень має свої особливості впливу на психологію клієнта, які мають бути враховані для запобігання чергам у відділеннях, забезпечення надійної роботи банківських електронних сервісів тощо.

Важливим є позиціонування банком себе в очах клієнтів як стабільної і надійної фінансової допомоги. Вітчизняна банківська система пройшла етап істотного зменшення кількості банків, тому клієнту важливо мати усвідомлене розуміння, чому з його банком такого не станеться. Також, окремі з вже недіючих банків незадовго до своєї неплатоспроможності пропонували занижені ставки за депозитами, щоб залученням коштів утримувати ліквідність попри істотний ефект на фінансовий результат. Тому, реалізуючи процентну політику, банкам, зокрема, слід враховувати, що вихід на ринок депозитів зі ставкою, яка істотно перевищує середні значення, може, замість очікуваного збільшення ресурсної бази у вигляді вкладень спричинити зворотній ефект з огляду на сформований у психології частини клієнтів досвід, що банк, який пропонує високу ставку, може бути менш надійним.

З початку війни, з ініціативи Національного банку, була створена об'єднана мережа відділень банків України, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, які працюють та надають необхідні послуги навіть під час блекауту (Power bankings). Цей проект сприяв психологічному сприйняттю населенням банків, як «пунктів незламності», як осередків безпеки і стабільності.

Список використаних джерел:

1. Katona A. Psychological economies. N-Y: Elsevier, 1975.
2. Жигайло Н.І., Цимбалюк М.М., Кохан М.О., Данилевич Н.М. та ін. Психологія бізнесу та управління : навч. посібник / за ред. проф. Н.І. Жигайло. Вид. 2-ге, перероб., доп. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 402 с.
3. Мілютіна К.А., Трофімов А.Ю. Психологія сучасного бізнесу. Київ, 2020. 168 с.

THE ROLE OF INVESTMENTS IN ECONOMIC DEVELOPMENT: KEY FUNCTIONS AND STRATEGIC IMPACTS

Riznyk Dmytro

*Candidate of Economic Sciences,
Ivan Franko National University of Lviv*

Investment activity is one of the main factors of economic growth. Investments contribute to the development of production, the creation of new jobs, the improvement of the competitiveness of goods and services, the growth of the economy and the population's well-being, the development of new technologies, increased labor productivity, and improved product quality overall.

In the national economy, the main subjects of the investment process include the state (makes investments with the help of budget funds, state-owned enterprises, and other organizations, etc.), the population (makes investments through joint investment institutes, personal savings etc.), enterprises (make investments in the development of own production), banks and other financial institutions (make investments at the expense of borrowed funds, etc.), foreign investors (make investments in the country's economy with the help of direct and portfolio investments, etc.) [1, p. 98].

The main goal of the investment process is to invest capital in the most attractive objects to obtain maximum profit or achieve a social or other beneficial effect for the investor. The investment process is a complex economic category with a systemic, dynamic, and targeted nature. The main subjects of the investment process in the national economy are the state, the population, enterprises, banks, other financial institutions, and foreign investors [2].

Therefore, the mission of the investment process is to invest capital in the most attractive objects to obtain maximum profit or achieve a social or other beneficial effect for the investor. The functions of investments indicate their role in economic development. They show how investments affect the economy and how they contribute to its growth and development.

Let's analyze in more detail the functions of investments in the economy:

- Creation of new assets (investments are the primary source of financing for creating new assets necessary for production development).
- Increasing the volume of production (investments allow enterprises to expand the volume of production, which contributes to the economy's growth).
- Creation of new jobs (investments contribute to creating new jobs, which ensures population employment).

- Improving the quality of life of the population.
- Increasing the country's competitiveness.

The general goal of investments in the modern economy is to support the economy's development and stability, improve the population's quality of life, and ensure competitiveness in the world market. Investments in fixed capital help increase production volumes, labor productivity, and product quality. Fixed capital itself is a set of tangible and intangible assets used to produce goods and services.

Despite all the difficulties, investment activity in Ukraine during the war is necessary to restore the economy and ensure its long-term development. Among the peculiarities of the functions of investments in war conditions in Ukraine are increased risk, limited access to financing, and the need for state support [3].

Investment activity contributes to the restructuring of the economy, as investments are often used to finance the development of emerging industries. It contributes to the economy's transition to more efficient forms of production. The investment process includes the interaction of the subjects of the investment process, investment objects, and the investment environment. The investment process constantly changes under the influence of internal and external factors and aims to achieve specific goals, such as making a profit, improving production efficiency, social development, etc. [4, p. 105].

So, the functions of investments indicate their essential role in economic development. They are one of the most critical factors contributing to the growth of the economy and the improvement of the population's well-being. Investments in innovative projects increase the economy's competitiveness and resistance to external shocks. Investments in developing industries contribute to the economy's growth and improve its competitiveness.

These factors, as well as the analysis of trends in the development of international financial markets and global changes in development priorities in various sectors of the economy, indicate the intensification of capital transfer processes worldwide. Under the current conditions, Ukrainian enterprises must take an active part in these processes and act as recipients of capital.

In order to increase the investment activity of business entities, it is necessary to create a favorable investment climate, which involves implementing reforms to improve the transparency and efficiency of state administration, ensuring the rights and freedoms of entrepreneurs, introducing benefits and incentives for investors, developing infrastructure, etc. The rapid and unpredictable development of the market environment and the shortening of the life cycle of products and technologies make global business shift to a new stage.

References:

1. Polischuk I. I., Dovhan Y. V. (2020) Marketing aspects of managing oil and fat enterprises. *Herald of Kherson National Technical University*, no. (2) 73, pp. 93–100.
2. Riznyk D. (2023) Investment activity in Ukraine after the full-scale invasion of Ukraine. *Economics and Society*, no. (48). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60>
3. Stakhurska S. A. (2022) Formation of investment strategy in the context of organizational changes. *Economics and Society*, no. (41). Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1558/1499>
4. Lytvyn Z. B. (2016) The necessity of analyzing investment and innovation activity of enterprises in modern conditions. *Economic Analysis*, no. 25(2), pp. 99–107.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХУВАННЯ МАЙНА В УКРАЇНІ ТА СЛОВАЧЧИНІ

Стешенко Олена Дамирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,

Український державний університет залізничного транспорту

Соломаха Варвара Романівна

здобувач першого рівня освіти,

Український державний університет залізничного транспорту

Страховання майна є одним із видів страхування, який передбачає відшкодування збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Тобто страхування майна – це процес укладання угоди між страховиком (страховою компанією) та страхувальником (фізичною та (або) юридичною особою, які передають власні ризики) щодо захисту майна від ризиків збитку, знищення чи пошкодження. Мета такого страхування – компенсувати шкоду та забезпечити поновлення порушених майнових інтересів.

Серед основних принципів страхування майна слід виділити такі:

1) принцип об'єктивного відшкодування. За умови настання страхового випадку, страховик повинен відшкодувати страхувальнику вартість втраченого майна або його вартість відновлення;

2) принцип преміальної справедливості. Величина страхових внесків (премій) має відповідати рівню ризику, який несе страхувальник. Чим вищий ризик, тим вища премія;

3) принцип колективізації ризиків. Через велику кількість страхувальників, ризик збитку розподіляється між ними, що дозволяє зменшити фінансові наслідки для окремих осіб;

4) принцип недопущення зловживань. Страховик повинен уникати виплат за штучно створені страхові випадки.

Страховання майна може включати такі види майна, як автомобілі, будинки, підприємства, предмети мистецтва тощо. Важливо пам'ятати, що страхування майна дозволяє зменшити фінансові втрати внаслідок непередбачених обставин.

Страховання майна відіграє важливу роль в економіці України, адже воно:

– сприяє збереженню та розвитку матеріальної бази суб'єктів господарювання, забезпечує їх фінансову стабільність та захист від непередбачуваних ризиків;

- стимулює інвестиційну діяльність, оскільки знижує ступінь невизначеності та підвищує довіру інвесторів до українського ринку;
- сприяє поповненню державного бюджету за рахунок сплати податків та інших обов'язкових платежів страховими компаніями та страхувальниками;
- забезпечує соціальний захист населення, оскільки допомагає відновити майно, яке є джерелом доходу та засобом існування для багатьох громадян.

З початком війни в Україні роль страхування майна змінилася. З одного боку, війна спричинила значну руйнацію майна багатьох українців, особливо в зоні проведення антитерористичної операції та на тимчасово окупованих територіях. За даними Міністерства соціальної політики, станом на 1.02.2024 року загальна кількість постраждалих від війни осіб, які потребують відновлення житла, становила понад 1,3 млн осіб [1]. З іншого боку, війна викликала зростання попиту на страхування майна від воєнних ризиків, які пов'язані з бойовими діями, терористичними актами, диверсіями, саботажами тощо. Такі ризики не входять до стандартних програм страхування майна, тому страхові компанії розробили спеціальні продукти, які надають таке покриття. Однак, таке страхування має певні обмеження та умови, наприклад, високі тарифи, великі франшизи, відсутність гарантій від держави тощо.

Статистика по страхуванню майна в Україні свідчить, що цей сектор ринку страхування зазнав певного спаду внаслідок війни та економічної кризи. За даними НБУ, обсяг валових страхових премій за страхування майна в 2023 році склав 43 млрд грн, що на 2,5% менше, ніж у 2022 році. Страхові виплати за цим видом страхування зросли на 9,1% і становили 16,2 млрд грн. Рівень виплат за страхування майна склав 38%, що є досить високим показником. Структура ринку страхування майна в розрізі страхових компаній залишається досить концентрованою: на ТОП-10 страховиків припадає 50% валових страхових премій та 67% страхових виплат [2].

Отже в сучасних умовах господарювання страхування майна є поширеним та популярним видом страхування в багатьох країнах світу, зокрема у Словаччині.

Доцільно порівняти організацію страхування майна в Україні та Словаччині. В цих двох країнах існують певні відмінності в законодавстві, умовах, тарифах та практиці страхування майна, які варто враховувати при виборі страхової компанії та продукту.

В Словаччині за основними нормативно-правовими актами, що регулюють страхування майна, воно може бути добровільним або обов'язковим. Добровільне страхування майна здійснюється за договором між страхувальником та страховиком на підставі вільної волі та взаємної згоди сторін. Обов'язкове страхування майна

встановлюється законом для певних видів майна або категорій осіб з метою захисту суспільних інтересів. Наприклад, в Словаччині обов'язковим є страхування відповідальності власників транспортних засобів, страхування майна, що є об'єктом іпотеки, страхування майна, що перебуває в оренді тощо.

В Україні страхування майна також може бути добровільним або обов'язковим. Добровільне страхування майна здійснюється на підставі договору страхування, укладеного за бажанням страхувальника або за вимогою третьої особи, яка має майновий інтерес щодо застрахованого майна. Обов'язкове страхування майна встановлюється законом або іншими нормативно-правовими актами для певних видів майна або певних категорій осіб з метою захисту суспільних інтересів або інтересів держави. Наприклад, в Україні обов'язковим є страхування відповідальності власників транспортних засобів, страхування майна, що є об'єктом іпотеки, страхування майна, що перебуває в оренді, страхування майна, що знаходиться в зоні надзвичайної ситуації тощо.

В Словаччині умови та тарифи страхування майна визначаються страховими компаніями самостійно в межах законодавства та загальних правил страхування [2]. Страхові компанії пропонують різні види страхування майна, такі як страхування будинків, квартир, дач, офісів, малого бізнесу тощо. Страхові продукти можуть бути пакетними або індивідуальними, залежно від потреб та бажань клієнтів. Страхова сума може бути встановлена за домовленістю сторін або за ринковою вартістю майна. Страховий тариф залежить від виду, місця розташування, стану, віку, способу використання та інших характеристик майна, а також від обраного пакету ризиків, страхової суми, строку дії договору, наявності франшизи, бонусів та знижок. Орієнтовна вартість страхування майна в Словаччині складає від 0,1% до 1% від страхової суми на рік.

В Україні умови та тарифи страхування майна також визначаються страховими компаніями самостійно в межах законодавства та загальних правил страхування. Страхові компанії пропонують різні види страхування майна, такі як страхування будинків, квартир, дач, офісів, малого бізнесу тощо. Страхові продукти можуть бути пакетними або індивідуальними, залежно від потреб та бажань клієнтів. Страхова сума може бути встановлена за домовленістю сторін або за ринковою вартістю майна. Страховий тариф залежить від виду, місця розташування, стану, віку, способу використання та інших характеристик майна, а також від обраного пакету ризиків, страхової суми, строку дії договору, наявності франшизи, бонусів та знижок. Орієнтовна вартість страхування майна в Україні складає від 0,2% до 2% від страхової суми на рік.

В Словаччині страхування майна є досить розвиненим та конкурентним ринком, на якому працює близько 20 страхових компаній, що пропонують широкий спектр страхових продуктів та послуг. За даними Національної банки Словаччини, у 2023 році обсяг премій за страхування майна склав 1,2 млрд євро, що становить 19,4% від загального обсягу премій за всі види страхування [3]. Найбільш популярними видами страхування майна в Словаччині є страхування будинків та квартир, страхування відповідальності власників транспортних засобів та страхування майна, що є об'єктом іпотеки. Перспективами розвитку страхування майна в Словаччині є підвищення рівня фінансової грамотності населення, збільшення попиту на страхування майна від природних катаклізмів та техногенних аварій, розширення асортименту та якості страхових продуктів та послуг.

В Україні страхування майна є досить слабким та нерозвиненим ринком, на якому працює близько 100 страхових компаній, але більшість з них мають низьку фінансову стійкість, репутацію та довіру клієнтів [3].

Таким чином, страхування майна є важливим фактором економічного розвитку та соціального захисту в Україні. Війна внесла певні корективи в цю сферу, збільшивши ризики та потреби страхувальників, але і створивши нові можливості для страхових компаній.

Ринок страхування майна потребує подальшого регулювання та підтримки з боку держави, а також підвищення страхової культури та довіри населення.

Для підвищення ефективності та конкурентоспроможності страхового ринку України необхідно враховувати світовий досвід та позитивні приклади країн ЄС, зокрема Словаччини, а також забезпечити захист прав та інтересів страхувальників та страховиків.

Список використаних джерел:

1. Майнове страхування. URL: https://pidru4niki.com/10560412/strahova_sprava/maynove_strahuvannya
2. Страхування в Словаччині. URL: <https://comestudy.com.ua/ua/blog/insurance-in-slovakia>
3. Страхування під час воєнного стану: чи є шанси на відшкодування. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210301_strakhuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu-chi--shansi-na-vdshkoduvannya

НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-49>

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИРОБНИЦТВА НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Бардась Артем Володимирович

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту,*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Клименко Аркадій Тимофійович

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Управління ефективністю виробництва стає предметом розгляду менеджменту з моменту зародження останнього, хоча фокус уваги дослідників постійно змінювався. Сьогодні, якщо мова йде про менеджмент аграрних підприємств та їх структурних підрозділів, то тут домінуючою стала ресурсна концепція, відповідно до якої ефективність господарської діяльності підприємства визначається здатністю менеджерів забезпечувати максимально повне використання його ресурсного потенціалу, а сам ресурсний потенціал при цьому трактується як сукупність властивостей, що є незмінними у короткостроковій перспективі його діяльності та визначають можливості підприємства на ринку [1, с. 26–27]. Саме з цих міркувань керівництву підприємства необхідно визначити ключові показники ефективності для трудових, фінансових, матеріальних, технічних ресурсів аграрного підприємства, а також розроблення та реалізації комплексу управлінських заходів з урахуванням динаміки ринкового середовища. Таким чином, керівництво (менеджмент) аграрного підприємства повинно визнавати той факт, що ефективність є відносною категорією, що в будь-який визначений момент часу визначається поєднанням умов зовнішнього та внутрішнього по відношенню до цієї організації середовища. Приклади впливу внутрішнього середовища можна побачити на прикладах того, як воєнні дії російсько-української війни обмежили доступ виробників аграрної продукції до морських портів, як протести фермерів в країнах Європи обмежують можливості експорту до країн Європейського Союзу, так само як і транзит української продукції через територію країн-членів. Так само вартість палива та матеріально-технічних засобів, доступність позикових коштів та передбачуваність

валютно-фінансової політики Національного банку визначає ефективність діяльності підприємства саме з позиції впливу зовнішнього середовища.

У статтях [2, с. 7, 3] серед показників, які дозволяють оцінити ефективність управління аграрним підприємством, визначаються як традиційні абсолютні (валовий прибуток чи збиток), так і відносні (частка прибутку на одного адміністративного працівника, питому вагу адміністративного персоналу у загальній чисельності працівників, питома вага витрат на оплату праці у повній собівартості продукції), а також питомих витрат на утримання парку сільськогосподарської техніки (машинно-тракторного парку). Довгаль О.В. відзначає, що причинами низької ефективності аграрних підприємств є низька забезпеченість трудовими ресурсами та матеріальними оборотними активами [4, с. 21], рекомендуючи концентрувати увагу керівників на підвищенні рівня інтенсивності використання виробничих ресурсів.

Варто відзначити, що проблема низького рівня залученості трудових ресурсів є абсолютно закономірним наслідком промислової революції та процесів урбанізації, коли зростання міського населення супроводжується зменшенням сільського. Утім, на відміну від минулих років описана проблема не є критичною, оскільки зростання рівня механізації та автоматизації аграрного виробництва дозволяє забезпечувати приріст обсягів продукції за умови зменшення чисельності працюючих: очевидною умовою такого стану речей є оновлення парку сільськогосподарської техніки та доступ до фінансових ресурсів, які можуть бути як від власників-інвесторів, так і від установ банківського сектору.

Правильна організація використання земельних ресурсів також є однією з умов досягнення ефективності – це охоплює і питання вибору видів сільськогосподарських культур, і дотримання термінів та норм внесення добрив, часу початку посівної і жнив, а також зберігання родючості земель і уникнення їхнього виснаження внаслідок виробничої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Воловик Д.В. Розвиток системи управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2016. 179 с.
2. Лесюк В.С. Управління ефективністю використання машинно-тракторного парку аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 15. С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.15.74>
3. Колесник В.М., Гросу А.Д. Оцінка стану управління та його ефективності в аграрних підприємствах. *Інноваційна економіка*. 2018. № 6 (25). С. 98–104.
4. Довгаль О.В. Механізм ефективного управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 5. С. 20–22.

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОЄКТНИХ КОМАНД

Бардась Артем Володимирович

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту,*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Кошелюк Костянтин Валерійович

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Менеджмент як наука може розглядатися як цілісна наукова система, яка водночас характеризується поділом на предметні дисципліни, такі як проєктний менеджмент, інноваційний або комунікативний. З переходом суспільства до етапу інформаційного суспільства питання забезпечення ефективності комунікацій стало відігравати все більш важливу роль в управлінні організаціями, а швидкість доступу до інформації та її правильна інтерпретація можуть розглядатися як один з ресурсів, які визначають організаційну конкурентоспроможність. По мірі зростання популярності проєктного менеджменту, причиною чого стало поширення його практик за межі інженерно-технічних видів діяльності (інженерії програмного забезпечення, проєктно-конструкторської діяльності, цивільного та промислового будівництва), все більшою мірою зростало розуміння важливості забезпечення надійних та ефективних систем соціальної взаємодії між членами проєктних команд. З урахуванням викладеного вище, можна розглядати тематику даного дослідження як різновид соціального підходу в менеджменті, що базується на парадигмах радикального гуманізму, інтерпретаційно-символічній та радикального структуралізму. З позицій розумючої моделі комунікацій питання ефективного обміну інформації між учасниками соціальної групи розглядали такі дослідники менеджменту та виробничої соціології як М. Вебер, Р. Шпет та Р. Гадамер [1]. З точки зору прибічників інтерпретаційно-символічної парадигми. В організаціях комунікативна діяльність здійснюється у таких формах [1, с. 7]:

- 1) спілкування у формі діалогу чи полілогу, коли обмін інформацією здійснюється між рівноправними учасниками робочих груп;
- 2) управління – у вигляді цілеспрямованого впливу керівника на одержувача інформації;
- 3) наслідування – запозичення зразків поведінки, стилів спілкування та способу життя членів робочих груп (проєктних команд).

Комунікативний менеджмент розглядає мову як інструмент, яка відповідно до критичної теорії комунікацій Ю. Габермаса забезпечує порядок та ієрархію в організаціях, зокрема в умовах білінгвізму чи полілінгвізму, що притаманне підприємствам інформаційно-комунітаційної сфери (ІТ-фірмам), що працюють на іноземних замовників та вимагають паралельного використання двох чи більше мов, наслідком чого стає виникнення явища диглосії, описаного авторами публікації [2, с. 102].

З позицій критичного підходу у менеджменті та відповідної інтерпретаційно-символічної парадигми керівництво конструє реальність за допомогою символів та образів, таких як соціальна відовідальність [3, с. 79], сталий розвиток [4, с. 181], з одного боку, а з іншого боку виконує функцію мотивування для персоналу, оскільки керівники активують не лише механізми матеріального заохочення, але й усвідомлення співробітниками суспільної цінності виконуваної ними роботи.

В залежності від того, наскільки повно розуміють підлегли всередині організації, якою може бути проектна команда, візію та стратегічні пріоритети керівництва, настільки ж суттєвими будуть їхні зусилля, спрямовані на досягнення формальних цілей організації. При цьому, в умовах проектної організації має місце важлива особливість, що відчутно впливає на управління людьми, і ця особливість називається тимчасовістю: будь-який проект буде завершено раніше або пізніше, а отже члени робочої групи (учасники проектної команди) чітко усвідомлюють цю часову визначеність їхньої соціальної взаємодії, що набуває ознак короткострокової трансакції. Проте навіть за таких, тимчасових, умов співпраці, менеджери повинні намагатися створити сприятливий для роботи організаційний клімат та сформувати певні елементи організаційної культури, навіть в адхократичній (тимчасовій) організації. Складовою такої культури та відповідного клімату роботи в команді може бути існування спільної філософії, спільних цінностей, які існують не стільки на рівні організації (оскільки працівники можуть бути слабко інтегровані до неї та не надто ототожнювати себе з останньою), скільки на рівні суспільства, оскільки цей рівень суспільної взаємодії є більш узагальнючим і поширюється на усіх членів організації без виключення. За таких умов особливий інтерес являє вивчення залежностей між ефективністю комунікативного менеджменту, коректності застосованих управлінських інструментів з одного боку та показниками її ефективності – з іншого.

Список використаних джерел:

1. Бурмака Т.М., Великих К.О. Комунікативний менеджмент : конспект лекцій: для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент.

Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2019. 69 с.

2. Бардась А.В., Богач К.С., Дудник А.В., Казимиренко О.В. Еволюція вербальних інструментів управлінської комунікації в контексті концепції диглосії. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 4. С. 99–105. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/76.099>

3. Швець В.Я. Механізми взаємодії суб'єктів суспільних відносин на засадах соціальної відповідальності. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 4. С. 79–84.

4. Іванова М.І., Швець В.Я., Саннікова С.Ф., Варяниченко О.В., Бардась А.В. Соціальна відповідальність як ключова компетенція забезпечення сталого розвитку підприємств. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 176–186.

**УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ
МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СЕКТОРУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Бардась Артем Володимирович

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту,*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Ханов Віктор Володимирович

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

У сучасних умовах важливими викликами, що постають перед менеджментом закладів охорони здоров'я є удосконалення управлінських підходів до розпорядження наявними фінансовими ресурсами, розроблення інноваційних рішень та підвищення показників операційної діяльності, зокрема результативності надання медичних послуг населення. Передумовами для описаної ситуації стали трансформації сфери забезпечення охорони здоров'я, що включало зміну форм фінансування закладів та реформа оплати праці медичних працівників, надання державою гарантованого пакету послуг за допомогою створеного єдиного замовника (останнє передбачає розмежування на організацію, яка оплачує витрати на надання медичної допомоги, з одного боку та автономні медичні заклади з іншого) [1, с. 136]. Таким чином, надання автономії закладам як постачальникам медичної допомоги на основі принципу «гроші за пацієнтом» ставить питання про ефективність надання медичних послуг та управління медичним закладом. Автори доповіді [2, с. 408–409] пропонують для оцінювання діяльності медичних організацій ключові індикатори ефективності (КІЕ), які б брали до уваги економічну оцінку надання послуг, оскільки застосовувані на даний момент Методичні рекомендації «Оцінка ефективності організації і наданні первинної медико-санітарної допомоги» хоча й описує 47 основних індикаторів, проте не надає можливості оцінювання економічної ефективності. Разом з тим, інша група авторів [3, с. 239] зазначають відмінності між управлінським трактуванням категорій ефективності виробничого підприємства та закладу охорони здоров'я, пояснюючи це тим, що навіть застосування найбільш кваліфікованого персоналу та сучасної техніки не гарантує досягнення позитивного результату і не виключає результату негативного. Саме через це ефективність діяльності медичного закладу визначається сукупністю показників (критеріїв), які характеризують

різні складові процесу надання медичної допомоги. Додатково керівництво медичного закладу має оцінювати забезпеченість закладу обладнанням і персоналом відповідно до нормативів, оскільки це впливає на обсяги та якість надання послуг, а отже на доходи медичного закладу. Фактично, в умовах автономізації закладів та відмови від «кошторисного» принципу, орієнтованого на утримання інфраструктури (на зразок так званих «ліжко-місць»), та фінансування на основі обсягів фактично наданих послуг, якість надання останніх стає одним з найважливіших критеріїв, що впливають на ефективність діяльності установи, а отже – на обсяги її фінансування [4]. За таких умов важливою умовою стає наявність системи збору інформації про пацієнтів, завдяки чому з'являється можливість відстежувати їхній стан протягом життя, вплив наданої допомоги на стан здоров'я, що можливо зробити із застосуванням технологій цифровізації, які дозволяють опрацьовувати великі масиви даних. Перехід до цифрових бізнес-моделей надання послуг вимагає залучення відповідних фахівців до розроблення програмного забезпечення, вимагає витрат фінансових ресурсів та часу [5]. Як приклад, у роботі [4]. Наводиться програма Програму «InSight 4.0, що є зручним інструментом бюджетування діяльності медичного закладу, а також має перспективи інтегрування функцій менеджменту якості, що визначаються чинним «Положенням про систему критеріїв та індикаторів якості надання медичної допомоги та медичних послуг», відповідно до якого управління та контроль якості лікувального процесу здійснюються на трьох рівнях:

- 1) медичний директор та очолювана ним (нею) експертна комісія;
- 2) заступники директора з медичної частини та поліклінічної роботи;
- 3) керівники структурних підрозділів медичного закладу (відділень, лабораторій) та головна медична сестра.

З точки зору медичного менеджменту доцільним є створення інтегрованої цифрової платформи, яка би виконувала функції автоматизованої системи управління на основі моніторингу збалансованої системи показників роботи медичного закладу та ключових індикаторів ефективності структурних підрозділів і окремих співробітників.

Список використаних джерел:

1. Барзилович А.Д. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 134–140.
2. Фомін О.О., Назарова О.С., Леонова Н.В. Оцінка ефективності діяльності медичних установ. *The XIV International Science Conference «Theoretical foundations in practice and science»*, December 21–24, 2021, Bilbao, Spain. 612 p. P. 407.
3. Матукова Г.І., Матукова-Ярига Д.Г., Прохонюк А.Р. Оцінка ефективності діяльності медичної установи: економічний і соціальний аспекти. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу в умовах економіки відновлення»*, 18–19 квітня 2023 р.

Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. Т. 1. С. 238–241.

4. Конєва І. Управління фінансовим забезпеченням діяльності медичних закладів України. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій. Сер. «Економіка і управління»*. 2023. № 53. С. 125–130.

5. Бардась А.В., Бойченко М.В., Богач К.С., Дудник А.В. Проектне управління компаніями «єдинорогами» в умовах діджиталізації. *Економічний вісник Дніпровської політехнік*. 2022. № 2. С. 171–179. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/78.171>

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бойченко Микола Вікторович

доктор економічних наук,

професор кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Кожельцев Олег

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

З точки зору предметного підходу до управління організаціями похідні від менеджменту дисципліни, зокрема такі як теорія організацій та підприємництво, розглядають організацію з точки зору її здатності забезпечити базові умови функціонування, зокрема: безбитковість, ритмічність роботи, позитивні припливні грошові потоки, середньоринковий рівень рентабельності від використання активів. До цих базових умов дослідники відносять і економічну безпеку підприємства, термін, який як зазначають автори статті [1] вперше був вжитий Ф. Рузвельтом в рамках презентованої ним кейнсіанської програми «Нового курсу», що передбачала більш активну роль держави в регулюванні господарської активності на ринку. У цій частині економічну безпеку як складову управління організаціями та їх підрозділами можна розглядати з позицій соціального підходу Г. Барела та Г. Моргана, в якому розглядається соціальна парадигма керування як цілеспрямоване регулювання змін всередині організації. Зазначені вище автори пропонують розглядати економічну безпеку як ієрархічну категорію, що складається з мегарівня (глобальної економічної безпеки та міжнародної економічної безпеки), макрорівня (національної економічної безпеки), мезорівня (економічної безпеки регіональної – в межах національних кордонів держав, а також мікрорівня, який власне і належить до сфери інтересів менеджменту [1, с. 8]. Саме на мікрорівні увага дослідників (і керівників) спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства (тобто, організації та її структурних підрозділів) та економічної безпеки підприємця. Останній, утім, діючи як фізична особа, може утворювати навколо себе невеликі організації, до яких на різних умовах може входити велика кількість інших фізичних осіб, які можуть мати або не мати статусу підприємців. Хоча в нашій уяві сфера менеджменту (мікрорівень) доволі ітко відокремлений від макрорівня та мегарівня (перший з який часто ототожнюється з публічним управлінням та адмініструванням, і другий – з міжнародними відносинами, зокрема, економічними, а обидва з них – зі сферою

національної безпеки та оборони), існує щільний зв'язок між усіма рівнями, до того ж зміни на одному з них можуть провокувати зміни на інших. В цьому контексті варто згадати кризу 1998 року, яка розпочалася з порушення кон'юнктури фінансового ринку (макрорівень) у Республіці Корея, але швидко перетворився на глобальну економічну кризу, вплинувши на національні економіки інших держав (мегарівень), а у кінцевому рахунку позначившись на економічній безпеці суб'єктів господарювання на мікрорівні, спричинивши масові банкрутства фірм та банківських установ, девальвацію національних валют та підготувавши ґрунт для наступної «кризи доткомів» вже у 2000-х роках. Водночас, ми сьогодні маємо справу з іншим явищем: кризами, що мають на меті глобальну зміну балансу сил та від початку маскуються під регіональну кризу (анексія Криму та підтримка сепаратистських рухів на окупованій частині Донецької та Луганської областей), а згодом – набувають характеру національної кризи (військове вторгнення російських окупаційних сил в Україну з руйнуванням цивільної та промислової інфраструктури, блокуванням торговельних шляхів та використанням власних проксісил у третіх країнах) для максимального обмеження економічного потенціалу нашої держави. При цьому, ініціаторами та активними учасниками такої кризи стають не держави – «парії», на кшталт комуністичної диктатури у Північній Кореї або ісламської релігійної диктатури в Ірані, але країни, що були (і залишаються, на жаль) активними учасниками світових господарських відносин та мали (і мають) набагато вищий рівень інтегрованості у міжнародні фінансові та торговельні організації, а також набагато більший економічний та економічний вплив, аніж Україна – мова про КНР, яка залишається другою економікою світу та є другим за обсягами імпорту зовнішньоторговельним партнером України. Ризики такої ситуації для національних суб'єктів господарювання з точки зору їх економічної безпеки доволі детально було викладено у статті [2, с. 86].

У цьому контексті, варто згадати, що до елементів економічної безпеки відносять доступність ресурсів та сировини, доступність та надійність енергопостачання, стабільність фінансового сектору, продовольчу та інформаційну безпеку, соціальну стабільність та позитивну демографічну динаміку, так само як і вплив екологічного фактору та військово-економічну стабільність [3]. Це підтверджується думкою авторів [4], які визначають економічну безпеку підприємства як характеристику його забезпеченості господарськими ресурсами, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, показниками фінансової стійкості та платоспроможності. Пропонований іншою групою дослідників [5, с. 55–56] мікрорівневий підхід до визначення економічної безпеки організації переважно орієнтований на врахування основних аспектів конкурентоспроможності підприємства, зокрема

оцінювання конкурентоспроможності товару, ефективності системи логістичної діяльності підприємства та дієвості керівництва.

За таких умов два роки воєнної агресії росії проти України суттєво позначилися на економічній безпеці українських підприємств на національному, регіональному та мікрорівні. Зусилля ворога спрямовані на блокування доступу до ринків сировини, обмеження доступу до ресурсів, руйнування енергетичної та транспортної інфраструктури, фінансову та соціальну дестабілізацію. Наслідком цього стала вимушена зміна українськими підприємствами місця розташування виробничих потужностей, перебудова логістичних маршрутів, зростання транспортних витрат, затримання тривалості виконання траснакцій, порушення ритмічності роботи та збільшення тривалості виробничих циклів для виготовлення продукції. Не меншим викликом стає брак робочої сили всередині країни, що змушує піднімати рівні оплати праці до співставних с країнами-сусідами, із відповідним зростанням собівартості продукції, що виготовляється. Усе зазначене вище суттєво впливає на цінову конкурентоспроможність продукції українських підприємств на зовнішніх ринках, а отже позначається на економічній безпеці суб'єктів господарювання. Для стабілізації ситуації в українських реаліях необхідною буде системна урядова політика, спрямована на зміну структури ринку праці, максимальне залучення до числа трудових ресурсів людей пенсійного віку та молоді, забезпечення надійних логістичних маршрутів постачання продукції споживачам на зовнішні ринки через союзні країни, підтримання фінансової стабільності та прогнозованого валютного курсу [6, с. 151]. Керівництву підприємств варто розглядати можливості релокації виробничих потужностей та робочої сили всередині країни, адаптування продукції до європейських стандартів якості, а також розраховувати на збереження описаних вище негативних економічних тенденцій на внутрішньому ринку принаймні у середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Третяк В.В., Гордієнко Т.М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 6–8.
2. Boichenko M.V., Boiarkin M.O. Innovations in foreign trade management under pre-war neo protectionism conditions. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. № 1. С. 76–89. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/81.076>
3. Муртіян В.І. Економічна безпека України. Київ : Лібра, 1999. 46 с.
4. Кравчик Ю., Каткова Т. Структурно-функціональна характеристика економічної безпеки промислового підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № (1), С. 84–95. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.1.84.95>
5. Іванова М., Ткаченко А., Загорудько В. Визначення рівня економічної безпеки, враховуючи конкурентоспроможність підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2019. No. (10). С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/10.7>
6. Бойченко М.В. Управління ланцюгами поставок у повоєнний період. *Вісник економічної науки України*. 2022. No. 1 (42). С. 148–152. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).148-152](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).148-152)

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Бойченко Микола Вікторович

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту,*

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Осадчий Олександр Олександрович

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Ефективність економічної діяльності підприємства значною мірою визначається його здатністю виготовляти продукцію потрібної кількості та якості з точки зору інтересів споживача, а також забезпечувати своєчасну доставку партії продукції від місця виробництва до місця споживання з оптимальними витратами. З точки зору аксіологічної нейтральності та математичного моделювання реальності методологія управління ланцюгами постачань базується на системно-функціональному баченні організації. Підписання Україною Угоди про асоціацію у 2014 році визначило пріоритетність інтеграції до європейського спільного ринку, а початок повномасштабної воєнної агресії росії проти нашої країни залишив європейські логістичні маршрути єдиними можливими шляхами для постачання сировини та продукції а рамках міжнародної торгівлі. Як можна побачити з акцій протесту, що охопили більшість країн східної Європи, питання доступу на європейський ринок спричиняє запеклий опір серед окремих груп впливу всередині держав-сусідів, а транспортування вантажів через український кордон до країн ЄС супроводжується значними затримками, що позначається на бізнес-операціях українських підприємств.

Набуття Україною статусу кандидату на вступ до Європейського Союзу надає українським підприємствам додаткові можливості, проте водночас ставить нові виклики, що спричинені жорсткою екологічною політикою та вимогами до екологізації менеджменту. Як зазначається у праці [1, с. 152], логістична діяльність пов'язана зі споживанням мінеральних видів палив, викиди від спалення яких впливають на стан атмосфери, водного середовища та ґрунтів, а пересувні джерела забруднення постійно збільшують обсяги викидів: так, з 2016 року по 2020 рік вони зросли на 10,6%. Початок повномасштабної російсько-української війни призвів до суттєвої зміни структури транспортних перевезень, зокрема до збільшення обсягів перевезення вантажів автомобільним транспортом. Цей вид транспорту характеризувався

нестабільним розвитком, що не в останню чергу пояснювалося обмеженими можливостями національної транспортної інфраструктури. Натомість, в країнах ЄС автомобільний транспорт традиційно відіграє набагато більшу роль, яку в Україні зазвичай виконували залізниці. Проте відмінності у стандартах ширини колій та вантажопідйомності вагонів призводить до затримок на кордоні, внаслідок необхідності перевантаження вантажів, а отже впливає на вартість транспортування. Проте автомобільні перевізники також мусять брати до уваги технологічні новації, зокрема, плани найбільший країн ЄС перейти на використання електричного автомобільного транспорту. Як зазначається у статті [2, с. 104], однією з найбільших проблем тут може стати створення необхідної зарядної інфраструктури та вирішення проблеми заміни акумуляторів (з урахуванням вимог екологічної безпеки) для великогабаритних автомобілів. За умови несвоечасної адаптації українських транспортних фірм до екологічних вимог ЄС вітчизняним логістичним фірмам доведеться активніше звертатися до практики мультимодальних перевезень та практики аутсорсингу, коли від кордону ЄС вантажі будуть перевозитися транспортом, що належить європейським резидентам. Очевидно, що така ситуація буде призводити до втрати частини доходів та заважатиме побудові логістичних систем, орієнтованих на максимальну концентрацію створеної цінності в руках українських юридичних та фізичних осіб.

Воєнні умови управління ланцюгами постачання також супроводжуються зростанням страхових витрат через високу потенційну ризикованість господарських операцій, збільшеною вірогідністю настання форс-мажорних обставин, складністю залучення коштів на зовнішньому ринку для розвитку власного бізнесу. Для повноцінної інтеграції українського національного господарства до спільного ринку Європейського Союзу одним з пріоритетних завдань залишається налагодження логістики у західному напрямку [3], зокрема за рахунок будівництва нових та розширення вже існуючих транспортних коридорів та збільшення пропускну здатності прикордонних автомобільних та залізничних терміналів. У повоєнний період також актуальності набуває необхідність відновлення транспортного потенціалу повітряних та морських портів, як неодмінно деградують деякою мірою через брак використання їхньої інфраструктури.

Таким чином, українські підприємства, фактично, опиняться у ситуації, в якій буде сформовано нову логістичну систему, що матиме відмінні від передвоєнних стратегічні та операційно-тактичні цілі, інші завдання, оновлену місію. Також зміниться і характер впливу факторів та процесів зовнішнього середовища, зокрема з точки зору формування ризиків господарської діяльності підприємств [4, с. 71]. Розвиток мультимодальних перевезень, використання можливостей доступу до

внутрішніх водних шляхів ЄС через річку Дунай, зміна стандарту залізничної колії на європейську, побудова мережі швидкісних автомагістралей «Схід-Захід» та «Північ-Південь», відкриття доступу до відкритого моря та відновлення повітряних перевезень стануть основними викликами в найближчі роки, незалежно від того, чи відбудуватиметься це в умовах війни, чи вже у повоєнний період. Для уникнення ризику перетворення української території на своєрідний «логістичний тупик», що може статися за умови збереження в росії ворожого до України та наших союзників режиму навіть після завершення війни, необхідною умовою стане розвиток підприємств до України та наших союзників режиму навіть після завершення війни, необхідною умовою стане розвиток логістичних підприємств 4PL, що зможуть максимально ефективно використовувати транспортний потенціал не лише нашої країни, але й усіх країн-членів ЄС та країн-кандидатів, зокрема Туреччини і західнобалканських держав [5, с. 254].

Список використаних джерел:

1. Бойченко М.В. Зелена логістика вантажоперевезень: проблеми, шляхи вирішення. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 152–155.
2. Швець В.Я., Бойченко М.В. 2019. Аутсорсинг в логістиці автомобільних вантажоперевезень в Україні: стан, проблеми та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. № 3(57). С. 103–108.
3. Бойченко М.В. Управління ланцюгами поставок у повоєнний період. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1(42). С. 148–152 DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).148-152](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).148-152)
4. Іванова М.І. Етапи формування логістичної системи. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Логістика*. 2016. Випуск 846. С. 67–72.
5. Бардась А.В., Бойченко М.В., Дудник А.В., Богач К.С., Казмиренко О.В. Тенденції управління ланцюгами постачань в умовах глобалізації. *Економічний простір*. 2017. № (121). С. 144–167.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ МІЖНАРОДНИМ БІЗНЕСОМ

Василевський Владислав Олегович

*аспірант кафедри менеджменту,
зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний авіаційний університет*

Ковпик Вадим Вадимович

*аспірант кафедри маркетингу,
Національний авіаційний університет*

Коваленко Микита Олексійович

*студент кафедри менеджменту,
зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Національний авіаційний університет*

Сучасний міжнародний бізнес є складною системою економічної організації і охоплює, як правило, широкий діапазон транскордонних комунікацій та відповідний обмін товарами (послугами) між принаймні двома або більше контрагентами з різних країн. Управління міжнародним бізнесом на сучасному етапі розвитку світового економічного простору здійснюється в умовах впливу глобалізаційних, інтеграційних, транснаціоналізаційних процесів. При цьому, інтенсивність міжнародної конкуренції примушує міжнародний бізнес формувати конкурентну позицію як на етапі «завоювання» ринку, наприклад брендингом, так і утримання цієї позиції, наприклад, стимулюванням збуту, або їх інтеграцією брендингу та збутової політики.

Зазначимо, що ефективне управління міжнародним бізнесом вимагає глибокого аналізу міжнародного середовища, здатності вчасно взаємодіяти з його елементами та проактивно реагувати на зміни у структурі зовнішніх факторів впливу. На нашу думку, управління міжнародним бізнесом доцільно розглядати, передусім, з позицій системного методу. Зважаючи на це, система управління міжнародним бізнесом включає в собі, принаймні, такі елементи як планування не тільки бізнес-операцій, а і системи брендів, організація діяльності бізнес-суб'єктів в глобальному середовищі, розробки стратегії збуту на міжнародних ринках, управління відповідними ризиками, контроль за ефективністю здійснення міжнародних інтеракцій.

Важливим базисом системи управління міжнародним бізнесом на розвинутих ринках виступає стратегічне управління, в том числі в формі брен-менеджменту та збутової діяльності. Враховуючи сутність

категорії міжнародного бізнесу, стратегічне управління в цій площині передбачає, зокрема, розробку комплексу інструментів для забезпечення довгострокових бізнес-цілей на міжнародних ринках. Це підтверджує необхідність і доцільність комплексної імплементації стратегічного маркетингу в процес управління міжнародним бізнесом, оскільки його роль полягає, зокрема, у дослідженні цільових міжнародних ринків, виявленні існуючих або потенційних привабливих ринків на основі аналізу потреб та вибору стратегій розвитку міжнародного бізнесу, здатних забезпечити нові економічні можливості і підвищення рівня конкурентоспроможності бізнес-структур. При цьому, основна мета стратегічного маркетингу полягає в розробці маркетингової стратегії для досягнення маркетингових цілей міжнародних бізнес-структур з урахуванням ринкових вимог та їх наявного потенціалу для розвитку міжнародної діяльності.

Поглиблення інтернаціоналізації та глобалізації вимагають від підприємств перегляду й переосмислення існуючих стратегій у сфері міжнародного бізнесу, прийняття рішень з урахуванням новітніх концепцій маркетингу [1]. Насамперед, це орієнтація на довгострокове перебування на міжнародних ринках, яка вимагає застосування стратегічного маркетингового підходу в управлінні міжнародним бізнесом [3].

Серед основних завдань стратегічного маркетингу як складового проактивного елементу управління міжнародним бізнесом варто виділити наступні:

- забезпечення аналізу поточного середовища розвитку міжнародного бізнесу, оцінка позиціонування та ефективності бізнес-процесів, наявних для розвитку ресурсів, що сприяє плануванню майбутніх стратегічних маркетингових заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління міжнародним бізнесом;

- встановлення чітких маркетингових цілей;

- оптимізація розробки продуктів та послуг, які будуть мати високий конкурентний потенціал на міжнародних ринках на основі SWOT-аналізу, аналізу потенційного ринку для розвитку міжнародних бізнес-операцій та ключових тенденцій його розвитку [4].

Разом з цим зауважимо, що необхідно розрізнити поняття стратегічного маркетингу та маркетингової стратегії. Так, ключовими характерними рисами стратегічного маркетингу як складової управління міжнародним бізнесом є наступні:

- це метод, за допомогою якого бізнес-структури виділяють себе серед конкурентів, зосереджуючись на своїх сильних сторонах, щоб бути більш конкурентоспроможними;

- це процес планування, який складається з певних етапів;

– пов'язаний з рівнем управління, оскільки він передбачає визначення бюджету, розподіл ресурсів і покращення якості продукції та організації процесу роботи на зовнішніх ринках;

– охоплює маркетингові цілі міжнародної діяльності бізнес-структур в цілому;

– процес, який впроваджується для досягнення цілей управління міжнародним бізнесом.

– аналізує різні фактори, такі як ефективність бізнес-структур, конкурентне середовище, демографічна поведінка споживачів [5].

Звернемо увагу, що всі означені складові притаманні також брендингу, як стратегічному процесу створення бренду, так і політиці збуту.

В свою чергу, маркетингова стратегія це, передусім, план, що є реалізацією заздалегідь визначеної стратегії [2]. Також вона є частиною однієї з функціональних стратегій (брендингу або збуту), які допомагають у досягненні цілей розвитку міжнародного бізнесу, та фокусується на продуктах і послугах та їх позиціонуванні щодо залучення потенційних споживачів.

В цьому зв'язку доцільно виділити наступні конкретні особливості стратегічного маркетингу та маркетингової стратегії в управлінні міжнародним бізнесом.

По-перше, обидва процеси мають спільну мету, яка передбачає підвищення конкурентоспроможності функціонування бізнес-структур на міжнародних ринках, їх оптимізацію та «довгостроковість» життєвого циклу.

По-друге, інструменти та методи стратегічного маркетингу, які використовуються на кожному етапі функціонування бізнес-структур, підпорядковуються загальній стратегії розвитку їх міжнародної діяльності.

По-третє, стратегічний маркетинг на сучасному етапі функціонування світового ринку набуває рис інтегрованості та холізму. Це передбачає тісне переплетення інструментів та засобів реалізації з метою досягнення синергетичного ефекту.

По-четверте, реалізація завдань стратегічного маркетингу в системі управління міжнародним бізнесом здійснюється під впливом глобалізаційних процесів, які визначають ключові детермінанти їх адаптації до умов діяльності бізнес-структур в міжнародному середовищі, здатність гнучко реагувати на глобальні виклики.

Важливо зазначити, що відповідно до функціональному навантаження ключових компонентів маркетингового міксу, збутову діяльність та брендинг, можна розглядати як розрізнені аспекти стратегічного маркетингу. Проте, в міжнародному стратегічному

маркетингу, можливі, на нашу думку, їх функціональні сполучення з ефектом синергії. Принаймні, це можуть бути:

1. Брендінг може формувати рішення щодо вибору каналів залежно від того, наскільки добре вони вписуються в загальну стратегію бренду.

2. Формування синергії в створенні унікальної товарної пропозиції та створення емоційного зв'язку з клієнтами на міжнародних ринках.

3. Формування позитивного іміджу завдяки брендінгу позитивно впливає, як на поведінку лояльного споживача, так і розвиток довгострокових партнерських відносин з посередниками в каналах збуту.

4. Управління асортиментом, його розширення або концентрування на каналах збуту інноваційних товарів, є більш ефективним завдяки лояльності до бренду, тощо.

Отже, брендінг і збутова діяльність в стратегічному маркетингу, при управлінні міжнародним бізнесом, мають синергітичну взаємодію в окремих сферах для досягнення спільних цілей з проникнення на міжнародні ринки, так і наступного утримання конкурентних позицій на ринку.

Таким чином, будучи окремим науковим та практичним напрямом діяльності, стратегічний маркетинг виступає невід'ємною складовою системи управління міжнародним бізнесом. В цілому, аналіз особливостей стратегічного маркетингу в управлінні міжнародним бізнесом дозволяє виділити основні взаємозв'язки досліджених категорій, їх взаємний вплив. Стратегічний маркетинг в цьому зв'язку виступає базисом і невід'ємною складовою досягнення довгострокових цілей в міжнародній діяльності, в тому числі можливості синергетичної взаємодії брендінгу та збутової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ларіна Я.С. Маркетингові стратегії в міжнародному бізнесі: роль, умови та методи вибору. *Економічні інновації*. 2017. № 64. С. 183–189.

2. Лялюк А. Роль міжнародного маркетингу в глобальному підприємстві. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 4. С. 46–53.

3. Саричев В.І., Сапегіна А.В. Стратегії маркетингу та менеджменту в міжнародному бізнесі. *Економічні студії*. 2018. № 3(21). С. 37–42.

4. The role of strategic marketing in an organization. URL: <https://www.berlinsbi.com/blog/the-role-of-strategic-marketing-in-an-organisation>

5. What is strategic marketing? URL: <https://blog.hubspot.com/marketing/strategic-marketing-process>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Головченко Олена Миколаївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії
та підприємництва на морському транспорті,
Національний університет «Одеська морська академія»*

У сучасних умовах трансформація транспортної інфраструктури стає невід'ємною складовою стратегічного розвитку прикордонних територій. Прикордонні регіони опиняються перед викликами та можливостями, пов'язаними з інтенсивними торговельними потоками, культурним обміном і зближенням з сусідніми країнами. В цьому контексті трансформація транспортної інфраструктури сприймається як ключовий фактор, що визначає подальший економічний, соціокультурний та екологічний розвиток цих регіонів.

Зміни в транспортній інфраструктурі прикордонних територій не тільки впливають на шляхи перевезень вантажів та пасажирів, але й визначають нові можливості для розбудови торговельних відносин, розширення культурного обміну та укріплення партнерських взаємин. Інновації у транспортній інфраструктурі можуть значно полегшити транскордонний обмін товарами та послугами, забезпечуючи ефективну логістику та конкурентоспроможність прикордонних регіонів.

Тому важливо дослідити трансформації транспортної інфраструктури для розвитку прикордонних територій, визначити основні виклики, інноваційні підходи та потенційні переваги, які надасть цей процес для сталого розвитку та підвищення життєвого рівня населення.

Україна має 15 областей, які граничать з іншими країнами. Наприклад, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області ділять кордон з Білоруссю; Вінницька – з Молдовою; Львівська – з Польщею; Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська та Донецька – з Росією; Івано-Франківська – з Румунією; Чернівецька – з Молдовою та Румунією; Закарпатська – з Румунією, Словенією та Угорщиною; Волинська – з Білорусією і Польщею; Одеська – з Молдовою і Румунією. Загалом, Україна має кордон із 7 державами.

Території областей, що прилягають до кордону, відзначаються особливим статусом у політичному, соціальному та економічному контексті. Важливим аспектом є транскордонний вплив, який може сприяти розвитку інвестиційно-інноваційних процесів у прикордонних

регіонах України. Привабливість цих територій полягає у їхній близькості до кордону, зокрема з Європейським Союзом, що стимулює передачу технологій, розвиває науково-технічне співробітництво, сприяє обміну досвідом між інтелектуальними та освітніми центрами і привертає фінансування з програм міжнародної технічної допомоги ЄС для модернізації інфраструктури прикордонних територій України та розвитку інноваційного підприємництва.

Однак відсутність розвинутої транспортної інфраструктури є основною проблемою для зміцнення економічного потенціалу регіонів та ускладнює широке впровадження сучасного виробництва, його технічного та технологічного оновлення, залучення до виробництва ресурсної бази окремих регіонів, посилення зв'язків між виробничими та обслуговуючими галузями, а також зміцнення економічних зв'язків між територіями та районами країни.

Якщо оцінювати якість та стан окремих компонентів транспортної інфраструктури в Україні загалом і зокрема в прикордонних регіонах, ситуація може бути описана наступним чином. З аналізу експлуатаційної довжини залізничних колій загального користування за період з 2016 до 2022 року видно, що вона практично залишилася незмінною, так само як і довжина автомобільних доріг загального користування.

З урахуванням обмежених фінансових ресурсів більше 90% автомобільних доріг загального користування не отримували ремонт протягом понад 30 років. Таким чином, автомобільні дороги загального користування (загальна довжина 169,6 тис. км) не відповідають сучасним стандартам як за міцністю (39,2%), так і за рівністю (51,1%).

Особливу увагу потребують штучні споруди та мостові переходи. З 16191 мостів лише 7471 відповідають чинним нормам і стандартам, і 1865 мостових переходів потребують невідкладного ремонту [1].

Залізниці України довгий час задовольняли потреби економіки та населення у перевезеннях, переважно завдяки надмірним технічним потужностям, створеним за часів СРСР за рахунок централізованого бюджетного фінансування. Проте, протягом останніх 25 років капіталовкладення в оновлення основних засобів відбувалося головним чином за рахунок власних коштів залізниць, що не забезпечило навіть нормальне відновлення основних засобів, особливо їх активної частини – рухомого складу. На сьогодні технічний ресурс залізниць майже вичерпано, і є ризик, що в подальшому не буде достатньої забезпеченості залізничним транспортом для потреб економіки України в перевезеннях [2].

Аналіз рівня розвитку та наявності транспортної інфраструктури в прикордонному регіоні повинен враховувати комплексний огляд гео економічних умов розташування регіону та аналіз стану розвитку його транспортної мережі.

Очевидно, що еволюція транспортної інфраструктури залежить від розміру регіону, його географії і щільності населення. Особливу увагу слід приділяти прикордонним регіонам, що прямо пов'язані із недостатнім використанням переваг транспортного потенціалу, таких як вдале географічне положення, сусідство з країнами ЄС (які беруть участь у фінансуванні програм розвитку галузі) та інше.

Основними труднощами транспортної інфраструктури в таких регіонах є недостатній рівень обслуговування населення загальнодоступним транспортом, фінансові втрати підприємств, зокрема пасажирського транспорту, низький рівень безпеки дорожнього руху, відставання у розвитку транспортних технологій, невикористання експортного потенціалу транспортних послуг, значний вплив транспорту на довкілля, а також недостатнє фінансування державних програм розвитку транспорту [3, с. 129].

У сучасних умовах транспортна сфера прикордонних регіонів обмежується базовими економічними вимогами до вантажо- та пасажирських перевезень і не враховує нормативних показників, щодо швидкості, якості та ефективності транспортування. Ці недоліки становлять потенційну загрозу для безперервного задоволення зростаючих потреб економіки регіону в транспортному обслуговуванні, яке стосується як національних, так і міжнародних користувачів.

Проблемою для економіки країни, зокрема для її прикордонних регіонів, є необхідність вдосконалення транспортної інфраструктури. Вирішення цієї проблеми визначається як ключова передумова для досягнення високого рівня зовнішньоекономічної рівноваги при постійному економічному зростанні прикордонних регіонів.

Розвиток транспортної інфраструктури прикордонних регіонів України може бути орієнтований на декілька ключових напрямків та пріоритетів:

1. Модернізація та розширення існуючих транспортних мереж, а саме удосконалення дорожньої інфраструктури, включаючи ремонт та реконструкцію доріг та розвиток і модернізація залізничної мережі для покращення ефективності та швидкості перевезень.

2. Створення інтермодальних транспортних вузлів, що включає розвиток мультимодальних перевезень, які використовують різні види транспорту для забезпечення оптимальної та ефективної логістики та збільшення кількості та якості терміналів для перевантаження вантажів між різними видами транспорту.

3. Підтримка транскордонного співробітництва, складовими якого є розробка спільних проєктів з прилеглими країнами для вдосконалення транспортних зв'язків та спільної інфраструктури та спільна реалізація транскордонних ініціатив для підвищення ефективності перевезень.

5. Впровадження технологічних інновацій, а саме запровадження сучасних технологій у транспортну систему для поліпшення безпеки, моніторингу та управління рухом транспорту і розробка та впровадження електронних систем керування рухом, які полегшать координацію та оптимізацію транспортних потоків.

6. Екологічна устійчивість, яка полягає у спрямованості на розвиток екологічно чистих транспортних засобів та інфраструктури, зменшенні впливу транспорту на довкілля і впровадження енергоефективних рішень.

7. Забезпечення зручного пасажирського обслуговування, а саме покращення комфорту та доступності пасажирського транспорту, розвиток та модернізація пасажирських терміналів та станцій.

8. Створення сприятливого інвестиційного клімату який містить у собі створення умов залучення інвестицій для розвитку транспортної інфраструктури через створення прозорих та привабливих умов для інвесторів та активну партнерську участь в міжнародних програмах та проектах фінансування.

Ці напрямки та пріоритети спрямовані на покращення якості та ефективності транспортної інфраструктури прикордонних регіонів, що сприятиме сталому розвитку та підвищенню економічного потенціалу цих територій та країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дорожнє господарство. Технічний стан автомобільних доріг загального використання. URL: <https://mtu.gov.ua/content/tehnichniy-stan-avtomobilnih-dorig-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-vikoristannya.html> (дата звернення: 12.02.2024).

2. Залізничний транспорт. Інформація про Українські залізниці. URL: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-ukrainski-zaliznici.html> (дата звернення: 09.02.2024).

3. Маркетинг інновацій у стійкому розвитку прикордонного регіону : кол. Монографія /за ред. М.М. Меркулова; відп. ред. В.І. Захарченко; НУ «Одеська політехніка», ІДГУ. Ізмаїл; Одеса : Фенікс, 2023. 168 с.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Горбачова Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління та адміністрування,

Житомирський інститут Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Осовська Галина Володимирівна

кандидат економічних наук,

професор кафедри управління та адміністрування,

Житомирський інститут Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Актуальність теми дослідження обумовлена постійною нестабільністю глобального економічного середовища та викликами, які виникають внаслідок глобальних технологічних, політичних і соціокультурних трансформацій. Зміни в міжнародній взаємозалежності підприємств і високий рівень конкуренції вимагають розробки ефективних стратегій управління ризиками для забезпечення стійкості та успішності бізнесу. В контексті геополітичної нестабільності та економічних коливань, вивчення нових підходів до управління ризиками стає критично важливим елементом стратегічного планування, спрямованого на забезпечення тривалого розвитку підприємств у глобальному бізнес-середовищі.

Багато вчених, такі як Дональд Румфельд, Пітер Друкер, Нассім Талеб, Шейла Пітні та підприємець Річард Бренсон, досліджують питання управління підприємницькими ризиками в умовах глобальних змін. Ці експерти акцентують увагу на стратегіях управління ризиками, стратегічному плануванні та адаптації до глобальних технологічних, економічних та соціокультурних трансформацій у бізнесі.

Сучасний стан підприємницьких ризиків визначається рядом факторів, таких як впровадження передових технологічних рішень, економічна нестабільність, політичні перетрубації та соціокультурні зміни. Наприклад, глобальні технологічні інновації можуть викликати зміни у підприємницьких стратегіях через використання штучного інтелекту чи блокчейн-технологій. Економічні труднощі, такі як світові кризи чи економічні збурення, можуть підірвати фінансову стійкість підприємств. Зміни у політичному ландшафті, такі як тарифні війни чи

геополітичні конфлікти, вносять невизначеність у регулюючі рамки. Соціокультурні зміни впливають на споживацькі уподобання, вимоги до відповідального підприємництва та сприйняття брендів на ринку.

Ідентифікація ключових ризикових факторів та їхніх можливих наслідків для підприємств є необхідним етапом у стратегічному управлінні. Наприклад, технологічний ризик може виникнути внаслідок впровадження нових інновацій, що призводить до можливих труднощів у впровадженні та технічних помилок. Фінансовий ризик, пов'язаний з економічними коливаннями, може викликати негативні впливи на фінансовий стан підприємства через зміни в ринкових умовах. Ризик правового регулювання, виникаючи внаслідок змін у законодавстві, може впливати на юридичний статус та діяльність підприємства. Ризик репутації, пов'язаний з негативними відгуками та громадською думкою, може спричинити втрату довіри клієнтів та зниження конкурентоспроможності. Ефективна ідентифікація цих факторів дозволяє підприємствам розробляти стратегії управління ризиками для забезпечення стійкості та динамічного розвитку в змінливих умовах бізнес-середовища.

Розробка ефективних стратегій мінімізації та управління підприємницькими ризиками є критичною для успішної діяльності компаній. Наведемо світові відомі приклади:

1. Google (Alphabet Inc.): Google ставить акцент на інновації та розвиток нових технологій, але при цьому вкладає значні ресурси в дослідження і управління можливими ризиками, такими як приватність даних та конкурентні труднощі.

2. Tesla Inc.: компанія Tesla активно працює над мінімізацією ризиків у сферах виробництва, логістики та інженерії. Стратегії включають в себе постійне вдосконалення технологій та взаємодію з урядовими органами для вирішення проблемних питань.

3. Apple Inc.: Apple активно управляє ризиками в області постачання, що може виникнути через глобальні ланцюги постачання. Компанія диверсифікує свої джерела постачання та встановлює строгі стандарти безпеки та якості.

4. Microsoft Corporation: Microsoft зосереджує увагу на кібербезпеці та заходах безпеки даних, розробляючи та вдосконалюючи продукти для захисту від кібератак та інших інформаційних загроз.

5. Amazon.com Inc.: Amazon вдається до мінімізації логістичних ризиків через впровадження технологічних інновацій та оптимізацію ланцюга постачання, що дозволяє ефективно управляти зростаючим обсягом операцій.

Зі світових прикладів компаній видно, що ефективне управління підприємницькими ризиками є ключовим елементом успішності. Ці компанії вдаються до стратегій, спрямованих на інновації,

диверсифікацію, захист від кіберзагроз та оптимізацію ланцюгів постачання, з метою мінімізації потенційних негативних впливів.

Резюмуючи висновок на основі світових прикладів великих компаній, можна сформулювати наступні пропозиції для інших підприємств. Зокрема, рекомендується вивчати та впроваджувати ефективні стратегії управління підприємницькими ризиками, враховуючи інновації, диверсифікацію, захист від кіберзагроз та оптимізацію ланцюгів постачання. Важливо систематично аналізувати потенційні негативні впливи, розвивати новаторські підходи до управління ланцюгами постачання та активно інвестувати в кібербезпеку. Планування для можливих економічних коливань також є необхідним елементом стратегії. Впровадження цих заходів допоможе компаніям збільшити свою стійкість, адаптуватися до змін у бізнес-середовищі та підвищити рівень конкурентоспроможності.

Впровадження інноваційних підходів до управління ризиками в умовах глобальної нестабільності є ключовим елементом стратегічного планування для підприємств [1, с. 42]. Інноваційні підходи до управління ризиками в умовах глобальної нестабільності включають:

1. Використання штучного інтелекту (ШІ) та аналітики даних: використання ШІ для автоматизації процесів аналізу та прогнозу ризиків дозволяє компаніям ефективно визначати потенційні загрози та реагувати на них в реальному часі.

2. Блокчейн-технології в ланцюгах постачання: впровадження блокчейн-технологій дозволяє підприємствам створювати безпечні, прозорі та невідзмінені ланцюги постачання, зменшуючи ризики фальсифікації та підвищуючи відстежуваність.

3. Кіберзахист та технології кібераналітики: розвиток інноваційних рішень для кіберзахисту, таких як аналіз поведінки, розпізнавання загроз та використання штучного інтелекту, допомагає попереджати та виявляти кібератаки в реальному часі.

4. Страхування ризиків за допомогою технологій «інтелектуальних контрактів»: використання блокчейн-технологій для реалізації «інтелектуальних контрактів» в страхових операціях дозволяє автоматизувати процес відшкодування та забезпечує більш прозорий та швидкий розгляд випадків.

5. Аналіз великих обсягів даних (Big Data) для прогнозування ризиків: застосування аналітики великих даних дозволяє компаніям виявляти тенденції та ризики на основі обширних обсягів інформації, що сприяє більш точному прогнозуванню та управлінню ризиками.

Ці інноваційні підходи допомагають підприємствам адаптуватися до глобальної нестабільності та ефективно управляти ризиками у сучасному бізнес-середовищі.

Роль технологій, страхування та стратегічного планування визначальна для забезпечення стійкості підприємств у глобальному бізнес-середовищі. Технології, такі як штучний інтелект, аналітика даних та блокчейн, не лише дозволяють ефективно ідентифікувати й управляти ризиками, але й сприяють інноваціям у виробництві та ланцюгах постачання. Страхування, особливо з використанням інтелектуальних контрактів та аналітики, допомагає підприємствам зменшити фінансові втрати внаслідок ризикованих подій. Стратегічне планування враховує глобальні тенденції та ризики, спрямовані на створення адаптивних стратегій, які дозволяють підприємствам утримуватися на конкурентному ринку та забезпечувати стійкість в невизначених умовах. Всі ці компоненти взаємодіють, створюючи комплексний підхід до управління ризиками та забезпечення стійкості підприємств у глобальному економічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Машина Н.І. Ризик і методи його вимірювання. *Економіка та держава*, 2021. № 4. С. 41–45.

**ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ТОРГІВЛЕЮ НАПІВПРОВІДНИКАМИ
ДЛЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Гуцуляк Анатолій Іванович

*аспірант кафедри менеджменту,
Західноукраїнський національний університет*

Горбацьо Мар'яна Андріївна

*аспірантка кафедри менеджменту,
Західноукраїнський національний університет*

Технологічні революції мають властивість змінювати баланс сил на геополітичній арені і це усвідомлюють теперішні країни лідери. Основи машинного навчання були закладені ще в далекому 1950 році, коли математик Алан Тюрінг у статті «Обчислювальні машини та розум» представив свою імітаційну гру, задля визначення здатності машин проявляти інтелектуально обумовлену поведінку. Але найзначніший науковий прорив у великих мовних моделей (LLM) стався у 2017 році, коли дослідники Google опублікувала статтю, а у 2018 з'явилася перша LLM [1, с. 1–9].

Згідно із дослідженнями Goldman Sachs Research, прорив у генеративному штучному інтелекті (далі ШІ) може спричинити кардинальні зміни в світовій економіці. Інструменти ШІ можуть позитивно вплинути на ріст світового ВВП майже на 7% (приблизно 7 трильйонів доларів) [2].

Дедалі більша популярність штучного інтелекту (ШІ), а також розуміння його позитивного впливу на ріст продуктивності праці в наступні десятиліття, і як наслідок росту ВВП країн, спонукає міжурядові, національні та регіональні організації до розробки стратегій управління ШІ.

Канада офіційно запустила першу національну стратегію зі штучного інтелекту у березні 2017 року, відтоді загалом було випущено 62 національні стратегії у сфері штучного інтелекту. Кількість випущених стратегій досягла піка у 2019 році [3, с. 285].

Провідні гравці на геополітичній арені: США, Китай, ЄС, Англія, Японія – ставлять ШІ в основу своїх національних стратегій. США та Китай є безумовними лідерами цих перегонів, але не виключено, що з'являються і нові держави, які будуть докладати зусиль, щоб утвердитись на глобальній арені.

Між США та Китаєм з 2010 по 2021 роки в сфері досліджень ШІ було доволі тісне співробітництво [3, с. 29], але починаючи з 2022 року

ці темпи значно сповільнилися і ймовірно тенденція буде продовжуватись. Це в основному пов'язано із загостренням конкуренції між США та Китаєм, війни в Європі та на Близькому Сході, а також формуванням нових глобальних альянсів.

На сьогодні США є лідером в сфері ШІ, але американсько-китайське суперництво в цьому напрямку тільки розпочалось і кожна з обох країн буде прагнути прискорити темпи внутрішніх інновацій та разом з тим збереження конкурентних переваг. Конкуренція зосереджена в чотирьох основних напрямках: апаратне забезпечення, дані, програмне забезпечення та кваліфіковані кадри.

ШІ потребує великої кількості передових сучасних процесорів для обробки даних (апаратне забезпечення), попит на які значно перевищує пропозицію. Згідно з фінансовим звітом виробника графічних процесорів NVIDIA, компанією за четвертий квартал 2023 року було продано продукції для центрів обробки даних на 18,4 млрд доларів США, що становить ріст на 409% в порівнянні з минулим роком [4].

Саме на апаратному забезпеченні в останні роки загострилась конкуренція ШІ між США та Китаєм. Хоча Китай має своє велике вітчизняне виробництво напівпровідників (корпорація SMIC), воно поки не спроможне виготовляти п'яти та трьох нанометрові мікрочипи, необхідні для ШІ, а отже країна змушена купувати їх у таких виробників як TSMC, Samsung, NVIDIA та AMD.

Розуміючи цю вразливість Китаю, а також будучи занепокоєними щодо національної безпеки і можливих загроз, спричинених військовою модернізацією КНР, Міністерство Торгівлі США 17 жовтня 2023 року опублікувало оновлений пакет правил, покликаних посилити експортний контроль щодо передових напівпровідників, необхідних для розробки ШІ, а також літографічного обладнання для їх виробництва [5]. А ще роком раніше, 7 жовтня 2022 року, США спільно із Нідерландами та Японією, розробили спільну стратегію скоординованого експортного контролю, щодо найсучасніших напівпровідників. Але в його застосуванні постійно виникають проблеми, через необхідність координації з міжнародними партнерами всіх ланцюгів постачання.

Китай відповів на дії США власними торговими обмеженнями літом 2023 року: обмежив експорт таких вкрай важливих мінералів, як германій, галій та графіт, які є основою для виробництва напівпровідників і щодо яких, Китай має конкурентні переваги в видобутку і обробці [6]. Варто зазначити, що Китай не вперше використовує експортні обмеження рідкісноземельних елементів (РЗЕ), як геополітичний важіль впливу на інші країни. Наприклад, в 2010 році Пекін наклав обмеження на експорт РЗЕ до Токіо, через суперечку з Японією, а в 2020 році припинив експорт графіту до Швеції.

КНР, отримавши інформацію про можливі експортні обмеження, дуже швидко зреагував і використав восьмимісячну затримку між оголошенням урядом Нідерландів про намір встановлення контролю і фактичним його виконанням для збільшення своїх замовлень на літографічні технології виробництва напівпровідників [7].

У епіцентрі глобальної війни чіпів знаходиться тайванська напівпровідникова компанія TSMC, яка є однією з 15 найбільших компаній світу з капіталізацією 671,8 млрд \$ (станом на 23 лютого 2024 року) [8]. Основні ринки збуту компанії це США – 66% та Китай 10,8% [9], а 50% виторгу компанії припадає на п'яти та три нанометрові напівпровідники, без яких неможливий розвиток і масштабування ШІ [11].

Оскільки TSMC є найбільшим виробником найсучасніших напівпровідників для ШІ, решта світу сильно залежить від його безперебійної роботи. Простіше кажучи, загострення китайсько-тайванського конфлікту мало б руйнівні наслідки і уповільнило б розвиток технологій штучного інтелекту на декілька років вперед. Не в останню чергу, саме через цей фактор, США та інші демократичні держави докладають усіх зусиль, щоб захистити Тайвань і його суверенітет.

Наприкінці 2022 року, TSMC оголосила про початок будівництва двох сучасних заводів в Аризоні (США) з виробництва чотирьох та три нанометрових мікросхем [10]. Дане рішення стало частково результатом тиску США, а також через ризики можливої збройної агресії з боку КНР.

В геополітичній боротьбі найважливішою з осей конкуренції завжди були передові технології. Отже, у найближчому майбутньому ми можемо очікувати, що у Пекіні та Вашингтоні, будуть прийматись економічні та політичні рішення, задля укріплення власних позицій країни у розвитку передових технологій ШІ.

Не дивлячись на те, що Китай відстає у виробництві найсучасніших чіпів на два покоління від США, він все таки має розвинуту технологічну екосистему, а отже є серйозним конкурентом у цій боротьбі, на якого постійно потрібно зважати.

США та їхні партнери і надалі будуть співпрацювати стосовно контролю над експортом сучасних напівпровідників до країн, потенційних агресорів, оскільки майбутні можливості ШІ будуть вимагати все більшої обчислювальної потужності і потреба в мікросхемах буде тільки зростати. Країни, які зможуть отримати доступ і контроль над більшою обчислювальною потужністю – будуть мати величезний геополітичний вплив.

Список використаних джерел:

1. Стаття дослідників Google. URL: <https://papers.nips.cc/paper/2017/file/3f5ee243547dee91fbd053c1c4a845aa-Paper.pdf>

2. Дослідження Goldman Sachs Researc. URL: <https://www.goldmansachs.com/intelligence/pages/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent.html>
3. Artificial Intelligence Index Report 2023 (Stanford University). URL: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2023/04/HAI_AI-Index-Report_2023.pdf
4. NVIDIA Financial Results for Fiscal 2024 site URL: <https://nvidianews.nvidia.com/news/nvidia-announces-financial-results-for-fourth-quarter-and-fiscal-2024>
5. Modify and Reinforce Restrictions Initially. URL: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/newsroom/press-releases/3355-2023-10-17-bis-press-release-acs-and-sme-rules-final-js/file>
6. Resource realism: The geopolitics of critical mineral supply chains. URL: <https://www.goldmansachs.com/intelligence/pages/resource-realism-the-geopolitics-of-critical-mineral-supply-chains.html>
7. U.S.-China economic and security review commission. URL: https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-11/2023_Annual_Report_to_Congress.pdf
8. Finviz. URL: <https://finviz.com/screener.ashx?v=111&o=-marketcap>
9. Gurufocus TSMC summary. URL: <https://www.gurufocus.com/stock/TSM/summary?search=TSM>
10. TSMC Announces Updates. URL: <https://pr.tsmc.com/english/news/2977>
11. TSMC Financial Results – 2023 Q4. URL: <https://investor.tsmc.com/english/quarterly-results/2023/q4>

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Думанська Катерина Сергіївна

доктор економічних наук,

професор кафедри економіки та менеджменту,

Університет економіки і підприємництва

Ефективне управління організацією та розвитком бізнесу в Україні сьогодні набуває статусу нагальної проблеми. Відновлення житлових об'єктів та господарських споруд неможливі за відсутності розвиненої інфраструктури та активно діючого бізнесу. Актуалізація питань розвитку сфери оптової торгівлі особливо важлива у ситуації необхідності швидкої доставки товарів на території різних регіонів України швидко та якісно, тому розвиток бізнесу у торговельній сфері стає дедалі необхіднішим.

З урахуванням значного внеску бізнес-структур у розвиток економіки, урядові та правові представництва розвинених країн світу приділяють значну увагу аспектам управління, організації, фінансування та підтримки підприємництва, створення умов ефективного функціонування недержавного сектору, особливо, у сфери торгівлі та здійснення посередницьких торговельних операцій. На державному рівні ухвалюють рішення, які запобігають впливу негативних факторів на діяльність бізнесу, розробляють заходи із підтримки найбільш пріоритетних видів підприємницької діяльності країни. І сьогодні, розвиток малого та середнього бізнесу у напрямі оптової торгівлі, посередництва, міжнародних перевезень стає рушійною силою відновлення та розбудови економіки України в цілому.

Дослідження процесів управління підприємством та розвитком бізнесу здійснюють такі вчені України, як Варналій З.С., Васюта В.Б., Виноградська А.М., Далик В.П., Дикань В.Л., Думанська К.С., Князь С.В., Лігоненко Л.О., Побігун С.А., Сазоненко В.О., Сімків Л.В., Сиротко М.В., Фролова Н.Л., Шидлівська І.І. Серед іноземних дослідників процесів управління та розвитку бізнесу варто зазначити таких відомих науковців, як Грант Р., Груут Н., Клейнер А., Коуз Р., Портер М., Сміт А., Хайек Ф., Хендерсон Б.Д., Хоффер С., Шумпетер Й.

У контексті дослідження питань управління та державної підтримки торговельного бізнесу у сфері міжнародної торгівлі необхідно зауважити на ключовому значенні регулювання митного Законодавства України у частині його наближення до Європейських стандартів з метою спрощення організації міжнародних доставок та перевезень. Тому

моніторинг змін у законодавчій базі України є важливим фактором оптимізації економічного розвитку вітчизняного бізнесу.

Актуальним аспектом правового регулювання та активізації міжнародного торговельного бізнесу є Пріоритети бізнесу [4], що формуються Державою, місцевими органами самоврядування та громадами щорічно, згідно нагальних потреб правового регулювання функціонування бізнесу в Україні та регіонах. Згідно зазначених Пріоритетів, у 2023 році було запропоновано монополізацію ринку платіжних послуг у таких формах, як врегулювання ставок еквайрингу, імплементація європейських директив (проект закону № 5734), а також створення електронних сервісів лише державою за виключенням соціально значущих сервісів приватного походження [4]. Удосконалення митного законодавства було запропоноване у таких частинах, а саме:

- забезпечення наявності єдиної тарифної сітки для всіх митниць, яка наповнюється даними від провідних профільних бізнес асоціацій, забезпечити обов'язковість зазначення торгової марки при імпорті товарів (проект закону № 5353-1);

- передбачення на законодавчій основі прив'язки грошової оцінки до ціни на міжнародній біржі при експорті брухту металів;

- створення прецеденту можливості оплати мита та ПДВ адресатами посилок on-line, без посередництва митних брокерів та без контактування з митницею, мінімізація тінювих схем за допомогою магазинів безмитної торгівлі та поштових пересилань, спрощення міжнародної торгівлі [4].

Досвід розвинутих країн підкреслює значну роль оптової ланки з насиченням ринків товарами і посиленням конкуренції. І лише завдяки перевагам, що надають оптові посередники у зовнішньоекономічній торгівлі, розширюється сфера діяльності та укріплюються їх позиції на міжнародному ринку. Таким чином, до важливих переваг оптової торгівлі через посередників належить і те, що в умовах ринкової економіки є можливість виробникам збувати свої товари в місцях територіально наближених до споживача з мінімальною кількістю ланок товаропостачання, з меншою кількістю угод, що потрібно укласти. Оптовий посередник може забезпечувати маркетингову і технічну підтримку як товаровиробників, так і партнерів з боку роздрібною торгівлі. В цілому, розвиток ринкових відносин сприяє розширенню функцій та створенню нових напрямків діяльності оптових підприємств [6].

Статистичний підхід до аналізу поточної ситуації в економіці країни та управлінні розвитком бізнесу надає необхідний чіткий матеріал із цифровими показниками згідно специфікації, що має особливе значення у дослідженні продуктових і товарних груп торговельної сфери бізнесу. У напрямі аналізу процесів міжнародної торгівлі та розвитку оптового торговельного бізнесу важливу інформацію надає дослідження

«прихильності» суб'єктів оптово-торговельного підприємництва України до вітчизняного ринку.

Таблиця 1

Частка продажу торговельними підприємствами товарів вітчизняного виробництва за період 2019–2021 рр.

Група товарів	Рік		
	2019	2020	2021
Оптова торгівля			
Всього товарів	43,3	47,6	45,4
Товари підприємств продовольчої групи	88,8	86,2	86,6
Товари підприємств непродовольчої групи	39,0	43,9	40,9
Роздрібна торгівля			
Всього товарів	52,4	53,4	53,1
Товари підприємств продовольчої групи	80,0	79,4	77,6
Товари підприємств непродовольчої групи	32,0	32,9	34,5

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Відсотковий аналіз частки продажу торговельними підприємствами товарів вітчизняного виробництва подано у табл. 1. Таким чином, аналіз частки продажу торговельними підприємствами товарів вітчизняного виробництва за період 2019–2021 рр. свідчить про перевагу імпортних товарів у структурі реалізованих товарів оптової торгівлі підприємств України від 56,7% у 2019 році до 52,4% у 2020 та 54,6% у 2021 році. Проте позитивна тенденція формується за рахунок продовольчих товарів вітчизняного виробництва, яких було реалізовано близько 90% за досліджуваний період.

В свою чергу, у структурі реалізованих товарів роздрібною торгівлю переважає вітчизняна продукція, особливо це стосується продовольчої групи, де на товари українського виробництва припадає 80% у 2019 році, 79,4% у 2020 та 77,6% у 2021 році, відповідно, хоча в цілому динаміка негативна і темпи виготовлення та реалізації продукції знижуються.

В цілому, очевидним є перевага темпів розвитку оптової торгівлі товарами продовольчої та непродовольчої груп порівняно із роздрібною торгівлею. Варто також зазначити, що сучасний військовий стан зумовлює специфічні умови управління розвитком бізнесу в Україні, коли велика кількість підприємств припинила свою діяльність у зв'язку з окупацією територій або заповдіями руйнуваннями житла та бізнесу. Таким чином можна спрогнозувати значне фактичне зростання частки імпортованої продукції у статистичних дослідженнях 2023–2024 рр. Проте питання розвитку підприємництва, відновлення вітчизняних бізнес-структур і виховання відповідальних соціально свідомих

підприємців набуває актуальності та активного поширення на теренах економічного простору України.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. Київ, 2020. 40 с.
2. Європейська хартія для малого бізнесу Європи. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_860
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/>
5. Сиротко М.В. Державне регулювання торговельної діяльності в контексті сучасних глобальний викликів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 27. Ч. 2. С. 114–120.
6. Торговельне підприємництво: монографія / за наук. ред. С. В. Князя. Львів : Львівська Політехніка, 2015. 724 с.

**ДАВНЬОРУСЬКИЙ ОБРАЗНИЙ ЛАД
У ФОРМУВАННІ КАМПУСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ
ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА НАУКОВИХ ЦЕНТРІВ**

Зінов'єв Георгій Олександрович
*генеральний директор,
ТОВ «Логосенерго»*

Бурхливий розвиток європейської цивілізації після «темного середньовіччя» розпочався з відродження античної спадщини та розвитку знань та мистецтв на її базі. Цікаво відмітити, що в основу Ренесансу було покладено художнє надбання Візантії – найбільш розвиненої на той час країни, яка загалом й зберегла досягнення Давнього Світу. Саме знайомство інтелектуалів Заходу з візантійською культурою послужило тригером розвитку високої європейської культури, яка стала взірцем для всього світу.

В нас була своя власна античність – епоха Київської Русі, яка в культурному та науковому аспектах майже нічим не поступалася Візантії та іншим розвиненим державам тогочасного світу. Саме розвиток її архітектурної, художньої, моральної, обрядової, інтелектуальної та загалом культурної спадщини, розвиток її образного ладу може послужити відродженню, запуску нового етапу цивілізаційного розвитку України.

Покласти початок цьому відродженню можна створенням в давньоруській стилістиці кампусів вітчизняних дослідницьких університетів та наукових центрів, які поступово стають основним сектором економіки.

Сучасні кампуси являють собою цілі містечка з лабораторними та навчальними корпусами, бібліотекою, закладами харчування, спортивним комплексом, готелем, оздоровчо-гігієнічними закладами, парками, музеями, культурними центрами тощо. «У сучасному кампусі у цілісний комплекс об'єднуються міське та студентське життя» [5], а також наукова діяльність, «створюється атмосфера для спілкування та взаємодії людей» [5].

Кампус має формуватися як цілісний архітектурний ансамбль, що є «поєднанням будівель, споруд, відкритих просторів, які утворюються забудовою, елементів благоустрою, озеленення, малих архітектурних форм, об'єднаних соціально-ідеологічним змістом, єдиним архітектурним чином, приведених до композиційної цілісності тими чи іншими засобами художньої виразності, що справляє цілісне враження всією своєю сукупністю» [2].

Образний лад – це певне коло архітектурних образів, що відображають соціальні завдання та естетичні ідеали чи переваги суспільства, це свого роду каталізатор, він ініціює у свідомості тих, хто сприймає, ще багато крім того, що виражено в образах окремих творів архітектури [3]. Всі великі стилі, такі, як романський, готика, ренесанс, барокко, модерн були всеосяжними, а отже їх образний лад формувала не лише архітектура, а й всі прояви інтелектуальної творчої діяльності. Не виключенням є й давньоруський стиль.

Дослідженню культурної спадщини епохи Київської Русі присвячено досить велику кількість наукових праць. Ми вирішили зосередитися лише на двох з них: роботах Ю.С. Асеева [1] та О.І. Кутового і В.А. Розенберга [4]. Саме в них найкраще розкриті велич та архітектурна краса Давнього Києва. Список елементів давньоруського образного ладу згрупований за категоріями, що є важливими для створення кампусу; всі вони взяті нами з наукової історичної та мистецтвознавчої літератури.

Отже, можна виокремити наступні елементи давньоруського образного ладу:

1) Наука та освіта: школа, створена при Десятинній церкві Володимиром Великим для «нарочитої чаді», бібліотека-скрипторій Ярослава Мудрого при Софійському соборі, де створювалися книги та перекладалася література візантійська та західноєвропейська, а також школа з підготовки вищого давньоруського духовенства в Києво-Печерському монастирі. Ці три заклади, а також перше в Європі жіноче училище, засноване у 1086 р. при Андріївському монастирі в Києві княжною Янкою – сестрою Володимира Мономаха, як нам здається, і являли собою копію константинопольського університету – Магнавської школи, що зараз її називають Пандідактеріоном. Згодом наші монастирі були такими школами.

2) Архітектура та містобудування: ансамбль палацових кам'яних споруд та церкви Богородиці Десятинної [1, с. 23], багато прикрашених мармуром та фресковим розписом, різьбленими шиферними плитами, мозаїкою [1, с. 26–27], боярські хорони – лицарські замки всередині міста з дерев'яними рубаними стінами, здатними витримати оборону, з вежею-повалушею, житловими покоюми феодала, житлами челяді та господарськими спорудами [1, с. 113], п'ятистінні будинки-зруби з житловими приміщеннями, сінями, підклетами, ганком, галереями-навісами, з двосхилими або у формі бочок дахами, критими тесом або лемешом, з дубовими баласинами та різьбленими наличниками [1, с. 18]. Композиції садіб мали мальовничий характер. Будівлі розташовувалися з дотриманням правила «пригляду», яким заборонялося затуляти сусідам види на природу, вулиці, будівлі [1, с. 18]. У забудові були відсутні монотонність і скупченість [1, с. 21].

3) *Благоустрій міста*: басейни-баптистерії, фонтани, лазні (дерев'яні та побудована з каменю лазня на єпископському дворі в Переяславі, подібна до давньоримських терм і лазень Зевскіппа в Константинополі), купелі, ставки, водопроводи, каналізація, сади, садові будівлі, дерев'яні мостові та тротуари, оздоблення деревом русел невеликих річок [4].

4) *Образотворче мистецтво*: мозаїки, фрески, ікони, декоративний розпис, книжкові мініатюри та заставки, декоративно-ужиткове мистецтво, скульптура, ювелірні вироби,.

5) *Музичне та театральне мистецтво, спортивні змагання як видовища*: билини, героїка та лицарство «Слова про похід Ігорів», пісні, танці, музика військова, придворна, народна, церковна, музичні інструменти, музичні рукописи, театральні заходи, огляди війська, урочисті ходи, театралізовані пишні дієства при митрополичих та архієрейських богослужіннях, урочисті прийоми послів, бенкети в князівських гридницях, спортивні заходи (на Ярославовому дворі був свого роду іподром або ристалище, опоряджене глядацькими ложами; окрім змагань, виїздки та богатирських забав тут, вочевидь, відбувалися й музичні та театральні дієства. Про це, зокрема, свідчить розпис в Софійському соборі, де зображено іподром в Константинополі, оркестр, що грає на багатьох складних інструментах, та глядацькі трибуни, заповнені багатими та знатними людьми).

6) *Техніка*: технології кам'яного та дерев'яного будівництва, кораблі, візантійські дромони з установками «грецького вогню», які могли застосовуватися і на Русі, модель палубних давньоруських бойових кораблів, побудованих за наказом князя Ізяслава у 1151 р., як можна думати, за аналогією дромонів, зброя: мечі, обладунки, бойові сокири, щити, пороки (машини для руйнування стін), луки, катапульти, сани, вози, годинники (наприклад, клепсидри). До речі, якщо вірити історикам, у Константинополі були і ліфти, які рухались потоками води, дещо подібне могло бути й у Києві.

7) *Побут*: одяг, скло, слюда, маленькі пляшечки для духів, дзеркала, скатертини, фіранки, світильники, посуд скляний, братини, яндови, чаші, ковші, як столові прилади – ножі, ложки та виделки (вони були у Візантії, могли бути й на столах князів та бояр), меблі, інтер'єри, печі.

8) *Кухня*: розпис страв шляхетної кухні часів Київської Русі відображено у «Домострої», що був написаний на базі більш ранніх подібних творів у XVI столітті, та «Розписі царським стравам» (1610–1613 рр.), які загалом відображають саме давньоруські кулінарні традиції.

Потрібно прагнути не відтворити абсолютно достовірний образ Стародавнього Києва (що загалом й неможливо), а скоріше його

билінний, казковий образ, максимально наближений до того, що вимальовується дослідженнями істориків та археологів, істориків-архітекторів. В цьому можна спиратися на давні артефакти, публікації істориків, теоретичні, прикладні та творчі праці художників, архітекторів, скульпторів – творців неоруського стилю, українського модерну. Іншою мовою, це має поєднувати глибоку вірність традиціям із ультрамодерністю та спрямованістю у майбутнє, а не бажанням повернутися в минуле. Можна послатися на приклад технополісу Масдар, що розташований в ОАЕ та який побудований як футуристичне поселення за останніми досягненнями техніки і технологій, але з дотриманням традиційних арабських архітектурних та містобудівних традицій.

В принципі, того, що зібрано істориками та археологами, вже достатньо для реконструкції духу, зовнішності та побуту Стародавнього Києва, його билінного вигляду. Слід також зауважити, що Давній Київ був світовим містом, яке мало зв'язки з Візантією, країнами Заходу і Сходу, а отже давньоруський образний лад у формуванні кампусу слід збагатити спадщиною цих культур. Кампус має бути надсучасним містечком, створеним на архітектурних та естетичних принципах минулого. Складно сказати, як краще поєднувати сучасні та перспективні вимоги до кампусу з будівельними традиціями минулого. Але навіть будинок у стилі хайтек можна декорувати в давньоруському стилі.

Список використаних джерел:

1. Асеев Ю.С. Архитектура древнего Киева. Киев : Будівельник, 1982. 160 с.
2. Жаворонкова Т.Л. Ансамблевость как средство эстетической организации архитектурного пространства. *Актуальные вопросы эстетики архитектуры. Сборник научных трудов.* Киев, 1988. С. 83–88.
3. Коломиец Н.С. Об образном строе в архитектуре. *Актуальные вопросы эстетики архитектуры. Сборник научных трудов.* Киев, 1988. С. 50–55.
4. Кутовой О.І., Розенберг В.А. Київ 10-13 століть. Карта-реконструкція. Київ : Видавництво «Мистецтво», 1988.
5. Малашенкова В.А., Петровская С.Р., Черная О.Л. Университетские кампусы как центр социальной жизни города. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування. Збірник наукових праць.* 2020. № 14. С. 106–113. URL: http://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/9175/1/AxiPnam14_11.pdf (дата звернення: 21.02.2024).

РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Слободзяник Роман Володимирович

*аспірант кафедри маркетингу та логістики,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Останні кілька років є особливо складними для України та Європи. Бізнес в Україні не встиг оговтатися після пандемії COVID-19, як прийшло безліч нових викликів – серйозна криза вартості життя та наслідки російсько – української війни. Поточна війна як і нещодавня пандемія COVID-19 суттєво вплинула на логістику електронної комерції, спричинивши дефіцит робочої сили, підвищені очікування клієнтів щодо пришвидшення доставки, збільшення обсягів замовлень та ускладнення їх виконання, зміни структури попиту на такі послуги, як доставка «останньої милі» та послуги на вимогу.

Ринок логістики електронної комерції України переживає стрімке зростання. За прогнозами, його місткість у 2026 році буде становити 837,2 млрд. дол. США, що на 156% більше порівняно з 2022 роком [1, с. 1].

За останні шість років ринок електронної комерції в Україні продемонстрував сукупний річний темп зростання на рівні 24,7%, що перевищило зростання світового ринку на 3,2%. Станом на 2023 рік загальний обсяг ринку в Україні сягнув 2671,05 млн. дол. США, або 7% від загального обсягу роздрібних продажів. Прогнозується, що дохід на ринку електронної комерції досягне 3302,23 млн. дол. США у 2024 році. Очікується, що річний темп зростання доходу (CAGR 2024–2028 рр.) становитиме 7,34%, що призведе до прогнозованого обсягу ринку в 4497,01 млн дол. США до 2028 року. На ринку електронної комерції очікується, що до 2028 року кількість користувачів становитиме 18,5 млн. осіб [3, с. 1].

Для порівняння подібна ситуація на європейському ринку. Обороти європейської електронної комерції B2C збільшився з 849 млрд. євро у 2021 році до 899 млрд. євро у 2022 році, хоча темпи зростання знизилися (6% з 2021 року до 2022 року). Обороти європейської електронної комерції B2C у 2023 році, як і прогнозувалося, збільшився до 8% за рахунок вищих темпів зростання в країнах Східної Європи [2, с. 1].

Виходячи з останніх даних кількість інтернет-користувачів в Європі за останній рік не змінилася, що в свою чергу не є критичною зміною, в той час коли кількість інтернет-покупців в Україні зріс на 3% [4, с. 1].

Останні дані опитувань на ринку електронної комерції найбільшими гравцями, які безпосередньо використовуються підприємствами в Україні показують наскільки змінилася також і споживча поведінка:

– за даними опитування BigCommerce, 84% споживачів здійснюють покупки з огляду на безплатне доставлення, а 30% завжди збільшують обсяг своїх замовлень, якщо це дає їм право на таку доставку;

– за даними Shopify, 58% споживачів, що купують онлайн, розраховують на доставлення товару вже в день здійснення замовлення;

– за результатами опитування ShipStation, 72% користувачів визнають, що політика магазину з повернення товару безпосередньо впливає на їх рішення щодо здійснення купівлі онлайн. 67% кажуть, що безплатне повернення спонукає їх знову робити замовлення в того самого продавця;

– згідно з дослідженням Visa та Bond, використання сервісів BNPL (“оплати частинами”) вже стало нормою серед покоління Z. Молоді покупці використовують програми розстрочки на 57% частіше, ніж середній споживач;

– недавнє опитування Digital Commerce 360 виявило, що близько 27% компаній в сфері онлайн-торгівлі невдоволені своїми поточними e-commerce платформами і розглядають можливість їх заміни. Причиною невдоволення для 35% з них є бажання отримати більш адаптивне програмне забезпечення, що відповідає унікальним потребам їхнього бізнесу. Важливість гнучкості в цьому контексті підкреслюється аналітиками та виданням Forbes, яке визначає її як здатність до швидкої адаптації стратегій, прийняття важливих рішень і використання змін як можливостей для розвитку [5, с. 1].

Для впровадження та вдосконалення послуг логістики останньої милі необхідно докласти багато зусиль і пропозицій для різних застосувань, які пов’язані з новими видами транспорту, впровадження нових технологій пов’язаних з цифровою трансформацією, а також з новою методологією вдосконалення операцій логістики останньої милі у реальних галузях промисловості [6, с. 18].

Основні вимоги логістики електронної комерції для успішного функціонування наступні:

– масштабованість: критично важливою є здатність платформ витримувати раптове зростання трафіку та легко адаптуватися до ринкових змін. Забезпечення масштабованості з мінімальними витратами та часом є ключовим для тривалого успіху;

– легкість інтеграції: в епоху цифровізації, інтеграція з широким спектром інструментів та сервісів, від платіжних систем до аналітичних інструментів, система повинна бути інтуїтивно зрозумілою та швидкою, щоб забезпечити гнучкість та ефективність бізнес-процесів;

– соціальна інтеграція: e-commerce платформам важливо інтегрувати соціальні функції та співпрацювати з інфлюенсерами для залучення аудиторії та підвищення продажів;

– кібербезпека: у світлі зростаючої загрози кібератак, забезпечення безпеки особистих даних клієнтів стає пріоритетом для e-commerce бізнесу, вимагаючи відповідності до міжнародних стандартів та постійного оновлення захисних механізмів.

Наступні кілька років бізнесу необхідно оновлювати технології продажу в онлайні, використовуючи технології е-логістики для швидкої, безперебійної та надійної доставки товарів до клієнтів з можливістю відстеження та повернення товару. Адже це насамперед буде забезпечуватися розвитком ринку в цілому, надходженням інвестицій та збільшення привабливості України на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. eCommerce Logistics 2023: Market Size, Analysis & Consumer Preferences URL: <https://ecommercedb.com/insights/e-commerce-logistics-2023-report-global-market-size-analysis-consumer-preferences/4631>
2. EUROPEAN E-COMMERCE REPORT 2023. URL: <https://www.eurocommerce.eu/app/uploads/2023/11/2023-european-e-commerce-report-light-version-nov-update-v2.pdf>
3. eCommerce – Ukraine. URL: <https://www.statista.com/outlook/emo/e-commerce/ukraine#revenue>
4. Shipping Preferences of U.S. Online Shoppers 2023: Gender, Age, Income & City Size. URL: <https://ecommercedb.com/insights/shipping-preferences-of-u-s-online-shoppers-2023/4711>
5. Нова доба e-commerce настає просто зараз. URL: <https://speka.media/nova-doba-e-commerce-nastupaje-prosto-zaraz-yak-do-neyi-pidgotuvatisya-p0y7y9>
6. Kweon S.J., Park K, Characterization and Design for Last Mile Logistics: A Review of the State of the Art and Future Directions. Na, HS. Januar 2022. DOI: <https://doi.org/10.3390/app12010118>

ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ ЗМІН ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Тимошенко Василина Богданівна

менеджер з компенсацій та пільг,

АТ «Галичфарм»;

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»

Світ змінюється щодня, суспільство постійно розвивається, нові технології, наукові відкриття, трансформують економіку, політику та компанії.

Щоб бути ефективними та досягати поставлених цілей, організації потребують пошуку інноваційних рішень, реалізацію яких здатні забезпечити лідери нової формації. Відповідно, вимоги до лідерів компаній змінюються, виникає потреба у формуванні особливих лідерських якостей, які будуть базуватися не тільки на здатності та вмінні реалізовувати стратегію компанії в досягненні прибутку.

Лідерство – явище складне і багатогранне. У науці немає єдиного визначення чи тлумачення цього поняття.

Лідерство – це не лише про високі статуси та досвід, це не тільки про вміння вести, чи контролювати, але й про вміння розуміти та надавати підтримку. Це про те, як бути прикладом, як мотивувати та розвивати свій колектив.

Лідерство – це процес, який найбільш зосереджений на емоційному стані у колективі, духовній взаємодії лідера та членів команди [1, с. 184].

Для управління в період невизначеності надзвичайно важливим є вміння лідера надихати своїх працівників, допомагати адаптуватися до змін та бути продуктивними. Для цього лідер повинен:

- Донести до співробітників важливість та цінність змін;
- Залучати співробітників до процесу прийняття рішень;
- Надати ресурси для реалізації завдань;
- Допомогти створити у працівника відчуття приналежності до компанії;
- Допомогти працівникам побачити результати їхньої роботи;
- Ділитись перспективою майбутнього та планами компанії для досягнення успіху;
- Підтримувати позитивне відношення до роботи, команди та життя.

Оскільки зміни відбуваються постійно, то можна прогнозувати потенційні тенденції лідерства майбутнього:

– Адаптивне лідерство – заохочення команди до змін, гнучкість та орієнтація на постійне навчання і розвиток нових навичок, як своїх, так і членів команди. Це дозволить створити мотиваційне середовище, в якому співробітники можуть розвиватися та досягати цілей, сприяє змін та інновацій, що у свою чергу є необхідними для успішного функціонування організацій;

– Емпатичне лідерство – розуміння власних емоцій та емоцій колективу, вміння будувати міцні зв'язки в команді, надання підтримки працівникам. Це дозволить побудувати довіру та забезпечити відкритий комунікаційний процес, мотивацію до розвитку та залучення співробітників до процесу прийняття управлінських рішень;

– Цілеспрямоване лідерство – надання сенсу роботі, глибоке розуміння мети (крім прибутку), довгострокове бачення та увага до цінностей;

– Дистанційне лідерство – вміння згуртувати команду онлайн, сформувати відчуття приналежності до компанії у кожного працівника;

– Технологічне лідерство – інтеграція нових технологій та штучного інтелекту, прискорена цифровізація, вміння приймати рішення на основі великих об'ємів даних.

В часи змін одним із найефективніших стилів керівництва є трансформаційне лідерство. Трансформаційне лідерство – процес, при якому людина взаємодіє з іншими та створює зв'язок, що підвищує рівень мотивації як у лідера, так і у підлеглого. Слухання, розуміння та підтримка – це риси трансформаційних лідерів [2].

Якості сильного лідера визначають умови, у яких він перебуває. В умовах невизначеності та постійних змін особливо важливими якостями лідера є:

- готовність до експериментів;
- здатність до впровадження змін;
- гнучкість та адаптивність;
- стратегічне мислення та комунікація;
- винахідливість та швидка здатність до навчання;
- відповідальність за рішення в умовах невизначеності;
- авторитетність та професіоналізм;
- емпатія, людяність та щира турбота про людей;
- вміння надихати людей у складні часи, опираючись на авторитет, а не владу;
- забезпечення рівних умов для розкриття потенціалу команд.

97% респондентів в Україні та 94% у світі вважають лідерські здібності та ефективність керівників важливими факторами для успіху їхньої організації [3].

Таким чином, в умовах змін лідерство перестає бути лише демонстрацією влади та сили. Основою лідерства повинні стати методи

керування та впливу за допомогою створення сприятливої атмосфери для розвитку та зростання співробітників, що сприяє досягненню значних результатів. Це дозволить стимулювати креативність, інновації, сприятиме формуванню командної роботи та покращить продуктивність всієї організації.

Список використаних джерел:

1. Прилепа Н.В. Лідерство в системі управління підприємство. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 5. С. 184–187. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/39-16>
2. Коваль В. Теорії лідерства. Офіційний сайт linkedin.com. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/теорії-лідерства-vladimir-koval>
3. Дослідження «Делойт». «Делойт» в Україні. Офіційний сайт Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research.html>
4. Дослідження компанії Gartner. Gartner for Human Resource (HR) Leaders. URL: <https://www.gartner.com/en/human-resources>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПРОЄКТНИХ КОМАНД

Швець Василь Якович

доктор економічних наук,

професор кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Михєєв Дмитро Сергійович

аспірант кафедри менеджменту,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Одним з основних драйверів економічного розвитку України та одним з помітних джерел надходження іноземних інвестицій були фірми, що займалися розробленням програмного забезпечення. В Україні сформувалося кілька кластерів, що об'єднували підприємства інформаційно-комунікативних технологій, зокрема у Києві, Харкові, Одесі та Дніпрі. Як відомо, основним підходом до організації роботи людей в IT-фірмах є проєктний, що передбачає роботу груп фахівців на тимчасових умовах відповідно до визначених замовником часових та фінансових обмежень. У роботі Т. Прокопенко та Б. Ободовського розглянуто визначення ефективності роботи проєктної команди та досліджено фактори, що впливають на неї, з особливим виокремленням компетентнісних характеристик керівників проєктних команд та їх підлеглих [1, с. 52]. Значну роль відіграє також залученість співробітників у проєкт, усвідомлення ними значимості завдань, що виконуються, а також ті матеріальні і нематеріальні спонуки, що зумовлюють їхню участь у фаховій діяльності. Питанням впливу факторів мотивації, зокрема під час реалізації інноваційних проєктів, присвячені роботи [2; 3]. В обох попередньо згаданих публікаціях автори наголошують на домінуванні вторинних, вищого рівня потреб, для працівників, у першу чергу тих, які беруть участь у проєктній діяльності. Окрім факторів матеріальної мотивації, компетентності, усвідомлення значимості виконуваної роботи, що впливають на ефективність діяльності проєктних команд, важливу роль відіграє правильно побудована система таймменеджменту, а також дотримання бюджетів, які були попередньо визначені замовником та фірмою. Перевагами, що сприяли підвищенню ефективності діяльності проєктних команд українських підприємств (фірм) інформаційно-комунікативної сфери, були та залишаються високий рівень інженерно-технічної освіти, велика кількість випускників закладів вищої освіти, конкурентні заробітні плати (відносно невисокі у глобальному вимірі,

але значно вищі за середньоринкові в Україні), близькість (відносна) до європейських, близькосхідних та північноамериканських замовників.

Утім, початок повномасштабних воєнних дій внаслідок російської агресії суттєво вплинув як на ефективність діяльності таких підприємств, так і на саму структуру ринку інформаційних технологій в Україні. Справжнім викликом для проектних груп стала необхідність організовувати роботу у форматі розподілених команд, що вимагає нових рішень для забезпечення фінансових потреб, розуміння місцевого податкового законодавства, а часом вимагає створення відокремлених підрозділів за межами нашої держави. Перелічені питання належать до сфери соціальної відповідальності бізнесу, завдання якої доволі точно описані у статті [4, с. 180] як її складові. Хоча показники роботи підприємств сектору у 2023 році демонстрували впевнене зростання, проте це відбулося на тлі надзвичайно низької бази для порівняння у 2022 році. Через значні обсяги працівників, які залишили країну, а також внаслідок скорочення обсягів іноземних замовлень, що пояснюється побоюваннями щодо надійності виконання контрактів українськими контрагентами в умовах дії воєнного стану та російсько-української війни, що триває. Також зазнали змін ІТ-кластери: один з найбільших – харківський – опустився на декілька сходинок, поступившись місцями одеському та дніпровському, що пояснюється надзвичайною близькістю до лінії фронту (23 км від обласного центру до лінії бойового зіткнення) та регулярними атаками з боку російських окупантів по цивільній інфраструктурі. Ускладнили роботу й обмеження для керівництва ІТ-фірм відносно можливостей перетину кордону для зустрічей з іноземними замовниками, оскільки робота у суто дистанційному форматі далеко не завжди достатня для підтримання контактів і обговорення умов виконання замовлення з іноземними замовниками.

За сукупності зазначених умов, ефективність роботи проектних команд визначається здатністю менеджерів обирати надійного постачальника хмарних послуг та організовувати роботу в хмарах як для працівників, що мігрували за межі країни, так і для тих, хто продовжує працювати на території України, пропонувати зручний режим та комфортні умови роботи своїм співробітникам за кордоном, а також співставні розміри матеріального винагородження, оскільки у випадку ігнорування перелічених вимог вкрай високим стає ризик втрати співробітника внаслідок його працевлаштування до компанії-резидента тієї країни, на території якої він (вона) знаходяться у конкретний момент часу.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко Т.О., Ободовський Б.П. Дослідження впливу компетентностей членів проектної команди на ефективність проекту в галузі інформаційних технологій. *Вісник Національного технічного університету "ХПИ". Сер. :*

Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проєктами: зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2020. № 2. С. 50–55.

2. Когут І. Аналіз факторів мотивації, які впливають на команди в інноваційних проєктах під час кризи та війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № (40). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-16>

3. Швець В.Я., Іванова М.І., Саннікова С.Ф. Особливості мотивації персоналу в контексті оплати праці. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 13-1. С. 219–223.

4. Іванова М.І., Швець В.Я., Саннікова С.Ф., Варяниченко О.В., Бардась А.В. оціальна відповідальність як ключова компетенція забезпечення сталого розвитку підприємств. *Бізнес Інформ*. 2023. № (3). С. 176–186.

5. Чупріна М.О., Пермінова С.О. Організація віддаленої роботи проєктної команди в умовах цифрової трансформації бізнесу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 35. С. 136–140.

НАПРЯМ 6. МАРКЕТИНГ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-63>

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ ТА НАРОЩУВАННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Беликанич Василь Васильович

старший викладач кафедри історії Угорщини

та європейської інтеграції,

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет»

Вивчення феномена електоральної поведінки є актуальним питанням сучасної політичної науки. Політичні вибори сьогодення актуалізують потребу достеменного з'ясування основ формування і здійснення електоральних переваг. Слід зазначити, що вивчення електорального простору – багатогранна проблема.

Політичний рейтинг – результат рейтингового електорального дослідження, що виявляє шанси на парламентських, місцевих чи президентських виборах певних кандидатів та політичних партій на різних етапах виборчої кампанії. Своє визначення політичні рейтинги отримали від засадничого поняття рейтинг, який найчастіше розглядається як «числовий показник рівня діяльності установи чи окремої особи, обґрунтовується підсумками голосування, соціологічного опитування, анкетування» [7, с. 181].

Є пряма залежність між ефективно побудованим методом політичного маркетингу та електоральним рейтингом. Мета поточного дослідження – з'ясування особливостей сучасного електорального простору та ролі методологічного інструментарію політичного маркетингу, який має вирішальний вплив на вибір громадян.

Одним із основних інструментів політичного маркетингу, який здатний значно впливати на електоральні вподобання є політичне прогнозування. Це справа непроста, оскільки врахувати всі чинники, які визначають розвиток політикуму, досить важко, що, зрештою, позначається на якості прогнозу [3, с. 150].

Наукове визначення прогнозу вказує, що це – «імовірнісне науково обґрунтоване судження про перспективи, можливі стани того чи іншого явища у майбутньому чи про альтернативні терміни його існування» [4, с. 90].

Перші наукові дослідження поведінки виборців проводилися в 1940-х – 1950-х роках в Колумбійському університеті під керівництвом П. Лазарсфельда. Напряма, ним започаткований, одержав у політології назву соціологічного підходу до дослідження виборів, що сьогодні широко використовується у формі опитувань. Його прихильники працювали в межах біхевіористської методології [5, с. 112].

Що можна очікувати від опитувань? Опитування громадської думки – це суб-область досліджень ринку, і його результати повинні тлумачитися відповідним чином. Тут наявна відповідність з економічними дослідженнями ринку. Це означає, що дослідження ринку не гарантує успішності продукту; відповідно в політиці, потрібно вигравати не в опитуваннях, а на самих виборах. Однак, політичний маркетинг вдало маніпулює цифрами соціологічних опитувань, збільшуючи чи зменшуючи рейтинги політичних сил. Соціологічне опитування ґрунтується на опитуванні частини електорату, тобто, залежно від того, яким чином вибираються респонденти і наскільки респондент хоче сказати правду, воно також має коефіцієнт помилок і показник надійності.

Рейтинг політичної партії чи кандидата — це характеристика ставлення (установок) виборців до суб'єктів виборчого процесу на певних типах виборів, а різні види рейтингів – це рівні ставлення виборців до партій та кандидатів.

Як вважають політичні технологи, завданням стратегічного плану виборчої кампанії є: а) визначення електоральної мети виборчої кампанії; б) визначення основної проблеми (проблем), навколо яких розгорнуться дебати кандидатів (партій) в ході виборчої кампанії; в) визначення адресних (цільових) груп, тобто тих груп виборців, на кого буде спрямована кампанія "вашої" партії (кандидата); г) визначення стратегії реалізації цієї мети в ході виборчої кампанії; д) визначення основного заклику "вашого" кандидата в даній виборчій кампанії [6].

Важливим елементом політичного маркетингу є візуалізація. Це можуть бути логотипи, кольори, але й банальні шарфи чи краватки. В політиці логотип встановлюється на довгі роки, його зміна завжди вказує на перепозиціонування тої чи іншої сили. Вибір кольору також впливає на підсвідомі елементи мислення виборців. У політичному маркетингу кольори окремих брендів (партій) стають все більш інтенсивними в одязі політиків. Цікаво зазначити, що, як це можна бачити у випадку споживчих товарів, логотипи українських політичних партій стрімко рухається до спрощеності та присутності назв в них.

Політичний маркетинг успішно використовує філологічні прийоми для впливу на свою цільову аудиторію. Успіх легко досягнути присвоївши одне слово або словосполучення, яке ототожнюватиметься з політичним лідером або силою. Вперше це явище описали американські

маркетологи Джек Траут та Ель Райс [1, с. 47]. Особа або бренд, який асоціюється з певним словом майже незмінно і безповоротно зв'язується з ним – навіть якщо це слово цілком не відповідає фактам. Однак, якщо факти занадто відрізняються, то когнітивний дисонанс буде зменшений.

Ви можете пов'язувати це слово з вашою партією, політиком або прямим конкурентом. Ключем до успіху є частота повторень. Чим довше слово повторюється, тим глибше воно фіксується в пам'яті. До найпопулярніших наразі вживаних слів відносяться: національний, демократичний, цивільний, ліберальний, християнський та їх антоніми – деспотичний, диктаторський, корупційний, переможений, диктатор, зрадник або брехун.

Надзвичайно ефективним інструментом є використання негативної політичної кампанії та феномен мережових «тролів». У всесвітньому павутинні, окрім звичайних користувачів мережі, поселилися і ті, для кого віртуальні сварки стали роботою. Вони за гроші коментують новини, навмисне створюють конфлікти серед читачів і намагаються повернути їхню думку в потрібне замовнику русло. Це – тролі. В політичному маркетингу часто зустрічається поняття «політичний бот» як синонім слову «троль». Власні PR-спеціалісти відслідковують настрої, створюють тези, які треба вкладати в голову інтернет-спільноті. Адже віддавати цю роботу найманим спеціальним коментаторам через кризу стало дорого.

Найуспішнішим елементом політичного маркетингу останніх років являється інтернет простір, в першу чергу соціальні мережі. Частково це пов'язано з тим, що «Facebook» або «Telegram» дає громадянину відчуття, що його думка має значення, він вільно може її висловлювати, і навіть впливати на перехід подій [2, с. 88].

Вирішальну роль відіграє модель споживчої поведінки «AIDA», яка досить ефективно працює в політичному маркетингу. «AIDA» – прийнята в практиці маркетингу модель споживчої поведінки, що описує послідовність подій, що ведуть до прийняття рішення про покупку: увага – інтерес – потреба – дія. Якщо в споживчому маркетингу, покупки можна відтермінувати, то в політичному маркетингу сили повинні бути орієнтовані на один єдиний «день покупок», тобто день голосування. Багато що може вплинути на результат: події попереднього тижня, партії які мобілізують прихильників в останній момент (смс, телефон, інтернет тощо) або навіть банальні погодні умови. Важливо зауважити, що багато партій акцентують увагу на останні дні кампаній, тому логічним є вважати, що найсильніша частина кампанії очікується в день голосування.

Всі вищезгадані інструменти є сучасними каналами поширення політичної інформації та являються фундаментом для розбудови політичного маркетингу, як окремої наукової галузі.

Список використаних джерел:

1. Al Ries, Jack Trout. Positioning: The Battle for Your Mind: How to Be Seen and Heard in the Overcrowded Marketplace. Grand Central Pub 1993. 213 с.
2. Kotler, Philip: Marketing menedzsment. Budapest, KJK Kerszöv, 2002. 128 с.
3. Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. Київ : Ін-т соціології НАНУ, 2000. 308 с.
4. Горбатенко В.П., Бутовська І.О. Політичне прогнозування: навч. посібник. Київ : МАУП, 2005. 152 с
5. Кочебай Л. Проблеми дослідження електорального простору. *Політичний менеджмент*. № 2. С. 108–117.
6. Пилипенко В.Є., Вишняк О.І., Куценко О.Д. Спеціальні та галузеві соціології: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2003. 304 с.
7. Старовойтенко Р. В. Основні чинники формування електорального вибору. *Політологічн. вісн.* 2002. № 10. С. 181.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Рожко Віктор Іванович

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

У сучасних умовах ринку правильне ціноутворення стало критично важливим для успішної діяльності підприємства. Конкуренція на ринку зростає, а споживачі стають все вимогливішими та інформованими. Тому підприємства повинні уважно аналізувати ринкову ситуацію та встановлювати ціни на свою продукцію та послуги відповідно до попиту та конкурентного середовища.

Проаналізувавши наукові праці та законодавчу базу, можна зробити висновок, що науковці та спеціалісти в цій галузі права, зокрема Н.В. Барахтян [1], Н.Я. Тимофєєва [2], Н.М. Шашкевич [3] та інші, приділяють велику увагу проблемам методів ціноутворення.

Ціноутворення – це процес встановлення цін на продукцію або послуги, що пропонуються підприємством. Цей процес передбачає аналіз ринку та конкурентів, визначення собівартості продукту та встановлення належної ціни з урахуванням маржі прибутку. Ціноутворення пов'язане з такими поняттями, як вартість, ціна, цінова політика. Вартість – це сукупність витрат, які підприємство здійснює на виробництво продукції чи надання послуги. Ціна – це вартість плюс прибуток підприємства. Цінова політика – це система стратегій та методів встановлення цін на продукцію чи послуги.

Закон України «Про ціни і ціноутворення» є складним нормативним актом. Спільна мета такого утворення полягає в забезпеченні й дотриманні порядку визначення цін [4, с. 9].

У Господарському кодексі України (стаття 189) ціна є вираженням у грошовій формі еквівалентом одиниці товару (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових і немайнових прав), що підлягає продажу (реалізації), який повинен застосовуватися як тариф, розмір плати, ставки або збору, крім ставок і зборів, що використовуються в системі оподаткування [5].

Ціноутворення включає в себе процес встановлення цін на товари або послуги, що надаються підприємством. Цей процес вимагає аналізу ринку і конкурентів, визначення вартості продукту і встановлення відповідної ціни з урахуванням прибуткової маржі. Ціноутворення пов'язане з такими поняттями, як вартість, ціна і цінова політика [1, с. 4].

Однією з основних функцій ціноутворення є забезпечення прибутковості підприємства. Встановлення належної ціни дозволяє підприємству отримувати достатній прибуток, який є необхідним для інвестування в розвиток підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності на ринку. При неправильному ціноутворенні підприємство може зазнавати втрат та занепадати.

Крім того, ціноутворення дозволяє підприємству контролювати ринок та впливати на його динаміку. Підприємство може змінювати ціну в залежності від попиту на продукцію, ставити цінові бар'єри для конкурентів, залучати нових клієнтів за допомогою акцій та знижок [3, с. 137].

Однак важливо пам'ятати, що ціни на продукцію та послуги повинні відповідати потребам споживачів. Якщо ціна занадто висока, споживачі можуть відмовитися від придбання продукту та звернутися до конкурентів. Якщо ціна занадто низька, то підприємство може зазнавати втрат та не забезпечувати прибутковості.

Також встановлення належної ціни дозволяє підприємству визначати свої конкурентні переваги на ринку. Ціна може бути одним з основних критеріїв вибору для споживачів, тому підприємство може використовувати цінову стратегію для залучення клієнтів та збільшення своєї частки на ринку.

Для забезпечення ефективного ціноутворення підприємство повинно проводити аналіз ринку та конкурентів, визначати собівартість продукту, розробляти маркетингову стратегію та встановлювати належну ціну на продукт. Крім того, важливо відслідковувати зміни на ринку та змінювати стратегію ціноутворення відповідно до змін на ринку та побажань споживачів.

У процесі формування ціноутворення в Україні недостатньо використовуються досвід і тенденції економічно розвинених країн. З огляду на те що досвід таких країн набагато більший, Україні необхідно брати приклад саме з них і дотримуватися норм не з радянських часів, а саме сучасних, але лише тих норм, які знайдуть своє практичне застосування [2, с. 81].

Таким чином, підприємство повинно не тільки формувати ціни, враховуючи витрати на виробництво, вплив зовнішніх факторів, зміни ринкової структури, аналіз конкурентів, а ще й звертати увагу на чутливість споживача до ціни. Це необхідно для того, щоб сформувати стратегію підприємства. Ціноутворення – це процес формування ціни на товар або послугу. Серед основних проблем ціноутворення виділяють такі:

- вибір способу ціноутворення;
- адаптація ціни до змінних ринкових умов і можливостей;

- сприйняття зміни ціни споживачами та еластичність зміни попиту;
- цінова політика в умовах конкурентної боротьби.

Список використаних джерел:

1. Барахтян Н.В. Проблеми правового регулювання ціноутворення в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_2_4
2. Тимофеева Н.Я. Проблеми ціноутворення в Україні. *Управління розвитком*. 2014. № 1. С. 81–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_1_35
3. Сташкевич Н.М. Сучасні проблеми ціноутворення в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2–3. С. 135–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2017_2-3_14
4. Закон України "Про ціни і ціноутворення" від 21.06.2012 № 5007-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5007-17#Text> (дата звернення: 10.11.2019).
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.11.2019).

НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-65>

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Андрухович Дана Романівна

здобувачка Ph.D.

*кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет*

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну принесло нові виклики, які торкнулися як великих компаній, так і малого й середнього бізнесу [1, с. 115]. Безпрецедентні за масштабами, причинами і наслідками кризові процеси змінили підходи до регулювання підприємницької діяльності реального сектору і загострили потребу суб'єктів господарювання у державній допомозі.

Першими призупиняють діяльність або взагалі банкрутують саме малі підприємства, оскільки вони не мають запасу міцності та «економічного імунітету» [2, с. 150].

Першим наслідком стало те, що підприємствам доводиться мати справу зі зниженням попиту на свою продукцію. 75% компаній повідомляють про значне зменшення попиту, при цьому 70% шукають нових клієнтів та канали збуту. 20% підприємств стикаються з простроченням чи відсутністю оплати від клієнтів. Другим наслідком є те, що підприємства стикаються з нестачею фінансування. Третім наслідком війни є логістичні проблеми. 44% підприємств зазнають труднощів, пов'язаних із логістикою та транспортуванням. Спостерігається розрив звичних транспортних ланцюжків, викликаний блокуванням портів, оскільки пріоритет надається військовим і гуманітарним вантажам, а також нестачею палива через російські удари по нафтопереробних підприємствах та сховищах пального. Війна також загострила деякі існуючі проблеми, як-от наявність людського капіталу та робочої сили. Інші проблеми – корупція та адміністрування податків – також залишаються актуальними [1, с. 115].

З огляду на ці проблеми досить актуальними стають завдання з пошуку шляхів та інструментів державної підтримки малого підприємництва [2, с. 150].

Слід зауважити, що під час воєнного стану вирішення традиційного завдання державної допомоги щодо підтримки конкуренції і стимулювання інвестицій суттєво ускладнилося відсутністю фінансування і проблемою пошуку його джерел. Тому забезпечення ефективного використання наданих коштів потребує кроків Уряду у напрямі щодо вдосконалення механізмів надання державної підтримки та державної допомоги суб'єктам господарювання.

По – перше, дії уряду зосереджено на підтримці вітчизняного бізнесу через механізми фінансування власної справи у формі грантових та кредитних програм. Зокрема, на 2024 р. продовжено дію грантових програм для започаткування або розширення бізнесу, згідно з якими можна отримати 14 тис. мікрогрантів для малого бізнесу – до 250 тис. грн, та 1 тис. грантів на розвиток переробних підприємств – до 8 млн грн [3]. По-друге, залучення місцевих громад до співфінансування програм, запровадження послуги «Доступний факторинг» допоможуть бізнесу поповнити обіговий капітал та отримати додаткові можливості для розвитку. *Міністерство економіки України спільно з Міністерством фінансів України запустило програму «Доступний факторинг»*, яка працюватиме в рамках популярної програми «Доступні кредити 5–7–9%» і має посилити державну підтримку українського бізнесу. За допомоги програми «Доступний факторинг» малий та середній бізнес зможе поповнити обіговий капітал та отримати додаткові можливості для розвитку. Фонд розвитку підприємництва призначений адміністратором програми «Доступний факторинг». Він уже уклав угоди про співробітництво з п'ятьма фінансовими установами-партнерами: «ОТР Банк», «Україна», ТАСКОМБАНК, «Com In Bank», «Глобус Банк» та ПАТ «МТБ БАНК». Проєкт USAID «Реформування фінансового сектора» надаватиме допомогу щодо підвищення обізнаності бізнесу про факторинг. Уряд у вересні 2023 р. затвердив Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу (під відступлене право грошової вимоги за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги тощо), згідно з яким: держпідтримку бізнесу за договорами факторингу здійснює Фонд розвитку підприємництва в межах отриманих коштів, передбачених у державному бюджеті; фактором може бути лише банк, що має відповідну ліцензію, і лише за договорами внутрішнього факторингу; максимальний ліміт фінансування на контрагента та групу – до 95% суми грошової вимоги, або до 150 млн грн (з урахуванням отриманої держпідтримки за програмами кредитування та лізингу); максимальний строк користування факторинговим фінансуванням для суб'єкта підприємництва – 360 днів; держава компенсує підприємцю витрати на сплату базової винагороди до рівня 13% річних. Також Порядок обмежує розміри

встановлення банками процентної ставки, одноразової комісії та комісії за додаткові послуги, підвищеної (штрафної) винагороди за порушення суб'єктом підприємництва умови договору факторингу тощо, установлює критерії для підприємців, які претендуватимуть на держдопомогу за договорами факторингу, та вимоги до договорів факторингу [3].

14 грудня 2023 р. Україна отримала грант у 50 млн євро на безповоротній основі від Кредитної установи для відбудови (KfW) у рамках Програми державної підтримки «Доступні кредити 5–7–9%». Кошти буде спрямовано на рефінансування витрат за програмою державної підтримки «Доступні кредити 5–7–9%», що дасть змогу й надалі забезпечувати малому й середньому бізнесові України доступ до пільгового кредитування – це сприятиме створенню нових робочих місць та зростанню економіки країни в умовах повномасштабної війни. [3]. На 25 грудня 2023 р. з моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 78 303 кредити загальною сумою 263,1 млрд грн, з яких 53 013 кредитів – від банків державного сектора економіки загальною сумою 114,6 млрд грн. За час дії воєнного стану в Україні в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» укладено 43 481 кредитний договір загальною сумою 173,5 млрд грн (у тому числі банками державного сектора – 32 537 кредитів на 88 млрд грн), з яких: 12,01 млрд грн – на інвестиційні цілі; 8,93 млрд грн – як антикризові кредити; 3,73 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів; 36,29 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 58,28 млрд грн – на антивоєнні цілі [3].

Варто сказати, що постійне законодавче і нормативне вдосконалення механізмів функціонування Експортно-кредитного агентства сприятиме активізації зовнішньоекономічної діяльності та спрямуванню інвестицій в Україну. Тому *26 грудня 2023 р. Національний банк України ухвалив рішення видати ПРАТ «Експортно-кредитне агентство» (ЕКА) ліцензію на здійснення діяльності експортно-кредитного агентства, що передбачає страхування, перестраховування, надання гарантій. ЕКА 6 лютого 2023 р. було внесено до Державного реєстру фінансових установ. Згідно із законодавством, ця компанія є страховиком зі спеціальним статусом, який працює на підставі ліцензії на здійснення діяльності експортно-кредитного агентства, що включає страхування, перестраховування, надання гарантій. ЕКА дотримується вимог нормативу платоспроможності та достатності капіталу на останню звітну дату, що передує його зверненню до НБУ для отримання ліцензії. За розрахункової величини нормативу платоспроможності та достатності капіталу в 312,157 млн грн прийнятні активи становлять 1879,54 млн грн (з яких грошові кошти – 472,278 млн грн (25,12%);*

державні облигації -1407,262 млн грн (74,88%). На 25 грудня 2023 р. укладено 22 договори страхування, зокрема портфельним методом, які дали можливість підтримати 85 зовнішньоекономічних угод, з яких: страхування зовнішньоекономічних договорів – 6; страхування кредитів – 3; страхування кредитів (портфельне, у межах державної програми «5–7–9»). 27 грудня 2023 р. Уряд прийняв постанову про внесення змін до порядку, відповідно до яких реалізують програми «Доступні кредити 5–7–9%», «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%» та «Доступний факторинг». Передусім знято обмеження на отримання державної підтримки підприємцями, які: перереєструвалися на підконтрольну територію України, але не мають змоги релокації бізнесу, проте своєчасно виконують зобов'язання за кредитними договорами та сплачують податки, збори й обов'язкові платежі до держбюджету України; зареєстровані, зокрема, на територіях Херсонської (у тому числі місто Херсон), Миколаївської та Дніпропетровської областей, для яких уже визначено дату завершення бойових дій і тимчасової окупації, але дату ще не внесено до Переліку територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси. З метою виконання домовленостей з МВФ, передбачено сфокусувати програму «5–7–9%» винятково на мікро-, малих та середніх підприємствах [3].

На нашу думку, трансформація конкурентного середовища під час дії воєнного стану кардинально змінила підходи до надання державної допомоги, оскільки підприємства в цих умовах не конкурують, а виживають. У період кризової ситуації до України надходять безпрецедентні обсяги міжнародної фінансової допомоги, зокрема у вигляді грантових та пільгових кредитних ресурсів, що в більшості випадків обумовлює її цільовий характер. Отже ключовим завданням уряду є залучення інвесторів шляхом створення сприятливих умов.

Список використаних джерел:

1. Rebuilding Ukraine: Principles and policies. CEPR. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/rebuilding-ukraine-principles-and-policies> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Піжук О.І. Державна підтримка малого підприємництва як важлива умова розвитку сфери послуг в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 93. С. 150–162.
3. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Грудень 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voennoho-stanu-v-ukrayini-hruden> (дата звернення: 20.02.2024).

ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Дір Ігор Юрійович

*Надзвичайний і Повноважний Посол України,
Заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Одним із окремих положень, які висвітлені в Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, було утворення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Набрала чинності дана Угода 1 січня 2016 року, але поступова лібералізація торгівлі між сторонами розрахована на 10 років. Зона вільної торгівлі передбачає:

- скасування як Україною, так і Євросоюзом ввізних мит на більшість товарів;
- визначення правил походження товарів;
- приведення Україною технічних регламентів, санітарних та фітосанітарних заходів у відповідність до європейських;
- встановлення сторонами режиму найбільшого сприяння доступу до ринку послуг;
- впровадження Україною правил ЄС у галузі публічних закупівель;
- спрощення митних процедур, попередження шахрайства, контрабанди тощо у галузі транскордонного переміщення вантажів;
- створення в Україні прозорого механізму захисту прав інтелектуальної власності [1].

З моменту набрання чинності Угоди ЄС скасував 94,7% тарифних мит на промислові товари. На решту товарів мита мали бути скасовані до 2023 року. У свою чергу Україна відмінила 49,2% мит на промислові товари. До 2023 року ця частка мала становити 96%, крім транспортних засобів, де перехідний період встановлений до 2026 року [2].

Після початку повномасштабної війни в Україні ЄС продовжував активно підтримувати нашу державу, у тому числі й у торгівлі. Так, 30 травня 2022 року держави-члени Євросоюзу ухвалили Регламент 2022/870 Європейського Парламенту та Ради про тимчасові заходи лібералізації торгівлі, які доповнюють торговельні пільги, що застосовуються до українських товарів відповідно до Угоди про асоціацію [3]. Починаючи з червня 2022 року, цим Регламентом ЄС

скасував тарифи та квоти на весь імпорт з України на цілий рік. У подальшому дія Регламенту була продовжена ще на рік [4].

Лібералізація торгівлі між сторонами призвела до того, що держави-члени ЄС стали основним торговельним партнером України. Після набуття чинності ЗВТ у 2016 році торгівля між державами почала поступово збільшуватися, і 2023 року експорт України досяг позначки 23,3 млрд дол. США, а імпорт – 32,6 млрд дол. США (рис. 1).

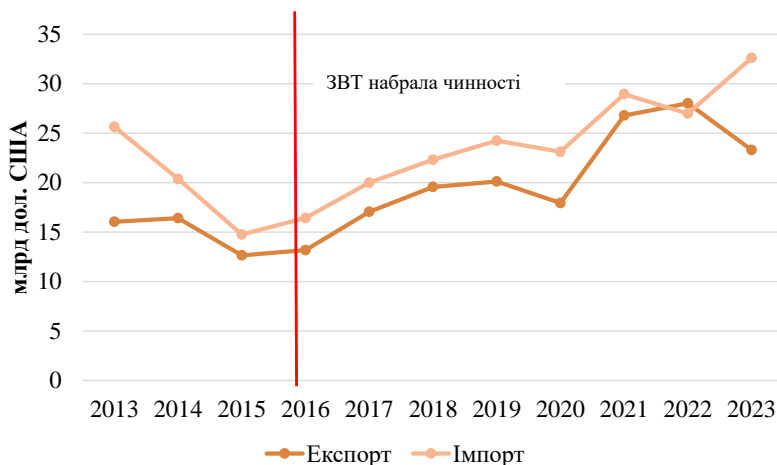

Рис. 1 Двостороння торгівля між Україною та ЄС, 2013–2023 роки, млрд дол. США

Джерело: складено автором за [5; 6]

Що стосується основного експортно-імпортного партнера України серед держав-членів ЄС, то 2023 року Україна найбільше експортувала до Польщі на 4,7 млрд дол. США, а імпортувала – на 6,6 млрд дол. США. Також важливими експортно-імпортними партнерами для України стали Німеччина, Румунія, Словаччина тощо (рис. 2).

У 2022 році Україна у товарному вираженні найбільше експортувала зерно, олію та насіння. На експорт цих товарних категорій у сукупному припало 10,7 млрд дол. США. Щодо імпорту, то Україна імпортує з Євросоюзу переважно товари з доданою вартістю (рис. 3).

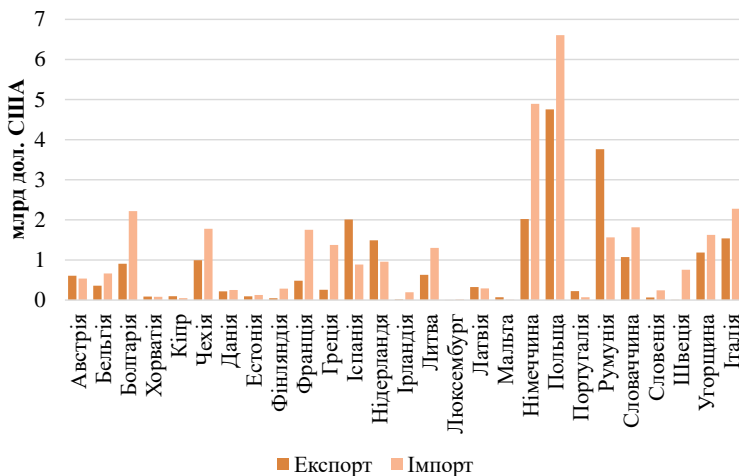

Рис. 2. Частка держав-членів в експортно-імпорتنних операціях України, 2023 рік, млрд дол. США

Джерело: складено автором за [6]

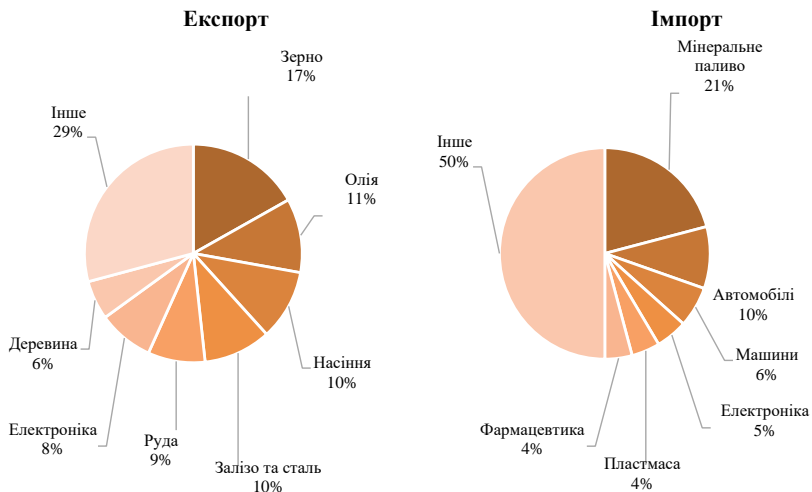

Рис. 3. Структура експорту та імпорту України до та з Європейського Союзу, 2022 рік, млрд дол. США

Джерело: складено автором за [7]

Отже, Європейський Союз – найважливіший торговельний партнер України. Торговельні відносини між нашими сторонами регулюються

відповідно до зони вільної торгівлі, яка почала функціонувати 2016 року. Після початку війни Євросоюз в односторонньому форматі скасував всі мита та квоти на імпорту України, що призвело до збільшення торгівлі між державами. При цьому основним експортно-імпорнтним партнером України у 2023 році була Польща.

Список використаних джерел:

1. Представництво України при Європейському Союзі. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelo-ekonomichne-spirovbitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 19.02.2024).
2. European Commission. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area#:~:text=The%20EU%20and%20Ukraine%20have,face%20when%20exporting%20to%20Ukraine> (дата звернення: 19.02.2024).
3. Official Journal of the European Union. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R0870> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Урядовий портал. Європейський Союз офіційно скасував мита на українські товари. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yevropejskij-soyuz-oficijno-skasuvav-mitana-ukrayinski-tovari> (дата звернення: 20.02.2024).
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2024).
7. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika> (дата звернення: 20.02.2024).
8. TradeMap. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx> (дата звернення: 20.02.2024).

ПРО ПІДСТАВИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Санченко Алевтина Євгенівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник*

*відділу проблем модернізації господарського права та законодавства,
керівниця Центру перспективних досліджень*

і співробітництва з прав людини в сфері економіки,

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова*

Національної академії наук України»

У сучасному світі значно актуалізувалося питання соціально відповідального підприємництва, адже воно стосується різних аспектів життєдіяльності суспільства в цілому та кожної окремої людини. Важливу роль підприємництва у сталому розвитку людства окреслено Порядком денним ООН у сфері сталого розвитку на період до 2030 року (2015 р.), спрямованого на забезпечення можливості всіх людей реалізувати свій потенціал в умовах гідності й рівності та у здоровому навколишньому середовищі. ООН характеризує приватну підприємницьку діяльність як одну з головних рушійних сил продуктивності, всеохопного економічного зростання та створення робочих місць і закликає всіх підприємців задіяти творчий та інноваційний потенціал для вирішення завдань у царині сталого розвитку, дотримуючись трудових прав людини та стандартів охорони навколишнього середовища і здоров'я згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, конвенціями Міжнародної організації праці, іншими відповідними договорами і угодами, Керівними принципами ООН з питань бізнесу та прав людини (п. 67) [1]. Центральну частину цих Керівних принципів ООН (2011 р.) (загальним числом – 31) становлять 24 принципи, які є засадами відповідальності бізнесу у сфері прав людини, що включають належну обачність підприємців щодо прав людини (*human rights due diligence*) [2].

Таким чином Порядок денний ООН підсилив вагомість міжнародних і національних зусиль та заходів із заохочення підприємництва до соціально відповідальної діяльності. Вже на час його ухвалення у багатьох державах світу, зокрема й європейських, соціально відповідальне підприємництво набуло рис норм цивілізованого поведіння, які органічно перетікали у площину регулювання відносин на єдиному європейському та глобалізованому ринках. Цей феномен обумовлено високим рівнем розвитку суспільств цих держав, які свідомо

діють та очікують від суб'єктів підприємництва, незалежно від їх розмірів, обсягів капіталу і галузі, соціально відповідального ставлення до організації їх діяльності, її ведення та результатів, що не повинні спричиняти негативного впливу на людей і довкілля; якістю взаємовідносин між суспільством (місцевими громадами включно), підприємницьким середовищем і державою, що базуються на цінностях поваги прав людини, демократії та верховенства права. У низці інших держав розвиток соціально відповідального підприємництва спричинено впливом глобалізації. Він розпочинається та відбувається з приходом на національні ринки зарубіжних і багаторіаціональних компаній, поширенням міжнародних угод про економічні відносини та вільну торгівлю, а також у зв'язку та внаслідок входження держав у інтеграційні об'єднання на кшталт Європейського Союзу (далі ЄС) й міжнародні організації як-от Організація економічного співробітництва та розвитку (далі ОЕСР).

Зазначимо, що європейськими державами зі сталими традиціями соціально відповідального підприємництва, як свідчать авторитетні зарубіжні дослідження [3], є, наприклад, Велика Британія, Швеція, Фінляндія, ін. Ними доводиться, що шведські підприємці почали практикувати певну форму соціальної відповідальності вже у XVII–XIX століттях, коли вони прагнули відігравати помітну роль у житті місцевих громад [3, с. 103–123]. У Фінляндії прозорість бізнесу (як одна з принципових характеристик соціальної відповідальності) є вродженою культурою, що дає позитивний результат для суспільства і дозволяє фінським підприємцям комфортно працювати також і в інших країнах світу [3, с. 73–102]. У Великій Британії, як вказують науковці, практика соціально відповідального підприємництва зародилася перед і під час Індустріальної революції та застосовується вже понад 200 років.

Окремо розглядаючи досвід Великої Британії, який висвітлюється зарубіжними дослідниками, слід звернути увагу на помітну роль держави у стимулюванні соціальної відповідальності підприємництва у своїй країні та за її межами [3, с. 11–35; 4]. Уряди Великої Британії прямо чи опосередковано беруть участь у різних аспектах її просування, інституалізації та глобалізації. Наприклад, два різних уряди М. Тетчер (консерватори, 1979–1991) і Т. Блера (лейбористи, 1997–2007) значно сприяли зміцненню правил щодо соціальної відповідальності у підприємстві. Парламентом у 1970–1976 рр. ухвалено закони про рівну оплату праці (1970 р.), про здоров'я та безпеку на роботі (1974 р.), про заборону дискримінації за ознакою статі (1975 р.), про расові відносини (1976 р.). Через вплив ЄС Уряд Великої Британії інтегрував у національне законодавство норми директив ЄС, і Парламент ухвалив закони про заборону дискримінації осіб з інвалідністю (1995 р.), про захист персональних даних (1998 р.), про права людини (1998 р.), про

публічну інформацію (1998 р.), ін. Уряд Т. Блера прагнув забезпечити серйозне ставлення британських компаній до їх соціальної відповідальності. У 2000 р. Урядом призначено першого в світі Міністра з питань корпоративної соціальної відповідальності д-ра К. Хауеллса, запроваджено державні програми, що передбачали залучення та підтримку суб'єктів підприємництва у вирішенні широкого кола питань: модернізація діяльності самого Уряду та його діалогу з підприємцями, особливо з малим і середнім бізнесом, та іншими зацікавленими сторонами з метою узгодженості діяльності, запровадження кодексів доброї практики та спільних дій щодо їх застосування, просування успішних бізнес-кейсів і відзначення досягнень підприємців, відновлення та розвиток їх навичок, сприяння підвищенню обізнаності про соціально відповідальне підприємництво, відповідні облік і звітність, направлення інвестицій у розвиток соціально відповідального підприємництва в бідних районах, зміцнення міжнародного співробітництва, ін. Отже, натепер правила соціальної відповідальності у підприємстві є частиною звичайної ділової практики у Великобританії.

У різних європейських державах така практика розвивалася, регулювалася і застосовувалася по-різному з огляду, крім іншого, на відсутність міжнародно-правового визначення поняття соціальної відповідальності у підприємстві та її чіткого правового регулювання. Втім, у Оновленій стратегії ЄС щодо корпоративної соціальної відповідальності (2011 р.) (далі Стратегія) [5] надано юридичне визначення цього суспільного явища й, серед інших аспектів, окреслено роль органів державної влади та інших зацікавлених сторін у діяльності з його укорінення. Встановлено, що корпоративною соціальною відповідальністю є відповідальність підприємців за вплив їх діяльності на суспільство, що дотримання чинного законодавства і колективних договорів між соціальними партнерами є необхідною умовою реалізації цієї відповідальності, що суб'єкти підприємництва в тісній співпраці із зацікавленими сторонами повинні інтегрувати соціальні, екологічні, етичні питання, питання прав людини та прав споживачів у основну стратегію їх діяльності та операційну діяльність з метою максимізації створення спільної цінності для їх власників/акціонерів, інших зацікавлених сторін і суспільства в цілому, а також з метою виявлення, запобігання та пом'якшення їх можливого несприятливого впливу. Співставляючи ролі суб'єктів підприємництва та органів державної влади, Стратегія наголошує, що розвитком соціальної відповідальності повинні керувати самі суб'єкти підприємництва, тоді як органи державної влади повинні відігравати допоміжну роль шляхом розумного поєднання добровільних політичних заходів і, за необхідності, додаткового регулювання, наприклад, для сприяння прозорості, створення ринкових стимулів для відповідального ведення бізнесу та

забезпечення корпоративної підзвітності. Органи державної влади можуть сприяти розробленню принципів і керівництв, які створюватимуть тло для більш рівних умов діяльності суб'єктів підприємництва і допомагатимуть оцінювати їхню корпоративну політику та ефективність. Мотивуюча роль профспілок та організацій громадянського суспільства має полягати у їх конструктивній співпраці з підприємствами для спільного пошуку рішень проблем, що ними виявляються. Споживачі та інвестори можуть стимулювати покращення ринкових позицій соціально відповідальних підприємств через збільшення споживання їх товарів і послуг та вигідні інвестиційні рішення. Водночас, і органи державної влади та інші зацікавлені сторони повинні демонструвати соціальну відповідальність у їхніх відносинах із підприємствами.

Ця Стратегія, Керівні принципи ООН, Глобальний договір ООН та загальні міжнародні дії з досягнення Цілей сталого розвитку стимулювали помітний прогрес у подальшому розвитку практик соціально відповідального підприємництва та правового регулювання в цій сфері. ЄС, ОЕСР, РЄ і деякі держави з урахуванням успішного та проблемного досвіду підприємництва прийняли нормативні документи і закони, зокрема стосовно належної обачності бізнесу щодо прав людини. Новим важелем для соціально відповідального підприємництва стане директива ЄС з питань корпоративної сталості та належної обачності, підготовка якої нині на стадії завершення [6].

Список використаних джерел:

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний ООН у сфері сталого розвитку на період до 2030 року: Резолюція 70/1 Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року (A/RES/70/1). URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=DadbxoK0lw6NxgacNZ&fe=true>
2. Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини: Імплементація Рамкової програми ООН «Захист, повага, засоби захисту»: Резолюція 17/4 Ради ООН з прав людини від 16 червня 2011 р. (A/HRC/RES/17/4). URL: http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=8524
3. Idowu S.O. and Filho W.L. (eds.) Global Practices of Corporate Social Responsibility. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2009. 508 P. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-540-68815-0>
4. Moon J. Government as a driver of corporate social responsibility. University of Nottingham, International Centre for Corporate Social Responsibility, Research paper Series 20-2004, ICCSR, 2004. P. 11–27.
5. A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM/2011/0681 final). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681>
6. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 (COM/2022/71 final). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071>

ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ МІЖНАРОДНИМИ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Смолич Дарія Валеріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту,

Луцький національний технічний університет

В Україні крім вітчизняних неурядових організацій підтримки бізнесу таких як Торгово-промислова палата України, організації роботодавців та їх об'єднання, бізнес асоціації діють також міжнародні неурядові організації, які відіграють велику роль у сприянні економічного розвитку підприємництва, розвитку міжнародного партнерства та покращенні бізнес-середовища в цілому.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про громадські об'єднання» неурядові організації інших держав, міжнародні неурядові організації діють на території України відповідно до цього та інших законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

На сьогоднішній день в Україні функціонують різні міжнародні неурядові організації підтримки бізнесу, зокрема – торгові палати країн Європи та світу (Німецько-Українська промислово-торговельна палата, Британсько-Українська торгова палата, Франко-Українська промислово-торговельна палата та інші); різноманітні бізнес-асоціації (Європейська Бізнес Асоціація, Україно-Швейцарська Ділова Асоціація (УСБА), Міжнародна турецько-українська бізнес-асоціація) та інші організації.

Багато неурядових організацій зосереджують свою діяльність на розвитку багатосторонніх партнерських відносин між підприємствами усього світу, разом з тим в Україні діють організації, діяльність яких направлена на захист прав та інтересів іноземних підприємств, що діють в Україні, як наприклад Данська бізнес асоціація (Danish Business Association). В таблиці 1 розглянемо особливості діяльності та умови членства в міжнародних неурядових організаціях підтримки бізнесу.

Місцеві представництва міжнародних неурядових організацій підтримки бізнесу, зокрема німецько-українська торгова палата, американська ТПП та інші в умовах економічної кризи та війни нині активно сприяють розвитку бізнесу країни за рахунок впровадження різних програм розвитку, фінансування.

Таблиця 1

Міжнародні неурядові організації підтримки бізнесу в Україні

Назва організації	Мета/місія/ідея/функції організації	Кількість членів	Сума річного внеску
Європейська Бізнес Асоціація [2]	Захищає бізнес-інтереси вітчизняних та іноземних інвесторів. Пропонує заходи навчання для працівників, а також надає професійні консультації щодо законодавчих питань.	850	900–3000 \$
Німецько-Українська промислово-торговельна палата [3]	Займається підтримкою українських та німецьких компаній в розвитку міжнародного бізнесу. Являється платформою, яка стимулює двосторонній економічний обмін.	51000 в усьому світі Понад 150 – в Україні	600–2500 євро
Україно-Швейцарська Ділова Асоціація (УСБА) [4]	Сприяє довгостроковому партнерству та співпраці українських та швейцарських компаній. Займається проведенням консультацій, зустрічей робочих груп, заходів обміну досвідом тощо.	50+	250–1000 CHF
Данська бізнес асоціація в Україні [5]	Займається підтримкою данських інвесторів на території України.	66	Безкоштовно

До основних завдань міжнародних неурядових організацій підтримки бізнесу, що діють на території України можна віднести:

- розвиток потенціалу бізнесу, шляхом створення програм, спрямованих на розвиток потенціалу місцевих підприємств і підприємців, це включає проведення тренінгів, семінарів і програм наставництва для покращення ділових навичок і знань;

- полегшення доступу до фінансування для малих і середніх підприємств (МСП), зокрема – допомога в забезпеченні позик, пошуку інвесторів за кордоном і просування альтернативних методів фінансування;

- створення мереж та сприяння партнерству між місцевими підприємствами та міжнародними партнерами, що допомагає розширити ринок, отримати доступ до нових можливостей та отримати передовий досвід;

- сприяння доступу українських підприємств до міжнародних ринків і сприяння експорту, зокрема: організація торгових місій, участь у міжнародних ярмарках та надання інформації про міжнародні ринки;

- сприяння сталим методам ведення бізнесу, екологічній відповідальності та залучення громади.

Практична допомога підприємцям у вигляді консультацій, зокрема з експертами у потрібних сферах (бухгалтерський облік, фінанси, управління грошовими потоками, маркетинг, оцифрування бізнесу, стратегії управління персоналом, юридичні операції) може надаватись неурядовими організаціями підтримки бізнесу безпосередньо, або такі організації, в тому числі міжнародні виступають координаторами для експертів-консультантів в певній галузі.

Поширеною є практика, коли підприємства та підприємці, які починають свою господарську діяльність потребують допомоги у пошуку грантів, позик та інших фінансових ресурсів. Неурядові організації підтримки бізнесу, в тому числі міжнародні можуть спрямовувати малий бізнес на відповідні ресурси, забезпечуючи таким чином консультування та інформаційну допомогу.

Важливим аспектом в стимулюванні розвитку бізнесу є налагодження співпраці та зв'язків вітчизняного бізнесу з іноземними партнерами за сприяння неурядових організацій, практична допомога при виході на міжнародний ринок; пошук інвестиційних джерел для розширення діяльності, відновлення, тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про громадські об'єднання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
2. Офіційний сайт Європейська бізнес асоціація. URL: <https://eba.com.ua/>
3. Офіційний сайт Німецько-Українська промислово-торговельна палата. URL: <https://ukraine.ahk.de/ua/>
4. Офіційний сайт Україно-Швейцарська Ділова Асоціація. URL: <https://ukraine-swiss.ch/uk/>
5. Офіційний сайт Данська бізнес асоціація. URL: <https://dba-ukraine.com/front-page.aspx>

**ДО ПИТАННЯ РОЛІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Токунова Анастасія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України*

Бай Олександр Сергійович

аспірант,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Чавостін Дмитро Анатолійович

аспірант,

*Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України*

У вересні 2019 р. було видано Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1]. Цей нормативно-правовий акт відкрив новий етап імплементації резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [2] (далі – Резолюція про Порядок денний 2030). Таким чином, держава чітко визначила свою спрямованість на реалізацію поставлених сімнадцяти цілей світового Порядку денного 2030. Однією з них є Ціль 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат». Також питання гендерної рівності є наскрізним у Резолюції про Порядок денний 2030, в якій закріплено, що затверджені сімнадцять цілей спрямовані на реалізацію прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат. Для досягнення позитивних результатів робота щодо просування гендерної рівності має проводитись комплексно і охоплювати всі сфери суспільного життя, враховуючи додаткові виклики, які постали перед країною у зв'язку із збройним конфліктом, що триває.

Протягом останнього часу Україна зробила суттєві кроки, спрямовані на забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, що підтверджується міжнародними дослідженнями та загально визнаними рейтингами. Так, за показниками щорічного дослідження «Глобальний звіт про гендерний розрив» (Global Gender Gap Report, далі – Глобальний звіт), Україна у 2020 р. піднялась на 59-те місце [3, с. 9], що, порівняно із 64-им [4, с. 8] у 2013 р., було суттєвим зрушенням.

Однак через надскладні умови для нашої держави через триваючу війну, за результатами аналогічної оцінки у 2023 р. [5, с. 11], Україна повернулася майже до стану десятирічної давності та посіла 66 місце.

Зазначене міжнародне дослідження розроблене з метою вимірювання гендерного розриву в доступі до ресурсів та можливостей у конкретних країнах [6]. Цей підхід оцінює не просто кількісні характеристики добробуту, успішності, активності жінок та чоловіків, а надає більш об'єктивну картину щодо того, наскільки обидві ці групи можуть реалізувати власні потреби та прагнення у своєму національному контексті. Тож у цьому випадку є можливість з'ясувати ситуацію щодо рівності жінок і чоловіків більш глибоко, побачити картину наявної дискримінації та виокремити напрямки, на яких державі слід зосередити свої зусилля для поліпшення ситуації. За своєю структурою Глобальний звіт розглядає розрив між чоловіками і жінками за чотирма сферами: економічна участь і можливості; освітні досягнення; здоров'я та виживання; політичне уповноваження [7]. Звертаючись до показників у зазначених сферах, стає зрозумілим, що не всі напрямки були успішними для розвитку України.

Зазначене утримання позицій у зведеному рейтингу було досягнуте за рахунок зрушень у питаннях освіти, здоров'я, політичної участі; у той же час сфера економіки продемонстрували суттєвий відкат. Так, у сфері економічної участі та можливостей Україна з 30-го [4, с. 18] місця у 2013 р. знизилася до 39-го у 2020 р. [3, с. 12], та до 55 місця у 2023 р. [5, с. 17]. Якщо ж звернутися до показників 2006 р. [8, с. 10], коли Глобальний звіт вийшов вперше, то ситуація є ще гіршою, оскільки на той час Україна посідала 24-те місце. Настільки суттєве поглиблення розриву у сфері економічної активності для України, як європейської країни, є серйозним індикатором, який має привертати увагу до питання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідній сфері.

Проблематика гендерної рівності у сфері економіки і бізнесу в нашій країні визначається цілком конкретними та відчутними характеристиками. Так, за підсумками 2021 року цей показник був зафіксований на рівні 18,6% [9]. Частка жінок-керівниць юридичних осіб і фізичних осіб підприємців складає лише близько 40%, при цьому найбільше очільниць працюють у галузі освіти [10, с. 50]. Тому, вкрай важливим стало затвердження Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року, яка ставить на меті досягнення до 2030 року сталого скорочення гендерного розриву в оплаті праці через такі стратегічні цілі: удосконалення законодавства про рівну оплату праці; створення сприятливих умов для подолання стереотипів і дискримінації щодо професій за ознакою статі; створення сприятливих умов для зручного поєднання сімейних і професійних обов'язків [11].

Окрім наведених прикладів системних проблем, в Україні фіксуються і порушення прав людини з боку бізнесу стосовно жінок.

Серед таких порушень можливо виділити наступні приклади, які було відображено у дослідженнях вітчизняних та міжнародних неурядових організацій та результатах роботи відповідальних інститутів держави у сфері прав людини: дискримінуючі оголошення про найм працівників за статтю, відмова у прийнятті на роботу або вимушене звільнення з причин народження дитини, вагітності, наявності малолітньої дитини [12, с. 4], випадки сексуальних домагань на робочому місці [13, с. 24], реклама, яка посилює гендерні стереотипи щодо ролі жінки, розповсюдження реклами, зміст якої принижує гідність людини за ознакою статі, зокрема, яка містить зображення жінки як сексуального об'єкта [14, с. 113] та інше. І це лише те, що було зафіксовано, виходячи із сучасної спроможності України відстежувати ситуацію у сфері прав людини та бізнесу, а також відсутності чітко визначених механізмів та інструментів для просування гендерної рівності в цій сфері. Проте навіть наведене вище надає можливість зрозуміти, що існують суттєві виклики у становищі жінок, пов'язані із проблемами реалізації їх прав людини і сферою економіки та бізнесу.

У світлі вищенаведеного, вбачається, що питання просування гендерної рівності та напрацювання підходів і інструментів, спрямованих на зміцнення прав та можливостей жінок у сфері економіки та бізнесу є актуальним напрямом дослідження в межах розроблення нового комплексного бачення розвитку України в умовах війни та повоєнної трансформації.

Список використаних джерел:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019/conv>
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations on 25 September 2015 № A/RES/70/1. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
3. Global Gender Gap Report 2020, World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf
4. The Global Gender Gap Report 2013, World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf
5. The Global Gender Gap Report 2023, World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf
6. The Global Gender Gap Report 2007, World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2007.pdf
7. The Global Gender Gap Report 2012, World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2012.pdf
8. Global Gender Gap Report 2006, World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf

9. Уряд планує до 2030 року скоротити гендерний розрив в оплаті праці з 18,6% до 13,6%. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-planuie-do-2030-roku-skorotyty-hendernyi-rozryv-v-oplati-pratsi-z-186-do-136>

10. Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: Статистичний аналіз відкритих даних ЄДР у 2017-2020. ПРООН, 2021 р. URL: http://www.un.org.ua/images/documents/4531/Women_and_Men_in-Leadership_Position.pdf

11. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2023 р. № 815-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text>

12. Гендерна дискримінація у доступі до праці й послуг: оцінка стану впровадження Україною антидискримінаційних директив: Аналітичне дослідження Ради ЄС, Бюро соціальних та політичних розробок. URL: [https://bureau.in.ua/downloads/Vysnovky%20\(12.12.2017%20FIN.pdf](https://bureau.in.ua/downloads/Vysnovky%20(12.12.2017%20FIN.pdf)

13. Alternative report on Ukraine's Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: VIII Periodic Report (English version) / Ed. by M. Skoryk, E. Lamakh. Kyiv : Kyiv Gender Studies Institute, 2017. 60 p.

14. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2018 рік: Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2018. 136 с. URL: <http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf>

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК СКЛADOVA ГЛОБАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Тягунова Наталія Михайлівна

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва, торгівлі,
логістики та готельно-ресторанної справи,*

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Тягунова Злата Олександрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту,*

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Ринок електронної комерції (е-комерції) визначається як важлива та швидкозростаюча складова світової торгівлі, що використовує інтернет-технології для здійснення торговельних операцій. Електронна комерція грає ключову роль у сучасній глобальній економіці, забезпечуючи компаніям можливість ефективного ведення бізнесу та споживачам – доступ до різноманітних товарів і послуг через Інтернет.

Ринок електронної комерції має наступні основні характеристики, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні характеристики ринку електронної комерції

Швидкий ріст	Ринок електронної комерції відзначається значним темпом зростання, що визначається зростанням доступності Інтернету, розвитком технологій та змінами в споживчому поведінці.
Глобальність	Е-комерція надає можливість підприємствам розширювати свої ринки за межі територіальних обмежень, взаємодіяти з клієнтами та партнерами з усього світу.
Доступність інформації	Завдяки е-комерції, інформація про товари та послуги стає легко доступною для споживачів, що полегшує процес прийняття рішень щодо покупок.
Різнорманітність пропозицій	Ринок електронної комерції розширює можливості для різноманітних бізнес-моделей, включаючи онлайн-магазини, аукціони, маркетплейси, цифрові товари та послуги.
Зростання мобільності	За рахунок зростання використання мобільних пристроїв, е-комерція швидко адаптується до мобільних платформ та додатків, забезпечуючи зручний доступ до продуктів і послуг через смартфони та планшети.
Зміни в способах платежів	Е-комерція сприяє розвитку нових та безготівкових методів оплати, таких як електронні гроші, криптовалюти, онлайн-платіжні системи.
Збільшення конкуренції	З великою кількістю онлайн-продавців і різноманітними пропозиціями споживачі мають можливість порівнювати ціни, якість і обслуговування, що сприяє збільшенню конкуренції.

Роль е-комерції в глобальній економіці є надзвичайно важливою, враховуючи її вплив на економічний ландшафт та організаційну структуру бізнес-процесів.

В першу чергу, е-комерція сприяє глобалізації торгівлі, забезпечуючи компаніям можливість розширювати свої ринки за межі територіальних обмежень. Це обумовлено тим, що через Інтернет підприємства можуть легко взаємодіяти з клієнтами, постачальниками та партнерами з усього світу, визначаючи нові географічні горизонти та створюючи додаткові можливості для розвитку.

Другий аспект полягає у впливі е-комерції на конкуренцію в глобальному масштабі. З великою кількістю онлайн-продавців та різноманітним пропозиціям споживачі отримують можливість активно порівнювати ціни, якість та обслуговування. Це підштовхує підприємства до удосконалення своїх стратегій, інновацій та обслуговування, щоб привертати та утримувати клієнтів в умовах зростаючої конкуренції.

Третій аспект полягає у змінах у споживчих звичаях, викликаних е-комерцією. Забезпечуючи легкий доступ до інформації про товари та послуги, е-комерція значно спрощує процес прийняття рішень щодо покупок. Це розширює ринок для споживачів та підприємств, стимулюючи попит та створюючи нові можливості для бізнесу.

Варто підкреслити, що е-комерція вносить суттєвий внесок у технологічний розвиток та ефективність бізнес-процесів. Використання електронних платіжних систем, аналітики даних та автоматизація бізнес-процесів забезпечують підприємствам ефективні інструменти управління та оптимізації витрат.

Отже, у світовій економіці е-комерція виконує стратегічно важливу роль, впливаючи на глобальні торговельні відносини, конкурентоспроможність підприємств, споживчі звичаї та технологічний прогрес. Її вплив є суттєвим для подальшого економічного розвитку та формування нових парадигм бізнес-середовища.

Сучасна електронна комерція знаходиться під впливом численних технологічних і соціокультурних змін.

Виділимо декілька ключових трендів, які визначають електронну комерцію в сучасному бізнес-середовищі (рис. 1).

Розглянемо сутнісні характеристики окреслених трендів.

Мобільна торгівля (m-commerce). Компанії будуть активно вдосконалювати свої мобільні додатки та веб-версії, забезпечуючи зручніше, швидше та персоналізоване обслуговування. Це стосується мобільної оптимізації сайтів та додатків, оперативного здійснення платежів через мобільні пристрої, а також забезпечення можливості для споживачів робити покупки з будь-якого місця та в будь-який час.

Інтернет речей (IoT) в е-комерції: Підключені до Інтернету пристрої, такі як розумні домашні пристрої та носимі технології, надають нові можливості для персоналізованих пропозицій, збору даних та поліпшення користувацького досвіду [1].

Штучний інтелект (AI) та машинне навчання: Використання AI допоможе вдосконалити персоналізацію пропозицій, прогнозування попиту та аналізу даних, автоматизувати процеси обробки замовлень, клієнтського обслуговування та управління запасами. Надважливим стає акцент на персоналізований підхід, так як персоналізовані продукти привертають увагу, задовольняють індивідуальні потреби та вподобання клієнтів, а це підвищує їх лояльність і спонукає залишатися вірними брендам.

Соціальні мережі та інфлюенс-маркетинг. Соціальні мережі посилюють взаємодію з аудиторією, тому бренди продовжать їх активно використовувати. Щодо інфлюенс-маркетингу, або співпраці з впливовими особистостями: споживачі їм довіряють, тому їх рекомендації та реклама визначатимуть що саме вони купуватимуть [2].

Віртуальна та доповнена реальність (VR та AR): Використання VR та AR технологій для створення іммерсивних онлайн-досвідів для споживачів, наприклад, віртуальних примірок або віртуальних магазинів. Таким чином користувачі можуть взаємодіяти з продуктами перед покупкою – переглядати їх у форматі 3D-моделей, застосувати у віртуальному середовищі.

Екологічна е-комерція: Споживачі стають все більше свідомими екологічних питань, тому багато е-комерційних підприємств звертають увагу на зменшення вуглецевого сліду, використання екологічно чистих матеріалів та ефективне управління відходами.

Оmnіканальність: Інтеграція різних каналів продажу (онлайн, офлайн, мобільний) для створення єдиного та безперервного користувацького досвіду. Наразі omnіканальність є ключовим фактором для бізнесу, який прагне підвищити лояльність та зростання клієнтської бази, а також стати помітним на ринку. [2].

Підписка на товари та послуги: Розширення моделей підписки дозволяє підприємствам стабілізувати прибутковість та забезпечити постійний потік доходів.

Глобальна торгівля: Зростання міжнародних торговельних платформ та послуг сприяє розвитку глобального е-комерційного ринку, де підприємства можуть легко взаємодіяти з клієнтами та партнерами в усьому світі.

Автоматизація, чат-боти та голосовий пошук. Чат-боти надають можливість клієнтам отримати негайну підтримку та відповіді на запитання у форматі 24/7, що підвищує рівень обслуговування.

Голосовий пошук дозволяє клієнтам швидко та зручно знаходити необхідні товари без необхідності набирати текстові запити.

Мікросегментація цільової аудиторії. За допомогою мікросегментації цільової аудиторії можна створювати персоналізовані стратегії маркетингу та продажів, спрямовані безпосередньо на конкретні групи споживачів.

Роро: досліджуй онлайн, купи офлайн. Варто звернути увагу на об'єднання онлайн та офлайн середовищ: магазини будуть активно впроваджувати стратегії, які сприятимуть кращому зв'язку між своїми онлайн та офлайн присутностями, надаючи споживачам можливість досліджувати товари в Інтернеті, а потім купувати їх у магазині.

Мобільна торгівля (m-commerce) та застосування AR-технологій	Ключові тренди сучасної електронної комерції	Екологічна е-комерція
Інтернет речей (IoT) в е-комерції		Оmnіканальність
Штучний інтелект (AI) та машинне навчання		Підписка на товари та послуги
Віртуальна та доповнена реальність (VR та AR)		Глобальна торгівля
Соціальні мережі та інфлюенс-маркетинг		Автоматизація, чат-боти та голосовий пошук
Мікросегментація цільової аудиторії		Роро: досліджуй онлайн, купи офлайн

Рис. 1. Ключові тренди сучасної електронної комерції

Ці тренди відображають постійні зміни в електронній комерції, які відбуваються під впливом технологічних інновацій, змін у споживчому підході та стратегічних адаптацій бізнес-моделей. Слід зазначити, що подальший розвиток електронної комерції вимагатиме не лише уваги до продукту, але й уміння пристосовуватися до змін у цифровому середовищі. Інтеграція новітніх технологій, зосередження на вдосконаленні клієнтського досвіду та відповідальному ставленні стануть ключовими пунктами у розвитку електронної комерції.

Список використаних джерел:

1. Розвиток електронної комерції уповільнився у 2024 році. URL: <https://logist.fm/news/rozvitok-elektronnoyi-kommerciyi-upovilnivsya-u-2024-roci>
2. Ринок електронної комерції: як технології та тренди змінять правила гри для бізнесу у 2024 році? URL: <https://www.fishdigital.agency/blog-rinok-elektronnoyi-kommerciyi>

НАПРЯМ 8. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-71>

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Волкова Яна Олексіївна

аспірант,

Державний торговельно-економічний університет

Хмурова Вікторія Валентинівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,

Державний торговельно-економічний університет

Сучасний стан фінансування закладів охорони здоров'я в Україні та світі характеризується різноманітністю підходів та моделей, що зумовлено специфікою національних систем охорони здоров'я, економічним розвитком країн та політичними пріоритетами. Необхідність оптимізації процесів фінансування вимагає глибокого аналізу існуючих моделей та розробки інноваційних стратегій, здатних забезпечити стале та ефективне фінансування медичних закладів.

Визначення оптимальних стратегій фінансування закладів охорони здоров'я є критично важливим завданням, що передбачає розроблення та застосування комплексу підходів та механізмів, здатних адекватно реагувати на змінювані умови, соціально-економічні реалії та виклики здоров'я населення. Це стосується різноманіття тактик і стратегій, спрямованих на те, щоб не лише підтримати, а й покращити роботу закладів охорони здоров'я, водночас сприяючи підвищенню стандартів надання медичної допомоги та поліпшенню загальної доступності для широких верств населення.

Це означає, перш за все, аналіз існуючих фінансових механізмів на національному рівні, а також вивчення передових світових практик та інновацій. За допомогою даних про кращі практики може бути розроблено цілісний, диференційований підхід до фінансування, який включав би необхідні інвестиції у критичні сфери та стимулювання впровадження технологічних інновацій.

Оптимальні стратегії мають передбачати також використання гнучких механізмів фінансування, що можуть адаптуватися до динамічних змін у потребах населення, наприклад, через створення страхових медичних фондів, збалансування прямого й непрямого

оподаткування, регіональні інноваційні фонди охорони здоров'я, а також впровадження публічно-приватного партнерства. Ці заходи, серед іншого, дозволять розширити доступність та підвищити рівень медичного обслуговування, особливо у віддалених та соціально-вразливих регіонах.

Окрім цього, необхідно розробити механізми прозорого розподілу ресурсів, впровадити систему постійного моніторингу та оцінки витрачання коштів, щоб гарантувати, що інвестиції в охорону здоров'я вносять реальний внесок у підвищення рівня медичних послуг, інновацій та доступності лікування.

Особливу увагу слід приділити підвищенню фінансової грамотності серед керівників медичних закладів, щоб вони могли ефективно управляти ресурсами, залучати додаткове фінансування та оптимізувати витрати, одночасно покращуючи якість медичного обслуговування.

Ефективність фінансування закладів охорони здоров'я визначається багатьма факторами, серед яких вирішальну роль відіграє синергія між державним і приватним капіталом. Ця інтеграція створює стійку фінансову основу, яка дозволяє медичним закладам не тільки покривати поточні потреби в ресурсах, але й інвестувати в розвиток та інновації. Залучення приватних інвестицій може значно розширити можливості для вдосконалення інфраструктури, оновлення медичного обладнання, впровадження передових технологій та методик лікування, а також забезпечення високої кваліфікації медичного персоналу.

Крім того, важливим елементом у забезпеченні ефективності фінансування є розробка та впровадження цільових програм, які беруть до уваги ключові аспекти медичного обслуговування. Ці програми мають бути спрямовані на вирішення найбільш актуальних проблем у сфері охорони здоров'я, таких як покращення доступності медичної допомоги для вразливих верств населення, забезпечення якісної первинної медичної допомоги, профілактика захворювань та підвищення загального рівня здоров'я населення. Ефективно сплановані та реалізовані цільові програми дозволяють не тільки оптимізувати використання наявних фінансових ресурсів, але й привертати додаткове фінансування з різних джерел.

Важливим аспектом є також встановлення чітких критеріїв ефективності та механізмів контролю за використанням коштів, що дозволяє забезпечити прозорість фінансових потоків і підвищити відповідальність за результати діяльності медичних установ. Моніторинг та оцінка впливу цільових програм на якість і доступність медичних послуг є ключовими для коригування стратегій фінансування та покращення їхньої ефективності.

Отже, ефективність фінансування медичних закладів залежить не тільки від обсягу залучених ресурсів, а й від здатності ефективно їх

розподіляти та використовувати, з огляду на різноманіття та специфіку потреб населення в охороні здоров'я. Інтенсифікація співпраці між державним та приватним секторами, разом із розробленням цільових програм, спрямованих на вирішення ключових аспектів медичного обслуговування, створює міцну основу для досягнення цієї мети. Такий підхід забезпечить створення адаптивної, сталої, та націленої на пацієнта системи охорони здоров'я.

Розробка та впровадження комплексних стратегій фінансування, які враховують специфіку національної системи охорони здоров'я, економічний контекст та міжнародний досвід, може значно підвищити ефективність медичних закладів, забезпечити вищу якість та доступність медичних послуг для всіх верств населення.

Враховуючи вищевказане, визначення та реалізація оптимальних стратегій фінансування вимагає комплексного підходу, що базується на детальному аналізі поточної ситуації, вивченні міжнародного досвіду, інноваційних технологіях та врахуванні конкретних потреб населення. Такий підхід дозволить створити ефективну, адаптивну та сталу систему фінансування охорони здоров'я, що сприятиме забезпеченню високоякісних та доступних медичних послуг для всіх громадян.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Гбур Зоряна Володимирівна

*доктор наук з державного управління, професор,
проректор з наукової роботи,*

*Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права
Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»*

Ефективна система виконавчого провадження – це один з елементів сучасної правової держави, адже без належного виконання рішень неможливе створення легітимної європейської держави. Світовий досвід у сфері виконавчого провадження має суттєвий вплив на розвиток підходів до вдосконалення української моделі виконавчого провадження та є актуальним у здійсненні правового регулювання такого процесу.

Останнім часом у публічному управлінні відбуваються системні реформування, що негативно впливають на загальну якість роботи учасників виконавчого провадження через періодичні зміни систем і структур. Тому поставлені цілі реформування системи виконавчого провадження можна досягти шляхом порівняльного аналізу систем виконавчого провадження в юрисдикціях органів іноземних країн у контексті імплементації позитивного світового досвіду в українську практику.

Пріоритетні аспекти впровадження світового досвіду у практику реформування системи виконавчого провадження в Україні вивчають багато вчених. Так, Лимарь І., досліджуючи питання реформування системи виконання судових рішень з погляду передумов та перспектив розвитку, зауважує, що проблемним питанням реформування виконавчого процесу є відсутність єдиної позиції щодо підпорядкованості та правового статусу приватних виконавців, оскільки відсутня чітка позиція щодо остаточного оформлення системи виконання судових рішень та немає чіткої позиції щодо того, чи буде це поступовий перехід до цивільної системи примусу, чи залишиться такий, який є на даний час [1, с. 93].

Крупнова Л. відзначає, що перспективними тенденціями розвитку системи виконавчого провадження в Україні можна вважати такі тенденції:

1) додаткова інституційна реалізація комбінованої системи примусового виконання рішень та адаптація до специфіки вітчизняної правової системи та менталітету громадян;

2) остаточна універсализація системи виконавчого провадження на основі стандартів єдиного правового простору Європейського Союзу;

3) удосконалення окремих аспектів транснаціонального виконавчого процесу;

4) перегляд ключових підходів до визначення ефективності виконавчих процедур;

5) залучення організацій громадянського суспільства до реформування чинної системи виконавчого провадження;

6) удосконалення адміністративних процедур у виконавчому провадженні;

7) залучення арбітражних колегій до виконавчого провадження [2, с. 145].

Відповідно до законодавства про виконавче провадження Німеччини, виконавче провадження – це система заходів для повного або часткового забезпечення цивільно-правових вимог. Повноваження належать вищим посадовим особам (тобто нотаріусам, суддям) та іншим вищим посадовим особам, а також громадським організаціям і учасникам судового процесу. Попри те, що вони є фізичними особами, представники певних галузей, які мають повноваження вчиняти виконавчі дії, передбачені законом, також мають певні види виконавчих дій у межах своїх повноважень. Наприклад, певні категорії адвокатів мають право вручати повістки, накази та інші документи, а також здійснювати виконавчі дії відповідно до законодавства [3].

У Франції виконавче провадження (тобто примусове виконання, оскільки добровільне виконання зобов'язань боржника не потребує жодної процедури) включає всі процедури, які можуть змусити боржника виконати свої зобов'язання згідно з виконавчим листом. Правила, що підлягають виконанню, – це в основному судові рішення (французькі чи іноземні) і нотаріальні акти, які підлягають виконанню. Згідно з французьким законодавством, це майно може покладати на боржника три види зобов'язань: сплатити, зробити або не зробити щось і, нарешті, віддати або повернути. Судовий виконавець має монополію на примусове виконання. Це державні та міністерські службовці, які призначаються міністром юстиції та перевіряються на дотримання суворих етичних норм під час виконання своїх обов'язків. Їм платять за їх послуги. Водночас витрати, пов'язані з примусовим заходом, несе кредитор, який згодом повинен погасити боржник [4].

Загалом світовий досвід щодо функціонування системи виконавчого провадження засвідчує, що виконавче провадження, незалежно від форми його існування, переслідує загальну мету, тобто основними завданнями є ефективність здійснення правосуддя, важливість судових рішень для всіх членів суспільства, реальність захисту порушених чи

оскаржених прав, підтвердження законності судових рішень та їх загальнообов'язковості.

Щодо реформування системи виконавчого провадження в Україні, то одним із найважливіших нововведень такого процесу стало запровадження Інституту приватних виконавців, який працюватиме разом із державними виконавцями.

Це пояснюється тим, що низьке виконання рішень судами та відповідними органами завдає серйозної шкоди системі правосуддя в цілому та порушує права громадян та компаній, які виступають стягувачами у виконавчому провадженні. Проте, переробляючи систему виконавчого провадження на основі світового досвіду, слід мати на увазі, що нові положення мають бути максимально адаптовані з урахуванням обмежень світової практики та міжнародного права. Лише в цьому випадку Україна може бути гідним партнером у сфері міжнародних відносин.

Аналіз та узагальнення чинних світових систем виконавчого провадження, а також системи виконавчого провадження в Україні сприятиме підвищенню ефективності забезпечення захисту прав сторін та інших осіб у виконавчому провадженні. Попри значні відмінності, призначення та характер усіх типів і форм органів прийняття рішень у різних країнах мають схожість. Тобто реалізація державної політики щодо примусового виконання рішень компетентних органів і, як наслідок, порушення прав фізичних та юридичних осіб.

Таким чином, відзначимо, що аналіз світового досвіду дозволяє узагальнити позитивні та негативні сторони системи виконавчого провадження інших країн та дослідити доцільність використання позитивного досвіду в умовах сучасного розвитку української системи виконавчого провадження з метою її реформування.

Важливим моментом впровадження світових стандартів у сферу реформування системи виконавчого провадження в Україні має стати уніфікація форм і напрямів діяльності органів публічної влади України та її посадових осіб з метою забезпечення належного функціонування суспільних відносин у виконавчому провадженні. В її основі лежить непорушність конституційних прав, свобод та законних інтересів особи. Тому першочерговим напрямком реформування у цій сфері залишається вдосконалення законодавства, яке націлене на усунення правових перешкод для виконання судових рішень та розроблення системи правових норм, які стимулюють учасників правовідносин до беззастережного виконання своїх обов'язків.

У перспективі наступних розвідок розглянемо суть виконавчого провадження в контексті реформ.

Список використаних джерел:

1. Лимарь І.В. Реформа системи виконання судових рішень: передумови та перспективи розвитку. *Проблеми законності*. 2018. № 143. С. 90–98.
2. Крупнова Л.В. Розвиток виконавчого провадження в умовах реформування системи державного управління в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 7. С. 143–145.
3. Zwangsvollstreckung wegen Geldforderungen. Juracademy.de. URL: <https://www.juracademy.de/zivilprozessordnung/zwangsvollstreckunggeldforderungen.html>
4. How to enforce a court decision. France. URL: https://e-justice.europa.eu/52/EN/how_to_enforce_a_court_decision?FRANCE&member=1

ІНСТРУМЕНТИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ САМООРГАНІЗАЦІЇ В ГРОМАДАХ

Головко Лілія Василівна

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут демографії та проблем якості життя

Національної академії наук України

Головко Таміла Вадимівна

магістр,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Глобальні виклики кризового стану в Україні, через повномасштабне вторгнення російських військ, зумовлюють пошук дієвих інструментів стресостійкості територіальних громад. Особливо це є значущим у процесі відновлення та відбудови громад з врахуванням принципу людиноцентризму.

На законодавчому рівні Постанова Кабінету України «Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них» від 14 жовтня 2022 р. № 1159 є безкопромислою у напрямі максимального залучення громадськості.

Потужним інструментом комплексного відновлення громад є Програма «Децентралізація приносить кращі результати і ефективність» (DOBRE), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). У Київській області реалізується Програма комплексного відтворення території на 2023–2027 рр. Основною метою є розробка основних пріоритетних напрямів: просторових, містобудівних та соціально-економічних, що сприятимуть створенню умов для безпечного життя в області.

З моменту повномасштабного вторгнення, з 24 лютого до 3 квітня 2022 р., 15 територіальних громад Вишгородського, Бучанського та Броварського районів були під окупацією. Руїнування різної складності зазнали 270 населених пунктів 46 територіальних громад, що становить 65% території області. Найбільш масштабних руїнувань зазнали: Бучанська, Ірпінська, Гостомельська, Бородянська, Макарівська, Дмитрівська, Великодиммерська, Пісківська територіальні громади. Масові вбивства мешканців громад, пошкодження та руїнування об'єктів житлового фонду, інфраструктури, критичні пошкодження природного середовища є надзвичайно великими втратами для кожної з

громад. На разі, наявність загрози ракетних ударів потребує постійного корегування планів. Однак, роботи по відновленню процесів життєдіяльності, відбудови інфраструктури тривають, з розробкою завдань перспективного розвитку.

Перші проекти у рамках Програми розроблені у 18 громадах, продовжується робота ще з 14 громадами. Вагоме значення у реалізації Програми має залучення мешканців кожної громади. При цьому надзвичайно велика увага приділяється пріоритетності відбудови об'єктів інфраструктури, з врахуванням думки громад, через використання інструментів опитування мешканців, представників бізнесу. Значущим є проведення інвентаризації по всіх сферах: соціальній, економічній, сфері послуг та ін., а також визначення фінансової спроможності громад. При зборі статистичної інформації відіграє роль співпраця з обласними військовими адміністраціями, центральними органами влади [1].

У рамках програми «U-LEAD з Європою» визначено алгоритм відновлення мобільності громад з населенням до 50 000 осіб на деокупованих та тилових територіях. До першочергових принципів, які рекомендовано включати у проекти відновлення мобільності, експерти віднесли: планування інклюзивної системи; формування енергетичної незалежності; безпеки руху; створення мультимодальних систем [2].

Упродовж 2022–2023 рр. екстрену допомогу від U-LEAD отримали 333 найбільш постраждалі територіальні громади. Зокрема, надані пакети екстреної допомоги: пакет «прихисток» (500 одиниць) для покращення умов розміщення для ВПО, пакет «ремонт» (201 одиниць) для відновлення об'єктів критичної інфраструктури, пакет «освітлення» (250 одиниць) – для покращення вуличного освітлення [3].

Масштабне переміщення населення зумовило необхідність розробки та реалізації алгоритму інтеграції та адаптації ВПО в нових громадах. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб» від 4 серпня 2023 р. № 812, упродовж вересня-листопада 2023 р. створено 529 Рад з питань ВПО. До складу Ради ВПО має входити 18 осіб, 9 з яких – ВПО, 6 осіб представники органу, при якому утворено Раду, 3 представники громадських об'єднань.

Станом на 23 січня 2024 р. за даними Міністерства соціальної політики України у Київській області зареєстровано 329 тис. зареєстрованих ВПО переважно з Донецької, Луганської, Харківської та Херсонської областей. На разі, діє 5 Рад ВПО, з них 3 у м. Київ, зокрема у Дарницькому та Оболонському районі та 2 у Київській області, при Обухівській районній державній (військовій) адміністрації та при Білоцерківській міській раді. Новостворені структури діють як консультативно-дорадчий орган. Основними напрямками діяльності

якого є забезпечення базових потреб ВПО, інтеграція їх у громаду через участь у самоврядуванні. Проактивна громадська позиція, співпраця Рад ВПО з органами влади на локальному рівні, дозволяє більш ширше визначати потреби, аналізувати наявні ресурси громад, для розширення спектру соціальних послуг, відбудови інфраструктури, покращення спільних умов проживання в громаді.

Значну роль у відбудові території громад і країни в цілому, відіграють органи самоорганізації населення (ОСН), які є своєрідним індикатором соціально-економічних зрушень в громаді. Одним із передумов виникнення ОСН є відсутність представників місцевої влади (старости, депутатів) у окремих поселеннях громади; зміна стереотипів щодо самостійності, згуртованості, зростання громадянської активності у вирішенні питань, пов'язаних із покращенням спільних умов проживання в громаді.

Основними функціями ОСН стають: лобювання інтересів мешканців вулиці, села, міста; внесення пропозицій до проєктів місцевих програм, пришвидшення процесів соціальної інтеграції ВПО, тощо. На разі, підвищилась активність населення, щодо створення різних форм самоорганізації, з будинкових та вуличних комітетів до сільських, міських та районних ОСН. За підтримки місцевих органів влади, у співпраці з структурами неформального сектору ОСН нарощують соціальний капітал, посилюють спроможність громади та сприяють ефективній синергії можливостей кожного мешканця.

Вагому роль у підвищенні рівня самоорганізації населення та стресостійкості громад відіграють волонтерські структури. Жодна європейська країна, упродовж останньої декади, немає таких значних змін у формуванні тенденцій до зростання волонтерської активності населення.

У 2021 р. Україна, одна із перших в Європі, увійшла у Топ-10 за рівнем благодійності, у рейтингу за *World Giving Index*. У порівнянні з 2010 р. Україна займала 150 місце (всього 5% населення було залучено до волонтерської роботи), у 2021 р. майже половина (49%) населення займались благодійністю, понад 70 – допомагали незнайомцям, 47 – донатили, 24% – волонтерили. У 2023 р. Україна стала першою європейською країною, яка зайняла 2 місце в рейтингу – 78% населення допомагали незнайомцям, 70% донатили і 37% волонтерили [4].

В умовах воєнного стану спостерігається зростання значної кількості благодійних та волонтерських структур в цілому по країні. Особливо активним є населення деокупованих територій громад. Зокрема, волонтерські угруповання з'явилися у Немішаївській територіальній громаді Київської області, об'єднуючи активних мешканців громади. Одна із них, волонтерська група «Немішаївські бджілки» розпочала свою діяльність у червні 2022 р. і функціонує до сьогодні. У соціальній

мережі *Facebook* до сторінки групи долучились понад 700 учасників. Серед мешканців громади, понад 60 осіб є постійними членами угруповання. Основною метою діяльності групи є допомога армії, зокрема окремим підрозділам ЗСУ, ВПО, які переїхали до населених пунктів громади. До видів допомоги, яку надають волонтери, відносяться: плетіння маскувальних сіток, пошиття маскувальних костюмів, виготовлення харчових наборів швидкого приготування, різноманітних смаколиків, випічки, бліндажних свічок, переносних мініпічок тощо [5, с. 43].

Отже, підсиленню зростання стресостійкості, процесу самоорганізації в громадах в контексті їх відновлення, сприяють: правові інструменти, ефективний інструмент співпраці держави, громад та міжнародних партнерів. Значущу роль у розвитку громади відіграють органи самоорганізації населення та структури неформального сектору, благодійні та волонтерські об'єднання, угруповання. Спільний супротив агресору об'єднує населення заради єдиної мети, сприяючи нарощуванню соціального капіталу територіальних громад, через формування стійких людських відносин, що сприяють підвищенню стресостійкості населення, впровадження міжнародних програм соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Чим глибший і змістовніший діалог із громадою, тим якіснішою буде програма відновлення. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/hromady-istorii-borotby-i-rozvytku/chym-hlybshyy-i-zmistovnishyy-dialoh-z-hromadoiu-tym-iakisnishoiu-bude-programa-vidnovlennia-kerivnytsia-konsultantiv-vira-kozina>
2. Стала мобільність у громадах: рекомендації щодо відновлення. Програма «U-LEAD з Європою». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16047>
3. Посилення спроможності територіальних громад: досягнення «U-LEAD з Європою». URL: [U-LEAD_4_pager_July2023_ua PDF](#)
4. World Giving Index 2023 URL: <https://www.cafonline.org/about-us/research/caf-world-giving-index>
5. Головка Л.В., Головка Т.В. Волонтерська діяльність як фактор резильєнтності та нарощування соціального капіталу в громадах (на прикладі однієї з громад Київської області). *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 4 (54). С. 38–54.

НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-74>

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ЗБЛИЖЕННІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Бречко Олександр Володимирович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри транспорту і логістики,

Західноукраїнський національний університет

В контексті інтеграції України до Європейського Союзу та Єдиного цифрового простору ЄС (ЄЦП ЄС) цифрові технології відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності країни, покращенні якості життя громадян та зміцненні співпраці з європейськими партнерами.

Цифрова трансформація відкриває нові можливості для розвитку інноваційних технологій та стимулювання підприємництва, що здатні забезпечити інклюзивність і стійкість національної економіки. Цей процес сприяє збільшенню різноманіття нових програм цифровізації і комерційних послуг, що в свою чергу, є значними стимулами для розвитку стартапів з новими бізнес-моделями та продуктами.

У грудні 2023 року відбулися знакові події, які були спрямовані на зближення з Європейським цифровим простором. Зокрема, на Diiia Summit, було презентовано нові послуги в застосунку «Дія» та сервіси, які спрямовані на полегшення життя українців в умовах війни та наближення перемоги. Також лідери країн ЄС ухвалили рішення про початок переговорів з Україною та Молдовою щодо вступу до Євросоюзу, в рамках яких імплементації актів права ЄС (ACQUIS ЄС) може стати одним з перших саме за напрямком розділу 10 Угоди «Цифровізація і медіа» [1].

Для підтримки і посилення процесів цифровізації в Україні залучаються значні інвестиції у формі як приватних капіталовкладень, так і міжнародної державної підтримки у формі грантів. Так урядом США протягом наступних 5 років на цифрову трансформацію в Україні буде виділено 150 млн дол. США, з метою створення ефективних цифрових екосистем для підтримки економічного зростання, прозорості відбудови та впровадження нових цифрових послуг для громадян та бізнесу, які мають антикорупційний ефект. Провідні компанії з розробки

програмного забезпечення також долучаються до фінансування цифрової стійкості, зокрема, бізнес-мережа SAP Business Network надала на безоплатній основі підтримку програмного забезпечення й хмарних сервісів для українським компаній чи розробників в ІТ-галузі.

Міністерство цифрової трансформації спільно з Міністерством освіти і науки презентували також Глобальну інноваційну візію «WINWIN до 2030 року», яка окреслює ключові напрями розвитку країни у внутрішньо- та зовнішньополітичному контекстах. Серед пріоритетних тематичних напрямів візії визначено: medtech, edtech, штучний інтелект (AI), економіка без кордонів, biotech, greentech, кібербезпека, напівпровідники, fluid economy, цифрова економіка, agritech та ін. [2].

План дій відповідно до WINWIN містить три розділи: «Екосистема інновацій», «Підтримка екосистеми інновацій» та «Розвиток пріоритетних галузей». Поступове втілення візії інновацій допоможе державі зробити економічний стрибок та створити зручні умови для розвитку бізнесу, освіти та науки. В умовах сучасних викликів дана стратегія вкрай важлива, оскільки можна виділити як загрози, так і можливості для інноваційного потенціалу України.

Незважаючи на те, що Україна є лідером в окремих напрямках цифрової трансформації, особливо в суспільному секторі і на рівні фізичних осіб, в цілому існує суттєве відставання у розвитку цифрового ринку від Європейського Союзу про що свідчить показники міжнародних рейтингів такі як EGDІ, NRI, WDCR. Для виправлення ситуації необхідно прискорити трансформацію, особливо у відсталих сферах, таких як, розвиток телекомунікаційної інфраструктури, державні цифрові послуги та регуляторне середовище. Саме ці напрямки визначають вузькі місця цифровізації в рамках інтеграції до Єдиного цифрового простору ЄС (ЄЦП ЄС), а саме, це стосується: необхідності змінювати технічну інфраструктуру, гармонізації законів України з Європейськими нормами і стандартами, інвестицій у розвиток цифрових послуг [3].

Для України важливою є узгодженість напрямів розвитку цифрової трансформації із вимогами європейського дослідницького простору в системі цифровізації. Компонентами єдиного цифрового ринку ЄС, які потребують удосконалення в Україні, є: електронна ідентифікація, захист прав інтелектуальної власності в інтернеті, розвиток платіжних систем, електронних платежів та розрахунків, кібербезпека та захист персональних даних.

Також важливим напрямком прискорення процесів цифровізації в Україні є розробка нових децентралізованих проєктів на базі Web3, які можуть стати потужним драйвером технологічного та економічного прориву. Проте їх розвиток стримують фактори регуляторного

характеру та складнощі фінансово-банківського сектору в умовах війни, а також і поспішні рішення передчасного впровадження в українське законодавство про віртуальні активи положень європейського регламенту Markets in Crypto-Assets (MiCA), які вже сьогодні загрожують міграцією web3-стартапів в інші країни [4].

Результати процесу євроінтеграції для українського інформаційно-технологічного (IT) сектора можуть характеризуватись такими перевагами:

1. Звільнення від митних зборів та податків на певні товари та послуги, що сприятиме зростанню експортного потенціалу IT сектора України.

2. Усунення торговельних бар'єрів і регулятивних перешкод сприятиме полегшенню ведення бізнесу для українських IT компаній на європейському ринку.

3. Розширення можливостей для отримання грантів та субсидій від Європейського Союзу, що сприятиме фінансовій стабільності та розвитку інноваційних проєктів.

4. Можливість участі у європейських тендерах забезпечить українським IT компаніям нові можливості для реалізації своїх продуктів та послуг.

5. Перетворення на один із головних центрів розробки та надання IT послуг у Європі завдяки високій кваліфікації українських спеціалістів і конкурентоспроможним цінам на ринку праці.

6. Активізація співпраці з європейськими компаніями сприятиме обміну досвідом та розробці спільних проєктів.

7. Збільшення інвестицій в українську IT індустрію, що сприятиме її подальшому розвитку та модернізації.

8. Покращення якості освітніх програм з IT завдяки активізації співпраці українських університетів з європейськими освітніми установами.

9. Полегшення захисту інтелектуальної власності українських IT компаній завдяки гармонізації законодавства та міжнародному співробітництву в цій сфері.

Інтеграція в єдиний цифровий ринок ЄС розпочалася з того, що Україна долучилася до програми ЄС «Цифрова Європа», яка передбачає фінансування цифровізації країн Європи за різними напрямками. Завдяки цьому вже зараз представники IT-галузі України можуть отримати фінансування за такими напрямками: високопродуктивний комп'ютинг; штучний інтелект; великі дані і хмарні послуги; цифрові навички; використання цифрових технологій в економіці й суспільстві.

Важливим фактором інтеграції є фінансова і банківська система, а також фінансові технології які розробляються в їх межах. Так, Національним банком України розроблено проєкт відкритого

банкінгу, який має запрацювати у 2025 р. та здійснено перехід платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO 20022, який є новим поколінням Системи електронних платежів НБУ (СЕП). Після отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС також прискорила роботу над приєднанням до ключових світових розрахункових систем, насамперед до єдиної зони платежів у євро – SEPA. Також НБУ працює над запуском в Україні миттєвих платежів на основі нового покоління СЕП-4, які мають запрацювати у 2024р. Паралельно ведеться робота над розширенням застосування різних методів дистанційної ідентифікації у фінансовій системі. В умовах війни це дає можливість громадянам віддалено користуватися продуктами українських фінансових установ, у тому числі перебуваючи за кордоном.

Загалом, відповідно до досліджень Центру досліджень міжнародної торгівлі Trade+, інтеграція України до єдиного цифрового ринку ЄС може дати такі позитивні наслідки [5]:

- ВВП України: зростання до +12%;
- експорт товарів з України до ЄС: до +17% (близько €3 млн);
- експорт послуг з України до ЄС: до +12,2% (близько €400 млн);
- експорт товарів з ЄС до України: понад +20% (понад €4 млн);
- експорт послуг ЄС до України: до +9% (майже €300 млн).

У цілому, цифрові трансформації мають великий потенціал для підтримки інтеграції України до ЄС, проте важливо враховувати комплексність цього процесу з одночасним послідовним стимулюванням кожної окремої складової соціально-економічних процесів інтеграції, а також необхідно забезпечити взаємодію всіх зацікавлених сторін для досягнення успішних результатів.

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Грудень 2023 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-hruden-2023>
2. Презентація Глобальної інноваційної візії WINWIN: якою буде Україна майбутнього. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/prezentatsiya-globalnoi-innovatsiynoi-vizii-winwin-yakoyu-bude-ukraina-maybutnogo>
3. Що дасть Україні інтеграція у цифровий простір ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/01/25/7118582/>
4. Які фактори стримують розвиток web3-індустрії – результати дослідження «WEB3 для України: діалог зі засновниками». URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yaki-faktori-strimuyut-rozvitok-web3-industrii-rezultati-doslidzhennya-web3-dlya-ukraini-dialog-zi-zasnovnikami>
5. Шлайфер М. & Тодощук А. Діджиталізація економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2022. № (45). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-10>

CONCEPTUALIZATION OF THE CORPORATE BRAND IN MULTINATIONAL ENTERPRISES

Volokhova Anastasiia

*Postgraduate Student at the Department of International Management,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

The relevance of this topic is determined by the necessity of individuals and business community to operate across geographical and physical boundaries, constantly adapting to diverse markets and conditions. Nowadays, the geographical workforce mobility is higher than ever, forming cross-cultural communities and new breed of double or triple national people, whose values and behaviour is no longer determined by one country of origin. These issues arise sharp so for multinational corporations (MNCs), whose very essence is to operate across the territorial and cultural boundaries while taking into consideration the interest of their multicultural stakeholders, as micro multinational enterprises, that often consist of just few employees but have to face cross-cultural challenges nevertheless.

Under such volatile and complex conditions, it is crucially important that companies not only preserve their identity and do not get dissolved in the plethora of changes, but also manage to communicate this identity to their stakeholders and try to do their best to ensure the desired perceived image such attempts will create. Companies may have a very clear understanding of their business strategy and corporate culture, yet the challenge is to understand, how a particular market will correspond with their efforts. It is not merely enough to enter and function on a market, not enough to sell the product ones. A strong and sound corporate brand is definitely a fundamental base of competitive advantage companies are strategically oriented to get, but once the need for competitive advantage is satisfied, the next level companies strive to achieve is winning customer loyalty, understanding fully well that loyalty is what will keep them on the market in the long term.

It has been well documented in literature that the best tool in achieving customer loyalty is crafting a strong and authentic brand [1]. Brands tell stories and influence stakeholders on deep emotional level, forming bonds that once positive or negative, are very hard to break [11]. Brands are actively managed at either the organisational level (corporate branding), or at the individual product level (product branding) [6]. Examples of corporate brands include Unilever, Proctor & Gamble, Virgin Group and Toyota, whereas product brands include Lipton tea, Head & Shoulders shampoo, Virgin Airlines and Lexus respectively. Several studies have highlighted that globalisation brought a shift in emphasis from product to corporate branding

[2]. This happens due to the fact that corporate brands give marketers the ability to leverage organisational vision and corporate culture as part of the point of difference when targeting customers and other stakeholders (e.g. investors, internal employees, the public) [8] and thus enables forming bonds on much deeper cognitive and emotional level.

Depending on the size and strength, multinational enterprises (MNEs) use their brands as a symbol of internationalisation [4]. This maximises the efficiencies of global operations, products and brands through economies of scale and scope in order to respond to the needs of local markets in an international context [7]. But speaking with one consistent voice in managing multicultural brands is a challenge, because MNEs often comprise of multiple subsidiaries or even employees of diverse nationalities and geographical location, resulting in the same corporate brand potentially being communicated and viewed differently in different markets [4].

Discussing the hypothetical pillar factors that must be taken into account while analysing elements of corporate brand identity, scholars underline the crucial role that notion of culture plays in corporate culture [4] and corporate branding [9], as well as its influence on perceptions formed by stakeholders. Under the present conditions of extremely high workforce and personal international mobility, the culture can no longer be simplified, restrained and defined by belonging to a nation with certain territorial borders [5]. While a classic framework of Hofstede, 1980 [3] which considers culture as a synonym of nation, is still widely applied in academic and managerial circles, culture is often viewed through the prism of social groups or belonging to a certain popular lifestyle culture. In the context of international business, it should be taken into account that an actual geographical location can change over time and modify the behavioural patterns, views and values; and language might no longer be an indicator of shared cultural norms [5].

Referring to the former level, researches often outline Western and Eastern cultures, discussing distinct differences in their life philosophy, preferences, business styles and consumer behaviour [5; 10] which are commonly based on the G. Hofstede's cultural dimensions of cross-cultural communication in business: Individualism v/s collectivism, power distance, uncertainty avoidance, long-term orientation, masculinity v/s femininity [3] and self-restraint.

While each of these dimensions contributes to an overall corporate brand identity and image, multiple researchers stress that individualistic or collectivistic mindset of consumers plays the most distinct role in how consumers process information communicated by companies and behave as a result [10]. In individualistic cultures, a person is oriented on achieving personal benefits comparing to that of a community and value independence from others most, while in collectivistic cultures people tend to subordinate their needs to that of the larger groups and value interdependence to others

Advances in Economics, Management and Political Sciences [3]. Such differences are also reflected in analytical (focus on individual object) and holistic (focus on the context of the object) way of thinking, which are commonly attributed to consumers from Western and Eastern cultures respectively [10; 12].

On the level of customers' perception of brand culture, companies may choose to reinforce symbols of belonging to its country of origin and even become a cultural icon, or to minimize such effect in case of negative associations. A brand's cultural symbolism (the degree to which the brand manages to symbolize the image of a certain cultural group [13] can be communicated through visual priming, reinforcing common values and setting an example, and, if cohesive and successful, can lead to the perception of brand strength and authenticity. A common illusion with this regard is that it is much riskier to deal with customers of more distant cultures and that cultural gap always leads to negative effects.

As a conclusion, we need to address that multiple studies focus on fragmented elements of corporate branding, or focus on the issue from the perspective of only one group of stakeholders. Traditionally, academic studies and management would view any brand-related issues through visual brand identity, often forgetting about importance to reinforce it with corresponding corporate culture. Or give an emphasis on corporate culture without a clear vision of how to support the story, which company wants to tell to its stakeholders by real actions. And while multiple academics and practitioners agree on importance of aligning all the elements and acting consistently, it is still rather impossible to systemize all the multiple complex elements managers of MNEs must address while crafting cohesive corporate brand, and which of them will eventually play the most important role in forming customer loyalty.

References:

1. Brakus J., Schmitt E.H. and Zarantonello L. (2009) Brand experience: what is it? How is it measured? Does it affect loyalty? *Journal of Marketing*, no. 73 (3), pp. 52–68.
2. Hirsch P. and Shaukat N. (2008) My country is different: defining drivers of excellence in the global communications organizations of large multinationals. *Corporate Communications: An International Journal*, vol. 13, no. 1, pp. 11–17.
3. Hofstede G. H. (1980) *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage Publications. 325 p.
4. Khojastehpour M., Ferdous A. S., Polonsky M. (2015) Addressing the complexities of managing domestic and multinational corporate brands. *Corporate Communications: An International Journal*, no. 20 (1), pp. 48–62.
5. Kivenzor G. J. (2019) Why Cross-Cultural Issues in Management and Marketing Are That Important and Worth Our Undivided Attention? *Journal of management and training for industries*, no. 5 (3), pp. 1–12.
6. Loureiro S. M. C. (2023) Overview of the brand journey and opportunities for future studies. *Italian Journal of Marketing*. Pp. 179–206.

7. Miozzo M. and Yamin M. (2012) Institutional and sectoral determinants of headquarters- subsidiary relationships: a study of uk service multinationals in China, Korea, Brazil and Argentina. *Long Range Planning*, vol. 45, no. 1, pp. 16–40.
8. Ravasi D. (2016) Organizational Identity, Culture, and Image. *The Oxford Handbook of Organizational Identity*. Pp. 65–78.
9. Torelli K. J., Stoner J. (2015) Managing cultural equity: A theoretical framework for building iconic brands in globalized markets. *Review of Marketing Research*, no. 12, pp. 83–120.
10. Vostryakov O., Volokhova G. (2021) Conceptualization of the corporate identity, image, and reputational studies. *European journal of economics and management*, vol. 7, is. 1, pp. 113–121.
11. Volokhova A. (2015) Crafting Brand Experience for Ethical-Luxury. *Modern Science*, vol. 6, pp. 21–31.
12. Ziqi Tang (2023) Analysis of the Effect of Corporate Culture on the Innovative Development and Management of Enterprises. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*, vol. 62, pp. 283–287.

**СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
НОВА РОЛЬ МАКРОРЕГІОНІВ
У МІЖНАРОДНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ**

Смець Вадим Вікторович

кандидат економічних наук,

докторант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,

Київський державний торговельно-економічний університет

Почнемо з того, що завдання відновлення України, і зокрема її економіки, промислової та соціальної інфраструктури, системи відтворення людського капіталу, не вирішується простою відбудовою пошкоджених осель, доріг, виробничих та науково-освітніх потужностей тощо. Першорядною метою державних стратегій відновлення має стати формування бракуючої «тканини» економіки, необхідної для поєднання існуючих економічних потенціалів, сприяючи таким чином побудові життєздатної економічної системи, що генерує ресурси для відновлення та розвитку у довгостроковій перспективі.

Якщо коротко, життєздатність економічної системи держави обумовлюється наявністю наступних компонентів: доступом до передових технологій/практик та виробничих фондів, наявністю необхідної сировини, ринків збуту, людського капіталу, адекватної системи фінансового перерозподілу та участі держави у відповідних процесах. При цьому, зазначимо, що наявність фінансових ресурсів може лише частково вирішити завдання побудови економічної системи, що належно працює, і без трансферу технологій/практик і обладнання (які далеко не завжди можна придбати на відкритому ринку) з більш розвинених країн не обійтися.

Щодо безпосередньо запуску процесів відновлення в Україні, то тут, на початковому етапі, необхідним є формування цілісного бачення майбутньої моделі країни та її участі у міжнародному поділі праці, а також отримання схвалення та підтримки у процесі вбудовування у світову економіку у новій логіці.

Відновлення України має відбуватися у рамках своєрідного «генерального плану розвитку» під жорстким «диригуванням» держави, де кожен регіон України отримає свою спеціалізацію з урахуванням наявних ресурсів, потенційних можливостей вбудовування у міжнародні виробничі ланцюжки, створення науково-виробничих кластерів та «осередків» за для прискорених структурних перетворень. При цьому в основі розвитку української економіки має лежати концепція заборони чи мінімізації експорту необробленої продукції та регіонального

відновлення. Як влучно висловились українська вчена Г. Возняк: «регіональний розвиток за своєю суттю – це економічна концепція, яка враховує взаємний вплив економічної діяльності та інтеграції ринків на територіально-географічні об'єкти» [1].

МОДЕРАТОР СТРУКТУРНИХ ЗМІН – Київ та околиці (зона до 100 км), враховуючи наявність науково-освітньої бази різної спрямованості, концентрації людського капіталу, наявності інтелектуальних практик, має стати воротами для здійснення всеохоплюючої діяльності щодо залучення технологій різної складності та спрямованості, здійснення прикладних та фундаментальних розробок у рамках вже існуючих та новостворених технопарків, лабораторій, інтелектуальних «хабів» та ін. Як пише І.Грищенко: «необхідність удосконалення управління розвитком регіонів в Україні нині зумовлена, з одного боку, загостренням конкуренції територій щодо залучення і збереження різноманітних ресурсів, а з другого – підвищенням ролі територій щодо реалізації економічних реформ та формування точок зростання» [3].

Серед партнерів можуть розглядатися вищі навчальні заклади та наукові інститути таких країн, як Корея, Японія, Сінгапур, Китай, Німеччина, Франція, Британія, США, Нідерланди, Швейцарія та ін. При цьому роль органів місцевого самоврядування в процесі залучення інвестицій має зводитися до виконання таких функцій: формування привабливого для інвестора іміджу територіальної громади; створення сприятливих умов для надходжень та ефективної реалізації інвестицій; створення ефективних каналів для поширення інформації про інвестиційний потенціал відповідної території; посередництво в налагодженні контактів і співпраці між представниками місцевого бізнесу і потенційними інвесторами [2, с. 401].

ПЕРЕРОБКА СИРОВИНИ ТА ЗАМІЩЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА СВІТОВОМУ РИНКУ – Центральний макрорегіон (Київська обл., Чернігівська обл., Полтавська обл., Черкаська обл., Житомирська обл., Вінницька обл.) – має значний потенціал для створення потужностей з первинної переробки копалин, що знаходяться в надрах землі, а також для точкового розвитку окремих кластерів машинобудівної, хімічної, харчової галузей у контексті їхньої участі у міжнародних виробничих ланцюжках. Особливого значення українські ресурси для світової економіки набувають у контексті відмови від ресурсів РФ і, відповідно, пошуку рішень щодо їх заміщення з найменшими логістичними «втратами». Потенційними партнерами може бути: Воїнг (ільменітові руди Житомирська обл.); компанії Литви, Польщі, Швеції, Німеччини (виробництво добрив для ґрунтів з торфу Вінницька обл. та Чернігівська обл.) для заміщення Білоруських поставок); компанії Японії, Південної Кореї, Німеччини (експорт залізняку Полтавська обл. для заміщення поставок з РФ), виробництво

різних видів будівельних матеріалів на експорт та для внутрішніх потреб (Київська обл. та Черкаська обл.). Згорання роботи низки підприємств харчової та хімічної галузей також може бути компенсоване розміщенням відповідних потужностей у центральному макрорегіоні.

ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА ТА МІЖНАРОДНІ КОРРИДОРИ – Південний макрорегіон (Одеська обл., Миколаївська обл., Дніпропетровська, обл., Запорізька обл.) має потенціал для розвитку альтернативної енергетики (вітрової, сонячної) в рамках європейського зеленого курсу, що відповідно відкриває широкі можливості з компаніями Німеччини, Нідерландів, Китаю, Кореї, Сінгапуру. У регіоні є значні запаси корисних копалин, у яких зацікавлені європейські та азіатські країни (залізна руда, сировина для кольорової металургії, уранові руди, рідкісноземельні метали та ін.), часткова переробка яких могла б сприяти промислому розвитку в Україні. Також перспективним для регіону є розвиток різних напрямків вирощування та переробки сільгосп культур. А в контексті накладених санкцій на РФ і Білорусь важливою є наявність виходу до моря, яке може бути використане, крім іншого, для нагадження логістичних маршрутів за країнами центральної Азії у європейському напрямку в обхід підстанційних країн. Як пишуть українські вчені Х. Притула та Я. Калат: «розвиток транскордонного співробітництва спрямований в першу чергу на забезпечення високої якості життя мешканців прикордонних територій, інфраструктурне забезпечення відповідних територій, вирішення спільних проблем суміжних територій...» [5, с. 30].

«ЕКО» ТОВАРИ/ПОСЛУГИ ТА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ «ОАЗИСИ» – Західний макрорегіон (Львівська обл., Волинська обл., Закарпатська обл., Івано-Франківська обл., Тернопільська обл., Хмельницька обл., Чернівецька обл.) з одного боку є найменш індустріалізованим з іншого володіє досить хорошими показниками екологічної обстановки, що відкриває шлях для розвитку різноманітних «ЕКО» продуктів харчування на експорт, а також складного сільського господарства, включаючи тваринництво, відкриває можливості розвитку рекреації, креативної економіки з «вкрапленнями» високотехнологічних «оазисів» поблизу обласних центрів (Львів, Івано-Франківськ, Чернівці). Подальшого створення виробництв-кластерів, що будуть входити до структур європейських машинобудівних концернів.

Узагальнюючи сказане, підсумуємо, що без побудови нової економічної моделі в Україні, підтриманої капітальними інвестиціями, відновлення України виглядатиме суто як реставрація зруйнованих матеріальних фондів. А з огляду на основні європейські тенденції територіального управління основна увага та фінансова підтримка держави повинні фокусуватись на проблемних територіях (малозаселені, віддалені, де відсутні суб'єкти господарювання, соціальна

інфраструктура зруйнована, екологічна ситуація є критичною тощо) та точках зростання місцевих економік (природні, матеріальні активи або суб'єкти господарювання, чия діяльність за належних умов здатна надати поштовх для розвитку території) [4, с. 28].

Список використаних джерел:

1. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методична основа. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 34–43.
2. Воскобійник С.І. Політика органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. Вип. 1. С. 399–405.
3. Грищенко І.М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1245>
4. Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Інституційне середовище формування стратегії розвитку територіальних громад. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 1 (18). С. 26–31.
5. Притула Х., Калат Я. Розвиток єврорегіонального співробітництва України та ЄС: сучасний стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 6 (116). С. 27–31.

**STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT
OF UKRAINE'S IT SECTOR AS A DETERMINANT
OF STATE SECURITY**

Zavhorodnya Elizaveta

*Postgraduate student of the Department of International Management,
State University of Trade and Economics*

Melnyk Tetyana

*Doctor of Economics,
Professor of the Department of International Management,
State University of Trade and Economics*

Despite challenges such as political instability and regulatory hurdles, Ukraine's IT sector has demonstrated a strong export orientation in recent years, leveraging its skilled workforce and competitive cost advantage to allow Ukraine to attract customers from around the world, which has significantly increased export earnings and contributed to economic growth.

However, recent studies show [1; 2, pp. 53–57] that the war has added a number of problems that weaken the international competitiveness of the domestic IT sector, in particular: (1) the risk of failures in the ICT infrastructure (information and communication technology infrastructure), for example, due to physical damage, power outages, failures in Internet connection, etc; (2) the forced re-location of IT-companies both within Ukraine (leading to economic imbalance of the regions) and abroad; (3) migration of IT professionals and scientists, which leads to a weakening of the innovation potential of the information technology sector; (4) inadequate and ineffective political and legal environment in terms of establishing and guaranteeing transparency of the public administration system, protection of property rights, protection of investments, efficiency of the judicial system and government integrity; (5) vulnerability of digital infrastructure to cyberattacks; (6) reputational damage to domestic IT-companies as potentially unreliable business partners, which leads to the reduction and cancellation of projects with foreign counterparties due to the high risk of non-fulfilment of contracts; (7) mobilization of IT specialists into the Armed Forces of Ukraine; (8) imbalance in the IT labour market (shifting it from a "candidate market" to an "employer market" with a significant excess of supply over demand); (9) low ability of domestic IT-companies to compete with foreign IT-companies in terms of remuneration; etc.

In view of the above problems, there is a need to revise the strategy for the development of Ukraine's IT sector, as a new approach is crucial for adapting to a changing environment, stimulating innovation, increasing resilience and security, supporting digital transformation, and attracting

international cooperation and investment. The peculiarities of Ukraine's economic development determine the specific aspects of building an IT sector development strategy.

First, the strategy for the development of Ukraine's IT sector should prioritize key areas that are crucial for ensuring the resilience, security, and continuity of the country's digital infrastructure. It should be noted that the updated cybersecurity strategy of Ukraine should take into account several key factors related to state security, in particular, it should:

- 1) provide for investments in technology, training and international cooperation;

- 2) focus on data protection and privacy, ensuring compliance with international standards and promoting awareness of data privacy;

- 3) develop resilience to cyberattacks, such as ransomware and DDoS attacks, to maintain the continuity of digital infrastructure;

- 4) protect Ukraine's national sovereignty by countering challenges such as disinformation campaigns and foreign interference;

- 5) to certify internal network security;

- 6) verify the supply chain of new network elements, update software and maintenance procedures;

- 7) identify and implement cloud hosting services;

- 8) focus on talent development, building a skilled workforce in cybersecurity and ICT through education, training programmes, and cooperation between academia, industry, and government.

Second, a review of the IT sector's foreign trade strategy in the context of national security should help proactively respond to new threats, seize economic opportunities, and protect its critical assets and interests in the digital space. Given the import dependence of the domestic IT sector on Chinese hardware production (an average share of 50% in imports of ICT goods during 2008-2022), there is an urgent need to review and diversify suppliers by imported product nomenclatures [3; 4]. It is worth noting that Chinese-made hardware and software pose risks to Ukraine's national security, including potential espionage, supply chain vulnerabilities, cyberattacks, and data privacy issues [5–6]. In addition, Chinese law requires technology companies to hand over confidential data to the Chinese government upon request [7]. Besides, the data obtained at the request of the Chinese government can be transferred to the leadership of the Russian Federation for the use in the war against Ukraine.

Third, to reduce the brain drain in the IT sector, the national strategy should focus on retaining local talent, promoting R&D (investment in innovation centres and technology clusters), improving education and training, creating collaborative ecosystems, supporting startups and entrepreneurs, facilitating international cooperation and exchange programmes, developing favourable policies and incentives, and promoting cultural and social integration. Furthermore, to retain local talent, domestic

IT companies and the state should offer competitive salaries, career opportunities, and a favourable working environment.

A separate direction of the strategy to reduce the migration of qualified specialists from Ukraine should involve the revision of the existing system of legislation on entrepreneurship, as well as professional training and retraining of the talent pool of the domestic IT sector. From our perspective, the priority components are: (1) creation of training centres and incubators, through international cooperation, donor investments, government funding, and initiatives aimed at high-tech industries or specialized segments with the aim to support young entrepreneurs in launching startups; (2) modernization of the approach to organising the educational process, in particular, it is important to revise the requirements for teachers and professors of higher education institutions, allowing experienced professionals without a degree to teach at universities; (3) involvement of students in real IT business (IT companies should offer courses and laboratories in big data analysis, artificial intelligence, the Internet of Things, blockchain, cybersecurity, augmented and virtual reality); (4) organizing regular professional events to exchange ideas, appointing faculty representatives to liaise with IT clusters, as well as providing universities with quality internship centres; and other initiatives to develop prospects for further professional development of IT specialists.

Fourth, the revision of Ukraine's IT sector development strategy should take into account the restoration and modernization of the ICT infrastructure, as an updated approach will help improve connectivity, competitiveness, digital inclusion, efficiency, productivity and massive adoption of the latest technologies. It should be emphasized that the strategy to rebuild and modernize the ICT infrastructure should involve the following key components: (1) a comprehensive assessment to identify any weaknesses, vulnerabilities, or outdated technologies; (2) targeting investments in important areas such as broadband, cybersecurity, data centres, and digital skills training; (3) public-private partnerships to leverage expertise, funding, and resources for infrastructure development; (4) focusing on the integration of new technologies such as 5G, the Internet of Things, artificial intelligence, and cloud computing to promote innovation and competitiveness; (5) ensuring the availability of spectrum for 5G by refarming in the lower frequency band and eliminating services that use the mid-band spectrum; (6) strengthening the potential at all levels of governance to ensure the possibility of sharing ICT infrastructure; and (7) completing the upgrade of telecommunications serving the education and health sectors.

Finally, it is necessary to update the national legislation in the area of information and communication technologies and define strategic goals to ensure the provision of basic ICT services to citizens, especially in combat zones, support and protect ICT infrastructure in undamaged areas, provide for post-war goals and actions, and allocate funds by the government of Ukraine

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА–ЄС В УМОВАХ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ

Зубко Тетяна Леонідівна

доктор економічних наук,

професор кафедри світової економіки,

Державний торговельно-економічний університет

Необхідність співробітництва з країнами Європи зумовила стійке прагнення України до євроінтеграції. В цьому процесі з української сторони вирізняється декілька основних періодів. Перший період розпочався з набуттям незалежності і до 2004 року. Тоді Україна показала бажання більше співпрацювати з ЄС та іншими європейськими країнами. Почалися перші перемовини щодо можливості співпраці та асоціації з ЄС. Другий етап 2004–2009 рр. відзначився Помаранчевою революцією та тим, що президент Віктор Ющенко визначив європейську інтеграцію як один із основних пріоритетів своєї політики. В третьому етапі 2010–2013 рр., з проросійським президентом Віктором Януковичем, євроінтеграційні плани нашої країни були суттєво затримані. Наступний четвертий період 2014–2021 рр. розпочався Майданом і зміною влади в Україні, було підписано Угоду про асоціацію з ЄС та договір про створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Новий п'ятий етап розпочався у 2022 році і ускладнився повномасштабним вторгненням РФ. Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що має сприяти подальшим реформам та стало позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів [1].

Головною метою торговельної, зовнішньоекономічної політики ЄС є досягнення найкращих умов для європейських виробників та споживачів. Разом з тим, стратегія ЄС містить демократичні засади допомоги для покращення умов життя бідних націй. Інструментами трансформуючого впливу євроінтеграції є договори, угоди і закони, які поєднують держави спільними стандартами та умовами.

Торгівля України з країнами ЄС характеризується нерівномірним розподілом обсягів товарів (табл. 1 і 2). Майже 70% зовнішньоторговельного обороту з ЄС припадає лише на сім країн: Німеччину, Польщу, Італію, Угорщину, Нідерланди, Францію та Іспанію [2; 3].

Війна суттєво вплинула на торгівлю України з ЄС. Розвинуті економічні зв'язки з ЄС до початку російського повномасштабного вторгнення та логістичні обмеження спровокували поглиблення орієнтації України на ЄС, зокрема на найближчих сусідів – Польщу, Румунію, Угорщину, Словаччину, Болгарію. Водночас відбулася

перебудова товарних потоків: в експорті домінуючу роль зайняв експорт товарів сільського господарства та харчової промисловості, в імпорті – паливо [4].

Таблиця 1

**Експорт товарів в країни ЄС у 2010–2022 рр., %
(за групами основних товарів, що мають понад 10 % експорту)**

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
II. Продукти рослинного походження (крім олії)	7,4	11,6	16,4	18,9	17,3	18,8	18,7	18,5	18,3	21,6	18,1	22,8	20,8
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4,8	3,7	3,4	3,0	4,7	5,2	5,3	5,6	5,7	7,4	9,9	10,3	11,8
V. Мінеральні продукти	18,7	19,7	18,7	17,4	16,2	11,4	12,1	13,1	13,4	13,0	11,1	12,4	8,9
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	33,2	32,8	30,8	27,5	26,0	23,5	21,6	21,9	22,0	18,3	16,7	23,5	12,4
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	12,4	10,7	10,6	11,4	12,2	13,8	13,7	14,1	14,2	13,6	14,8	7,7	8,3

Вивозиться сировина, а ввозиться готова продукція.

Коли Україна почала збільшувати експорт збіжжя до ЄС, з'явився «повзучий» протекціонізм, який запроваджував відповідні квоти та стандарти. Також приховано вводили експортні бар'єри. Європейська Комісія вжила заходів, щоб обмежити доступ України до ринку ЄС [5–7]. Зокрема, у Директивах ЄС щодо державних закупівель є положення про те, що при відборі тендерних пропозицій перевага надається товарам з інноваційною або енергозберігаючою складовою. Цю вимогу виконати досить складно і це є суттєвим обмеженням. У 2009–2017 роках ЄС запровадив 137 протекціоністських заходів, з них 96 продовжують діяти і зараз. Серед них три антидемпінгові заходи, які було запроваджено цілеспрямовано проти України. На жаль, доступ до ринку ЄС суттєво ускладнений з-за низки прихованих обмежень: технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних і фіто-санітарних заходів. Результати міжнародних оглядів фахівців свідчать, що ЄС на сьогодні є одним із світових центрів неопротекціонізму [7].

**Імпорт товарів з країн ЄС у 2010–2022 рр., %
(за групами основних товарів, що мають понад 10 % імпорту)**

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
V. Мінеральні продукти	6,8	7,1	9,2	11,5	18,3	22,7	21,6	17,6	14,1	11,2	7,2	20,5	22,4
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	19,2	17,4	18,0	18,4	18,2	17,2	17,5	17,0	17,3	17,5	19,2	13,4	17,8
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне устаткування	20,4	24,1	22,5	19,1	17,5	17,4	18,3	20,7	22,1	21,7	21,7	19,5	31,8
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	8,3	10,5	10,5	10,7	5,9	5,7	6,1	8,9	10,0	10,0	12,1	9,7	11,7

Науковці-економісти [8] стверджують: трансформація глобальної економічної системи, зокрема процеси деглобалізації, розширення сфер застосування заходів протекціонізму, диференційований характер використання способів захисту національної економіки свідчать про формування нового напрямку в економічній теорії – неопротекціонізму.

Яскравим прикладом вияву неопротекціонізму є сьогодення ситуація на пропускних пунктах кордону з Польщею. Це приносить суттєві збитки не тільки економіці України, але і польському бізнесу.

Як зазначають дослідники [9] неопротекціонізм створює додаткові виклики на шляху успішної євроінтеграції України та скорочення зовнішньоторговельних потоків – як внаслідок припинення співпраці з країною-агресором та її країнами-прибічниками, так через логістичні обмеження, зумовлені руйнацією транспортної інфраструктури та традиційних ланцюгів постачання.

Список використаних джерел:

1. Болгов В.С. Етапи євроінтеграції України та її наслідки. *Modern Economics*. 2017. № 3. С. 23–30.
2. Зубко Т.Л. Економічна безпека підприємства: виклики XXI сторіччя: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 420 с.

3. Зубко Т. Наслідки імплементації ПВЗВТ з ЄС для торгівлі в умовах міжнародного бізнесу. *Економічні горизонти*. 2022. № 2(20). С. 52–61. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(20\).2022.262319](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(20).2022.262319)
4. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості. *Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні*. Київ, 2023 URL: <https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine%27s+integration+into+the+EU+internal+market+in+the+condition+of+war+challenges+and+opportunities+.pdf/ca22c1d7-45ee-3e2c-d874-bd8dfb1a1710?version=1.0&t=1686055086884>
5. Дугінець Г.В., Генералов О.В. Неопротекціонізм торговельно-економічного співробітництва в умовах «ідеального шторму». *Ефективна економіка*. 2024. № 1. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.14>
6. Дугінець Г.В., Генералов О.В., Верба Я.І. Продовольча безпека в умовах «ідеального шторму» світової економіки. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-6-15>
7. Гужва І. Як вигравати у торгових війнах. *Дзеркало тижня*. 2018. URL: https://zn.ua/ukr/foreign_economics/mozhливosti-neoprotekcionizmu-292197_.html
8. Мазаракі А., Мельник Т. (2021). Неопротекціонізм і торговельні війни. *SCIENTIA FRUCTUOSA (ВІСНИК Київського національного торговельно-економічного університету)*. № 135(1). С. 4–22. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(135\)01](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(135)01)
9. Калюжна Н.Г., Степічева О.В. Неопротекціонізм у сфері торговельно-економічного співробітництва: сутність і рушійні еволюційні чинники. *Problems of Economy*. 2023. Vol. 55. Issue 1. P. 130. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-130-137>

МІЖНАРОДНА КООРДИНАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

Казанішен Андрій Валерійович

аспірант кафедри світової економіки,

Державний торговельно-економічний університет

Нинішній етап розвитку світогосподарських зв'язків вирізняється інтенсивністю взаємодій між національними економіками на всіх рівнях господарювання: від міжурядових контактів до транскордонних господарських трансакцій компаній та їх контрагентів. Така щільність міжнародних взаємодій окрім вочевидь позитивних наслідків породжує і ризики залежності, оскільки погіршення умов виробництва чи збуту в глобальних ланцюгах поставок товарів, особливо якщо вони мають стратегічне значення (напр. продовольство чи вакцини), здатне істотними чином дестабілізувати ситуацію у цілому. Продовольча проблема – є однією із таких проблем, яка особливо гостро заявила про себе в останні кілька років та наразі є важливим пріоритетом, який потребує координації зусиль з боку всіх зацікавлених сторін. В останні три роки має місце стійкий тренд до погіршення глобальної продовольчої безпеки за показником GFCI, що є інтегральним індикатором стану продовольчої безпеки країн світу, у той час як в попередній період динаміка була позитивна.

Цей новий негативний тренд демонструє статистика спеціалізованих міжнародних організацій. Так, у Доповіді FAO за 2023 рік про стан справ у галузі продовольчої безпеки та харчування у світі зазначено, що внаслідок пандемії COVID-19 у 2020 році охоплення голодом збільшилося від 720 до 811 мільйонів людей, що на 161 млн осіб більше, ніж у 2019 році. У 2020 році майже 2,37 млрд жителів планети не мали доступу до достатнього харчування, приріст лише за рік склав 320 млн осіб [1]. Чим же власне можна пояснити погіршення ситуації із глобальною продовольчою безпекою? Одним із вагомих деструктивних чинників став вплив COVID-19. Внаслідок глобальної пандемії, після здавалось незворотних тенденцій щодо глобалізації та інтернаціоналізації, на перший план вийшли альтернативні практики державного регулювання продовольчого сектору в багатьох країнах світу. На рівні національних регуляторних заходів можна було спостерігати посилення неопротекціонізму та нового економічного націоналізму, жорсткі обмеження міжнародних торговельних потоків, пов'язаних із постачанням продуктів харчування, порушення глобальних продовольчих ланцюгів. Цей тренд, нажал, збережений і понині,

достатньо згадати цілу хвилю обмежень на переміщення зерна з України через територію сусідніх держав.

Не менш негативний вплив на продовольчу безпеку країн здійснюють сучасні геополітичні конфлікти й відкрита збройна агресія одних держав щодо інших. Внаслідок цього відбувається фізичне знищення виробничого та експортного потенціалу держав-постачальників продовольства на міжнародні ринки та, знову ж таки, порушуються усталені традиційні ланцюги поставки продовольства. І хоча негативні впливи не оминають більшість держав (достатньо згадати стрімке зростання світових цін в 2020–2023 рр. на основні групи продовольства), але, у першу чергу, страждають найбільш вразливими є країни, що поєднують низький рівень доходів та високий рівень імпортозалежності від продовольства. За два останні роки це напряду стосується країн Північної та Східної Африки (Єгипет: 82% імпорту продовольства), (Бенін, Сомалі: 100% імпорту продовольства), які залежать від поставок зернових з України та/або Росії. У 2022 році через трагічні події в Україні додатково у світі у цілому відбулося збільшення чисельності осіб (на 47 млн), яких відносять до груп ризику з гострою нестачею продовольства [2].

Ураховуючи важливу роль для національного та глобального розвитку питань продовольчої безпеки, цілком зрозумілим є прагнення на всіх рівнях глобальної регуляторної системи (національному, міжнародному) шукати рішення щодо пом'якшення проблеми. Окреслена проблематика є надзвичайно важливою для сучасної України, ураховуючи її вагому роль в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Не менш важливе значення мають внутрішні аспекти. Адже підтримка АПК в частині збереження його виробничого та експортного потенціалу є для нинішньої України надважливою: близько 50% доходів від сукупного експорту за 2022 рік забезпечувалось саме цією сферою [3]. А за попередніми оцінками Асоціації Український клуб аграрного бізнесу, у 2023 р. експорт у кількісному вимірі склав 67,5 млн тонн агропромислової продукції, що на 15% перевищувало аналогічний показник попереднього року. Разом з тим річний експортний виторг був на 8% нижче за показник 2022 року, що зумовлено падінням цін на відповідні групи товарного експорту на міжнародних ринках [4]. Тобто для України ця галузь є бюджетоформуючою та стратегічною, для її утримання та розвитку нагальним є виконання цілого переліку завдань. Зокрема, свого вирішення потребує побудова нових логістичних коридорів для міжнародних поставок продовольства, пошук компромісу в конкурентному протистоянні національних інтересів нашої держави та інших держав-учасників глобальних продовольчих ланцюгів.

Вирішення питань продовольчої безпеки виходить далеко за межі окремих держав чи регіонів, а відтак, необхідними є координація спільних зусиль та конкретні заходи. Зокрема, експерти пропонують йти шляхом створення та утримання об'єднаного глобального фонду для розподілу продовольства між країнами, який не залежатиме від тимчасових міждержавних загострень ситуації з поставкою продовольства в світі [5], інші – працювати над подальшою лібералізацією глобального ринку продовольства.

Список використаних джерел:

1. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2023). The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural-urban continuum. Rome, FAO. 316 p. DOI:-<https://doi.org/10.4060/cc3017en>
2. FAO. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict. Rome: FAO. 2022. URL: <https://www.fao.org/3/cb9236en/cb9236en.pdf>
3. Державна служба статистики України. Товарна структура зовнішньої торгівлі України в 2022 році. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tszt2022_u.html
4. У 2023 році експортна виручка агросектору України скоротилась на 8% – експерти. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1538825>
5. FAO .A global food import financing facility (FIF): Responding to soaring food import costs and addressing the needs of the most exposed. Washington, DC: FAO. 2022. URL: <https://www.fao.org/3/cb9444en/cb9444en.pdf>

ДВОСТОРОННІ САНКЦІЇ ЯК ПЕРШІЙ РІВЕНЬ КООПЕРАЦІЇ КРАЇН У ФОРМУВАННІ САНКЦІЙНИХ СПИСКІВ

Радик Василь Васильович

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Кооперація у сфері санкційного контролю особливо важлива у сучасних умовах з огляду на необхідність економічного впливу на окремі країни для забезпечення світової безпеки. Зростання кількості країн, що беруть участь у прийнятті спільних санкційних рішень одночасно сприяє підвищенню їхньої ефективності і посиляє сигнал від міжнародної спільноти про вимогу щодо зміни поведінки об'єктів санкцій. Першим рівнем такої взаємодії виступає накладення двосторонніх (білатеральних) санкцій, учасниками яких є дві країни.

Для проведення аналізу ми використали дані щодо кількості об'єктів фізичних та юридичних осіб, що знаходяться під чинними санкціями у санкційних списках 27 країн світу і ЄС станом на кінець 2023 р. [2]. Загалом двосторонні санкції накладено на 3 978 об'єктів, 54,8% з яких це санкції щодо росії. За кількістю країн-партнерів ці санкції є найбільш поширеними та становлять 45,7% від світових санкційних рішень, прийнятих більш ніж однією країною поза межами механізму ООН.

За складом учасників найбільшу кількість двосторонніх санкцій (рис. 1) прийнято США і Україною – на 2 144 об'єкти, причому 1 560 з них, або 72,8%, пов'язані з територією росії. Далі Україною і Канадою – 419, США і Канадою – 193, ЄС і Швейцарією – 156 і Україною та Великою Британією – 140. Крім названих країн, у 11 найбільш частих двосторонніх партнерствах, які разом становлять 89,1% від всіх двосторонніх санкцій, зустрічаються ще Казахстан, Киргизстан, Японія і Болгарія. Повністю відсутні санкції такого типу у санкційних списках Азербайджану, Нідерландів, Індії, Литви, Нігерії та Сінгапуру.

Із 3 978 двосторонніх санкційних рішень найбільше прийнято за участю США – 35,7% (рис. 2), далі України – 35,4%, Канади – 8,1%, ЄС – 4%, Великої Британії – 3,8% і Швейцарії – 3,4%. Рештою країн світу накладено 9,6 % двосторонніх санкцій, причому тільки 157 з них, або 3,9% від загальної кількості, – без участі однієї із зазначених країн. Таким чином на сьогодні сформувалася група із 6 країн, які виступають партнерами у абсолютній більшості двосторонніх санкційних зусиль, а саме 94,3%, причому це ті країни, які загалом активно реалізують санкційну політику. Останнє створює певні підстави вважати про можливість підвищення латеральності цих санкцій у майбутньому через

залучення додаткових країн, що найбільш актуально для ЄС, який виступає регіональним лідером у цій сфері [1]. Доцільно також зауважити, що 4 із 6 країн знаходяться у Європі, а решта дві – у Північній Америці. З одного боку, налагодження співпраці між цими регіонами сприяє формуванню єдиної міжнародної санкційної політики, а з іншого – відсутність країн решти регіонів може додатково посилити диспропорції економічного розвитку, особливо у контексті інтеграції систем санкційного контролю і фінансового моніторингу.

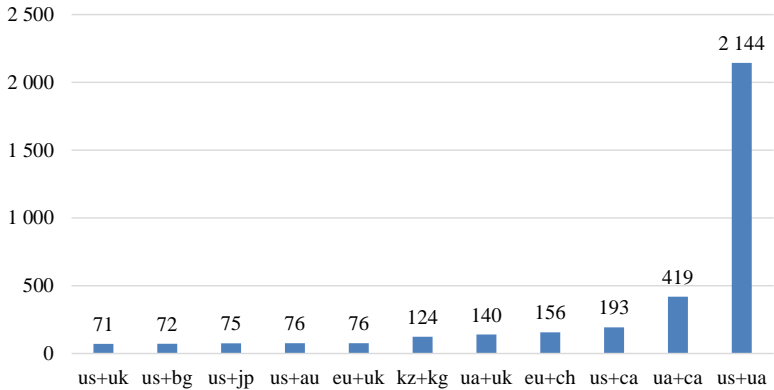

Рис.1. Склад учасників найбільших двосторонніх санкційних рішень

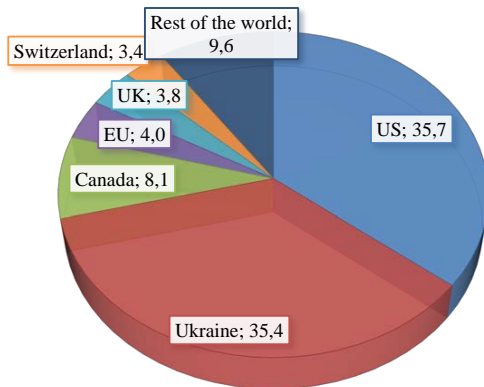

Рис. 2. Структура двосторонніх санкцій за участю країн, %

За структурою, основними партнерами Швейцарії (рис. 3) виступають ЄС – 58,2% і США – 22,4%, Великої Британії – Україна

(46,1%), ЄС (25%) і США (23,4%), ЄС – Швейцарія (48,9%) і Велика Британія (23,8%), Канади – Україна (65%) і США (29,9%), України – США (76%), США – Україна (75,6%).

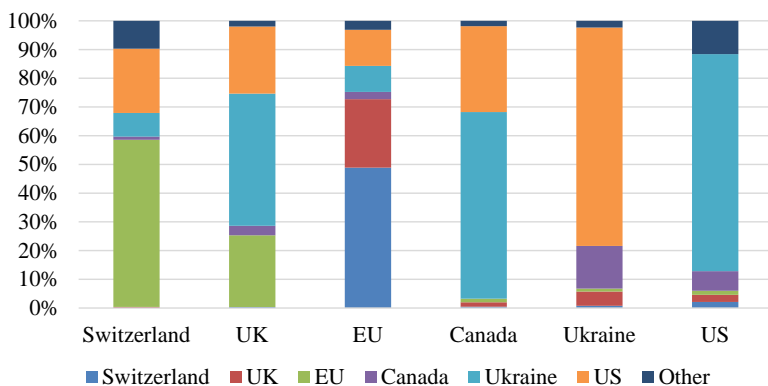

Рис. 3. Структура партнерів двосторонніх санкцій, %

На нашу думку, двосторонні санкції також виконують роль попереднього індикатора міжнародної санкційної активності, адже партнерами у них виступають країна-ініціатор санкційного зусилля і перша країна-послідовник. Такий склад свідчить про наявність певної згоди щодо визначеного об'єкта санкцій, а тому і вищу ймовірність приєднання інших країн, порівняно із однорівневими санкціями.

Результати нашого дослідження свідчать про нерівномірність розвитку світової системи санкційного контролю. Країни повинні чітко зважити ризики, що виникають для національної та світової безпеки унаслідок неактивної санкційної позиції, зокрема через використання їхніх фінансових систем для обходу санкцій та проведення нелегальних фінансових операцій.

Для України найперспективнішим напрямом подальшого підвищення латеральності двосторонніх санкцій є співпраця з ЄС та країнами Європи, особливо для підсанкційних об'єктів, обмежувальні заходи щодо яких вже підтримали США, а у сфері пошуку нових партнерів – налагодження зв'язків із Японією як найактивнішою країною Азії у сфері накладення санкцій, у тому числі на об'єкти росії.

Список використаних джерел:

1. Cardwell P.J., Moret E. The EU, sanctions and regional leadership. *European Security*. 2023. Vol. 32(1). P. 1–21.
2. OpenSanctions. URL: <https://www.opensanctions.org/> (дата звернення: 25.12.2023).

НАПРЯМ 10. ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВЗАЄМИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-81>

ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИМИ ГРОМАДАМИ У КОНТЕКСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ КАНДИДАТА У ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Лях Владислав Михайлович

аспірант,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Децентралізація державної влади шляхом реформування місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні, яка розпочалася у 2014 році широко підтримувалася і досі підтримується міжнародними грантовими, фінансовими та кредитними організаціями. Починаючи з 2014 року в Україні почали діяти такі грантові організації як U-Lead, GIZ, USAID, PROSTO, DECIDE, UCORD, Surge, DESPRO та багато інших, які створили десятки окремих програм з підтримки реформи децентралізації та допомагали з її впровадженням шляхом грантової допомоги громадам з покращення інфраструктури та впровадження кращих іноземних практик з прозорості та підзвітності місцевої влади.

Програми, які почали діяти в Україні давали українським громадам більше ніж кошти на реалізацію інфраструктурних перетворень, а стимулювали громади здійснювати стратегічне планування та реалізувати проекти відповідно до пріоритетів закріплених регіональними та місцевими стратегіями розвитку. З 2014 року після запровадження в Україні справжньої регіональної політики на рівні областей почали розроблятися стратегії, а до 2016 року кожна область мала затверджену стратегію розвитку, а наприкінці 2022 року 87% українських громад мали затверджені стратегії розвитку [2, с. 11]. Особливо важливим є те, що всі стратегії, які розроблялися за підтримки міжнародних партнерів будувалися на основі партисипативних підходів та передбачали утворення робочих груп до яких входять представники органів державної влади, громадськість різних професійних груп. Подальше втілення проектів за кошти міжнародної грантової підтримки відбувалося саме на основі пріоритетних цілей стратегій розвитку громад.

Особливої актуальності питання залучення міжнародної допомоги набуває у зв'язку з набуттям Україною статус кандидата у члени Європейського Союзу (далі – ЄС). У цьому контексті особливо важливим є перейняття досвіду муніципалітетів Польської Республіки, яка є найбільшим бенефіціаром фінансової підтримки ЄС серед країн-членів ЄС, зокрема упродовж 2021–2027 років. Зокрема відповідно до фінансової перспективи ЄС на 2021–2027 роки Польща є найбільшим бенефіціаром Структурних фондів та Фонду гуртування та отримує від ЄС 76 млрд євро [6]. 50 відсотків зазначених коштів надходять саме до органів місцевого самоврядування. Після набуття Польщею статусу кандидата на вступ до ЄС одним з пріоритетів регіональної політики Польщі було визначено створення міжрегіональних мереж для передачі досвіду та навичок, щодо використання фондів ЄС, а саме знання про ЄС, його програми, доступні фонди. Було визначено, що гміни західної частини Польщі повинні передавати досвід міжмуніципального та міжнародного співробітництва з муніципалітетами та програмами ЄС східним регіонам, де цей показник значно менший [4, с. 73]. Подібна ситуація спостерігається зараз в Україні, коли громади Західної України мають більшу кількість міст-партнерів та стали співпрацю з муніципалітетами країн-членів ЄС шляхом реалізації проектів транскордонного співробітництва. Завдяки застосуванню подібної практики після вступу до ЄС просторовий розподіл проектів, які фінансувалися коштом програм ЄС став територіально рівномірний по всій Польщі, з огляду обсягу використаних коштів. За даними дослідження проведеного у рамках проекту «Вплив європейських фондів на розвиток муніципалітетів та впровадження цілі регіональної політики упродовж 2004–2009 роках» польськими гмінами було реалізовано 6114 проектів, які були співфінансовані з фондів ЄС [5, с. 79]. Після вступу до ЄС муніципалітети Польщі отримали доступ до структурних фондів, а саме:

- європейський фонд регіонального розвитку;
- європейський соціальний фонд;
- європейський сільськогосподарський фонд гарантування.

Фактично можна говорити про привілейоване становище польських гмін у процесі отримання фінансування проектів коштом зазначених фондів, тому що політика ЄС у сфері регіонального розвитку спрямована на зменшення економічної та соціальної диспропорцій між країнами-членами ЄС та регіонами держав у тому числі. Цей принцип був також інтегрований у регіональну політику самої Польщі у тому числі у вигляді стимулювання східних регіонів Польщі до участі у програмах фінансування ЄС. Однак найбільша активність все ж спостерігається у гмінах Західнопоморського, Вармінсько-Мазурського,

Мазовецького та Куявсько-Поморського воєводствах, які знаходяться у центральній-західній частині Польщі.

Громади західної України подібно до громад західної Польщі мають довготривалу співпрацю з європейськими громадами та значно випереджають решту громад України за показником міжнародного співробітництва. Зокрема цього року виповнилася вже 20 річниця роботи програми Польща-Україна (у минулому Польща-Білорусь-Україна), яка діє виключно у західних регіонах України та східних регіонах Польщі та полягає у реалізації спільних проєктів транскордонного співробітництва між громадами двох сусідніх держав. Зокрема упродовж 20 років українські громади у співпраці з польськими реалізували 450 проєктів на суму понад 500 млн євро, і це тільки одна з можливих програм [7]. Реалізація подібних проєктів дає змогу українським громадам не тільки впроваджувати якісні зміни, а і здобувати «м'які» та «тверді», які необхідні для імплементації проєктів. Подолання зазначеної диспропорції, а головне диспропорції у соціально-економічній сфері є основним завданням великої кількості грантових програм, які діють в Україні, зокрема окремі компоненти програм USAID, UNDP, GIZ діють виключно у менш економічно розвинених областях України. Проте очевидним є те, що подолати диспропорцію за рахунок грантових програм неможливо, для цього необхідна цілеспрямована державна політика. Тут також найкращим прикладом є Польща, де для подолання диспропорції в економічному розвитку регіонів механізм економічних зон передбачає звільнення від податку на доходи фізичних осіб від 0% до 50% залежно від рівня соціально-економічного розвитку регіону. Щобільше, на рівні метрополії Верхньої Сілезії та Заглемб'я запроваджено власний механізм розподілу фінансування гмін-членів метрополії, який враховує диспропорцію у соціально-економічному розвитку гмін.

Підсумовуючи варто зазначити, що здобуття Україною статусу кандидати у члени ЄС відкриває вікно можливостей для громад у сфері залучення позабюджетного фінансування. Зокрема в Україні вже починає діяти програма Interreg Europe, яка стимулює транскордонну співпрацю між муніципалітетами держав-членів ЄС та муніципалітетами країн-кандидатів у члени ЄС, а також програма Life спрямована на заходи з покращення стану довкілля. Однак перебуваючи на проміжному етапі українським громадам варто сформувати достатній рівень компетенції у сфері залучення позабюджетного фінансування. Так у тому числі слід:

- утворювати окремі підрозділи з проєктних менеджерів;
- переймати досвід країн-членів ЄС про програми структурних фондів ЄС;

– на державному рівні слід запроваджувати практики уникнення диспропорції між регіонами та стимулювання міжмуніципальної співпраці;

– здійснювати підготовку проектної документації у тому числі техніко-економічні обґрунтування проєктів, фінансування на які у майбутньому можуть профінансовані за рахунок програм ЄС після вступу України до ЄС або у рамках повоєнної відбудови;

– впроваджувати активності зі здобуття громадами потенційно важливих для європейського співтовариства відзнак у сфері відкритості, прозорості, економічної ефektivності.

Водночас українським громадам варто пам'ятати, що міжнародна підтримка є тільки важливим методом створення умов для соціально-економічного розвитку, але сам розвиток залежить у першу від залучення у громади іноземних інвестицій та глобальних економічних перетворень, які стануть можливими після вступу України до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

2. Ткачук А.Ф., Кашевський В.В., Мавко П.М.Я., Марценюк Н.С., Герасимова Т.М. Стратегічне планування у громаді: навч. посіб. Київ : ІКЦ «Легальний статус» 2016. 96 с.

3. Agnieszka Wojewódzka. Ocena znaczenia funduszy strukturalnych w realizacji celów polityki regionalnej. *Fundusze europejskie w gminach*. 2009. № 1. С. 101–110.

4. Grzegorz Gorzelak. Polskie regiony w procesie integracji europejskiej. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2002. № 2. С. 55–74.

5. Maciej Stawicki. Wykorzystanie funduszy europejskich przez gminy w latach 2004–2009. *Fundusze europejskie w gminach*. 2009. № 1. С. 77–100.

6. Otwarcie nowej perspektywy finansowej UE na lata 2021–2027 – dla Polski prawie 350 mld zł. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/otwarcie-nowej-perspektywy-finansowej-ue-na-lata-2021-2027---dla-polski-prawie-350-mld-zl> (дата звернення: 16.02.2024).

7. The cross borderer: Interreg NEXT. URL: <https://pl-ua.eu/ua/librarynews/103#book/3> (дата звернення: 20.02.2024).

НАПРЯМ 11. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-363-0-82>

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗБУДОВИ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Шишка Ігор Васильович

*кандидат медичних наук, доцент,
Класичний приватний університет*

У липні 2023 року КМУ затвердив «Стратегію розбудови телемедицини в Україні» [1], стратегічні цілі якої спрямовані на усунення проблем функціонування системи е-здоров'я, як-то:

- удосконалення технічного забезпечення телемедицини, підвищення її якості та доступу пацієнта до телемедичних послуг шляхом: збільшення протягом найближчих двох років частки телеконсультацій із загального числа консультацій у два рази; доведення частки закладів охорони здоров'я, в яких застосовується телемедицина, до 80% до кінця 2025 року; забезпечення спроможності усіх медичних інформаційних систем до надання медичної/реабілітаційної допомоги телемедичними засобами;

- удосконалення нормативного регулювання розвитку і застосування телемедицини;

- удосконалення кадрового забезпечення надання телемедичних послуг завдяки здійсненню освітніх заходів і щорічному збільшенню кількості таких заходів;

- підвищення рівня обізнаності населення з питань телемедицини завдяки проведенню щорічних інформаційних кампаній на національному, регіональному та місцевому рівні, спрямованих на популяризацію телемедицини серед населення.

Усі зазначені заходи є, безсумнівно, актуальними і доречними, але, зважаючи на складні і непередбачувані умови функціонування системи охорони здоров'я під час повномасштабної війни, на нашу думку, доцільним було б додати заходи з мінімізації можливих зовнішніх і внутрішніх ризиків реалізації стратегії.

Також певні сумніви викликають джерела фінансування стратегії розбудови телемедицини, у якості яких в документі визначені кошти міжнародної технічної допомоги, фінансової та технічної допомоги міжнародних організацій у формі експертної допомоги, людських

ресурсів, необхідного матеріально-технічного забезпечення або коштів, виділених на цільові потреби.

У пояснювальній записці до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування телемедицини» [2], який набув чинності у серпні 2023 року, також у якості джерела фінансування зазначено кошти фінансової та технічної допомоги міжнародних установ, організацій та іноземних країн. У документі зазначено, що реалізація визначених заходів з розбудови телемедицини потребуватиме у 2023 році (тобто протягом чотирьох місяців, що залишилися після набуття Законом чинності) 91 763, 4 тис. грн. Зазначені у пояснювальній записці суми технічної допомоги становлять:

- 2 млн дол. США (76 млн грн) відповідно до зареєстрованої картки проекту (Програми) № 4954 на посилення врядування системою охорони здоров'я шляхом розбудови спроможності МОЗ і, зокрема ДП «Електронне здоров'я» на строк з 01.10.2021 по 30.09.2023;

- 390 тис. дол. США (15 млн грн) відповідно до гарантійного листа Благодійної організації «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД» від 16.03.2023 № 270 на підтримку діяльності з розбудови телемедицини в Україні;

- 4,4 млн грн відповідно до договору від 01.11.2022 № 01/11-1 між ДП «Електронне здоров'я» і Благодійною організацією «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД» на виконання робіт з розробки технічного завдання на створення системи управління доступом та маршрутизації діагностичних зображень [2, с. 2].

Поділяємо думку С. Комісаренко [3] стосовно того, що пояснювальна записка до законопроекту залишила без відповіді питання стосовно цільового використання визначеного обсягу фінансових коштів, а також незрозумілості твердження, що закон не має жодного відношення до роботи органів місцевого самоврядування, прав та інтересів територіальних громад, соціально-трудої сфери, прав осіб з інвалідністю, оскільки всі зазначені суб'єкти є зацікавленими сторонами розвитку телемедицини.

Отже, загальна сума технічної допомоги становить 95,4 млн грн, що повністю перекриває потребу у фінансуванні на 2023 рік. Але стратегією [1] передбачено реалізацію заходів з розбудови телемедицини ще й протягом 2024 і 2025 років. При цьому загальна сума фінансування не визначена, хоча у пояснювальній записці до проекту Закону зазначено, що залучення технічної допомоги передбачено на 3 роки [2, с. 2]. Як показують події останніх місяців 2023 року, надходження коштів від міжнародних організацій та іноземних країн може бути доволі ненадійним джерелом фінансування, що пов'язано з різного роду економічними негараздами або певними політичними рішеннями відповідальних осіб.

Потреба у фінансових ресурсах існує не тільки у розрізі розбудови телемедицини, але й у світлі повоєнної відбудови системи електронної охорони здоров'я загалом. За оцінками розробників «Плану відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022-2032 роки» [4], розміщеного на сайті МОЗ, на реалізацію відповідних заходів знадобиться 4,21 млрд грн або 111 млн дол. США (табл. 1).

Таблиця 1

**Розмір потреби у фінансових ресурсах
за напрямом «Розвиток електронної охорони здоров'я
та посилення кібербезпеки» Плану відновлення системи
охорони здоров'я України від наслідків війни на 2023-2025 роки**

Ціль, яку необхідно досягти	Загальний розмір потреби у фінансових ресурсах для досягнення цілі
Формування єдиного медичного інформаційного простору з національною і транскордонною інтероперабельністю та наскрізними процесами і сервісами	600 млн грн
Забезпечення інфраструктурних та технічних умов надання якісних медичних послуг із використанням інформаційно-комунікаційних систем на усіх рівнях	2,5 млрд грн
Депереризація та забезпечення електронних механізмів збору та контролю якості даних, візуалізації та аналізу відкритих даних сфери охорони здоров'я	400 млн грн
Створення зручних та прозорих механізмів доступу користувачів до повних даних про своє здоров'я, управління цією інформацією	100 млн грн
Забезпечення кібербезпеки та захисту інформації	500 млн грн
Розвиток та підтримка цифрових компетентностей користувачів інформаційних технологій у сфері охорони здоров'я	100 млн грн
Функціонування сталих інституцій з чіткою моделлю управління, що забезпечує гнучкість та ефективність розвитку електронної охорони здоров'я	10 млн грн
Усього	4, 21 млрд грн

Джерело: складено автором на основі [4, с. 104]

Порівняно з загальною сумою державного фінансування сфери охорони здоров'я, яка визначена у бюджеті на 2024 рік в обсязі 201,9 млрд грн [5], вказана сума не є суттєвою, але, зважаючи на те, що бюджетне фінансування медичної галузі є недостатнім, навіть така додаткова потреба може призвести до невиконання певних завдань стратегічного розвитку системи е-здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії розбудови телемедицини в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 14.07.2023 № 625-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/625-2023-p#Text> (дата звернення: 29.12.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування телемедицини: Закон України від 09.08.2023 № 3301-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3301-20#Text> (дата звернення: 29.12.2023).
3. Комисаренко С. Телемедицина или лечение на расстоянии: станет ли медицинская помощь лучше. 2023. URL: <https://napensii.ua/articles/252185-telemedicina-ili-lechenie-na-rasstoyanii-stanet-li-mediczinskaya-pomoshh-luchshe/> (дата звернення: 29.12.2023).
4. План відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022-2032 роки. Версія 2.4 (від 21.07.2022 року). URL: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/21-07-2022-Draft-Ukraine%20HC%20System%20Recovery%20Plan-2022-2032_UKR.pdf (дата звернення: 30.12.2023).
5. Фінансування охорони здоров'я у проєкті бюджету-2024 зросте на 24,4 мільярда. 20.10.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-health/3776281-finansuvannya-ohoroni-zdorova-u-proekti-budzetu2024-zroste-na-244milarada.html#:~:text=Відповідно%20до%20показників%20проєкту%20бюджету,млрд%20грн%20більше%20цьогорічного%20показника> (дата звернення: 30.12.2023).

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

Матеріали доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

**«МІЖНАРОДНЕ
ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:
АНАЛІЗ СТАНУ, РЕАЛІЇ І ПРОБЛЕМИ»**

(м. Ужгород, 23-24 лютого 2024 року)

Підписано до друку 28.02.2024. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно друк. арк. 17,9. Тираж 100. Замовлення № 0224-014.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубічка, 44
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.